

Thomas Schmidinger • Suriye Kürdistanı'nda Savaş ve Devrim

Thomas Schmidinger

Suriye Kürdistanı'nda Savaş ve Devrim

Rojava'dan Sesler, Analizler

Almancadan Çeviren: Sevinç Altınçekir

7 b e
a 001
s d k
Y

7 b e
a 001
s d k
Y

Yordam Kitap

Genişletilmiş
2.
basım

Thomas Schmidinger (1974)

Siyaset bilimci, sosyal ve kültürel antropolog. 1998'den itibaren çeşitli Ortadoğu ülkelerinde eğitim çalışmaları yaptı. Halen Viyana Üniversitesi'nin Siyaset Bilimi Enstitüsü'nde ve Vorarlberg Uygulamalı Bilimler Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır.

LEEZA (Irak ve Türkiye'de faaliyet gösteren bir yardım kuruluşu) ve Antisemitizm Eleştirel Çalışma Derneği Yönetim Kurulu üyesidir. Schmidinger ayrıca Avusturya Kürt Çalışmaları Birliği'nin Genel Sekreteri ve *Kurdische Studien* ve *Kurdish Studies* dergilerinin yayın kurulu üyesidir.

2009 ile 2010 arasında IG Externe LektorInnen und freie WissenschaftlerInnen Üniversite Öğretim Elemanları Sendikası Başkanıydı ve 2010'dan beri Viyana Üniversitesi Senatosu üyesidir.

Schmidinger, *Suriye Kürdistanı'nda Savaş ve Devrim* kitabı ile Mazlum Bagok Kürt Gazetecilik Ödülü'nü (Xelata Mezlüm Bagok) kazanmıştır.

Eserin orijinal adı:
Krieg und Revolution in Syrisch-Kurdistan:
Analysen und Stimmen aus Rojava
(2014, Viyana: Mandelbaum Verlag)

SURİYE KÜRDİSTANI'NDA
SAVAŞ VE DEVRİM
Rojava'dan Sesler ve Analizler

Thomas Schmidinger

Almancadan Çeviren

Sevinç Altınçekiç

Genişletilmiş ve güncelleştirilmiş
2. basım

Yordam Kitap: 239 • Suriye Kürdistanı'nda Savaş ve Devrim • Thomas Schmidinger
ISBN 978-605-172-076-0 • *Çeviri: Sevinç Altınçekiç • Kitap Editörü: Selin Dingiloğlu*
Kapak Tasarım: Savaş Çekiç • Sayfa Düzeni: Gönül Göner
Birinci Basım: Mayıs 2015 • İkinci Basım: Ocak 2016
© Thomas Schmidinger, 2014; © Yordam Kitap, 2015

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 10829)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat:3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • Faks: 0212 528 19 09
W: www.yordamkitap.com • E: info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamKitap • www.twitter.com/YordamKitap

Baskı: Yazın Basın Yayın Matbaacılık Turizm Tic.Ltd.Şti. (Sertifika No: 12028)
İ.O.S.B. Çevre Sanayi Sitesi 8. Blok No:38-40-42-44
Başakşehir - İstanbul
Tel: 0212 5650122

SURİYE KÜRDİSTANI'NDA
SAVAŞ VE DEVRİM

Rojava'dan Sesler ve Analizler

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	9
TÜRKÇE İKİNCİ BASIMA ÖNSÖZ.	11
TÜRKÇE BASIMA ÖNSÖZ	13
UZUN ÖZERKLİK MÜCADELESİ	15
Savaş koşullarında sosyal bilimsel araştırmanın geçmişi ve yöntemleri	24
Kürtler, Araplar, Ermeniler ve Süryaniler: Suriye'deki etnik çeşitliliğin bir parçası olarak Rojava	26
Müslümanlar, Hristiyanlar, Yahudiler, Aleviler ve Ezidiler: Rojava'da dinsel çoğulculuk	33
Kürdistan: Devletsiz ülke mi, devlete karşı ülke mi?	45
Fransız manda yönetimi altında Suriye Kürdistanı	56
Bağımsız Suriye'de Kürtler	65
Pan-Arapçılığın hedef tahtasında: Birleşik Arap Cumhuriyeti'nden Baasçılığa	70
Özel nüfus sayımı ve vatansızlık	78
Baas egemenliği altında Kürtler	82
İki kısa bahar arasında: Beşar Esad döneminde Rojava	94
Kürt partileri haritası	100
Devrimden iç savaşa	108
ROJAVA'DAN SESLER.	147
Hayrettin Murad ile Röportaj	148
Abdulbaset Seyda ile Röportaj	151
Hasan Salih ile Röportaj	154
Hişam Şeyho ile Röportaj	159
Manal Huseyni ile Röportaj	161
Zerdaşt Muhammed ile Röportaj	166

Muhammed Veli ile Röportaj	169
Munzur Eskan ile Röportaj	171
Hasan Draye ve Hla Draye ile Röportaj	174
Müfit Haznevi ile Röportaj	175
Salih Müslim ile Röportaj	177
Mustafa Hıdır Oso ile Röportaj	186
Fadi Yakub ile Röportaj	189
Abjar Musa ile Röportaj.	190
Murad Murad ile Röportaj	193
Dajad Akobyan ile Röportaj	194
Ekrem Kemal Hasu ile Röportaj	196
Taha Xelil ile Röportaj	202
Şahide Adalet ile Röportaj	213
Tomas Tomasyan ile Röportaj	215
Şeyh İbrahim ile Röportaj	217
Asya Abdullah ile Röportaj	220
Barzan İso ile Röportaj.	224
Hevi İbrahim Mustafa ile Röportaj	226
Suud el-Molla ile Röportaj	229
Siamend Hajo ile Röportaj	233
Enver Müslim ile Röportaj	244
Salah Ammo ile Röportaj	245
Süleyman Cafer ile Röportaj.	248
İdris Nassan ile Röportaj	250
Nassan Ahmad ile Röportaj	251
ROJAVA, QUO VADIS?	253
KAYNAKÇA	261
RÖPORTAJLAR	266

TEŞEKKÜR

Bu kitap, bana yıllardır Suriye Kürtlerinin durumunu anlatan ve araştırmalarım sırasında beni misafir eden, Rojava ve dışındaki onlarca insan olmasa yazılamazdı. Burada şükranlarımı sunmam gereken sayısız kişi arasından özellikle dostum Cemal Ömeri'yle ailesine çok teşekkür etmek istiyorum. Cemal'i on yıldan uzun bir süredir tanıyorum. 2013'te vatanına ilk dönüşünde beni de yanında götürdü. Kendisinin ve erkek kardeşlerinin beni gecenin bir vakti kaçak yollardan sınırdan geçirmelerini ve anne babasıyla kardeşlerinin beni içtenlikle karşılamalarını asla unutmayacağım.

İkinci olarak da Viyana'daki Suriyeli arkadaşlarıma, özellikle de çocukluk arkadaşım Barbara Husar aracılığıyla tanıdığım ve karısı Rojin'le birlikte sürekli Suriye hakkında konuşmakla kalmayıp Suriye yemeklerine ve müziğine özlemimi de dindiren Salah Ammo'ya da teşekkür etmek istiyorum.

Üçüncüsü, benimle ilgili endişelerine rağmen Suriye'deki araştırmalarımı sürekli destekleyen karım Mary Kreutzer'e ve bana 2014'te Rojava yolculuğumda eşlik eden refakatçim ve tercümanım –benim için sadece bir tercüman ve organizatör olmanın ötesindeydi– Azad Ekkaş'a da teşekkür ederim. Bir de Kamışlı'da evini bize açan ve sadece yemekler ve içeceklerle değil, özellikle hikâyeleri ve anlatılarıyla da bizi şımartan Taha Helil'e teşekkür ederim. Doktora tezimin sözlü savunma-

sının hemen ardından, tam da ben savunmamı yaparken, bir arkadaşımın gelen telefonla, Taha Helil'in kızı Halepçe'nin bir baskın sırasında hayatını kaybettiğini öğrendiğimde kahrolmuştum. Bu kitap, başta Halepçe olmak üzere özgürlük mücadelelerinde hayatını feda etmek zorunda kalanlara ithaf edilmiştir.

TÜRKÇE İKİNCİ BASIMA ÖNSÖZ

Kitabım, 2014 sonbaharında Almanda yayınlandığında, İŞİD cihatçılarının Kobanê şehri ve kantonuna dönük süregelen saldırısı nedeniyle beklenmedik ve istenmedik bir güncelliğe kavuştu. İkinci basımı, beklediğimizden çok daha hızlı bir biçimde yapmak zorunda kaldık. Çeşitli sol dergilerde, yanı sıra *FAZ*, *die Zeit* ve *die Presse* gibi büyük Alman medyasında çıkan eleştiriler kitabın tanınmasına ve Kürt çevrelerinde kitabın eleştirel içeriğine dair tartışmalara yol açtı.

2015 ilkbaharındaysa kitabın biraz güncellenmiş Türkçe çevirisi, Marksist yayınevi *Yordam* Kitap tarafından yayınlandı. Basımı izleyen günlerde kitabı önce Amed/Diyarbakır Kitap Fuarı'nda, sonra da İstanbul'da tanıtma fırsatı buldum. Ardından, 2015 yazında üçüncü Almanca basımı yayınlandı. Bu basım için yapılan güncellemeler, şimdi de ikinci Türkçe basım için bir kez daha gözden geçirildi. Kitap şu sıralar Kürtçeye (Sorani) ve İspanyolcaya çevriliyor.

Hayli olumlu eleştirilerin pek çoğu, kitabın yazarı olarak beni elbette çok memnun etti. Özellikle de Martin van Bruinessen'in *Kurdish Studies* dergisindeki oldukça olumlu yazısı, Rojava'daki gelişmelere dair eleştirel-dayanışmacı ve nesnel yaklaşımına devam etmem gerektiği konusunda beni doğruladı. Yayınlanmasından bu yana kitabım, birkaç kere Avrupa Parlamentosu'ndaki organizasyonlara konuşmacı olarak davet edildiğim Avrupa'da da ilgi uyandırdı. 2016 yazında, Avusturyalı AB Milletvekili Josef Weidenholzer'in işbirliğiyle,

Avrupa Parlamentosu'nda Rojava fotoğraflarımdan oluşan bir sergi de düzenlenecek.

Ancak hiçbir şey beni, Rojava'da bir Kürt Gazeteciler Ödülü almak kadar sevindirmediydi. Bu kitapla 22 Nisan 2014'te Kamışlı'da, IŞİD'in Şengalli Yezidilere ve Kobanê'ye saldırısı konusundaki haberleriyle ödüle layık görülen Sincarlı Kürt gazeteci Heyri Kizler ve Kobanê'den Ronahi televizyon ekibi ile birlikte Mazlum Bagok Ödülü'nü aldım. Teşekkür konuşmamda bunun, Kürt partilerinin siyasi açık görüşlülüğünün de bir işareti olduğundan söz ettim; zira kitabım bir propagan-da kitabı değil, konuya farklı perspektiflerden yaklaşan bir kitap. Bunun için bu ödülü almış olmamı, teşekkür konuşmamda açıkça "çoğulcu bir toplum kurma iradesi konusunda umut dolu bir işaret" olarak değerlendirdim.

Ödül, 22 Eylül 2014'te Irak'ın Musul eyaletindeki Rabia'da çalılırken IŞİD'li cihatçıların kurbanı olan Kürt gazeteci Mazlum Bagok'un adını taşıyor. Benim için bu ödül, başka şeylerin yanında, hem bilimsel hem de insan hakları ve demokrasiden yana taraf olarak yazmaya devam etme görevi anlamına geliyor.

Bunu sadece Suriye'deki gelişmeler için değil, bu kitabın birinci basımının yayınlanmasından bu yana Türk devleti ile Kürtler arasındaki savaşın son sürat yeniden başladığı Türkiye için de görev olarak görüyorum. Birçok Suriyeli Kürdün de paylaştığı, Türkiye'deki barış sürecine dair umutlar, Türkiye'nin Kürt şehirlerindeki savaşla paramparça edildi. Türkiye'nin Ortadoğu'daki büyük iç savaş batağına sürüklenmesi, Türkiyeli Kürtlerin kaderini Suriyeli Kürtlerinkiyle daha da birleştirecektir. Umalım ki bu kitap, tüm tarafların bu durumu anlamasına katkı sunabilsin.

Thomas Schmidinger

11 Ocak 2016

TÜRKÇE BASIMA ÖNSÖZ

Bu kitap 2014 sonbaharında Almanca yayınlandıktan sonra, herhalde Kobanê'deki güncel olayların da etkisiyle yazar ve yayınevinin beklediğinden çok daha büyük bir ilgi gördü. Kısa bir süre sonra ikinci basımı yapıldı ve şu sıralar güncellenmiş üçüncü basımı üzerinde çalışılıyor.

Elinizdeki Türkçe çeviri için, Kobanê'nin sevindirici bir gelişmeyle geri alınması ve başka birkaç gelişme nedeniyle zorunlu hale gelen bazı güncellemeler yapıldı.

Özellikle bu kitabı Yordam Kitap'ın dikkatine sunan ve böylece kitabın Türkçe çevirisine vesile olan Linz'deki "Alternative Solidarität" grubuna, Yordam Kitap'a, kitabın hızlı çevirisi için de Sevinç Altınçekiç'e teşekkür etmek isterim.

Kitabın Türkiye'de ve Avrupa'nın Türkiye kökenli diasporasında Rojava hakkında ilginç ve yetkin tartışmalara yol açmasını ve ilginç bir okuma deneyimi sunmasını diliyorum.

Nisan 2015

UZUN ÖZERKLİK MÜCADELESİ

Sınır bekçileri henüz pasaporta damga vurmaya cesaret edemiyor. Semalka sınır kapısında ayrı bir kâğıda basılan Arapça “Suriye Cumhuriyeti Cizire Kantonu” ibaresinin üstünde “Komara Sûri Kantona Cizîrê” yazıyor. Irak, Suriye ve Türkiye’nin kesiştiği üçgene çok yakın bir noktada Kürt savaşçılar, Irak’a açılan bir sınır kapısını ele geçirdi. Irak’tan gelip Suriye bölgesine giren biri, anlaşılan artık 1961’de “Birleşik Arap Cumhuriyeti”nden ayrıldıktan sonra aldığı adla “Suriye Arap Cumhuriyeti”ne değil, Kürt kantonları çoktan kurulmuş olsa da henüz hâlâ hayalî olan bir “Suriye Cumhuriyeti”ne ayak basıyor.

Suriye’nin büyük bölümünde süren savaş ve sınırın Türkiye tarafının kapatılması karşısında Irak sınırı, Rojava’ya az çok yasal yoldan girmenin tek yolu gibi görünüyor. Çoğu Kürt’ün Suriye Kürdistanı’na verdiği adla Rojava, Ocak 2014’ten beri üç kantondan oluşuyor; bu kantonlar kendi iddialarına göre sınırdaş olsalar da, aslında büyük kısmı “Irak ve Şam İslam Devleti” (İŞİD) denilen örgütün askerî kontrolündeki bölgelerle birbirlerinden ayrılmış durumdadır.

“Roj” Kürtçede hem güneş hem de gün anlamına gelir. Kürt ulusal mitolojisinde güneş hep önemli bir rol oynamıştır. Kürt direnişinin kalbinde yer alan, Kürdistan İşçi Partisi’nin

(PKK) en bilinen televizyonunun adı da yasaklanıncaya kadar Roj TV'ydi. Rojava, harfi harfine “Günbatımı Ülkesi” olarak da çevrilebilir. Kürdistan'ın ulusal bölünmüşlüğüne anıştıran kavramları genelde reddeden milliyetçi Kürtler, Rojava'yı normalde “Batı Kürdistan” olarak çevirir. Oysa coğrafi açıdan bu kavram pek anlamlı değil; zira Türkiye'de Rojava'nın açıkça daha batısında bulunan Kürt yerleşim bölgeleri var. Rojava, coğrafi olarak batıda değil, olsa olsa Kürt yerleşim bölgesinin güneydoğusundadır.

Gerek Arap gerekse Kürt milliyetçilerinin pek sevmediği Suriye Kürdistanı terimi aslında çok daha doğru olur. Bu terimin kullanılmasıyla, bu bölgelerin Suriye'ye aidiyetinin desteklendiği mi, yoksa eleştirildiği mi konusunda şimdiden bir beyanda bulunulmamış olur. Dahası böyle bir terim, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Ortadoğu'nun yeniden düzenlenişle uluslararası hukukta Suriye'ye ait kabul edilen bölgeleri tarif eder. Bu aidiyet haksız ve tartışmalı olabilse de, tıpkı Irak Kürdistanı'nın Irak'a, İran Kürdistanı'nın İran'a ya da Türkiye Kürdistanı'nın Türkiye'ye ait olması gibi bir olgudur; bu nedenle bu kitapta Rojava ile Suriye Kürdistanı eşanlamlı olarak kullanılıyor.

Kürt sınır bekçilerinin ayrı bir sayfaya vurdukları damga zaten çok şey anlatıyor. Suriye'deki yeni Kürt devletimsisinin PKK'nin bir kardeş partisi hâkimiyetindeki “makamları”, bir “Suriye Cumhuriyeti”ne inanıyor ve kantonlarını özerk bir bölge olarak görüyorlar; ama özerk Kürt bölgesini hiç de sadece burası temsil etmiyor. Ocak 2014'te Cizire Kantonu ilan edildiğinden beri artık Rojava'ya değil, bu kantona giriliyor. Damgada ne Kürdistan ne de Rojava yazılı. Kanton makamlarının hayli etnik çeşitliliğe sahip bir Suriye'de kendilerini ulus üstü, özerk bir bölge olarak kavramaları, bu giriş damgasında ifadesini buluyor.

Rojava'daki Kürt aktörlerin kendilerini kavrayışlarındaki bu değişiklik, Suriye'de devrimin iç savaşa evrilişini de yansıtıyor. Tunus örneğine göre şiddet içermeyen bir devrim umudu, 2012 yılında giderek silahlı bir devrime dönüştü ve bir yıl içinde daha da mezhepçi ve etnik bir iç savaş olarak gelişti. Yüksek rütbeli cihatçı bir kadronun rejim tarafından serbest bırakılmasının ardından muhalefet de değişti. El-Nusra Cephesi veya "Irak ve Şam İslam Devleti"¹ gibi yeni askerî aktörlerin dünya kamuoyu önünde askerî ve siyasi etkileri artarken, Suriye muhalefetinin saygınlığı yara aldı. Suriye, erkek ve sayıları giderek artan kadın cihatçı maceracıların hedef ülkesi haline gelip her geçen gün çeşitli savaş ağalarının ve suç çetelerinin eline düştü. Uzun yılların muhalifleri bile zaman içinde başarılı olacaklarına dair inançlarını yitirdi. Hatta bazıları içten içe rejime diklendiğine ve böylece yağmurdan kaçıp doluya tutulduğuna pişman oldu. Mayıs 2014'ten itibaren Suriye rejimi ordusu Orta Suriye'deki şehirleri tekrar ele geçirerek, özellikle de isyancıların kalesi Humus'un düşüşüyle beraber tekrar atağa geçebildi.

1 "Irak ve Şam İslam Devleti" (ed-Devlet'ül İslâmiyye fi'l Irak ve's Şam), Almanca sıklıkla "Irak ve Levant İslam Devleti" olarak çevrilirken, ISIS veya ISIL olarak kısaltıldı. ISIS, İngilizce "Islamic State of Iraq and Sham"ın kısaltmasıdır. Ancak Şam, Levant değil, tarihî Arap Suriyesi'dir. Levant terimi, Türkiye'nin Akdeniz kıyıları, Yunan adaları, Kıbrıs ve hatta bazen Mısır'ın Akdeniz kıyıları dâhil Doğu Akdeniz havzasının tamamını tanımlarken; tarihi Suriye, günümüz Suriye devletinin yanı sıra Lübnan, Ürdün, İsrail/Filistin'i ve Türkiye'de Arapça konuşulan Hatay/Antakya bölgesi ile icabında Urfa ve Mardin gibi Türkiye sınıra yakın birkaç şehri içerse de Kıbrıs, Mısır veya Türk ve Yunan Akdeniz kıyısı kesinlikle bu tanımın dışındadır. Bölgede DAİŞ olarak kısaltılan örgütün, günümüz Suriye'sine değil de Şam'a atıfta bulunmasında da bir kasıt vardır. Bu yüzden, "Irak ve Şam İslam Devleti" çevirisinin özgün Arapça adına en yakın çeviri olduğuna inanıyorum. 29 Haziran 2014'te "hilafetin" ilanından bu yana grup kendisine artık sadece "İslam Devleti" (İD) derken, bölgesini bütün İslam dünyasına genişletme iddiasını da ifade eder. Bunun ardından İD tarafından İspanya, Güney Doğu Avrupa ve Avusturya'yı da kapsayan "hilafet" haritaları yayınlanmıştır.

Bu kitabın basıldığı dönemde, Suriye iç savaşının sonu henüz ufukta görünmüyordu. Rejim birliklerinin kazanması da, ülkenin tümüyle savaş ağalarının eline düşmesi de aynı derecede olasıdır. Bu iki senaryonun Suriye'nin Kürt bölgelerine etkisi bu kitapta, en fazla tartışılabilir, ancak kesin olarak öngörülemmez. Her durumda Suriye'nin siyasi ve ekonomik merkezlerindeki gelişmelerin, Suriye Kürdistanı'nın geleceği üzerinde mutlaka etkisi olacaktır.

Bu kitabın amacı, Suriye'nin geleceğine dair bir tahminde bulunmak değil, ikinci Kürt devletimsisinin nasıl geliştiği konusunda güncel bir resim sunmaktır. Birincisi, 1991'deki İkinci Körfez Savaşı'ndan sonra Irak'ın Kürt bölgelerinde ortaya çıkmıştı. Irak'ın Kürdistan bölgesi, Saddam Hüseyin'in devrilmesinden ve Irak'ta mezhep çatışmalarının ortaya çıkmasından sonra krizlerle sarsılan Irak'ta görece istikrarlı ve ekonomik gelişme sergileyen bir bölge olarak kabul ediliyordu. Ancak bu ekonomik gelişme, modern bir vergi devletine değil, Arap Körfez ülkelerinin petrol rantı ekonomisi üzerine kurulu bir gelişme modeline dayanır. "İslam Devleti"nin Ağustos 2014'te Kürt coğrafyasının can damarlarına yönelik saldırıları, bu istikrarın hâlâ ne kadar kırılgan olduğunu da gösterdi. Ancak Kobanê'nin, şehrin tamamen yıkılması pahasına başarıyla savunulması, Suriyeli Kürtlerine uluslararası alanda da gittikçe artan bir kabul sağladı.

Bütün o büyük Kürt ulus devleti hayallerine rağmen iki Kürt devletimsisi hâlâ siyasi olarak birbirine yaklaşmadı. Aksine, tam da iki Kürt devletimsisinin varlığı, Kürtlerin içindeki çekişme ve çatışmaları her zamankinden daha görünür kıldı. Rojava'nın alınmasından bu yana ilk kez Kürtlerce denetlenen bir Kürt iç sınırı ortaya çıktı. Bütün milliyetçi beyanlara rağmen bu Kürt iç sınırının varlığı kalıcı değil. Dicle üzerindeki sınır kapısı da sürekli siyasi nedenlerle kapatıldı.

Dicle'nin doğusunda, Kürdistan'ın Irak bölgesinde Mesut Barzani'nin KDP'si liderliğindeki özerk bir hükümet, neoliberal bir petrol rantı ekonomisine dayalı bir kalkınma modelini işletirken; onun batısı, kökleri, bir zamanlar Marksist-Leninist olan, Abdullah Öcalan liderliğindeki Kürdistan İşçi Partisi'ne (Partiya Karkerên Kurdistan, PKK) dayanan ve kimi ideolojik dönüşümlere rağmen hâlâ kendini solcu bir ulusal özgürlük hareketi olarak algılayıp devrimci sloganlarla sahneye çıkan bir partinin egemenliğinde.

Ancak Kürdistan'ın iki kesiminde de bu rakip iktidar bloklarının egemenliği tartışmalı ve muhalif Kürt gruplarının meydan okumasına maruz kalıyor. Bu nedenle bu kitap "Kürtleri" yekpare bir aktör olarak görüp Kürtler arası siyasi ve ekonomik çatışmalara gözlerini kapamak istemiyor. Bu bağlamda, burada bir milli tarih yerine sosyal ve siyasi bir tarih anlatılıyor.

Kürtler, tarihlerinde asla yekpare bir siyasi özne olarak boy göstermediler. Milliyetçi entelektüeller ve siyasi partilerin çoğu zaman öz-oryantalist bir bakış açısıyla eksiklik olarak kabul ettikleri durum, hiçbir şekilde Kürt toplumunun illa daha aşağı, hatta öznelikten yoksun bir toplum olduğuna delalet etmez. Kürtler, siyaset sahnesine, günümüze kadar ulus devletleriyle kendi bölgelerine hâkim olan veya en azından bu bölgeler üzerinde iddiaları bulunan aktörlere kıyasla daha geç adım atmış değiller. Bununla birlikte Türkiye, Suriye, Irak ve belli bir dereceye kadar da İran 20. yüzyılda ulus devletler olarak kurulurken, bu adım Kürtlerden esirgendi. Güçlü bir aşiret damgası taşıyan, parçalanmış bir toplum olarak Kürtler, bugüne kadar yekpare bir milliyetçi hareket değil, farklı bağıllık ilişkileri ve etki alanları bulunan çeşitli aktörler ortaya çıkardılar. Bu durum asla bir devlet kurma eksikliği ya da beceriksizliği olarak değil, aksine devlet kar-

şıtı bir siyasi kararlılık olarak kabul edilmelidir. Eğer Kürt tarihini ortak bir iplik gibi ören bir şey varsa, bu, merkezî devlet projelerini reddetme, hatta bunlara başkaldırma ve aile, aşiret veya bölgeye dayalı mümkün olduğunca geniş bir özerklik konusunda inatçı bir ısrardır.

Dikkatli okurlar, son cümlede bireysel özerklikten söz edilmediğini fark etmiştir. Modern bir mefhum olarak bireysel özerklik, Kürdistan'ın bütün bölgeleri açısından bir yeniliktir ve ancak son yıllarda şehirli seçkinler arasında yayılıp, mevcut aile ve aşiret topluluklarıyla sıklıkla çatışmaktadır, özellikle de kadınlar tarafından talep edildiğinde.

Marjinalleştirilmiş, siyasi ve ekonomik açıdan kenara itilmiş bir azınlık olarak hayatta kalmak, çoğunlukla ancak daha da sıkılaştıran ailevi ağlar sayesinde mümkün oldu. Bunun sonucunda bireyin hareket özgürlüğü de sıklıkla kısıtlandı.

Siyasi özerklik ve bağımsızlık hareketleri Kürdistan'ın bütün bölgelerinde kurtuluşu ve eşitliği kendisine bayrak edinen ilerici, Marksist ve sosyalist ideolojilere dayandı hep. Birkaç Kürt gerilla örgütünde kadınlar bizzat ellerinde silahlarla mücadeleye katıldı. Başkalarıysa modernist ilerleme söylemlerinin bir gereği olarak en azından yarım ağızla cinsiyet eşitliğinden söz ettiler. PKK ve kardeş partileri içinse cinsiyet söylemi, siyasi ideolojileri ve uygulamalarında bugüne kadar önemli ve değişmez bir değer taşıdı. Ancak burada da mesele, Avrupa ve Kuzey Amerika'nın liberal burjuvasında hayatın ana hedefi olarak düşünülen bireysel özgürlükten ziyade, ataerkillik karşısında "kadınların" kolektif kurtuluşudur. PKK teşkilatında kadınlar, erkeklerden ayrı savaştıkları ve cinsel ilişkiden uzak durmalarının istendiği, kendilerine ait kadın kolektiflerini, kadın partilerini ve nihayetinde kendi kadın ordularını oluştururlar. Genç kadınların örneğin 1980'li yıllarda Irak KYB'sinde (Kürdistan Yurtseverler Birliği) olduğu gibi koca-

ları, hatta kısmen çocuklarıyla birlikte dağlarda savaşmaları, PKK'li kadınları için hayal bile edilemez. Burada bir kolektifin yerini bir başkası alır.

PKK/PYD'yi eleştirenler bu kolektivizmi, kısmen PYD'nin Rojava'daki diğer Kürt muhalefet partilerine ve inisiyatiflerine karşı tavırlarında da kendini gösteren PKK otoriterliğiyle ilişkilendiriyor. Bu kitap, ayrıca, savaş ortamının da körüklediği bu tür Kürtler arası çatışmaları ve otoriter eğilimleri de ele alacak.

Kürt toplumu, Kürdistan'ın bütün bölgelerinde değişim içinde; çelişkiler barındırmayı sürdüren ve hiçbir şekilde kesin bir hedefe yönelmemiş olan bir değişim. Tam da özgüven sahibi, genç nesil kadınlara yeni hareket alanları sunan belli bir şehirleşme yaşanırken, özellikle daha genç nesilde ataerkilliğe dayalı karşı güçler de gelişiyor. Bu güçler, PYD egemenliğindeki Kürt halk savunma kuvveti YPG'ye karşı "İslam Devleti" safalarında savaşmak için Kürdistan'ın Irak bölgesinden Suriye'ye giden radikal gençlerin de içinde yer aldığı siyasal İslamın çeşitli akımlarında kendini açığa vuruyor.

Ancak Kürdistan'ın farklı bölgelerindeki Kürt ulusal hareketlerinin modern ve seküler yönelimli partileri de, "modernliğe" giden yol konusunda aynı düşüncüyü paylaşmıyorlar. Bu partilerin çoğu, Kürdistan'ın "geri kaldığı" ve bu nedenle de "gelişmesi" gerektiği konusundaysa hemfikir. Ancak bu gelişmenin hedefi tartışmalı. "Gelişme", örneğin Kürdistan'ın Irak bölgesinde egemen olan Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) için neoliberal iktisatçıların tasarımlarına göre geliştirilen bir ekonomik patlamayı tetiklemek anlamına gelirken, bir zamanların Marksist-Leninisti PKK, bugüne kadar ekonomide, kimi zaman gevşek de olsa kolektivist biçimlere dayalı bir özgürlükçü sosyalizm propagandası yapageldi. Bunun uygulamadaki

karşılığını PKK'nin kardeş partisi PYD'nin Suriye'de göstermesi gerekecek; meğerki bu esnada kontrol ettikleri bölgeleri daha uzun süre ellerinde tutabilsinler.

Fakat modernliğe giden bu iki yol, ideolojik farklılıkların ötesinde, ekonomik altyapıdan bağımsız işlemeyecektir. Irak Kürdistanı'nın mucize ekonomi modeli ağırlıklı olarak petrol rantı ekonomisine dayandığından, Iraklı Kürtlerin kendi gelişme modelleri olarak Dubai modelini önermeleri hiç de gerçek dışı değildir.

Rojava hangi ekonomi temelinde işleyebilir ve bunun siyaset ve toplum üzerindeki sonuçları ne olur? Suriye'nin az miktardaki petrol rezervlerinin büyük bir kısmı Kürt bölgesinde, daha doğrusu Cizire Kantonu'ndadır. Suriye koşullarında suyu görece bol olan bu bölge, tarıma da uygundur. Rojava'nın batısındaki Afrin Kantonu, eskiden beri kaliteli zeytin hasadıyla ünlüdür. Kobanê ve Cizire Kantonlarında tahıl ve sebze ekilir. Buradan Suriye'nin yarısına sebze ve buğday tedarik edilmiştir ve Suriye'deki iç savaş sırasında bile Irak'a soğan veya domates ihracı yapmaya çalışılmıştır. Bir tarafta sözde "İslam Devleti" savaşçılarının, diğer tarafta aynı şekilde düşmanca davranan Türkiye'nin kuşatması altındaki Kobanê Kantonu'nda ise ekonomi neredeyse tamamen durmuştur ve Afrin ve Cizire gibi daha büyük kantonlarda da halk, savaşın sonuçlarından ve Türkiye'nin ekonomik ablukasından olumsuz etkilenmektedir. Burada hayatta kalmak ancak kayıt dışı ekonomi ve kaçakçılıkla mümkündür. Bu konuda elbette çok az sayıda güvenilir veri edinilebilse de, ekonomik sorunlar ve etkileri, araştırmanın imkânları dâhilinde bu kitapta ele alınmaktadır.

Bölgeye, etnik ve dilsel açıdan çeşitlilik gösteren Kürdistan halkına ve tarihine dair giriş niteliğinde bir genel bakıştan sonra, önce Suriye'deki Kürt siyasi aktörlere, özellikle de partiler ve siyasi hareketlere dair bir özet sunu-

lacaktır. Bunu yaparken de Rojava tek başına değil, Osmanlı İmparatorluğu, Kürdistan ve Suriye devletinin tarihinin içine yerleştirilerek ele alınacaktır. Özellikle de Rojava'nın şu anda bizzat Kürtlerce yönetilen bölgelerinin yanı sıra, Şam'da ve Halep'te, Suriye'nin kültürel ve siyasal açıdan önemli Kürt aktörlerine kaynaklık eden eski Kürt mahallelerinin bulunduğu unutulmamalıdır. Şam'daki Kürt bölgesi, 12. yüzyılda Levant'ın Haçlı Devletleri'nden kurtarılmasını hızlandırmak için ünlü Selahaddin Eyyubi'ye eşlik eden bir askerî garnizona dayanır. Kendisi de Kürt kökenli olan Selahaddin'e, Şam'ın Saruja Çarşısı'na yerleşen Kürt savaşçılar eşlik etmişti; daha sonra bu mahalle, Şam surlarının önünde uzanan, 1150 metre yüksekliğindeki bir dağın eteklerine, Kasiyun Dağı'na doğru kaydı. İki Kürt mahallesi (Hay el-Ekrad ve el-Salihiye) bugün hâlâ, efsaneye göre Kabil'in kardeşi Habil'i öldürdüğü dağın eteklerindedir.

Bu yerleşimler günümüzde hâlâ rejimin kontrolünderken, Şam'ın Kürt mahalleleri Şeyh Maksut ve Eşrefiye'nin sakinleri, 2012'de mahallelerini Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) ile rejim ordusu arasında tarafsız bölge ilan ederek kendilerini kurtarabildiler. O tarihten bu yana cephe hatları arasında bir tür tampon bölge niteliğindedir ve Kürt milislerce korunuyorlar. Ancak 2012 sonbaharından bu yana gerek ÖSO gerekse rejim ordusuyla sürekli çatışmalar yaşandı. Eşrefiye'nin bazı bölümleri tekrardan kaybedilse de, Kürt birlikleri 2012'den bu yana kesintisiz olarak Halep'in Kürt mahallelerinin önemli bölümünü kontrol ettiklerinden, bu şehirler Suriye Kürdistanı'yla ilgili bir analizde tümüyle göz ardı edilmemeli.

Yine de kitabın ana odağı, Rojava bölgesi ve Rojava halkıdır. Onlar, ya da en azından kimi temsilcileri, kitabın ikinci bölümünde bizzat söz alacaklar. Bu şekilde Rojava'daki siyasi ve toplumsal aktörlerin farklı bakış açıları da görünür hale

gelecek. Nihayetinde bu kitabın amacı, Rojava'daki durumla ilgili kati bir tarihçe veya analiz sunmak değil, güncel bir çatışmaya çok yönlü bir yaklaşım sunmayı denemektir.

Savaş koşullarında sosyal bilimsel araştırmanın geçmişi ve yöntemleri

Bu kitap, sadece kapsamlı bir kaynak araştırmasına değil aynı zamanda Rojava'da yapılan röportajlara ve bizzat saha araştırmasına dayanır. Mevcut savaş koşullarında böylesi bir saha araştırması kolay değil ve güvenlik koşulları da bölgede uzun süreli kalmaya izin vermiyor. Bizzat Batılı gözlemcilerin –ve dolayısıyla onlara eşlik edenlerin– baskına uğraması veya kaçırılma tehlikesi yaşaması riski çok fazla. Bu nedenle saha araştırması şu sıralar sadece kısa süreli olarak ve sadece refakate mümkün. Aşırı siyasallaşmış bir toplumda bu da elbette, belli bir aktörün, yani ilgili refakatçinin kimi görüş ve perspektiflerini benimsemiş ve dolayısıyla da âdeta iliştilenmiş gazeteciliğe benzer şekilde iliştilenmiş araştırmacılık yapma riskinin her an mevcut olduğu anlamına gelir. Ocak 2013 ve Şubat 2014'teki araştırmalarım sırasında bu tehlikenin farkındaydım. Arada bu tür tuzaklara düşmüş olduğumu inkâr etmem mümkün değil, zira sadece Kürt aktörlerle birlikte seyahat edebiliyordum. Ancak bu riski elimden geldiğince azaltmaya çalıştım.

Öncelikle, 2013'te ve 2014'te farklı siyasi aktörlerle birlikteydim. 2013'te, 2001 yılından beri Avusturya'da mülteci olarak yaşayan ve 2004'te Suriye rejimi aleyhtarı protestolara destek aradığında tanıdığım Suriyeli Kürt arkadaşım Cemal Ömeri ile Türkiye üzerinden Rojava'ya girebildim. Erkek kardeşleri bizi geceleyin sınırdan geçirerek doğduğu şehre, Amuda'ya geçirdi. Cemal Ömeri, 2014'te Irak Kürdistanı hükümet partisi KDP

ile ortak bir kardeş parti kuran Mustafa Oso'nun Suriye Kürt Özgürlük Partisi'ne mensuptu. 2013'te partisi, 2012'de çoğu Kürt bölgenin kontrolünü eline geçiren ve artık PKK'nın kardeş partisi olarak bu bölgelere egemen olan Demokratik Birlik Partisi'ne (PYD) kesinlikle karşıydı. Böylece 2013'te ağırlıklı olarak PYD'nin farklı partiler ve girişimlerden rakipleriyle görüşüp röportaj yapabildim. Sonunda Şubat 2014'te PYD'nin başkanı Salih Müslim'in daveti üzerine Rojava'ya gittim ve ağırlıklı olarak PYD'nin ve PYD'ye yakın örgütlerin siyasetçileri, savaşçıları ve görevlileriyle röportaj yapabildim. Güvenlik nedeniyle bize, sadece şoförlüğümüzü yapmayıp kalaşnikofunu da sürekli yanında taşıyarak avucunun içi gibi bildiği bir bölge hakkında çok şey anlatan eski bir partili eşlik etti. 2014'te sadece bir kere birkaç saatliğine PYD'nin gözetiminden kaçıp aralarında 2013'te PYD savaşçılarınca yakalanarak işkenceden geçirilen birkaç adamın da yer aldığı diğer Kürt gruplarından muhaliflerle buluşmayı başardım. Ama PYD'li refakatçilerimiz de, Suriye'de kalmış temsilcileri kısmen Türkiye dostu olarak kabul edilen Haznevi'nin Nakşibendi Tarikatı mensupları gibi, bizi illa partinin çizgisinde olmayan kişilerle buluşturmaya hazırlardı.

Bu bilgiler hep, Rojava'da olsun, sürgünde de olsun siyasi olarak farklı biçimde etkin olan kişilerle telefon görüşmeleri veya Facebook sohbetleri yapılarak tamamlandı. Bu şekilde, refakatçilerimin farklı siyasi bakış açılarına rağmen, Rojava'daki duruma dair bu kitapta hakkını vermeye çalıştığım çok yönlü bir resim oluştu. Röportaj yaptığım bazı kişilerin seslerini olduğu gibi duyurabilmek için de, Rojava'daki farklı Kürt aktörlerle yaptığım röportajlar bu kitabın önemli bir bölümünü oluşturuyor. Bu röportajlar, çatışmaya ve kendi angajmanlarına dair bakış açılarının doğrudan görünür olmasını sağlıyor.

Bu kitap, gerçek zamanlı olarak yaşanan bir sürecin anlık kayıdır. Yine de günü gününe güncel olması asla mümkün değil. Rojava'daki siyasi gelişmelerin tarihi yazılmaya devam edecek. Bu açıdan bu kitabın amacı, güncel gelişmelere dair bir kavrayış sunmaktır. Bu nedenle kitap kasıtlı olarak ayrıntılı bir bilimsel çalışma şeklinde hazırlanmayıp, mümkün olduğunca anlaşılabilir şekilde ve geniş tutularak yazıldı. Yine de bilimsel ölçütleri dikkate aldığı iddiasındadır. Tüm bilgim ve vicdanımla, bu kitapta sadece kanıtlanabilir olgular kullanmaya, bunları sosyal ve siyasal bilimlere bakış açısından analiz etmeye ve bir propaganda metni yaratmamaya çalıştım. Bu nedenle Kürt okurlar herhalde kendi siyasi bakış açılarının bu kitapta aynen yansıtılmadığını göreceklerdir. Ama amaç bir parti veya grup adına herhangi türde bir propaganda metni yazmak değil, belli bir siyasi partinin çıkarına hizmet etmemek için gerekli mesafeyi koruyarak, siyaseten angaje ve müdahil olsa da, dışarıdan ve eleştirel bir bakış açısını korumaktır.

Kürtler, Araplar, Ermeniler ve Süryaniler: Suriye'deki etnik çeşitliliğin bir parçası olarak Rojava

Baas Partisi'nin Arap milliyetçisi ideolojisine rağmen Suriye, gerek dinî gerekse etnik çeşitliliğin hüküm sürdüğü bir ülkeydi. Suriye'de sadece farklı dinsel mezheplerden Araplar değil, Kürtlerin yanı sıra Ermeni, Batı ve Doğu Arami, Türkmen, Çerkez ve Çeçen azınlıklar da yaşar. Suriye'deki Kürtler bile dil sel açısından ilk bakışta görüldüğü kadar bir örnek değildir.

Kürdistan'ın diğer parçalarının aksine Rojava'da Kürtçenin tartışmasız hâkim lehçesi olan Kurmanci konu-

şulur. Türkiye Kürdistanı'nda da en önemli dil olup, aynı zamanda İran ve Irak Kürdistanı'nın kuzeyinde konuşulur. Suriyeli Kürtler arasında da, Kürdistan'ın diğer bölgelerinden göçle Suriye'ye getirilen (ancak daha küçük) azınlıklar bulunur. Serêkaniye'de (Arapça: Resulayn), normalde Türkiye'de konuşulan Zazacayı (Kırmancki/Dımılı) konuşan birkaç yüz aile vardır ve Hesîçe'de (Arapça: el-Haseke) anadili Soranice olan ve Kürdistan'ın Irak bölümünden göçen benzer büyüklükte bir Kürt grubu bulunur.

Suriye'deki Türkmen, Çeçen ve Çerkez azınlıklar Osmanlı İmparatorluğu döneminde göç etmişken; Ermenilerin çoğu, sürgün alayları günümüz Suriye'sinin Deyrizor steplerine ve yarı çöllere ulaşan ve 1915 soykırımından sağ kalanların torunlarıdır. Burada, Akdeniz'in Türkiye kıyılarına yakın olan Ermeni anklavı Kesab ve yakınındaki Yakubiye köyü istisnadır. Kesab kasabasında ve civar köylerde yaşayan Ermeniler, yaklaşık 1000 yıldır Musa Dağı civarında varlıklarını sürdüren bir Ermeni-Kilikya anklavının torunlarıdır. 1915 soykırımına karşı hayatta kalma mücadeleleri, Avusturyalı Yahudi yazar Franz Werfel'in *Musa Dağ'da Kırk Gün* adlı dünyaca ünlü romanında belgelenmiştir. Fransız deniz kuvvetleri tarafından gemiye alınıncaya kadar Musa Dağı'nda direnen Ermeniler, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra tekrar vatanlarına dönmüşlerdir. Fransa, 1938'de Antakya/Hatay vilayetini kısa süreli bir resmî bağımsızlıktan sonra tekrar Türkiye'ye iade ettiğinde, Kesablı Ermeniler, bir zamanlar kendilerini ezenlerin torunlarının devletiyle planlanan bu ilhaka karşı çıkarlar. Musa Dağı'nın kuzeyindeki Ermeni köyleri Türkiye'ye kalır ve çoğu Ermeni tekrar köylerini terk ederken, Kesab civarındaki güney köylerin sakinleri Fransız mandasında kalmayı başarır. Sınırın kuzeyinde bugün sadece tek bir Ermeni köyü (Vakıflı) bulunur. Kesab ise -2014 ilkbaharında Türkiye'nin yardımıyla cihatçı

milislerce ele geçirilinceye kadar– Suriye'deki diğer Ermeni lehçelerinden çok farklı olan, kendine has Ermenicesiyle Ermeni Kilikyasının son güvenli limanı kabul ediliyordu. Gerçi Kesab, Suriye ordusu tarafından geri alınabildi ve kaçan sakinlerinin çoğu geri döndü; ama anklavın geleceği hâlâ belirsiz.

Suriye'nin, anadili Aramice olan azınlıkları, Suriye'nin Müslüman Araplarca fethi sırasında bölge halkının çoğunluğunu oluşturmuş olan Hristiyanların torunlarıdır. Henüz Romalıların fethinden önce Aramice, İran'ın içlerine kadar uzanıyordu ve Yakındoğu'da ticaret ve iletişim dili olarak hâkimdi. Son iki bin beş yüz yıl içinde, artık birbirlerini anlayamayan ve günümüzde farklı diller olarak kabul edilen çeşitli lehçelere bölündü. Geniş Suriye ve Mezopotamya'daki Yahudiler, Sabiiler² ve birçok Hristiyan, Suriye'nin Müslüman Araplarca fethine kadar farklı Aramice lehçelerini anadil olarak konuşuyorlardı. Günümüz Suriye'sinde bu türlerin üçü, gündelik hayatta hâlâ anadil olarak kullanılır: Şam'ın kuzeybatısındaki Anti-Lübnan Dağları'nda yer alan Hristiyan Malula şehri ve iki komşu Müslüman köyde (Baha ve Gubbadin) konuşulan Çağdaş Batı Aramicesi ile özellikle Rojava'daki Cizire Kantonu'nda azınlık halinde yaşayanların konuştuğu çağdaş Doğu Aramicesinin iki lehçesi.

2 Sabiiler, Yahudiliğe de dayanan ve mensuplarının kendilerini Vaftizci Yahya'nın müritleri olarak gördüğü, senkretik bir tek tanrılı dindir. Bu dinsel cemaat bugüne kadar Irak'ın kuzeyinde ve İran'ın Ahvaz eyaletinde azınlık olarak varlığını sürdürdü. Ancak Irak iç savaşında sürekli cihatçı milislerin saldırılarına maruz kaldıklarından, bugün çok daha fazla Sabii, yeni sürgün cemaatlerinin kurulduğu ABD, İsveç ve Avustralya diasporasında yaşıyor. Aramicenin lehçesi olan Sabii dili, bugün neredeyse sadece ibadet dili olarak kullanılır. Klasik Sabii dili (ISO 639-3: myz), günümüze kadar ibadet dili olarak kullanılıp Sabii çocuklarına öğretilse de, gündelik hayatta konuşulmaz. Çağdaş Sabii lehçeleri ise (ISO 639-3: mid), güneybatı İran'daki Huzistan eyaletinde Şuşter, Hürremşehir ve Dezful'un Sabii topluluklarının yaşlı mensuplarıncâ hâlâ kullanılır. Dilin bundan sonra genç nesle aktarılıp aktarılmayacağı, cemaat nüfusunun azlığı nedeniyle belirsizdir.

Türkiye'ye komşu Turabdin bölgesinde de konuşulan çağdaş Doğu Aramice lehçesi Turoyo (ISO 639-3: tru), Rojava'da Kamışlı ve Derik'le birlikte, Türkiye sınırına yakın birkaç köyde halkın çoğunluğunu oluşturan Suriyeli Ortodoks Hristiyanların anadilidir.

1915 katliamlarından sonra 1920'li yıllarda Fransız mandası altında binlerce Süryani, Cizire Kantonu'nun güneyindeki, Kürtlerin sadece kısmen ele geçirdikleri başkent Haseke (Kürtçe: Hesîçe) çevresine yerleşti. 1930'lu yıllarda bu mültecilere, 1933'te Kuzey Irak'taki 64 Süryani köyünden 60'ının yok edilip neredeyse 10.000 Süryani'nin katledildiği Simele katliamından sağ kalanlar eklendi. 1915'e kadar büyük bölümü Türkiye'nin Hakkâri (Kürtçe: Çolemêrg) ilinde yerleşik olan ve sağ kalanları ancak Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra İngilizler tarafından Musul'un kuzeyine tekrar yerleştirilen bu Süryani-Nasturi nüfusun bir kısmı, 1933 katliamından sonra Fransız koruması altında daha da batıya kaçtı. Burada Habur Çayı kıyısında yeni köyler kurdular veya Haseke'de yaşayan Süryani cemaatine katıldılar. Süryani ve Keldani Hristiyanlarının konuştuıkları bu lehçe (ISO 639-3: aii), Turoyo ile birlikte günümüzde Cizire Kantonu'ndaki en önemli azınlık dilidir.

Arap milliyetçisi Baas rejimi altında, bu azınlık dillerini konuşanlarla ilgili hiçbir zaman ciddi bir araştırma yapılmadı. Kaba bir hesapla, dünya genelinde anadili Turoyo olan 80.000 ve Süryani-Aramicesi olan 40.000-50.000 kişinin yarısından çoğu Cizire Kantonu ve Haseke'nin çatışma bölgelerinde yaşıyor olmalı.

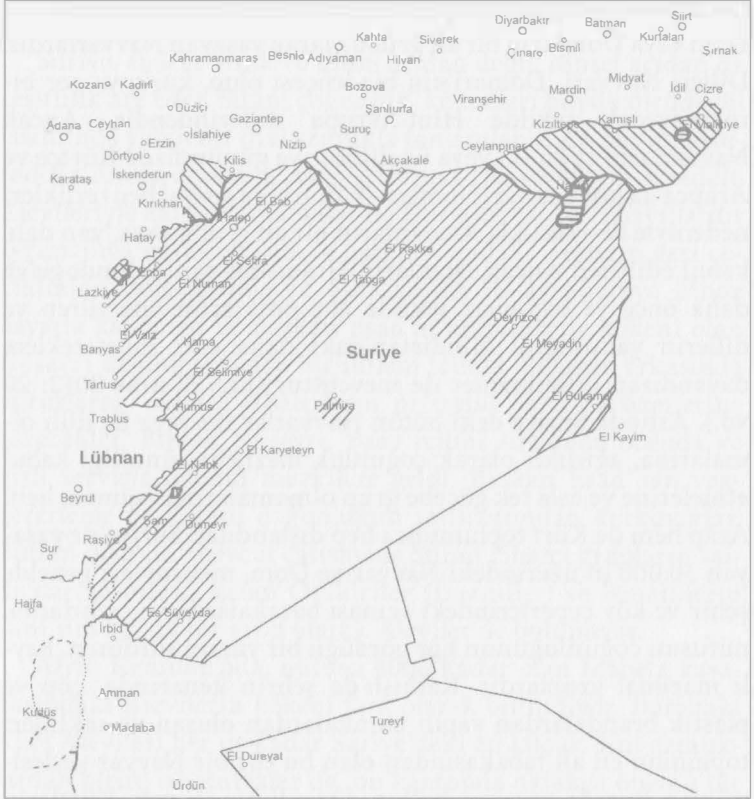
Cizire Kantonu'ndaki bu iki çağdaş Doğu Aramicesini konuşan Hristiyanlar, Kürt olmayan en büyük azınlıkları oluştururken, bu iki grup diğer iki Kürt kantonunda neredeyse hiç temsil edilmezler. Üç kantonun üçünde de kısmen uzun süre-

dir bölgede yerleşik aşiretlerin mensupları, kısmense de Baas rejiminin ideolojik maksatlı iskân politikalarıyla gelen yerleşimcilerin torunlarından oluşan, anadili Arapça azınlıklar da vardır; bu nedenle siyasi olarak epey tartışmaya da yol açarlar. 20.000'in üzerinde mensubu Kamışlı'nın Arap mahallesinde yaşayan epeyce büyük Arap Tay aşireti, bölgenin en eski sakinlerindendir. Diğer Arap köyleri, bölgeye ancak 1960'lı yıllarda rejim tarafından kurulmuştur.

Cizire Kantonu'ndaysa Kamışlı, Derik, Serêkaniye (Resulayn), Haseke şehirlerinde kendi cemaatlerini ve okullarını yöneten birkaç Ermeni cemaati de vardır. Hem Kamışlı, Derik, Serêkaniye ve Haseke'deki ilkokullarda hem de Kamışlı lisesinde Arapça ve Ermenice ders verilir. Ancak Kürtçe ders yoktur.

Cizire Kantonu'nda Türkmenler, Çeçenler ve Çerkezler gibi birkaç küçük azınlık grubu da vardır. Çerkezler, Rusya'nın ilerleyişi ve Kafkasların vahşice sömürgeleştirmesiyle Osmanlı İmparatorluğu'na kaçan ve bugün bile İsrail'den Kosova'ya kadar uzanan bölgede izleri görülen Kafkaslı Müslümanların torunlarıdır.

Suriye Nüfusunun Çoğunluğunca Konuşulan Diller

Sami dilleri:

 Arapça
  Çağdaş Batı Aramicesi
  Çağdaş Doğu Aramicesi

Hint-Avrupa Dilleri:

 Kürtçe
  Ermenice

Suriye'nin gerek Arap gerekse Kürt bölgelerinde karşılaşılan bir başka etnik azınlık; Suriye, Lübnan, İsrail ve Ürdün'de Dom veya Domların bir alt grubu olarak yaşayan Navvarlardır. Dilleri Navvari, Domari'nin bir lehçesi olup, kuşkuya yer bırakmayacak şekilde Hint-Avrupa dillerindendir. Ancak Navvarların çoğu iki veya üç dillidir ve günümüzde Kürtçe ve Arapça da konuşurlar. Domlar –kültürel ve sosyal benzerlikleri nedeniyle de– sıklıkla Romanların bir alt grubu veya 'yan dalı' kabul edilirler. Ancak Domların Hindistan'dan Yakındoğu'ya daha önce ve bağımsız şekilde göç ettiklerini öne süren ve dillerin yakınlığını Hindistan'daki daha eski müştereklere dayandıran dilbilimciler de mevcuttur (krş. Matras 2012: 20 vd.). Aslında Suriye'deki bütün Navvarlar iki veya üç dilli olmalarına, ağırlıklı olarak çoğunluk mezhebi Sünniliği kabul etmelerine ve asla tek göçebe grup olmamalarına rağmen, hem Arap hem de Kürt toplumunca hep dışlandılar. Suriye'de yaşayan 30.000'in üzerindeki Navvar ve Dom, mensupları genelde şehir ve köy çeperlerindeki acınası barakalarda ve çadırlarda, nüfusun çoğunluğunun hor gördüğü bir yaşam sürdüren, hayli marjinal gruplardır. Kamışlı'da şehrin kenarında, çöp ve plastik brandalardan yapılmış barakalardan oluşan ve sakinleri toplumun en alt tabakasından olan bu tür bir Navvar yerleşimi var. Burada yaşayan halkın düzenli bir işi yok. Kürtlerin ve Arapların tersine toprakları da yok. Çoğu –Avrupa'daki Roman toplulukları gibi– müzisyenlik yaparak hayatını sürdürebiliyor. Son on yıllarda Navvarlar özellikle düğün müzisyenleri olarak benimsendiler ve Kürt müziğinin korunmasına da katkı sağladılar. Osmanlı zurnası gibi belli çalgılar sadece Navvar müzisyenlerince çalınır. Fakat günümüzde sefaletleri daha ilk bakışta göze çarpan Navvar müzisyenleri, düğünlerin de eskiye nazaran azaldığı ekonomik ve siyasi olarak zor dönemlerdeyse zorluk çekiyorlar.

Müslümanlar, Hristiyanlar, Yahudiler, Aleviler ve Ezidiler: Rojava'da dinsel çoğulculuk

Suriye, sadece etnik ve dilsel açıdan değil, dinsel açıdan da çeşitlilik arz eder. Sünni çoğunluk, kökenleri büyük ölçüde Şii İslamında yatan bir dizi azınlıkla tamamlanır. En büyük heterodoks dinler arasında Arap Alevileri (Nusayriler) –Anadolu Alevileriyle karıştırılmamalı– ile Dürziler vardır. Yüzyıllardır ayrımcılığa uğrayan, sadece batı kıyısındaki dağların geri çekildikleri bölgelerinde ve Türkiye'nin Hatay/Antakya ilinde hayatta kalabilen ve Başkan Esad'ın ailesinin de kökeni olan Nusayri azınlık şu anda bir ikilem içinde. Rejimin arkasında dururlarsa, radikal cihatçıların nefretini daha da üzerlerine çekecekler. Birçok Nusayri, Baas rejimi sırasında orduda ve gizli serviste önemli mevkilere geldi. Başkan Esad'dan vazgeçerlerse de, Sünni çoğunluğun intikamından korkuyorlar. Bunun dışında, mevcut çatışmada Sünni cihatçı grupların saldırılarına maruz kalan Onikiciler (İmamiler) ve İsmaililerin yanı sıra küçük bir grup olarak Aleviler de bulunuyor.

Afrin Kantonu'nda, nüfusu 8000 kadar olan Mabeta kasabesindeki Alevilerin kökeni tam olarak bilinmiyor. Buradaki Kürt Alevileri her ne kadar Suriye'deki en küçük dinî azınlıklardan birini oluştursalar da, bu kantonda oldukça önemli bir toplumsal ve siyasi rol oynuyorlar. Özellikle de dinî azınlıklara karşı cihatçı şiddet korkusu, birçok Alevi'yi silah gücü iyi durumda olan PKK'nin seküler kardeş partisi PYD'nin kollarına itti. Mabetalı Alevi bir kadın olan Hevi İbrahim Mustafa, Afrin Kantonu'nun ilk Yürütme Meclisi Başkanı oldu. Görece seküler ve aşiretlerden arınmış bir yer kabul edilen Afrin Kantonu'nda Aleviler zaten Kürt nüfusunun ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilir ve cihatçı gruplar dışında kimse onları düşman ilan etmez.

Alevilerin yanı sıra Ezidiler (Yezidiler) Kürt halkı içindeki ikinci dinsel azınlığı oluşturuyor. Yüzyıllarca Hristiyanlar ve Müslümanlar tarafından haksız yere “şeytana tapanlar” olarak suçlanıp sık sık da zulüm gören Ezidiler, son dönemde cihatçı şiddetinin özellikle tehdit ettiği bir grup. Bugün hâlâ Suriye’de yaşayan Ezidilerin sayısına dair tahminler, 3000 ile 50.000 arasında değişiyor. Asıl sayıları günümüz koşullarında pek kesin olarak belirlenemese de, göç ve kaçış nedeniyle bu tahminlerin alt sınırında olması daha olası. Ezidiler ve Osmanlı İmparatorluğu konularında uzman Türk tarihçi Birgül Açıkıyıldız, Ezidilerin Rojava’daki varlığının MS 12. yüzyıla kadar uzandığını tahmin ediyor (Acıkıyıldız 2010: 65). École Nationale des Langues orientales’de Kürtçe kürsüsünün kuruluşu ve Celadet Ali Bedirhan’la birlikte Kurmanci dilbilgisini geliştirmesi ile Kürdoloji alanında kalıcı bir namı olan ünlü Fransız oryantalist ve Kürdolog Roger Lescot, 1930’lu yıllarda Suriye ve Irak’taki Ezidilerle ilgili araştırmasında ilk Ezidilerin en erken 13. yüzyılda bölgeye gelip Afrin’e yerleştikleri sonucuna vardı (Lescot 1938: 205).

Afrin Kantonu’ndaki Ezidi cemaatinin, Cizire Kantonu’ndakilerden birkaç yüzyıl daha eski oldukları kesin. Lescot, Cizire’ye ilk Kürt Ezidi grubunun 18. yüzyılda geldiğini söyler; ilk Ezidiler o dönemde henüz yaygın olarak Suriye-Arami şehri olan Amuda’ya yerleşirler (Lescot 1938: 199). Ancak birçok Ezidi, Müslüman Kürtlerle birlikte, Türkiye’de 1925 yılındaki Şeyh Said ayaklanmasının başarısızlığa uğramasından sonra (Lescot 1938: 200), 1930 civarlarında Irak’ın Sincar Dağları’ndan (Kürtçe: Şengal) Suriye’ye gelir (Acıkıyıldız 2010: 65).

“Irak ve Şam İslam Devleti” savaşçıları, 2013’ten bu yana hedef gözeterek Ezidi köylerine saldırıp sivilleri katletti. Rojava’da Ezidiler büyük ölçüde Afrin ve Cizire kantonlarının

da yaşıyor. Başta IŞİD'in, ama aynı zamanda da diğer cihatçı grupların tehditleri nedeniyle son iki yılda birçok Ezidi ülkeyi terk etti.

Ezidilerin durumu, köylerinin çoğunun Kürt yerleşim bölgesi çevresinde bulunması, dolayısıyla da IŞİD ve El-Nusra Cephesi saldırılarına maruz kalmaları nedeniyle özellikle zor. Afrin Kantonu'nda çoğu Ezidi köyü, tam da Afrin şehriyle 18 Eylül 2013'te IŞİD ve diğer muhalif gruplarca ele geçirilen A'zaz şehri ve asıl olarak da Kürt Dağı'nın batısındaki Saman (Simon) Sıradağları üzerinden güneye uzanan bölge arasında bulunuyor. Sütuncu Simeon'un adını taşıyan ve Kürtçede Çiyayê Lêlûn olarak adlandırılan, Afrin vadisiyle Kürt Dağı'ndan ayrılan bu sıradağ ve Beradê, Bircê Hêdrê, Basûfanê ve Kîmarê köyleri, Afrin Kantonu'ndaki Ezidilerin ana yerleşim yeridir. Bölgedeki toplam 26 Ezidi köyü, çoğu zaman rakip Arap ve cihatçı muhalefet gruplarının cephe hattında. Benzeri, Cizire Kantonu'ndaki Ezidiler için de geçerli. Çoğu Ezidi köyü (örneğin el-Esadiye, Tileliye, el-Kuncak veya Cefa), Serêkaniye (Resulayn) şehrinin doğusundadır; yani 2013'ten bu yana Kürtler ÖSO, El-Nusra Cephesi ve "Irak ve Şam İslam Devleti" arasında çatışmalara sahne olan bir bölgede. Ezidi köylerinin bazıları kasıtlı olarak cihatçı saldırı ve katliamların mağdurları yapıldı.

Sonuçta Ezidilere yapılan zulüm, yüzyıllar boyunca süren bir yanlış anlamaya dayanıyor. Günümüzdeki haliyle, 12. yüzyılda yaşamış Lübnanlı Sufi Şeyhi Adî bin Misafir'e (Kürtçe: Şêx Adî) uzanan ve farklı İslam öncesi kökenleri bulunan din, Allah'ın dışında onun ilk ve en sadık meleği kabul edilen Tausî Melek'e (Melek Tavus) de tapar. Melek Tavus Allah'a özel bir sadakatle taptığından, Allah'ın ilk emrine, yani Allah'tan başka kimseye tapmama emrine uymuştu. Bu nedenle, Hz. Adem'in yaratılışından sonra insanoğlu önünde eğilme emri-

ne uymayı reddeder. Bu şekilde Melek Tavus, Allah tarafından sınanmış ve bu sınavı geçmiştir; ama bu olay Hristiyanlığın ve İslamın cehennem tasavvuruna aykırı olduğundan, onlarda bu melek cezalandırılıp şeytana dönüşür. Bu iki dinin aksine Ezidilerde, ebedî azap yeri olarak cehennem tasavvuru yoktur. Ezidiler için Allah o kadar güçlüdür ki, ondan başka ikinci bir cisimleşmiş kötülük kuvveti var olamaz. Ancak Melek Tavus anlatısı, kibri yüzünden insanoğluna boyun eğmeyi reddeden İslam ve Hristiyan şeytanınıninkine benzerliği nedeniyle, yüz-yıllarca Ezidileri “şeytana tapmakla” suçlamak için kullanılmıştır; oysa özellikle cisimleşmiş kötülüğün Ezidi dünya görüşünde hiç yeri olmadığı düşünülürse, bu tam bir saçmalaktır.

Bu azınlığın sorunları, PKK/PYD'ye yakın bir akımla arasındaki siyasal ve dinsel çatışmalar yüzünden artıyor; zira bu akım Ezidi dinini Zerdüştlüğün bir başka şekli olarak hem yeniden kurmaya hem de ıslah etmeye çalışıyor ve birçok Ezidi de bu hareketi kendi dinlerine bir saldırı olarak görüyor. Bununla beraber, Ezidi cemaatleri içindeki çatışmaların nedenlerinden bir diğeri, bazı genç Ezidilerin artık kabul etmediği aşırı sıkı evlilik kuralları ve katı kast sistemidir.

Birçok Ezidi'nin dinsel kimlik buhranına düşmesinin bir nedeni de, özellikle Kürt Dağı bölgesinde yaşayan Ezidilerin, günümüz Irak'ındaki Ezidi din merkezlerine erişememeleri, dinî bilginlerinin sayısının az olması ve Sincar Dağları'ndaki (Kürtçe: Şengal) veya Şeyhan (Kürtçe: Şexan) bölgesinde kutsal Laliş şehirlerinin etrafındaki Ezidilerin aksine Sünni halkla daha fazla bütünleşmiş olmalarıdır. Lescot, Kürt Dağı bölgesindeki Ezidilerin 1930'lı yıllarda diğer vatandaşlardan pek farkı olmadığını anlatır (Lescot 1938: 202). Bu Ezidilerin, PKK tarafından Zerdüştlüğün bir türü olarak görülen bir Ezidi inancına yönelmeleri, eski dinin geniş ölçüde unutulmasından kaynaklanır. Bu inanç, Kürt Dağı bölgesindeki mensupları hâlâ

ayrı bir grup teşkil eden, ama dinsel gelenekleri büyük ölçüde unutulmuş olan bir dinin âdeta tekrar veya yeniden keşfidir.

Diğer birçok dinsel azınlığın aksine Suriye'deki Ezidiler, asla kabul edilmiş bir dinsel cemaat olmadı. Seküler ve otoriter Baas rejimi, arada bir Hristiyanları, Dürzileri veya Nusayrileri korusa da, Ezidileri veya Alevileri korumadı. Bu iki dinsel cemaat, Suriye'de, geri çekildikleri kendi bölgelerinde gölge bir hayat sürdürüyordu. Bu iki dinsel azınlık, ancak Suriye rejiminin Kürt bölgelerinden çekilmesiyle örgütlenebildi. O günden bu yana da Ezidilerin yeni çatı örgütleri, seslerini yükseltip Rojava'nın geleceğinin biçimlenmesine katılıyorlar.

Rojava'daki Kürtlerin çoğunluk dini olan Sünni İslam, Kürdistan'ın çoğu bölgesinde olduğu gibi güçlü bir Sufizm etkisi altındadır. Kürtler arasında Kadiri ve Nakşibendi tarikatları, özellikle de MS 1779 yılında günümüz Irak Kürdistanı'nın Karadağ dağlarında doğan Mevlana Halid-i Bağdadi'nin kurduğu (krş. Weismann 2007a: 88) ve o zamana kadar Kürdistan'da hâkim olan Kadiri tarikatına rakip çıkan Halidi kolu egemendir. Bu Sufi tarikatlarının merkezleri, sadece dinsel değil aynı zamanda kültürel ve bazen de siyasal merkezlerdi; özellikle de Nakşibendi tarikatı Kürt milliyetçi hareketinin önemli bir omurgasına dönüştü. Ancak bu tarikatların bölgesel merkezleri sık sık bağımsız hareket ettiler ve her yerde ortak bir çizgi izlemediler. Örneğin ünlü Kürdolog Martin van Bruinessen, *Ağa, Şeyh, Devlet* adlı, temel kaynak niteliğindeki çalışmasında beklentilerinin boşa çıktığını anlatır: "Saha araştırması daha ziyade hayal kırıklığı yarattı; zira tarikatlar, milliyetçi hareketlerin herhangi bir noktasında kayda değer bir rol oynar gibi görünmüyor ve sınıf çatışmalarında taraf tuttıkları zaman da sıradan halkın protestolarına aracılık etmek yerine, onların çıkarlarına sırt çeviriyorlardı." (Bruinessen 1989: 275)

Saha araştırmalarını çoğunlukla İran ve Türkiye'de gerçekleştiren ve Irak'taki Kürt isyanının yenilmesi nedeniyle burada sadece altı hafta kalabilen Bruinessen, Kürt şeyhlerinin bölgesel olarak birbirinden çok farklı davranmış olabileceklerini de teslim eder. Çoğunun bizzat toprak ağası rolünü üstlendiği ve sıklıkla da topraksız çiftçileri çalıştırdıkları köylere sahip olduğu gerçeği bile, tek başına, çok az şeyhin toplumsal devrimden yana bir tutum sergilemesini açıklamaya yetebilir. Yine de birkaçı (örneğin Barzan şeyhleri) Irak'taki Kürt milliyetçi hareketinde epey önemli bir rol oynadı –her ne kadar sadece hareketin muhafazakâr-feodal kanadı olarak olsa da. Irak Kürdistanı'nda ayrıca 1930'lu yıllarda heterodoks Şeyh Abdülkerim Şedele ve onun Hakka Hareketi de, sömürge karşıtı devrimci bir hareket olarak önemli roller oynadı (krş. Schmidinger 2014).

Suriye Kürdistanı'ndaysa çoğu şeyh, siyasetten nispeten uzak durdu. Ancak 2000'li yılların başlarında hiziplere bölünen Kürt partilerini birleştirmeye çalışan Nakşibendi şeyhi Mürşit Maşuk Haznevi önemli bir istisnadır.

Tıpkı Suriye'deki diğer toplumsal güçler gibi şeyhler ve ulema da siyasal bir aktör olarak hareket edemiyorlardı. Sünni şeyhler ve ulema, 1990'lı yıllardan sonra yeni ekonomik aktörlerle kurdukları ilişkiler sayesinde Suriye ekonomisinin liberalleşmesinde önemli bir rol oynadılar. Son yirmi yılda zenginleşen işadamları, şeyhlerin ve ulemanın yardım örgütlerini finanse ettiler. Onlar da buna karşılık yeni kurulan zengin işletmelere belli bir ahlaki ve dinsel meşruluk kazandırdılar (krş. Pierret 2013: 144 vd.).

Ancak Suriye, diğer iki tek tanrılı dünya dininin de vatanı. İncil'in merkez ülkesi olarak Suriye'de, daha önce sözü edilen Batı ve Doğu Aramice veya Ermenice konuşan azınlıklardan başka Hristiyanlar da yaşıyor. Çok sayıda Suriyeli Hristiyan,

yüzyıllar içinde Araplaştırıldı ve günümüzde gündelik hayatta –ve çoğu zaman dinsel ayinlerde de– Arapça kullanıyorlar. Suriyeli Hristiyanların mezhepsel çeşitliliğinin bir nedeni de, Suriye’de sadece MS 4. ve 5. yüzyılda Hz. İsa’nın tabiatı konusunda kavgaya tutuşan bir dizi eski Doğu Hristiyan mezhebinin değil, aynı zamanda Yakındoğu’nun Hristiyan kiliseleri arasındaki Katolik ve Protestan misyonerlik çabalarına kadar uzanan bölünmelerin de görülmesi. Bu tür birlik kiliselerinin en eski örneklerinden biri, Lübnan’daki merkezinin yanı sıra Suriye’de de temsil edilen, 7. yüzyılda kurulmuş Marunilerdir. Ayrıca Ermeni Apostolik Kilisesi dışında Katolik Kilisesi’yle birleşen bir Ermeni Katolik Kilisesi, Süryani Ortodoks Kilisesi dışında Süryani Katolik Kilisesi ve –Batı’da yanlış bir adlandırılmayla “Nasturi” denilen– Doğu Süryani Kutsal Ortodoks Kilisesi dışında onun Roma’yla birleşmiş ayrı bir kolu olan Keldani Kilisesi de vardır. İkinciler aslında Suriye’de yalnızca Rojava’da, özellikle de Haseke ve 1930’lu yıllarda Habur Çayı’nda kurulan Süryani köylerinde temsil edilir. Suriye’de görece güçlü bir temsil bulan Rum Ortodoks Kilisesi’nin bile, Rum Katolik Melkai veya Bizans Katolik Melkai Kilisesi’yle birlikte Roma Katolik Kilisesi’yle birleşmiş benzeri bir kilisesi vardır. Bununla birlikte, Suriye’nin Doğu kiliselerinde Katoliklerin yanı sıra Protestanlar da gizlice misyonerlik faaliyetinde bulundu ve bu nedenle bugün benzer şekilde bir Ermeni Protestan Kilisesi, bir de Süryani Protestan Kilisesi var. Son olarak, güçlü bir misyonerlik yönelimiyle kısmen Müslümanlarla çatışmalara da katılan ve ancak son on yıllarda ortaya çıkan birkaç bağımsız Protestan kilisesiyle tablo tamamlanıyor.

Rojava’da Hristiyan kilise mensuplarının hepsi etnik azınlık sayılıyor ve aile içinde ya çağdaş Doğu Aramicesi ya da Ermenicenin bir lehçesini konuşuyorlar. Yeni bağımsız

Protestan kiliselerinde Hristiyan Kürtlere nadiren rastlanıyor. Bunlar İncil'i de, Müslüman Kürtler arasında misyonerlik faaliyeti yürütmek için Kürtçenin çeşitli lehçelerine çevirdiler.

Hristiyanlık gibi Yahudilik de yüzyıllar boyunca Suriye'nin dinsel mozağının ayrılmaz bir parçasıydı. Şam ve Halep'teki Yahudi cemaatleri, iki bin yıl boyunca Yahudi ilminin önemli birer merkezini oluşturdular. Bir de Ezra Peygamber'in sandığının bulunduğu Tadif'te küçük bir cemaat yaşıyordu. Ama Kamışlı'da da, 1926'da şehrin kurulmasından sonra, kısmen Türkiye Kürdistanı göçmenlerinden oluşan canlı bir Yahudi cemaati ortaya çıktı. 1764 yılında, o günlerde yerle bir edilen Haseke üzerinden Musul'dan Nusaybin'e seyahat eden Carsten Niebuhr, seyahat notlarında "şimdiki Nissabin'in on beş dakika batısında" (Niebuhr 1778: 381), yani günümüzde Kamışlı yakınlarındaki ülke sınırının hemen kuzeyinde bulunan ve 1926'da Hristiyan ve Yahudi nüfusu Kamışlı'yı kuran Nusaybin'de bir Yahudi hac merkezinden bahseder.

Her yerde olduğu gibi Kürdistan'da da Yahudi halkı ile Kürt halkı kültürel olarak yakın ve uyumlu olsalar da, Kürt Müslüman ve Kürt Yahudiler genellikle kendi içlerinde akraba evliliği yapardı (Ammann 1991: 12). Olur da Yahudi bir kadınla Müslüman bir erkek evlenirse, Yahudi cemaati içerisinde bu evlilik uygunsuz sayılırdı (Osztovcics 2011: 79).

Henüz 1930'lu yıllarda Kamışlı'nın Yahudi nüfusu 3000 kaddı. Yahudiler, özellikle kuyumcu ve tüccar, ayrıca memur olarak çalışır ve şehir merkezinde bugün hâlâ varlığını sürdüren sinagogu kullanırlardı. Aralık 1947'deki Halep Kırımı ve aynı yıl Yahudi memurlarının kitlesel olarak işten çıkarılması, sadece Halep ve Şam'da değil Kamışlı'da da Yahudilerin bir kısmının göçmesine yolaçtı. Buna rağmen Suriye'nin Yahudi cemaatleri, birçok diğer Arap devletine göre çok daha uzun bir

süre dayandı; zira Suriye, Yahudi vatandaşlarının göçü sırasında işbirliği yapmayı reddetti ve Baas rejimi döneminde artık Yahudilere pasaport verilmedi. 1967'deki Altı Gün Savaşı'ndan önce şehirde hâlâ faal bir cemaat oluşturan 800 kadar Yahudi yaşıyordu. Baas rejimi altında gitgide tırmanan antisemitizm ve Arap milliyetçilerinin Altı Gün Savaşı'ndaki yenilgiye duydukları öfke, bir kez daha bir göç dalgasına yol açtı. 1967'den sonra şehirde sadece 150 kadar Yahudi kalmıştı.

Suriye genelinde resmî makamlar, Altı Gün Savaşı'ndan sonra, "Siyonist düşmanı" güçlendirmemek için Yahudi göçünü engellemeye çalıştı. Yurtdışı seyahatleri artık ancak yüksek mali teminatlar verilmesiyle mümkündü. 1967 ile 1977 arasında Yahudilerin kimlik kartlarına bile dinleri özellikle göze çarpacak bir biçimde yazıldı (krş. Bunzl 1989: 78).

Kalan Suriyeli Yahudilerin ülkeden çıkmalarına ancak 1992'de imkân sağlandı. O yıl Halep'te kalan cemaatin tamamı, Şam'daki yaklaşık 4000 cemaat üyesi ve Kamışlı'daki Yahudilerin büyük bir bölümü göç etti. 1994'te son grupla birlikte başhaham da ülkeyi terk etti. Şam'da sadece 300 yaşlı cemaat üyesi kaldı. Kamışlı'daysa sadece bir aile ve birkaç kişi. 1992'de faal bir cemaat olan Kamışlı'daki Yahudi cemaati yok oldu. Bugüne kadar sadece Şam'da bir sinagog hizmet vermeyi sürdürdü. Hatta 2011'de şehrin eski Yahudi mahallesindeki Al-Raki Sinagogu restore bile edildi.

Ancak tarihî Yahudi cemaatlerinin Suriye'den silinmesi, sinagoglarının da kaybolduğu anlamına gelmez. Geçmiş MS 5. yüzyıla uzanan bir binada bulunan Halep Merkez Sinagogu, iç savaşın başlamasına kadar eski mahallesinde dimdik ayakta idi. 1999'da bana sinagogu gezdiren Müslüman bir tarihçi, tarihî Yahudi mahallesi yıkılırken sinagogun Müslüman aydınların da müdahalesiyle kurtarıldığını anlatmıştı. Arada bir Yahudi gezginleri bir Minyan'ı –yani dinsel açıdan reşit

en az on erkeği- bir araya getirdiklerinde, sinagogda ayin de yapıyorlardı. Halep şehrindeki çatışmalar nedeniyle sinagog büyük olasılıkla ağır hasar görmüş olmalı. Son dönemde faaliyetini sürdüren tek sinagog olan Şam'daki Jobar Sinagogu, iç savaştaki çatışmalar nedeniyle ağır hasar görüp yağmlandı. İsyancıların ele geçirdiği bir mahallede yer alan, MS 720'de inşa edilen ve yüzyıllar boyunca İlyas Peygamber için önemli bir hac yeri olan sinagog, Suriye'nin Tarihi Eserler Dairesi'ne göre henüz 2013'te yağmalanıp Mayıs 2014'te yıkıldı. İsyancılar ile rejim sorumluluğu birbirine atıp durdu.

Arap milliyetçisi Baas rejiminin (Müslüman) Kürtlerle Yahudiler üzerindeki baskısının yanı sıra, hâkim olarak kendini Kürt dilinde ifade eden Kamışlı cemaatin Kürt-Yahudi kökeni sayesinde de bu iki grup yakınlaştı. Geride kalan Yahudiler bu nedenle kısmen Kürt kaçakçılarla işbirliği yapıp sınırdan Türkiye'ye, oradan da Avrupa, Amerika veya İsrail'e geçtiler. Böylece Kamışlı, 1970'li ve 1980'li yıllarda deneyimli Kürt kaçakçılar eşliğinde sınırdan geçen Şam ve Halep asıllı birçok Yahudi için bir ara durak haline geldi. Bu konuda Nakşibendi Şeyhi Mürşit Maşuk Haznevi gibi Müslüman din adamları da kısmen yardımcı oldu. 2007'de henüz tam olarak aydınlatılmamış bir cinayetle katledilen rejim muhalifi bu şeyhin yakın adamlarından biri, 2013'te onunla yaptığım bir görüşmede Suriyeli birkaç Yahudi'yi bizzat Türkiye'ye kaçırdığını anlattı.

Kendisinin ve arkadaşlarının kaçırdığı Yahudiler, geceleri Kamışlı yakınında sınırdan Türkiye'ye geçirilmiş ve buradan da Avrupa, ABD veya İsrail'e devam etmişlerdi.

1992'den sonra Kamışlı'da aslında sadece tek bir aile ve birkaç kişi kalmıştı. *Jerusalem Post* gazetesi 2006 yılında ayrıntılı bir makalede Kamışlı'da kalan ve şehri terk etmek istemediklerini vurgulayan son üç Yahudi'yi yazdı. Bu ailenin aynı zamanda şehirde tanınmış bir sima olan son ferdi, rejime karşı ayaklanmanın başlangıcına tanık oldu ve 2013 sonbaharında doğduğu şehir Kamışlı'da hayata gözlerini yumdu. Şehir merkezindeki artık boş olan sinagog, tıpkı hâlâ eski Yahudi sahiplerinin adını taşıyan ama çoktandır Müslüman veya Hristiyanların işlettiği şehir merkezindeki birkaç dükkân gibi bir zamanlar büyük bir Yahudi cemaatinin var olduğuna tanıklık ediyor. Sinagogun girişinde 2014'te hâlâ, merhum Başkan Hafız Esad'ın resmi asılı. Biraz ötedeki çarşıda, "Ezra" gibi Yahudi adları taşıyan tabelalarının asılı olduğu dükkânlar hâlâ varlığını sürdürüyor. Bunlardan bazılarının hâlâ, günümüz işletmecilerinden kira bile alan Kamışlılı Yahudilerin mülkiyetinde olduğu söyleniyor.

Ancak Suriye sadece ana akım Yahudiliğin diasporasını barındırmıyordu. Şam ve Halep'te Rabbinik Yahudi cemaatlerinin yanı sıra, 17. yüzyıla kadar, Suriye'nin Osmanlılarca fethinden sonra hayatta kalıp Nablus'ta varlığını koruyan tek cemaate dönüşen Samiri³ diasporası da yaşıyordu (Schur 2008: 3). Memlûklerle Osmanlılar arasındaki çatışmada Yahudilerin aksine bu cemaat yenilen Memlûklerin tarafını tuttuğu için, Suriye'deki diaspora cemaatlerinin sonunu hazırlamışlardı. O tarihe kadar Şam, Ebü'l Ferec Münecca bin Sadaka ve oğlu gibi önemli âlimlerin yaşadığı, Samiri entelektüellerinin faaliyet merkeziydi (Gaster 1925: 160).

Şam'da ayrıca en geç MS 8. yüzyılda günümüz Irak'ında doğmuş bir Yahudi tarikatı olan ve İncil'in diğer kitaplarını

3 MÖ 722'deki büyük Asuri sürgününde sınırdışı edilmeyen Yahveh dininin müritlerinin torunları, o günden sonra bağımsız bir din geliştirdiler.

veya Talmud'u değil sadece Tevrat'ı Kutsal Kitap kabul eden Karaylar yaşıyordu. 17. yüzyılda Cenevreli bir seyyah, Şam'da 200 kişilik bir Karay cemaatinden bahseder (Henderson 1826: 319). Şam'ın dışında Halep'te, zaman içinde mensuplarının anılan diğer Yahudi cemaatleri içinde eridiği ya da Kahire veya Kudüs'teki Karay bölgelerine göç ettiği bir Karay cemaatinin de yaşadığı söylenir (Olszowy-Schlager 1997: 46).

Kürdistan:

Devletsiz ülke mi, devlete karşı ülke mi?

Kürdistan kavramı, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Kürtlerin bölgesini aralarında pay eden ulus devletlerden çok daha önce, en geç Ortaçağ'dan (ama büyük olasılıkla daha da eskiden) bu yana belgelere girmişti. "Kürdi" kelimesinin, "yeri", "vatani" anlamını taşıyan Farsça "-stan" son ekiyle birleşmesi, aslında Kürtlerin ülkesinden başka bir anlam taşımaz. Benzer bir bileşik adlandırma, günümüzde gerek Farsçanın etkisinde bulunan ulus devletlerde (örneğin Türkmenistan, Özbekistan, Afganistan vb.) gerekse çoğu zaman etnik gruplara göre tanımlanan bölgelerde de (örneğin Lazistan, Luristan, Nuristan, Dağıstan, Belucistan vs.) görülür.

Hangi bölgenin tam olarak Kürdistan olarak kabul edildiğiyse dönemden döneme değişir. Kürtlerin tarihsel ve kapalı yerleşim bölgesi 1915'e kadar günümüze nazaran daha küçüktü ve diğer -çoğu Hristiyan- gruplarla daha iç içeydi. Bu kitapta Kürdistan'ın ayrıntılı bir tarihi değil, sadece güncel durumun ve Suriye Kürdistanı'nın yakın tarihinin anlatılması için giriş niteliğinde bir özet verilmesi amaçlandığından, Kürt tarihinin tamamının sunulması beklenmemelidir. Ancak bazı tarihî gelişmeler günümüz için de önemli, bu yüzden burada en azından kabaca özetlenecektir.

Kürtlerin Müslümanlaştırılmasından ve İslam Dünya İmparatorluğunun artık sadece adları itibariyle hilafete bağlı, farklı küçük egemenlik bölgelerine dağılmasından sonra Kürdistan'da da bölgesel düzeyde yarı bağımsız emirlikler ve aşiret yönetimleri kuruldu. Bütün bu bölgesel iktidar odakları elbette birer modern devlet değil, modern öncesi egemenlik sistemleriydi ve bir yandan büyük iç özerkliğe sahip olsalar da, aynı zamanda farklı biçimlerde daha büyük egemenlik merkezlerine bağımlıydılar. Bu dönemde birey her zaman, kendisine ve ailesine koruma sunan büyük bir sülale ve aşiretin parçasıydı. Bu egemenlik bölgelerinin dış çeperlerinde Ezidiler, Aleviler, Ehl-i Hakk (Yaresan, Kakai) ve Şabaklar gibi heterodoks din cemaatlerinin çekilebilecekleri bölgeler oluştu. Az sayıdaki şehir merkeziyse çoğu örnekte Sünni ortodoksluğun mekânları haline geldi. Kürdistan'ın birçok bölümünde etnik çoğulcu bir şehir halkıyla göçebe ve yarı göçebe Kürt halkı arasında bir ortak yaşam gelişti. Günümüzde çoğunluğu Kürt olan şehirlerin çoğunda 20. yüzyılın başlarında tümüyle farklı bir etnik bileşim vardı. Mesela Van ve Kars ağırlıklı olarak Ermeni şehriydi. Diyarbakır'da (Kürtçe: Amed) Ermeniler, Aramice konuşan Hristiyanlar, Yahudiler, Kürtler, Araplar ve Türkçe konuşan Osmanlılar bir arada yaşırdı. Şehrin eski mahallesine bugün de, asıl işlevlerini devam ettirenlerin sayısı az da olsa, sayısız Ermeni, Süryani Ortodoks ve Keldani kilisesi damga vurmakta. Günümüz Kürt yerleşim bölgesinin güney kenarındaki şehirlere çoğu kez Araplar hâkimken, Kürtler kırsala egemendi. Mardin, Urfa veya Musul, günümüzde kısmen Kürtçe konuşulan bir çevrede, çoğunluğu Arapların oluşturduğu şehirlere iyi örneklerdir.

Kürtlerin siyasi ve askerî liderlerinin duruma göre Kürdistan'ı aşan siyasi rolleri vardı ve Kürt olarak değil

Müslüman hükümdarlar olarak hareket ederlerdi. Bunun en iyi örneği herhalde, 1187’de Kudüs’ü Hristiyan Haçlıların elinden geri alıp İslam adına fetheden ve Eyyubi Hanedanı’nı kuran Selahaddin Yusuf bin Eyyub, yani ünlü Selahaddin Eyyubi’dir. Kürt kökenli en ünlü ve en başarılı Müslüman hükümdar olsa da, Selahaddin, bir Kürt siyasi kimliği bağlamında hareket etmiyordu. Milliyetçiliklerin ve ulus devletlerin ortaya çıkışından yüzyıllar önce İslam, imparatorluğunun merkezî ve birleştirici unsurunu oluşturuyordu.

Kürt yerleşim bölgeleri Eyyubiler için de periferide kaldı. Asla siyasi iktidar merkezleri oluşturmayıp yüzyıllar boyunca Yakınoğu’daki büyük siyasi hükümdarlıkların âdeta kenar mahallesini temsil ettiler. Siyasi olarak kısmen merkezî bir iktidarın yokluğuyla, ayrıca siyasi iktidarın farklı bölgelere ve aşiret yapılarına bölünmesiyle şekillenen bu periferi durumu, Kürt tarihinde yüzyıllardır gözlenir. İmparatorluk merkezlerinin siyasi iktidarı elbette bir rol oynuyordu; ancak Kürt ağaları ve şeyhleri bunu kendi çıkarları için kullandı, böylece merkezle kendisi arasına mesafe koydu.

Farklı yerel hükümdarlar keskin bir rekabet içinde sürekli karşı karşıya geldi ve rakiplerini alt etmek için imparatorlukların siyasi merkezlerinden yardım aldı. Fakat aynı zamanda, iç özerkliklerini söz konusu imparatorluklara daha güçlü biçimde eklemlenerek tanımlama girişimlerini reddettiler. Aynısı, Kürt bölgelerinin Osmanlı İmparatorluğu’nun bir parçası olduğu 16. yüzyıl ve 1639’daki Kasr-ı Şirin Antlaşması’yla Safevi İran’ı ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki sınırın çizilerek Kürdistan’daki etki alanlarının belirlendiği dönem için de geçerli (krş. Barfield 2002: 74).

Ancak Kürdistan, sınır bölgelerini modern bölgesel devletler gibi tam saha hâkimiyetiyle denetlemeyip, varlıklarını şehirlerde sembolik olarak göstermekle yetinen iki büyük

imparatorluk arasında bilfiil periferik bir sınır bölgesi olmaya devam etti. Kürt ağalar ve derebeyleri, arada bir vergi ödemek ve ihtiyaç durumunda birlikler sağlamakla yetindiler. İlgili hükümdarlık merkezlerine –oldukça da değişken– sadakatleri sınırlı kaldı. Aşiret, Kürt toplum düzeninin ve tek yerde toplanan siyasi ve ekonomik iktidarın omurgası olmayı bilfiil sürdürdü.

Kürdistan'ın bazı bölgelerinde Kürt aşiret sistemine Kürt olmayanlar da dâhildi. Örneğin günümüz Türkiye'sinde Hakkâri ilinde, Hristiyan dini ve çağdaş Doğu Aramicesi hariç yaşam biçimi açısından bölgenin yarı göçebe Kürt aşiretlerinden farkı olmayan, onlarla sürekli ittifak kurup aşiret federasyonlarında birleşen, ama yine sürekli çatışan Süryani-Hristiyan aşiretleri de vardı. Kökenlerini Abbasi halifelerine dayandıran Hakkâri emirleri, 16. yüzyılda Süryani ve Kürt kabilelerinden oluşan karmaşık bir iktidar yapısıyla hükmediyordu (krş. Brentjes/Günther 2001: 10).

Safevilerin İran'daki egemenlik döneminde sadece İran'ın Şiileşmesine ve güneyli Kürtlerin imparatorluğun yeni dini olarak Onikiciliği kabul etmelerine şahit olunmaz; aynı zamanda Şah I. Abbas egemenliğindeki, Orta Asya sınırına yakın Horasan'a çoğunluğu Şii olan Kürtler yerleşirler (Rezvani 2013: 157). Buraya yerleşen Kürtlerin torunları günümüze kadar, çoğunluğu Kurmanci konuşan ve sayıları 500.000'i aşan İran ve Türkmenistan vatandaşıyla beraber bir anklavda yaşamıştır.

Kürdistan ana bölgesinde, bugün Kürtçe olarak tarif edilen, ancak birçok dilbilimcinin farklı diller olarak kabul edeceği biçimde birbirinden ayrılan çeşitli İran lehçeleri gelişti. Kürdistan'da –ve aynı zamanda diaspora entelektüelleri arasında– bugün bile, örneğin Zazaca lehçesinin Kürtçe mi yoksa ayrı bir dil mi olduğu sorusu benzeri sorular gibi en tartışmalı

konulardandır; fakat bu ancak, 20. yüzyılın milliyetçi hareketlerinden sonra sorulmaya başlanmıştır. Günümüze kadar belli bir lehçeyi resmî dil olarak kabul ettirebilecek bir Kürt ulus devleti kurulmadığından ve dil dediğiniz de bilindiği üzere – Max Weinreich’e göre bağımsız– bir “ordusu ve bahriyesi olan lehçe” olduğundan, Zazacayı, Goraniceyi (Hewramî), güney Kürt lehçelerini (Feyli, Kirmanşahi, Kelhuri) (hatta bazı Kürt milliyetçilerine göre Farsçaya çok daha yakın olan Luri dilini) kapsayan bir Kürtçenin olup olmadığı konusundaki ateşli tartışmalar, zaten dilbilimsel olmaktan çok siyasi pozisyonlara dayanır.

Her durumda, Kürdistan’ın yarı bağımsız emirliklerinde, genellikle göçebe bir ortamda bölgesel şehir merkezleri gelişmiş ve bu merkezler Kürt kültürü ve dili eğitiminin verildiği koruma merkezlerine dönüşmüştü. Bu emirliklerin bazıları, etki alanları değişse de birkaç yüzyıl boyunca varlıklarını sürdürdü. Örneğin yaklaşık 1200-1832 yılları arasında, Sohan Emirliğince işgal edilmeden önce Amediye şehrinin Badinan Emirleri günümüz Irak’ının Duhok eyaletinin büyük bölümüne hükmetti. Ardalan Emirleri, 14. yüzyıldan 1867’ye kadar İran’ın Kürt bölgelerinin büyük kısmını kontrol altında tutarken, egemenliklerini Irak’taki güney Kürt bölgelerine kadar genişlettiler. Ardalan sarayında, Goranice lehçesiyle yaratılan bir saray kültürü ve edebiyatı gelişti. En önemli edebiyat biçimini elbette şiirler ve şarkılar oluşturuyordu. İlgili bölge hükümdarına methiyeler düzen, kısmen kafiyeli tarih eserleri de yaratıldı. Ardalan Emirleri hanedanının tarihiyse, ilginçtir, bir kadın şair ve tarihçi olan Mastura Ardalan (1805-48) tarafından yazıldı; bu durum bölgede kadınların önemli konumlara gelebildiğine de işarettir. Bir zamanlar başlıca merkezi Ardalan’ın başkenti Senendec’te konuşulan Goranice, 18. ve 19. yüzyılda yerini Soraniceye bırakmak zorunda ka-

lirken, Perîşan Dînewerî (14. yüzyıl), Mustefa Bêsarani (1641-1702), Khana Qubadi (1700-1759) ve özellikle Mawlawî (1806-1882) şiirleri günümüze kadar Hewraman dağlık bölgesinde okunageldi.

Ama bir emirlikle bağlantı içinde en eski Kürtçe edebiyat dili olarak gelişen tek örnek Goranice değildi; Kurmanci de aynı şekilde yerleşti. Cizîra Botan (Cizre) Emirliği, 15. yüzyılda Kurmanci konuşan Kürtlerin kültürel merkezi olarak gelişirken, aynı zamanda dikkate şayan biçimde çok kültürlü olan şehir Yahudi ve Hristiyan cemaatlerini de barındırıyordu. Burada doktorlar, bilim insanları, din âlimleri ve özellikle de eserleri günümüzde hâlâ Kurmanci edebiyatının klasikleri olarak kabul edilen şairler yaşıyordu. Molla Ahmed-i Cezirî (1570-1640), emirlikte epey kapsamlı bir divan yarattı. Günümüz Hakkârî'sinde doğan ve *Mem û Zîn* ile en ünlü Kürtçe aşk hikâyesini yazan Ahmed-i Hani (1651-1707) de Cizîra Botan emirlerinin sarayında yaşıyordu. Cizre'de bugün hâlâ birçok önemli klasik Kurmanci şairin mezarları ziyaret edilebilir. Klasik Kürt şairleri ve entelektüellerinin öğrencilere ders verdiği Medreseya Sor (Kırmızı Medrese), bugün bile Cizre merkezinde 16. ve 17. yüzyılın entelektüel yaşamına dair etkileyici bir tanıktır.

Bölgede konuşulan Kurmanci, bugün hâlâ “en güzel” Kurmanci kabul edilir. Günümüz Türkiye, Suriye ve Irak'ının oluşturduğu üçgende bulunan Cizre şehrinde, on yıllarca süren Türk asimilasyon politikasından sonra Türk ordusuyla PKK gerillası arasındaki savaşın zirve noktasında bile neredeyse sadece Kurmanci duyulur. Kurmanci gündelik hayatta başka hiçbir yerde buradaki kadar iyi öğrenilmez. Günümüz Rojava'sındaki Cizre Kantonu'nun büyük bir bölümü bir zamanlar Cizîra Botan Emirliğine dâhil olduğundan, eski emirliğin kuzey –günümüz Türkiye'si- ve güney –günümüzde

Suriye'si- bölümleri arasındaki tarihsel, dilsel ve kültürel ilişkiler özellikle sıkıdır. Cizire Kantonu vatandaşları -tıpkı Cizre vatandaşları gibi- özellikle güzel bir Kurmanci konuşmalarıyla ünlüdür.

Emirliğin son hükümdarı Bedirhan Bey Süryanileri ve Ezidi Kürtlerini katledip Osmanlı İmparatorluğu'nu diplomatik bir sıkıntıya soktuktan sonra, zaten egemenliğin merkezîleşmesini hedefleyen hükümet, bölgedeki bir ayaklanmayı bastırıp 1847' de son Cizîra Botan emirini sürgüne gönderdi. Şehir ve çevresi Diyarbakır vilayetine bağlandı.

Günümüz Türkiye'sinin hemen Suriye sınırındaki Cizre şehrinin içinde yer aldığı Botan Emirliğinin şehir merkezinin aksine, bugün Suriye'ye ait Cizire bölgesine şehir yerleşiminden ziyade ağırlıklı olarak göçebelik damga vururdu. Günümüzde bölgenin en büyük şehirleri olan Haseke ve Kamışlı, ancak Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Fransız mandası altında (tekrar) kuruldu. 19. yüzyılda bir tek, bugün epeyce küçülmüş olan ve çoğunlukla Suriyeli Süryanilerin yaşadığı Amuda şehrinde ve birkaç köyde kalıcı bir yerleşim vardı. Özellikle de bölgenin Kürt halkı 20. yüzyılın başına kadar genellikle göçebe olarak yaşadı. Bu göçebe halk, güçlü Kürt aşiret federasyonu Milli'nin hâkimiyeti altındaydı. Milli aşiretinin yanı sıra Dakkuri, Heverkan veya Hasenan gibi daha küçük aşiretler de bölgede yerleşikti. Ülkenin, aileleri ve otlakları ayıran yeni bir sınırla bölünmesinden ve Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Fransız manda yönetimi birçok Kürdü köylerde yerleşik hayata geçmeye zorladı.

Bugün Kürtlerin yaşadığı Rojava'nın diğer iki kantonu da 20. yüzyıla kadar, günümüzde Türkiye ve Suriye sınırlarında yer alan şehir merkezlerinin sadece kırsal hinterlandını oluşturuyordu. Gerek Afrin gerekse Kobanê, Fransız mandası döneminde şehir olarak kuruldu. Afrin'in etrafındaki böl-

ge, nam-ı diğer Kürt Dağı (Arapça: Cabal el-Akrad, Kürtçe: Çiyayê Kurmênc), 1864'te Halep vilayetinde, daha doğrusu vilayet dâhilindeki Halep sancağında kurulan bir dağlık bölgeydi; başka bir deyişle, bölge Arapların çoğunluk oluşturduğu Halep şehrince yönetiliyordu. Halep'in sonunda Kürt Dağı kökenli Kürtlerin şehir ve düşünce merkezi olarak gelişmesinin bir nedeni de, eski şehrin dışında Kürtlere özel bir mahalle kurulmasıydı. 1921'den beri sınırın Türkiye tarafında bulunan Kilis şehri, bölgenin bölgesel yönetim merkezi olarak hizmet ediyordu.

Kürt Dağı'nda beş farklı Kürt aşireti vardı: Amikan, Biyan, Şeyhan, Şavak ve Cum. Bunlara Rubari, Garzan, Kastıyan vb. daha küçük aşiretler bağlıydı. 1930'lu yıllarda toplam 1140 sakinyle 26 Ezidi köyü, Müslüman Rubari'nin tebaasıydı (Tejel 2009: 9).

Ancak yüzyıl başında bölgedeki aşiretlerin önemi azalmaya başladı. En azından halkın bir kısmı, Suriye'nin diğer Kürt bölgeleriyle karşılaştırıldığında günümüz Afrin Kantonu'na daha önceden yerleşmişti; çünkü bu orta yükseklikteki sıradağlar zeytin yetiştirmeye çok uygundu. Burada zeytin ve zeytinyağı üretiminin ana gelir kaynağına dönüştüğü yerleşik köy toplumları gelişti. Günümüzde bölgede 13 milyon üzerinde zeytin ağacı bulunmaktadır (Allsopp 2014: 19). Kürt aşiretlerine aidiyet, Kürt Dağı'nın bu köylü toplumunda göçebe ve yarı göçebe Kürtlere kıyasla çok da önemli bir rol oynamaz. Toprağın sürekli işlendiği ve böylece toprak mülkiyetinin önemli bir kaynak haline dönüştüğü bir toplumda, aşiret aidiyetine nazaran bölgesel aidiyet gitgide daha önemli bir işlev kazanır. Köy (Kürtçe: gund), Kürt Dağı halkı için henüz 20. yüzyıl başlarında en az aşiret bağı kadar önemliydi. Günümüzde hâlâ küçük çiftçilerin genellikle zeytin yetiştirerek geçindiği Afrin Kantonu, Rojava'da aşiret aidiyetinin

en tali önemde olduğu ve büyük ölçüde aşiret ilişkilerinden arınmış, çiftçi bir toplumun yerleşik olduğu bölgesi kabul edilir.

Üç Kürt kantonun en küçüğü olan Kobanê, kesinlikle Rojava'nın en fakir ve en yalıtılmış bölgesidir. Birinci Dünya Savaşı ertesine kadar burada tek bir kalıcı yerleşim yoktu. Bölge, Kürt göçebelerin kışın hayvanlarıyla birlikte Kürdistan'ın yüksek bölgelerinden indikleri ve ancak 17. yüzyılda kalabalıklaştığı bir yerleşimin güney uzantısını oluşturuyordu. Bölgeye, gerek Kürt gerekse Arap aşiretlerinin mensup olduğu Berazi Aşireti Konfederasyonu hâkimdi. Yönetim açısından seyrek nüfuslu bu bölge Halep vilayeti içindeki Urfa sancağının bir parçasıydı. En yakındaki şehir yerleşimi, bugün Türkiye'de yer alan Suruç'tu (Aramice: Serug); yani bir zamanlar bir Hristiyan-Arami şehri olan ve Süryani Ortodoks Azizi Suruçlu Yakub'un (Mor Yakub) yaşadığı yer. Bugün Suriye'ye ait olan iç bölgeyse göçebe ülkesiydi. Günümüze kadar gelen tek şehir olarak Kürtçe ad almasının nedeni, 1923 Lozan Antlaşması'na göre Türkiye ile Fransız Suriye mandası arasındaki sınır hattını oluşturan demiryolu olan Bağdat Demiryolu'nun inşası için Almanların komuta ettiği bir 'bölüğün' burada konuşlanmasıydı.

Müttefik birlikleri henüz 1 Ekim 1918'de Arap isyancılarla birlikte Şam'a girmişti. Hâşimî hanedanından Faysal bin Hüseyin'in 7 Mart 1920'de kral ilan edilmesinin ardından Birinci Dünya Savaşı'nı kazanan Avrupalı güçler, 1916 Sykes-Picot Anlaşması'na dayanarak Nisan 1920'de San Remo'da derhal Fransız Suriye mandasının kurulmasına karar verdi. Türk-Osmanlı perspektifinden, Birinci Dünya Savaşı'nı kazanan güçlerin dikta ettiği bir barış olan Ağustos 1920 tarihli Sevr Antlaşması'nda, Osmanlı İmparatorluğu ile yeni manda arasındaki sınır hattı Bağdat Demiryolu boyunca değil, çok

daha kuzeyde belirlenmişti. Sevr kararlarından sonra sadece Kars, Trabzon, Erzurum ve Van gibi Türkiye'nin kuzeydoğu illeri yeni Ermenistan devletinin bir parçası olmakla kalmayıp, Diyarbakır, Dersim ve Van'ın güneyinde İran sınırına kadar olan bölümde de özerk bir Kürdistan kurulacaktı. Suriye'deki Fransız mandası ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki sınır, açıkça daha kuzeyde çizilmişti. Cizre, Nusaybin, Mardin, Urfa, Kilis ve Antep –Türkler tekrar fethettikten sonra 1921'de adı Gaziantep olarak değiştirildi– önce İngilizlerce işgal edildi, ardından günümüz Suriye'siyle birlikte Fransızlara devredildi. Ancak 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması'nın onayladığı 20 Ekim 1921 tarihli Ankara Anlaşması'yla Suriye'deki Fransız manda bölgesinin sınırı, günümüz Türkiye-Suriye devlet sınırı boyunca daha güneye kaydırıldı.

Bugün bir Suriye Kürdistanı'nın varlığı, sonuç olarak, sınırın, etnik veya dilsel ölçütler göz önüne alınarak değil, bir demiryolu hattı boyunca çizilmesinden kaynaklanır. Gerek Fransa, gerekse Türkiye, 20. yüzyılın başlarında bölgenin tedarik ağı olarak kabul edilen demiryoluna erişim istiyorlardı. Böylece demiryolu bizzat sınır haline geldi. Trenler böylece hem Suriye'nin hem de Türkiye'nin doğusuna gidebiliyordu. Ancak geriye, sınırın Türkiye tarafında Arapça konuşulan yerleşim bölgeleri ve Suriye tarafında Kürt yerleşim bölgeleri kaldı. Bu şekilde Suriye Kürdistanı, Yakındoğu'nun sömürgeci güçlerce bölüştürmesiyle âdeta bir atık ürün olarak doğdu.

Kürt entelektüellerinin çoğu, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra bir Kürt devletinin kurulmamasını, bugüne kadar Kürt meselesinin ana sorunu olarak görüyorlar. Bu bağlamda Batı'yı bir Kürt devletinin kuruluşunu engellemekle suçluyorlar. Kendi halklarını ise fazlasıyla “geri kalmak”la veya bir Kürt devletini kabul ettirebilecek kadar düzenli bir ulusal hareketten yoksun, aşiretlere bölünmüş olmakla suç-

luyorlar. Gerçekten de bağımsız bir Kürt ulus devleti fikri, 20. yüzyılın başlarında az sayıdaki şehirli entelektüelin –ki çoğu Kürdistan’da bile yaşamıyordu– fazlasıyla marjinal bir düşüncesi idi. İlk Kürt dergisi (*Kurdistan*) Kahireli entelektüellerce çıkarıldı. Dönemin Kürt toplumu, her türden milliyetçi söylemde eksik ve geri kalmış kabul edilir. Wendelmoet Hamelink ve Hanifi Barış, Kürt aktörlerinden her türlü özneliği esirgeyen bu tutumu, Edward Said’in oryantalizm eleştirisi (krş. Said 1978) geleneğine uygun olarak haklı biçimde “öz-oryantalizm” olarak adlandırır. Bu görüşe karşılık, Kürt aktörlerin milliyetçilikten bilinçli olarak kaçındıkları ve devleti uzak tutmayı amaçladıkları argümanını ileri sürerler. Geleneksel Dengbêjlerle, başka deyişle genelde epey ayrıntı içeren ve şarkı şeklinde söylenen Kürt tarih anlatılarıyla ilgili yaptıkları çok ilginç bir araştırmada, bu geleneksel metinlerin milli bir Kürt meselesiyle değil, yerel alanlar ve ittifaklarla ilgili oldukları sonucuna varırlar. Bu anlatılarda sınırlar, dışarıdan dayatılan arızalar olarak açıklanır. 2013’te kurulan uluslararası uzmanlık dergisi *Kurdish Studies*’te iki yazar, Kürt toplumunda basitçe bir ulus devlet iradesi eksikliği değil, ulus devlete karşı bilinçli bir reddiye olduğu sonucuna varır (krş. Hamelink / Barış 2014). Gerçekten de Kürt tarihinde pek çok, Kürtlerin pekâlâ tarih yaptıklarını, ancak ulus devlet fikrine sadece yabancı olmakla kalmayıp, aksine Kürt aktörlerinin çoğunun 20. yüzyılın ortalarına kadar “devlet” kavramına siyasi egemenliğin örgütlenişi açısından ehil bir biçim olarak bakmadıklarını gösterir. Bu, Kürtleri özgürlüğüne düşkün bir halk olarak sunan kimi romantik açıklamaların öne sürdüğü gibi Kürdistan’ın otorite karşıtı bir alan, hatta “asil vahşilerin” ütopyası olduğu anlamına gelmez. Kürt toplumu sayısız iktidar yapısıyla doluydu. Ağalar, şeyhler ve yerel emirler iktidarın omurgasını oluşturuyordu.

Ancak bunlar yerel ölçekte kaldı ve birçok açıdan iktidarın bir devlet şeklinde merkezileşmesi aleyhine oldu.

Günümüzdeki birçok Kürt milliyetçisince, Cizire Botan Emirliği'nin son emiri Bedirhan Bey (1802-1868) veya İranlı Kürt aşiret reisi Simko Ağa (1887-1930) gibi Kürt milliyetçi hareketinin öncüleri kabul edilen sayısız aktör, kendilerini Kürt milliyetçisi olarak algılamayıp devleti reddetme geleneğini sürdürüyorlardı; ama 19. yüzyılın ortalarından itibaren derebeyliklere ve aşiret bölgelerine giderek daha az hareket alanı bırakan ve gitgide daha fazla merkezileşen Osmanlı İmparatorluğu'yla karşı karşıya kaldılar.

O yüzden de, Osmanlı ve İran devletlerinin merkezileşmeye başlamasından ve ardından –gerek Osmanlı gerekse Pers İmparatorluğu'nun– modern bir bölgesel devlete dönüşmesinden sonra sadece bu reddiye mücadelesinin kaybedilmesi değil, aynı zamanda ulus devletin Kürtlerin üzerine “yabancı” bölgesel güçler şeklinde (Suriyeli Kürtler örneğinde önce Fransız mandası şeklinde) çökmesi pek şaşırtıcı değildir.

Fransız manda yönetimi altında Suriye Kürdistanı

Fransa'nın iktidarı ele geçirmesi ve büyük Arap İmparatorluğu elinden alınan Faysal bin Hüseyin'in Irak'a sürülmesiyle Fransa, bölgesel bir federasyonun yanı sıra dinî azınlıkların belli ölçüde özyönetimine imkân tanınması da amaçlanan manda bölgesinde önce birkaç “devlet” kurdu. Mandanın tamamı Êtat de Grand Liban, Êtat des Alaouites, Êtat de la Montagne Druze, Êtat d'Alep ve Êtat de Damas (sırasıyla Lübnan Devleti, Alevi Devleti, Cebel-i Dürzi Devleti, Halep Devleti ve Şam Devleti) şeklinde bölündü. Ayrıca Halep Devleti içinde İskenderun Sancağı özerkti. Böylece Alevi Devleti –

ve ayrıca bir ölçüde İskenderun Sancağı- ile Nusayrilerin, Cebel-i Dürzi Devleti ile Dürzilerin ve Lübnan Devleti ile Hristiyanların kendi “devleti” olmuştu. Sonuncusundan gerçekten de daha sonra Lübnan devleti ortaya çıkacaktı.

Ancak Cizire'nin Kürtlere ve Aramice konuşan Hristiyanlarına özerklik verilmedi. Bütün Kürt bölgeleri, 1920 Eylül'ünde eski Halep Vilayeti bölgesinde kurulan Halep Devleti'nin parçası haline geldi (Takla 2004: 80). Ayrıca İskenderun Sancağı'na, Halep Devleti içinde idari özerklik ve bir “regime special” (özel rejim) (Takla 2004: 81) statüsü verilirken, Kürtlere veya Hristiyan-Arami bölgelerine verilmedi.

Halep Devleti, gerçekte Sünni Arapların egemen olduğu bir “devleti” temsil ediyorsa da, Şam Devleti'yle karşılaştırıldığında Sünni Arap çoğunluğun etkisi çok daha azdı ve zaten Fransız kontrolü altındaydı. Şam Devleti'nde Kürtlerin dışında Hristiyan, Şii ve Nusayri azınlıklar da yaşıyordu. Osmanlı döneminden itibaren bölgeye Kafkasya'dan Müslüman azınlıklar (Çeçenler, Çerkezler) ve Türkler yerleşmişti. Bu bağlamda Fransız manda yönetimi altındaki Suriyeli federal devletlerin etnik ve dinî açıdan en heterojen olanı kesinlikle Halep Devleti'ydi.

İskenderun Sancağı'nın aksine Halep Devleti'nde Kürtlere özyönetim hakkı tanınmaması, ilk özerklik taleplerinin onlardan gelmesine yol açtı. Bu ilk talepler, ilginçtir ki, ileride Kürt siyasi faaliyetlerinin merkezi olacak Cizire'den değil, Kürt Dağı'ndan geldi. Kürt milletvekili Nuri Kandy, Mayıs 1924'ten itibaren Kürtlerin nüfus çoğunluğuna sahip olduğu bütün bölgeler için idari özerklik fikrini savunuyor ve Türkiye sınırı boyunca uzanan bölgeyi özerklik bölgesi olarak görüyordu. Bunu savunurken de Kürtlerin Arap milliyetçiliğini savuşturmaya yardım edebileceğini ve bu açıdan da Fransız idari makamları-

na yararlı olabileceğini düşünüyordu. İlk özerklik taleplerinin ikincisi de, sadece günümüz Kobanê çevresindeki kendi bölgeleriyle ilgili talepte bulunan Barazi aşiretlerinden geldi (Tejel 2009: 27).

Kürt aktörler genelde Fransız sömürge yönetimiyle işbirliği yapıyorlardı; zira Fransız yöneticilerle karşılaştırıldığında Şam'daki Arap milliyetçilerinin çabalarını daha büyük bir tehlike olarak görüyorlardı. Bu nedenle Fransızlar kısmen müttefik olarak da görüldü. Fransız subaylarla idareciler Kürt sorunuyla belli ölçüde meşgul olmaya başlarken, Pierre Rondot ve Roger Lescot konuyla akademik olarak da ilgilendi. Lescot'un Kürt entelektüellerle yaptığı işbirliğinin meyvesi, Celadet Ali Bedirhan'ın, Kurmancinin edebiyat dili olarak standartlaşmasında hâlâ büyük bir önem taşıyan Kurmanci dilbilgisini yazması oldu.

Ancak Suriye'deki erken dönem Kürt milliyetçilik tartışmalarının büyük bir bölümü, büyük ölçüde Rojava'nın dışında, yani Şam ve Beyrut'taki Kürt entelektüellerle sürgündekiler arasında yürütüldü. 1925'te, Türkiye'de Sünni Kürtlerin muhafazakâr bir Sünni şeyhin liderliğinde özerklik mücadelesi verdikleri Şeyh Said İsyanı'nın bastırılmasından sonraki mülteci dalgasıyla, hâlihazırda Şam ve Beyrut'ta sürgünde bulunan entelektüeller arasına Türkiye Kürdistanı'ndan yenileri katıldı.

Ekim 1927'de sol milliyetçi Ermeni Devrimci Federasyonu'nun -Taşnaksutyün adıyla da bilinir (Tachjian 2003)- desteğiyle Kürt entelektüeller Lübnan'ın dağ köyü Bamdun'da buluşup Hoybun ("Bağımsızlık") adlı siyasi hareketi kurdular. İlk başkanları olarak, hem dönemin önde gelen Kürt entelektüellerinden olan hem de Botan Emirliği'nden gelen ve dolayısıyla Türkiye ve Suriye'deki Sünni Kürtler üzerinde geleneksel bir etkisi de bulunan Celadet Ali Bedirhan'ı seçtiler. Bunun dışında, 1918'de İstanbul'da kurulan Kürdistan

Teali Cemiyeti, 1920’de Ekrem Cemil Paşa’nın kurduğu Kürt Teşkilat-ı İctimaiye Cemiyeti, Kürt Millet Fırkası ve Comite de Independence Kurde gibi eski Kürt siyasi hareketleri, o güne kadar bağımsız kalan entelektüeller ve aşiret reisleriyle daha yakın bağlar kurdular. Celadet Ali Bedirhan’ın yanı sıra yeni örgütün merkez komitesinde Mehmet Şükrü Sekban, Memduh Selim, Haco Ağa, Ramanlı Emin, Ali Rıza, Bozan bey Şahin, Mustafa bey Şahin, Süleymaniyeli Kerim Rüstem Bey yer alıyordu.

Hoybun kendini, askerî yenilgilerden ders çıkarmak isteyen ve aceleci kendiliğinden ayaklanmaları reddeden, bütün Kürtleri kapsayan bir ulusal özgürlük hareketi olarak görüyordu. Halep’te kalıcı bir merkez kurmaya karar verdi (McDowall 2004: 203). Şam’la birlikte Halep, Kürt ulusalcılığının ağırlıklı olarak Türkiye ve Suriye’ye yönelen hareketlerinin merkezine dönüştü. Hoybun örneğin eski Osmanlı Subayı İhsan Nuri Paşa’nın, İbrahim Hesik liderliğindeki Ağrı Cumhuriyeti’nin ordu komutanı olarak görevlendirildiği 1927 ve 1930’daki ikinci ve üçüncü Ağrı isyanlarını aktif olarak destekledi. Suriye’deyse Hoybun aktivistleri özellikle kültürel faaliyetlere odaklanıp sürekli Fransız makamlarıyla işbirliği yaptılar. Celadet Ali Bedirhan ile Roger Lescot’un verimli bilimsel işbirliğinin kaynağında, Fransız makamlarının Kürt ulusal hareketiyle yoğun ilişkiler kurduğu bu dönem de vardır.

Kemalistlerin Kürtleri “geri kalmış” diye aşağılamasına, Türklere “barbar” diyerek karşılık veren Hoybun, kendisini siyaseten ilerici bir hareket olarak görüyordu. Hilafetin tekrar kurulmasını hedefleyen anti-Kemalist güçlerle işbirliğiye, birkaç yıl önce yaşanan Şeyh Said İsyanı’na rağmen reddedildi. Bunun yerine, en azından onları tarafsızlaştırmak için Sovyetler Birliği, İran ve Irak’la dostane ilişkiler kurulmasına çalışıldı (Tejel 2009: 19).

24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması'nda Fransız Manda Bölgesi –ve dolayısıyla Halep Devleti– ile Türkiye arasındaki yeni sınır belirlenmiş olsa da, sonraki yıllarda iki taraf da sınırın diğer tarafındaki Kürt aşiret reislerini kendi çıkarları için araçsallaştırıp, tartışmalı sınır çizgisini manipüle etmeye çalıştılar. Nihai sınır ancak 1929'da uluslararası bir anlaşmayla kesin olarak belirlendi (Dillemann 1979: 33 vd.).

Henüz 1920'de, Türkiye asıllı Kürt mülteciler Suriye'nin Kürt bölgelerine gelip, özellikle de Hristiyanlarla Kürtlerden oluşan bir halkla karşılaştıkları Cizire'ye yerleştiler. 1925'te Türkiye'deki Şeyh Said İsyanı'nın bastırılmasından sonra Şeyh Said'in binlerce taraftarı sınırdan Suriye'ye kaçtı. Böylece Cizire'de nüfus çoğunluğu Kürtler lehine değişti. Çoğu en fazla on yıl önce bölgeye kaçmış olan, Aramice konuşan Hristiyanlar, 1920'li yılların sonundan itibaren azınlığa düşmüştü.

O döneme kadar bölgenin ticaret merkezlerinin tümü yeni devlet sınırının kuzeyinde yer aldığından ve üstüne üstlük bir de binlerce Kürt ve Hristiyan mültecinin yerleştirilmesi gerektiğinden Fransız yönetimi, bölgesel bir ticaret ve yönetim merkezi olarak hizmet göreceği iki yeni şehrin inşasını planladı.

1922'de Fransızlar, daha sonra Haseke olarak anılacak ve Osmanlılar zamanında sadece önemsiz ve büyük ölçüde terk edilmiş bir yerleşimin bulunduğu yerde bir askerî kamp kurdular. Carsten Niebuhr, 1764'te eski bir şehrin kalıntılarını görmüştü. "Haseke de eskiden bir şehirdi herhalde" diyordu. Hâlâ bina kalıntılarının olduğunu iddia ettiği bir tepede, eski bir hisarın bulunduğunu düşündü. "Yarım mil güneyde," ufak bir kilisenin kalıntıları gördüğüne inanır: "Binanın tamamı sadece 13 çift adım uzunluğunda ve 9 çift adım genişliğinde, hepsi de oyulmuş kocaman taşlardan yapılmış" (Niebuhr 1779:378). 18. yüzyıldan Fransız mandası dönemine kadar Haseke bir

daha yeniden inşa edilmemişti. Ancak buraya Fransız askerî kampın inşasıyla beraber şehrin yeniden imarına başlandı. Suriye Lejyonu mensuplarına arazi sözü verildi ve böylece garnizon yerlerinde iskân teşvik edildi.

1926'da, sınırın hemen yanında, Nusaybin'in dibinde Süryaniler, yani Aramice konuşan Hristiyanlar tarafından Kamışlı şehri kuruldu. Sonraki yıllarda Nusaybin şehri nüfusunun yaklaşık üçte ikisi sınırı aşıp, kısa sürede eski Nusaybin'i geride bırakan Kamışlı'ya geçti. Sadece Hristiyan halkın tamamı değil, Kürtlerin bir kısmı da Kürtçede Qamişlo olarak adlandırılan şehre taşındı. Bunlara bir de Nusaybin'in Yahudi cemaati ve Arap Tay Aşireti katıldı. Böylelikle yeni şehir birkaç yıl içinde Arapça, Kürtçe, Aramice ve Ermenicenin konuşulduğu ve Hristiyan, Müslüman ve Yahudilerin Fransız yönetimiyle işbirliği yaptığı, çok etnisiteli ve çok dinli bir ticaret şehri olarak gelişti.

Son olarak, 1920'li yıllarda Suriye'deki Ermeni mültecilere yardımcı olan Comité Central des Réfugiés; Ermeni, Süryani-Arami ve Kürt mültecileri Haseke, Kamışlı, Derik veya Resulayn (Serêkaniye) gibi garnizon şehirlerine yerleştirdi (Velud 2000: 77-78).

Ancak 1920'li yıllarda Cizire'de yaşanan tek gelişme, Ermeni, Süryani-Arami ve Kürt mültecilerin gelişi olmadı. Bölgede herhalde en esaslı değişiklik, o ana kadar hayatlarını göçebe ve yarı göçebe olarak sürdüren Kürt halkının yerleşik hayata geçmesiydi. Verimli ve tarıma uygun topraklar –Fransız yönetimine bakılırsa– daha yoğun işlenmeliydi. Bunun için de eski göçebeler, yerleşik köylülere dönüştürüldü.

Böylece Cizire'de, farklı etnik kökenlerden köylü ve kasabalı bir nüfus ortaya çıktı; ancak bu nüfusun Batı Suriye halkıyla pek bir ortak yönü yoktu. Halep Devleti'nin geri kalanından farklı olarak Halep vilayetinin değil, Diyarbakır vilayetinin bir

parçası olan bölgelerin Suriye merkez bölgeleriyle pek bağlantısı yoktu. Günümüz Cizire'sinin o günlerdeki adıyla "Yukarı Cizire", giderek siyasi özerklik talebini yükselten, bağımsız bir bölge kurdu.

Bu özerklik çabaları 1930'lu yıllarda sadece Cizire'de yaşayan Kürtler tarafından değil, Hristiyanların ve Kürtlerin bulunduğu, etnik değil ama bölgesel bir özerklik hedefleyen bir koalisyon tarafından da sürdürüldü.

Kürt seçkinlerinin büyük bir bölümünün yanı sıra özellikle Katolik kilisesiyle birleşen kiliselere mensup Hristiyanlar da özerklik hareketini destekledi. Özerklik hareketinin en önemli aktörleri arasında Halep Süryani-Katolik Başpiskoposu ve Antakya Patriği I. Ignatius Gabriel Tappouni, Cizire Piskopos Temsilcisi Monsinyör Hanna Hebbé ve Kamışlı Ermeni-Katolik Belediye Başkanı Michel Dôme vardı. Özerklik hareketine bunun dışında, 1936'dan sonra bölgede etkinlik gösteren ve Fransız makamlarıyla önemli bir bağlantı noktası oluşturan Fransız Dominikenleri de destek verdi.

Bölgenin Hristiyan ve Kürtlerinin yanı sıra, özerklik çabalarına birkaç Arap da katıldı. Örneğin bölgede görece güçlü bir varlık sergileyen Şamarlar, özerklik konusunda ikiye bölünmüştü. Aşiretin bir bölümü Şam'daki Arap milliyetçisi aktörlerle işbirliği yaparken, diğer bölümü özerklik hareketini destekliyordu (Tejel 2009: 31).

Bölünmüş olanlar sadece Cizire'nin Arap halkı değildi. Kürtlerin tamamı da özerklik taleplerini desteklemiyordu. Bir kısım Kürt aşireti Fransızlarla işbirliği yaparak bir Arap ulus devletinde marjinal bir konumdan kurtulmayı umarken, diğerleri ortak bir Müslüman kimlik altında Fransız "Hristiyan işgalcilere" karşı seferberlik için Araplarla işbirliği yapmaya çalışıyordu. 1928'de kurulan ve 1930'lu yıllarda en önemli sömürgecilik karşıtı siyasi güç haline gelen Bloc National (Ulusal

Blok) taraftarları ağırlıklı olarak Araplardan oluşurken, Arap milliyetçisi ve muhafazakâr Sünnilerin oluşturduğu bu ortak hareketin Kürtler arasında, özellikle ülkenin en etkili ve zengin ailelerinden çıkan, müttefikleri de vardı. Nelida Fuccaro, 1936'da Kürt halkının yaklaşık üçte birinin Şam'daki bu Arap koalisyonunu desteklediğini tahmin eder (Fuccaro 1997:320).

Cizire'deyse Ulusal Blok müttefikleri sadece Fransızlara değil, Hristiyanlara karşı da kışkırtıldı. Pan-İslamcı bir yönelim, Sünni bayrağı altında Kürt-Arap birliğini sağlamayı hedefliyordu. Hristiyanlık karşıtı bu aktivistler Fransızları pek kolay ele geçiremedikleri için de, yerel Hristiyan cemaatler kısmen bu Hristiyan karşıtı akımın kurbanı oldu. Cizire'de Arap yanlısı Kürtlerle birkaç Sünni Arap milliyetçisi grubun kurduğu bu Hristiyanlık karşıtı Sünni birlik, Hristiyanlarla Kürtlerin işbirliğine, dolayısıyla da özerklik hareketine büyük bir darbe vuran Amuda Olayı'yla birlikte hassas bir tepe noktasına ulaştı.

1937'de Suriye genelinde bir yanda iktidarın Şam'da merkezleşmesini ve Suriye'nin bağımsızlığını savunanlarla, diğer yanda etnik ve dinî azınlıklar için daha güçlü özerklik talep edenler arasında çatışmalar yoğunlaştı (Yıldız 2005: 26). Cizire'de 1937 yazında Kürtler Haseke'de Arap yöneticilerin atanmasına şiddetle karşı çıkmaya başladıklarında, düpedüz bir isyan yaşandı. Fakat bu isyan, Fransız birliklerinin de yardımıyla, tıpkı Kamışlı ve bölgenin diğer şehirlerindeki Hristiyanların protestoları gibi vahşice bastırıldı (Jweideh 2006:146).

Bu şiddetli protestolar ortamında, Ağustos 1937'de Arap Şamar Aşireti mensuplarıyla birlikte Arap yanlısı Kürtler, nüfusun çoğunluğunun Süryani olduğu Amuda kasabasına saldırıp orali Hristiyanları kırıma uğrattılar ve Kamışlı ve Haseke'ye sığınmak zorunda bıraktılar (Joseph 1983:107).

Günümüzde Amuda'nın eski mahallesinde iki Hristiyan kilise olmasına rağmen, bölgedeki diğer şehirlerin aksine bir Hristiyan cemaatinin olmayışının nedeni işte 1937'deki bu kırimdır. Şehir bu şekilde Kürtleştirildi. Cizire'deki birçok Hristiyan içinse bu kırim, Kürtlerle ortak bir özerklik mücadelesini yürütme umudunun nihai olarak yok olması demektir. Kırim sonrasında birçoğu yüzünü Şam'a çevirip, ortak özerklik çabalarından uzak duracaktı. Özerklik hareketinin 1937'de yenilgiye uğraması, Cizire'de Hristiyanlarla Kürtler arasındaki koalisyonunun da yavaş yavaş sonunu hazırladı –her ne kadar hareketin aktörleri, kırimı birlikte anmaya ve Hristiyan-Kürt işbirliğini sürdürmeye çalışsa da. Ancak Hristiyanlar, yavaş yavaş merkezi yönetime yaklaşıp ortak Suriye devleti fikrine daha sıcak bakar oldular ve Kürtlerle ittifaktan ayrılmaya başladılar.

Avrupa'da İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Suriye de, savaşan tarafların cephelelerinden biri oldu. Alman ajanlar o tarihte Suriye'deki Kürt milliyetçileriyle de ilişki kurmaya çalıştılar (Tejel 2009:20). Ancak bölgedeki Kürt aktörlerin farklı ittifaklarını ve –sıklıkla kısa süreli birliklerini– tüm detaylarıyla anlatmak bu kitabın kapsamını aşar. Suriye, 1940'ta Fransa'nın yenilgisiyle Vichy rejiminin yönetimi altına girse de, 1941'deki Suriye-Lübnan Seferi'nde İngiltere ve Özgür Fransa birliklerince bir kez daha fethedildi. Suriye'nin 1941'de ilan edilen bağımsızlığı kabul edilmedi. Ancak Suriye'ye savaş sonrası için verilen bağımsızlık sözü, ülkedeki huzursuzluğu yatıştırmak açısından yeni yönetimin önemli bir stratejisiydi. Gerçi bu dönemde Kürtlerin özerklik çabaları devam etti, ancak artık 1930'lu yıllardakine benzer güçlü bir hareket söz konusu değildi.

Bağımsız Suriye’de Kürtler

Nisan 1946’da son Fransız birliklerinin de çekilmesiyle Suriye’ye sonunda, Lübnan ile 1938 ve 1939’da Türkiye’ye verilen İskenderun Sancağı hariç, ortak bir devlet olarak bağımsızlık verildi. Yeni devlet üniterdi, ancak bu devlette Pan-Araplar ile Suriyeli vatansever gruplar karşı karşıya gelirken, etnik veya dinî azınlıkların özerklik taleplerine meydan yoktu. Tam aksine Lübnan’ın ve Türkiye’ye verilmesini Suriye’nin asla kabul etmediği İskenderun Sancağı’nın ayrılması, bundan sonraki bütün özerklik taleplerini ayrılıkçılıkla suçlamayı kolaylaştırıyordu. 1948-1949 İsrail Bağımsızlık Savaşı’nda Suriye’nin (ve diğer Arap devletlerinin) korkunç askerî yenilgisinden sonra, ülke içindeki bu siyasi sıkıyönetim hali keskinleşti. Böylesi bir siyasi ortamda bölgesel özerklik talepleri, vatana ihanet olarak algılanırdı.

Yine de kendilerine özel belli taleplerinden vazgeçtikleri sürece Kürtler, yeni Suriye Cumhuriyeti’nin ayrılmaz bir parçasını oluşturdular. Kürtler henüz Fransız yönetimi esnasında Fransız sömürge ordusunun görece yüksek bir yüzdesini oluşturmuş ve dolayısıyla bağımsızlık sonrası ordunun öneminin artması Kürtlerin işlerine yaramıştı –en azından özerklik taleplerinden vazgeçip Suriye devletine uyum sağlayan Kürtlerin. Sonunda, 11 Nisan 1949’da İsrail’le savaştan dönen Kürt subay Hüsnü Zaim’in darbe yapıp yönetimi ele geçirmesi, bir dizi askerî darbeyi tetikledi. Zaim, kamuoyu önünde Kürt kimliğini fazla vurgulamayıp Kürtlerin özel taleplerini karşılamasa da, etrafına görece çok sayıda Kürt danışman ve bakan topladı. Böylece onun yönetiminde Muhsin el-Barazi’yle yeni bir Kürt başbakan daha oldu. Bu yüzden de Arap milliyetçileri ve Müslüman Kardeşler yandaşları onu bir “Kürt Cumhuriyeti” kurmak ve Kürtlerle Çerkezleri kayırmakla suçladılar (Tejel

2009:45). Kürt aktivist ve şair Cegerxwîn, Suriye Sosyal Nasyonalist Parti mensubu Sami el Hinnavi'nin Zaim'i devirip idam etmesinden sonra Suriye medyasının bir "Kürt hükümeti" düştü diye alkış tuttuğunu anlatır (Cigerxwîn 1995:280).

Ancak bir Sünni Arap olan el Hinnavi de uzun süre iktidarda kalamadı ve henüz Aralık 1949'daki üçüncü bir ordu darbesiyle yine bir Kürt subayınca devrildi. Zaim'in aksine bu sefer kimse Edip Çiçekli'nin Kürtlerin Suriye'deki konumunu düzeltereğini ummuyordu. Çiçekli, sadece Kürt dostu bir siyaset gütmemekle kalmadı, aynı zamanda Arap milliyetçileriyle de açıkça ittifak kurdu ve muhtemelen bu sayede Kürt kökenli oluşunu telafi etmeye çalıştı. Özellikle Çiçekli'nin Dürzilere karşı yürüttüğü Pan-Arap propaganda ve karalama kampanyası (Tejel 2009:41), azınlıklara karşı nefret ve kovuşturma tehdidi taşıyan bir siyasi iklim yarattı; Suriyeli Kürtler de bu iklimden paylarına düşeni aldı. Böylece, Arap milliyetçisi rejimler altında Kürtlere on yıllar boyunca büyük sorunlar yaratacak olan iklim, bizzat bir Kürt'ün eliyle hazırlanmış oldu.

Kürtler bu aşamada esasen üç siyasi kamptan birine yönelebildi. Ya Arap milliyetçilerine katıldılar, ya pan-Suriyeci güçleri takip ettiler ya da Komünist Parti'yi desteklediler. Binlerce Kürt tarım işçisini şehirlere sürüp, buralarda bir Kürt proletaryası yaratan ve tarımın makineleşmesinden kaynaklanan köklü toplumsal değişimler (Zaza 1982:137), derin toplumsal ve siyasi değişimleri beraberinde getirdi. Özellikle de Komünist Parti, bu yeni proleter Kürtlerin siyasi vatanına dönüştü. 1924'te Suriye-Lübnan Komünist Partisi adıyla kurulan partiyi, 1937'de Moskova'dan dönüşünden bu yana Halid Bekdaş yönetiyordu (Ismael/Ismael 1998:25); Bekdaş, KP içinde farklı hiziplere ve doğrultuya dair fikir çatışmalarına rağmen, 1995'teki ölümüne kadar partinin tek lideri kalabilen, Şam'ın Hay el-Ekrad mahallesinden bir Kürt'tü.

Bekdaş'ın Kürt kökenli oluşu, Kürtler arasında komünistlerin popüleritesine artırmış olabilir; ama komünizm her şeyden önce, Arap milliyetçiliğiyle araya sınır çizebilme-yi sağlayan ve bu esnada eski muhafazakâr aşiret reislerine kur yapmak zorunda kalmayıp yeni şehirli proletarya adına önemli toplumsal meseleleri ortaya koyabilen, modern bir ideoloji sunuyordu. Siyasi partilerin ve Çiçekli'nin kovuştur-maya uğraması da Komünist Parti'nin siyasi cazibesini orta-dan kaldıramadı. Bugün bile Suriye Kürdistanı'nda evlerinde Halid Bekdaş resimlerinin asılı olduğu yaşlı insanlarla kar-şılaşmak mümkün. Halid Bekdaş'ın KP'si bütün Baas rejimi boyunca Baas Partisi'yle birlikte çalıştığından, komünizme bağlılık –muhalif KP'lere üyeliğin aksine– Baasçı Suriye'de cezasız kaldı. Suriye'de 1946 ile 1957 yılları arasında nü-fuzları bölgeyi aşan bağımsız Kürt partileri yoktu. Ancak 1950'li yılların ikinci yarısında, Komünist Parti çevresinde ve içindeki genç Kürt aktivistleri arasında, Halid Bekdaş'ın katı Stalinist geleneğe bağlı Komünist Partisi'nden Kürtlerin hakları mücadelesine hiçbir destek beklenmeyeceği inan-cı yerleşti. Irak'taki Kürdistan Demokrat Partisi'nin (KDP) genç neslinden esinlenerek, 1950'li yılların ortalarından iti-baren Suriye'de ayrı Kürt partilerinin kurulması konusunda düşünceler üretilmeye başlandı. 1950'li yıllarda henüz Irak KDP'sinde faal olan ve daha sonra Kürdistan Yurtseverler Birliği'ni (KYB) kuran Celal Talabani'nin Suriye'de kaldığı dönem bu düşünceleri daha da güçlendirdi. Ayrı bir parti kurma girişimi, büyük oranda Şam'ın Hay el-Ekrad mahalle-sindeki Kürt entelektüel çevrelerinden geldi. Henüz 1956'da parti kurma tartışmaları yürüten ilk aktivistler arasında; Şam'da yaşayan ve hâlihazırda Hoybun'da etkin olan Kürt Osman Sabri, Abdülhamid Hacı Derviş ve Cizireli Hamza Niweran yer alıyordu.

Başlarda çoğunluğu Şam'daki Hay el-Ekrad'dan Kürtler oluştursa da, ta en başından itibaren Halep ve üç Kürt anklavından Kürtler de girişime dâhil edilmeye çalışıldı. Şam grubuna, Muhammed Ali Hoca, Halil Muhammed ve Şevket Hanan Nasan'ın yanı sıra Afrin asıllı Raşid Hamo etrafındaki bir grup katıldı (Kurdwatch 2011:5).

Parti Cizire'de, biri 1952'de Kamışlı'da kurulan "Cemiyet-i vahdet eş-Şahab el-demokratiyun el-akrad" (Birleşik Demokratik Kürt Gençliği Örgütü), diğeri de Komünist Partisi'nden ayrılan Kürt şair Cegerxwîn ve Muhammed Fahri'nin etrafında toplanan Azadi grubu olmak üzere, iki Kürt örgütün dâhil edilmesiyle kuruldu (Allsopp 2014:75).

Suriye Kürdistan Demokrat Partisi'nin (PDKS) kuruluş koşulları bugüne kadar tam olarak bilinmiyor. Bazı kurucu üyeler partinin henüz 1956'da kurulduğunu ileri sürerken, diğeri parti tarihindeki resmî kuruluş yılı olan 1957'yi verir. Kesin olansa partinin ilk parti kongresini 14 Haziran 1957 tarihinde yaptığı ve partinin ilk genel sekreteri olarak Osman Sabri'nin seçildiğidir. 1958'de Nureddin Zaza ilk parti başkanı olmuştur.

PDKS, başta faaliyetlerini bu adla yürütmüyordu; Suriye'deki Kürtlerin Demokrat Partisi (Partiya Dêmkokrat a Kurd li Sûriyê) olarak kuruldu. Ne zaman ve hangi koşullarda Partiya Demokrat a Kurdistanê li Sûriyê adını aldığı sadece dönemin aktörleri değil, bugün konuyla ilgilenen bilim insanları arasında bile tartışmalıdır. Jordi Tejel, ad değişikliğinin 1960'da gerçekleştiğini söyler (Tejel 2009:49). Harriet Allsopp, bu soruyu açık bırakıp ad değişikliği tarihi olarak hem 1958, hem de 1960 tarihlerini verir (Allsopp 2014:76). Her durumda "Kürdistan" kelimesinin kullanılıp kullanılmayacağı, parti içindeki ilk çekişme konularından biriydi; zira bu kavram, Suriye'deki Kürt bölgelerinin daha büyük bir Kürdistan'ın par-

çası olduğunu ima ediyordu. Partinin, Suriye'deki Kürt bölgelerini de dâhil ederek bir Kürt ulus devletini mi, yoksa Suriye içinde bir azınlık olarak Kürtlerin hakları için mücadeleyi mi hedeflemesi gerektiği sorusu, en başından itibaren parti içi tartışmaların önemli bir başlığını oluşturdu. Ancak bu konuda parti tabanında da farklı çıkarların yansıtıldığını düşünmek mantıklı görünüyor. Şam'ın Hay el-Ekrad mahallesinden veya Halep'ten gelen Kürtlerin çıkarları, Kürtler olarak Suriye'deki konumlarının güçlendirilmesinde yatıyordu; Cizire, Kürt Dağı veya Kobanê'nin ayrılmasında değil. Bu Kürtlerin büyük bir bölümü, günümüze kadar yüzünü Suriye'ye çevirmeyi sürdürürken, özellikle Cizire'de durum farklıydı. Türkiye'ye yakınlık ve Şam'a uzaklık, ama özellikle de Irak Kürdistanı'na ve orada askerî olarak da faaliyet gösteren Kürt özerklik hareketlerine yakınlık, buradaki Kürt halkına tümüyle farklı perspektifler sunuyordu.

Sol ile sağ arasındaki çekişme de partiye ta en başından beri eşlik eden bir başka çekişmeydi. Parti kurucularının çoğu, Komünist Parti'nden veya çevresinden, ilerici entelektüellerden veya 1940'lı yılların sonundan itibaren gelişerek gitgide bilinçlenen Kürt işçi sınıfından geliyordu. Kiminin kökeni, 1952'den beri Komünist Parti'nin desteğiyle Cizire'de eski aşiret ileri gelenlerine ve onların feodal büyük toprak sahipliğine karşı çıkan ilerici köylü hareketiydi. Oysa parti aynı zamanda tam da bu eski seçkinleri partiye bağlamaya ve Kürt milliyetçiliğini kullanarak partiyi bir arada tutmaya çalıştı. Ulusallık, eski ağalar ve şeyhler ile onların gitgide daha fazla şehre akın eden işçileşmiş (eski) marabaları arasındaki gerçek çıkar çatışmalarını kalıcı olarak aşamadı. 1950'li ve 1960'lı yılların çeşitli toprak reformları sonucu büyük mülk sahipleri ile köylüler arasında yaşanan çıkar çatışmaları, Kürtler arasında önemli bir çatışma konusu haline geldi.

İlk Suriye PDK'sı, 1960'lı yılların ortasında önce "solcu" (Çep) ve "sağcı" (Rast) partilere bölündü. İlginçtir, PDKS Çep'i aşiretçi-muhafazakâr Irak KDP'sine bağlı kalırken, PDKS Rast'ı, daha sonra Kürdistan Yurtseverler Birliği'ne (KYB) dönüşecek Irak PDKS'inin Celal Talabani ve İbrahim Ahmet liderliğindeki solcu hizbine bağlı kaldı. Sadece ideolojiler değil aynı zamanda kişisel ilişki ve bağlılıklar, Suriye istihbaratının entrikaları ve Irak ve Türkiye'deki Kürt partilerinin etkileri de sonraki on yıllarda Suriye'deki Kürt partilerinin gitgide daha fazla parçalanmasına yol açtı ve bu durum Kürdistan'ın diğer parçalarıyla karşılaştırıldığında fazlasıyla içinden çıkılmaz hale geldi. Yıllarca aynı adı taşıyan birçok farklı parti, ancak başkanlarının adlarıyla birbirinden ayrıştırılabilir hale geldi. Günümüzde varlıklarını sürdüren partilerin çoğu –PKK'nin kardeş partisi PYD hariç– 1956/57'de kurulan tarihsel PDKS'den kopanlarca kuruldu. Kürt partilerindeki ayrışma ve birleşmelerinin sadeleştirilmiş bir tablosu, bu kitabın sonunda bulunabilir. Suriyeli Kürt partilerinin haritası, ileride ayrı bir bölüm halinde ele alınacak.

Ancak tarihsel PDKS –tıpkı onu takip eden partiler gibi– asla yasallaşıp Suriye parlamento seçimlerine girmedi. Bütün faaliyetleri yasadışıydı ve dolayısıyla az çok yeraltında devam etti. Yine de parti, Suriyeli iktidar sahiplerince bir tehlike olarak görüldü.

Pan-Arapçılığın hedef tahtasında: Birleşik Arap Cumhuriyeti'nden Baasçılığa

1954'te demokratik seçimle iş başına gelen Cumhurbaşkanı Şükrü el Kuvvetli yönetimindeki Suriye, 1958 yılında Mısır'la birleştikten sonra, pan-Arapçılarla solcular arasındaki uzun süreli çatışma ilkin Nasırcılık damgası taşıyan pan-Arapçılık

lehine sonuçlandı. Cumhuriyetin başkanı, o ana kadar Mısır ordusu komutanı olan Cemal Abdül Nasır, başkan yardımcısı da el Kuvvetli oldu. Birleşik Arap Cumhuriyeti, hukuken iki devletin birleşmesi olarak tasarlandı. Ancak fiilen Suriye'nin Mısır'a ilhakı anlamına geliyordu. Henüz 1959'da el Kuvvetli Nasır'la anlaşamayıp sürgüne kaçmak zorunda kaldı. Sadece Kürtler değil, Nasır'ı tutmayan Araplar da kısa süre sonra yeni rejimle aralarına mesafe koymaya başladılar. Neredeyse hükümetin tamamı Mısırlılardan oluşuyordu. Kahire başkent ilan edildi. Suriyeli şirketlerin kamulaştırılması da çoğunlukla Arapların işine yaradı. Nasır döneminin toprak reformları, fakir küçük çiftçiler arasında tutuluyordu gerçi, ama orta sınıflar ve eski seçkinler kısa süre zarfında kendilerini Mısır'ın sömürgesi haline gelmiş gibi hissetmeye başladı.

Mısır egemenliğinde Kürt siyasi faaliyetleriyse tarihinde olmadığı kadar şiddetli biçimde bastırıldı. 1925'te Suriye'nin Hama kentinde doğan pan-Arap subay Abdülhamid Sarraj 20 Eylül 1960'da Nasır tarafından Kuzey Bölge'nin Yürütme Konseyi Başkanlığına getirildiğinde, fiilen Suriye'nin başbakanı oldu. Ancak hemen öncesinde de İçişleri Bakanı olarak zaten Nasır'ın Suriye'deki adamıydı ve siyasi rakiplerin baskı altında tutulmasından sorumluydu. İçişleri Bakanlığı yaptığı 1958-1960 yılları arasında Suriye'yi bir polis devletine dönüştürerek, Nasır'ın Suriye'deki olumlu imajının kalıcı biçimde bozulmasına yol açmıştı. İçişleri Bakanlığındaki görevi süresince baskılar, öncelikle Komünist Parti'ye ve büyük bir Arap devleti yerine büyük bir Suriye devletini savunan Suriye Nasyonal Sosyal Partisi'ne yöneldi (Moubayed 2006:325).

Sonunda Sarraj 12 Ağustos 1960'da Kürtlere karşı, çoğu parti yöneticisi de dâhil Suriye Kürdistan Demokrat Partisi'nin 5.000'den fazla üye ve sempatizanının tutuklan-

dığı “Büyük Sefer”ini başlattı. Osman Sabri, Nureddin Zaza ve Raşid Hamo'nun tutuklanmasıyla partinin merkez komitesi ağır bir yara aldı. Tutuklulukları sırasında Nureddin Zaza ile Osman Sabri arasındaki gerilimler daha da tırmandı. Nureddin Zaza, hedef olarak Kürdistan'ın kurtarılmasını değil, Kürtlerin Suriye içindeki bir azınlık olarak kabul edilmesini talep ederken, Osman Sabri bunu reddediyor ve Kürtlerin ayrı bir ulus olduğunun kabul edilmesini istiyordu (Allsopp 2014:78).

Bu kovuşturma dalgasının tam ortasında, 13 Kasım gününde, Amuda şehrinde bugün bile birçok Suriyeli Kürt'ün andığı bir olay yaşandı. Amuda kaymakamının bir Mısır filminin gösterimi için şehirdeki bütün ilkökul öğrencilerini topladığı sinema, gösterim esnasında yandı. 250 koltuklu sinemada 500 kadar çocuk bulunuyordu. Aşırı ısınan film projektörü yanmaya başlamıştı. Kaçış yollarının darlığı ve yangının yol açtığı kitlesel panik sonucunda o gün en az 152 çocuk öldü.⁴ 14.000 nüfuslu bir şehirde bu, neredeyse her geniş aileden bir ölü anlamına geliyordu. Kürtler arasında yangının rejim veya diğer Kürt karşıtı güçlerce kasten çıkarıldığı dedikodusu hızla yayıldı. Bu yönde hiçbir kanıt yok. Bu büyüklükteki bir şehirde o tarihte tek bir itfaiye bile olmadığı için Kamışlı'dan çağrılmasının gerekmesi, ayrıca sinemanın aşırı dolu olması, kurban sayısının yüksekliğinde mutlaka rol oynamıştır. Bu olaydan Kürt bölgelerindeki altyapının kesinlikle ihmal edildiği de açıkça anlaşılır. Bu trajedinin tam da Kürtlere karşı

4 Literatürde bu konuda çok farklı bilgiler bulunuyor. Çoğu zaman 152 çocuğun öldüğü belirtilirken, www.diekurden.de web sitesi 283 çocuktan bahsediyor. Kürt Ansiklopedisi *KURDICA* 180-300 kurbandan söz ediyor (<http://www.kurdica.com/News-sid-Der-Kinobrand-von-Am%C3%BBde-920.html>). En yüksek sayıyı, “kapalı kapılar ardında” ölen “neredeyse 300” Kürt öğrenci diye yazan, IFAMO'dan (Information. Forschung. Analyse. Mittlerer Osten.) Birgit Cerha veriyor (<http://ifamo-blog.blogspot.com.tr/2012/08/syriens-kurden-zwischen-allen-fronten.html>).

en büyük baskıların yaşandığı bir dönemde gerçekleşmesi de, birçok Suriyeli Kürt'ün sonraları sinema yangınına ulusal bir trajedi ve Arap milliyetçilerinin cinayeti olarak göstermesini teşvik etmiştir. Bugün Amuda'da, yangının kurbanı çocuklar ve onları yangından kurtarmaya çalışırken hayatını kaybeden, şehrin ünlü ismi Muhammed Said Dakori için bir anıt vardır. Her yıl burada anma törenleri gerçekleştirilir.

Suriyeli Kürtlerin hatıralarında sinema yangını –büyük bir olasılıkla bir kaza olsa da– günümüze kadar önemli bir rol oynar. Örneğin 2013'te Almanya'daki bir Kürt web sitesi, Suriyeli emniyet güçlerinin ayrılmasından sonra Amuda'da yapılan ilk anmayı şöyle tarif eder:

Resmi açıklamada, aşırı ısınan film projektörünün alev aldığı ve sinema ahşap, kil ve samandan inşa edildiği için alevlerin hızla yayıldığı söyleniyor. Devlet hiçbir inceleme yapmadı. İtfaiye ve emniyet güçleri ancak saatler sonra geldi. Kürtler bugün hâlâ yangını rejimin veya devlet içindeki diğer karanlık güçlerin çıkardığına inanıyor. Bu yüzden de Kürtler sinema yangınına “Amuda Sineması Katliamı” diyorlar. Amuda, ilk kez özgürce ve rejimin baskısı olmadan çocuklarını anabiliyor.⁵

Devam eden PDKS kovuşturması dalgası, orduyla birlikte geniş bir halk hareketinin Mısır egemenliğine son verdiği Ekim 1961'de Suriye'nin Birleşik Arap Cumhuriyeti'nden çıkışıyla sona erdi. Abdülhamid Sarraj, daha 26 Eylül'de istifa etmişti bile. Ertesi gün ordu hükümeti devirdi ve 28 Eylül'de de Birleşik Arap Cumhuriyeti'nden ayrıldığını ilan etti.

Komünist Parti veya Suriye Nasyonal Sosyal Partisi gibi gündemi Suriye olan siyasi partilerle pan-Arapçı partiler arasındaki anlaşmazlıklarsa devam edecekti. Eski muhafazakâr seçkinler tekrar iktidara gelmiş olsalar bile, Arap milliyetçiliği

5 <http://www.diekurden.de/news/die-wunde-von-52-jahren-der-kinobrand-von-Amudê-3317457/> (Son erişim: Ağustos 2014).

siyasi olarak hiçbir şekilde ölmüş değildi. Yeni devletin adında da izini bırakmıştı. Yeniden kurulan devlet artık kendine Suriye Cumhuriyeti değil, Suriye Arap Cumhuriyeti diyordu ve böylece başta Kürtler olmak üzere etnik azınlıkları ismen de yeni ulustan uzaklaştırıyordu. Arap milliyetçiliğinin çeşitli akımları parti ölçeğinde de yeniden örgütlendi. İtibarını kaybeden Nasırcılar dışında, bu akımların önde gelenlerinden biri de Baasçılardı.

Baasçılık, 1940'lı yıllarda Hristiyan Mişel Eflak, Sünni Selahaddin Bitar ve Nusayri Zeki el-Arsuzi'den oluşan bir grup Suriyeli öğrenci etrafında ortaya çıktı. "Arap Sosyalist Diriliş Partisi"nin (Hizb-ul Baas el-Arabi el-İştiraki) resmî kuruluş yılı olaraksa, dönemin Baasçı kulüplerinin bir kongrede resmen birleşerek partileştikleri 1947 yılı geçerli. Üç kurucu, Fransa'daki öğrenimleri sırasında Avrupa'daki gerek Marksist gerekse faşist modellerden esinlenmiş ve mezhepleşmeyi aşip güçlü ve birleşik bir Arap ulus devleti ortaya çıkaracak, devlet sosyalizminin izlerini taşıyan bir Arap milliyetçiliğini izlemişlerdi. Fakat milliyetçilik hâlâ dağınıktı ve gerek etnik gerekse kültürel unsurlar barındırıyordu. Baasçılar bir taraftan Arap ulusunu tümüyle ırkçı bir soy devleti olarak tanımlayıp, vatandaşlık hakkını tümüyle *ius sanguinis*'e (kan bağına) dayandıran bir hukuki yaklaşım izliyorlardı. Diğer taraftan bizatihi Eflak, El-Arsuzi ve Bitar, Arap ulusunun tarihsel açıdan bir soy toplumu olmadığını, İslam sıklıkla sıkıya bağlı, Arap dilinin egemenliği altındaki farklı halk gruplarının asimilasyonu ile ortaya çıktığının bilincindeydiler. Böylece İslamla ilişki de muğlak kaldı. Parti bir yandan katı -dini azınlıklar açısından çekici- bir sekülerizmi temsil ederken, İslam Arap ulusunun kültürel açıdan önemli bir unsuru olarak kavrandı. Hatta Eflak için, ömrünün sonlarında Müslüman olduğu bile söylenir; ama bu bir gerçek değil riva-

yettir, zira ailesi de bunu hep reddetmiştir. Öte yandan Eflak ve Bitar'ın, Arap ulusunun biçimlendirilmesinde İslama önemli bir rol attıkları bir gerçektir. Bu Arap ulusunun çatısı altında, Arap ulusuna bağlılık gösteren azınlıkların varlığı kabul ediliyordu. Böylece Suriyeli Kürtler, Türkler, Çerkezler veya Aramice konuşan Hristiyanlar, Baasçı ideolojiye göre "potansiyel Araplar" olarak kabul edilebilirdi; yeter ki Arap ulusuna bağlılık gösterebilirler, kültürel ve dilsel olarak da asimile olup Arap milliyetçisi olsunlar.

Ancak Baasçılığın üç kurucusu en başından beri birbirleriyle çatışma halindeydi. Zeki el-Arsuzi, partinin diğer iki kurucusuyla erken bir tarihte anlaşmazlığa düşmüş görünüyordu. Arap Milliyetçi Partisi'ni (Hizb-ul el-Kavmi el-Arabi) kurdu ve başarısız olduktan sonra 1947'de Bitar ve Eflak'ın etrafındaki bir grupta birleşen başka bir Baasçı grup kurdu (Mahr 1971:26 f.).⁶

Ancak dinî azınlık mensupları başlardan itibaren kuruçular arasında güçlü biçimde temsil edilmiyordu. Yine de bu azınlık mensupları, Arap ulusu üstünde durarak egemen ulusal kolektifin bir parçası olmayı umuyorlardı.

Ortalıkta fazla görünmeyen tek dinî azınlık, partinin güçlü antisemitik yönelimiyle en baştan uzaklaştırdığı ve Arap ulusunun bir tür "iç düşmanı" olan Yahudilerdi. Gerçi Baas Partisi'nin milliyetçiliğindeki antisemitik unsurlar, partinin kuruluş yılı olan Kasım 1947'deki BM Paylaşım Planı'yla tepe noktasına çıkan Arap-İsrail çatışmasının da bir dışavurumuydu; ama diğer Arap partileri arasında da yaygın olan anti-siyonizmin abartılmış halinden ibaret de değildi. Bunun ötesinde Parti, bu açıdan da Avrupa'daki faşist modelle-

6 Ancak Zeki el-Arsuzi ile Baas Partisi'nin tarihî ilişkisi, epey değişkendi ve el-Arsuzi yeni partinin yönetimine katılmadı. Partinin ancak 1966'da bir Irak ve Suriye hiziplerine bölünmesiyle el-Arsuzi Suriye hizbinin, Eflak'sa Irak hizbinin baş ideologu olurken Bitar, Fransa'ya sürgüne gitti.

ri, özellikle de Alman nasyonal sosyalizmini örnek almıştı. Alman İmparatorluğu'nun sona ermesinden çok sonra bile Baasçılar Alman nasyonal sosyalistlerle dostane ilişkilerini sürdürdüler. Bunun en bilinen örneği, Adolf Eichmann'ın sağ kolu olarak Avusturya, Almanya, Fransa, Yunanistan ve Slovakya'dan Yahudilerin toplama ve imha kamplarına taşınmasından sorumlu olan ve muhtemelen henüz 1950'li yıllarda Suriye'ye gelip, Baas Partisi'nin iktidarı ele geçirmesinden sonra Suriye gizli servisinin –ayrıca “Yahudi Sorunları” konusunda– danışmanlığını da yapmış olduğu söylenen SS komutanı Alois Brunner'dir. Suriye rejimi Brunner'in kendi topraklarında olduğunu uzun süre inkâr etse de, Brunner Şam'da bir Alman dergisine röportaj vermiştir ve 1980'li yıllarda hâlâ Şam'da yaşıyor olduğu kesindir (Schröm/Röpke 2002:52 vd.); sonra da geçen on yıl içindeki bir tarihte burada ölmüş olmalıdır.

Baasçılığın antisemitizmini ve ırkçı ulus kavramını burada ayrıntılı olarak incelemek yersiz olur. Bu kitabın konusu açısından, Baasçılığın Arap ulusu içerisinde dinsel bir çoğulculuğu savunduğunu ve dolayısıyla dinsel azınlıklara –Arap Yahudileri hariç– epey cazip geldiğini belirtmek önemli olsa da; Baasçılar, Arap olmayan azınlıklara, özellikle de “Arap toprakları” üzerinde bölgesel hak talep ettiklerinden kuşkulandıklarına karşıydı. Baasçı bakış açısından “Arap toprakları”, sadece çoğunluğu Arapların oluşturdukları topraklar değil, tüm Arap devletleri coğrafyası demekti. Baas ideolojisi böylece potansiyel olarak sadece Yahudilere değil, İsrail'in yanı sıra Suriye'nin bölgesel bütünlüğü için en büyük tehlikeyi oluşturan bütün etnik azınlıklara, özellikle de Kürtlere karşıydı. Elbette sonraları Baas egemenliği altında diğer azınlıkların aktivistleri, özellikle de kendi etnik ve kültürel kimliklerinde ısrar ederek “Arap Hristiyanları” olmayı reddeden Süryani-Arami azınlık-

lar da kovuşturmaya uğradı. Ancak bu kovuşturmaları, daha ziyade aşırı otoriter bir rejimde bütün muhalif hareketlere karşı uygulanan baskı bağlamında ele almak gerekir. Baas Partisi, ülkenin toprak bütünlüğü açısından, gerçekten de görece güçlü bir rakip milliyetçi hareketi barındıran Kürtleri esas tehlike olarak görüyordu.

Baasçılık, 1960'lı yıllarda Suriye'deki tek Arap milliyetçisi akım değildi. Mısır'la birleşme denemesinde kan kaybetmiş olan Nasır yanlısı akımlar ve liderlerinin sürgün edilmesinden sonra etkisi Baas Partisi'nin gerisinde kalan, Edip Çiçekli'nin kurduğu Arap Kurtuluş Hareketi (Harakat el-Tahrir el-Arabi) varlıklarını sürdürüyordu. Aralık 1961'de yeniden elde edilen bağımsızlıktan sonraki ilk özgür seçimlerde Baas Partisi yirmi, Arap Kurtuluş Hareketi'yse sadece dört milletvekilliği kazandı.

Ama radikal Arap milliyetçiliği bu seçimlerde genel olarak kaybetti. Seçimin iki galibi, eski dönemin büyük partileriydi: Geniş bir ideolojik yelpazeye sahip ve daha ziyade liberal olan Halk Partisi (Hizb eş-Şaab) 33; muhafazakâr Suriye milliyetçisi Vatan Partisi (Hizb el-Vatani) 21 milletvekilliği kazanmıştı. Müslüman Kardeşler, ülkedeki Nasır karşıtı atmosferin de etkisiyle, 10 milletvekili kazanarak şaşırtıcı bir başarı gösterebildi. Seçimlere herhangi bir Kürt partisi katılmadığından, Haseke eyaletindeki –ve dolayısıyla Cizire'deki– bütün milletvekilliklerini farklı etnik kökendeki bağımsız adaylar aldı. Ayn el-Arap (Kürtçe: Kobanê) bölgesindeki iki milletvekilliğini bağımsız adaylar kazanırken, Afrin (Kürtçe: Efrin) bölgesindeki üç milletvekilliğini Halk Partisi'nin üç adayı aldı. Arap, Kürt ve Türk halklarının yaşadığı Cerablus'ta da bağımsız bir aday kazandı (Oron 1961:503 vd.).

Maruf el-Devalibi başbakan, Nazım el-Kutsi de devlet başkanı oldu. El-Kutsi, Baasçıların ve müttefiklerinin 7 Mart

1963 tarihindeki darbesine kadar görevde kalarak, Suriye'nin demokratik olarak seçilen son meşru başkanı oldu. Buna rağmen atadığı hükümetler daha kısa ömürlüydü. Henüz Mart 1962'de Beşir el-Azım, Maruf el-Devalibi'nin yerine geçti. Onu da Eylül 1962'de Halid el-Azım izledi. Yeni sistemin istikrarsızlığı devam etti ve onarıcı ekonomi politikası benimsenmedi. Hükümet elinden geldiğince Mısır'la birleşmeden önceki statükoyu tekrar kurmaya çalıştı; ama yoksul sınıflarca oldukça olumlu karşılanan paylaşımcı önlemleri de ortadan kaldırdı. Banka ve sanayideki kamulaştırmalar kaldırıldı, Nasır'ın toprak reformlarının mümkün olduğunca büyük kısmı iptal edilmeye çalışıldı (Hinnebusch 2001:43).

Yeni hükümette aslında Batı yanlısı liberal siyasetçilerin sözü geçiyor olsa da ve Arap milliyetçileri muhalefete itilmişse de, Suriyeli Kürtlere karşı bugün hâlâ etkileri görülen en ağır önlemler, demokratik yoldan seçilen bu hükümetin yönetiminde alındı. 23 Ağustos 1962'de Devlet Başkanı el-Kutsi Şam'da, ordunun etkisiyle, 93 sayılı kararnameyi çıkardı; bu kararnameye göre Cizire'de özel bir nüfus sayımı yapılması emrediliyordu.

Özel nüfus sayımı ve vatansızlık

El-Kutsi hükümeti emretmiş olsa da, bu özel nüfus sayımının ardındaki itici gücün Said es-Sayyid olduğu kabul edilir. Başkanın aksine Haseke eyaleti valisi, Nasırcılığın siyaseten geçici olarak ölümünden sonra da sınır eyaletini istediği gibi yönetebilen ateşli bir Arap milliyetçisi olarak tanınıyordu. Kasım 1962'de Cizire'de yapılan ve sözüm ona bölgeye Türkiye'den gelen yasadışı göçmenlerin tam sayısını tespit etmeyi amaçlayan özel nüfus sayımında 120.000 kadar Kürt vatandaşlıktan atıldı. Ordunun güçlü etkisi altındaki Şam hükü-

meti, anlaşılan bu eyalette değişiklikler gerçekleştiremeyecek kadar güçsüz ya da ilgisizdi. Said es-Sayyid, nüfus sayımını izleyen vatandaşlıktan çıkarmaları “Kürtlerin Suriye’ye yasadışı girişlerinin”, “Suriye’deki petrol üçgenine Arap olmayan halk gruplarını yerleştirmeyi amaçlayan bir komplo” olduğunu ileri sürerek meşrulaştırıyordu (Kurdwatch 2010:6).

Nüfus sayımı gerek bizzat Suriye, gerekse bölge bağlamında ele alınmalıdır. Bir yandan Suriye makamları mümkün olduğunca az Kürt’e Suriye vatandaşlığı vererek, Birleşik Arap Cumhuriyeti sırasında gerçekleştirilen toprak reformlarını, mümkün olduğunca çok Kürt küçük çiftçinin henüz elde ettikleri toprakları tekrar ellerinden geri alınabilecek biçimde yönlendirmeye çalıştılar. Diğer yandan 1962 yılı bölgesel bağlamda da kritik bir yıldır. Eylül 1961’de Irak’ta Molla Mustafa Barzani’nin liderliğinde silahlı isyanlar başladı. Barzani başlarda aşiret merkezi Barzan vadisindeki dağlık bölgeye geri çekildikten sonra, 1962 ilkbaharında saldırıya geçip sayıları 5000’i aşan peşmergeyle⁷ günümüz Kuzey Irak’ındaki Kürt Duhok ilinin büyük kısmını fethetti. Şam hükümeti, Cizire’yle dilsel ve tarihsel açıdan yakın bağı bulunan bu bölgenin Suriyeli Kürtlere örnek teşkil edeceğinden korkuyordu ve herhalde bu nedenle de Said es-Sayyid gibi Arap milliyetçilerini bölgede rahat bırakıyordu.

Ancak Kürtler sadece uzaktaki Cizire’de dışlanmadı. Bizzat Halid el-Azm hükümeti de Kürtleri güvenlik riski

7 Peşmerge (Kürtçe: Pêşmerge), gerillalar için kullanılan geleneksel Kürtçe tabiridir ve özellikle de Irak’ta KDP ve KYB savaşçıları için kullanılır. Ancak bu kavram, 1920’li yıllardan beri var ve İran ve Türkiye’de de kullanılıyor. Kelime anlamı, ölümün gözünün içine bakanlardır (*pêş* öne doğru, *merge* ölüm demek). KYB ve KDP’nin eski gerilla birimleri, 1991’de Kürdistan Bölgesel Yönetimi’nin (Irak) kurulmasından sonra varlıklarını sürdürdükleri ve Saddam Hüseyin’in devrilmesinden sonra en azından şeklen birleştirildikleri için günümüzde Kürdistan Bölgesel Yönetimi’nin askerî kuvvetlerine hâlâ peşmerge denilir. KDP ve KYB’den farklı olarak PKK ve kardeş partileri, savaşçılarına bugün normalde peşmerge değil, gerilla der.

olarak tanımlayıp, onları “istilacı” olarak niteledi. Kürtlere karşı resmî süreklilik ve Cizire'nin “Arap karakteri” için mücadele, Hay el-Ekrad'daki bazı evlerin duvarlarına Kürt karşıtı sloganların yazıldığı Şam'da bile etkisini gösterdi (Vanly 1992:151).

Berlin'de bulunan ve Suriyeli Kürtler adına çalışan insan hakları örgütü Kurdwatch, Said es-Sayyid'in yerel müttefiklere, yani Kürt küçük çiftçilerin vatandaşlıktan çıkarılmasında “toprak reformu sırasında arazilerinin istimlak edilmesinden kurtulmak veya bu istimlakları iptal etmek” için bir fırsat gören büyük mülk sahiplerine güvenebileceğine işaret eder; zira “Kürt küçük çiftçilerin ‘istilacı’ olarak tanımlanmalarının sonucunda arazilerin paylaşımı konusundaki haklarını kaybetmeleri lehlerine olacaktır” (Kurdwatch 2010:7).

Gerçekten de başlarda sadece Arap değil, Kürt büyük mülk sahipleri de, Kürt küçük çiftçilerin vatandaşlıktan çıkarılmasından yararlanmış olmalı. Sonuçta vatansız Kürtlere toprak reformunda toprak verilmemekle kalmadı, toprak satın almaları veya miras bırakmaları da yasaktı, dolayısıyla toprak mülkiyetinden dışlandılar.

Nüfus sayımının beyan edilen amacı, hangi Kürtlerin Suriye vatandaşı olduklarını, hangilerinin mülteci olarak sınıflanıp vatandaşlık haklarının ellerinden alınabileceğini belirlemektir. Bunun için de Cizire'deki bütün Kürtlerin, kendilerinin veya atalarının 1945'ten önce Suriye'de yaşadıklarını kanıtlamaları gerekiyordu; herkesin doğum belgesinin bulunmadığı bir bölgede bir bakıma imkânsız bir işti bu. Ayrıca resmî makamlar, keyfi davranarak birçok vakada kardeşlerin Suriye vatandaşı olduklarını kabul ederken erkek kardeşleri vatandaşlıktan çıkardılar. Bu sırada vatandaşlıklarını gerçekten kaybeden Kürtlerin tam sayısını belirlemek zor. Genellikle bu sayı 120.000 olarak belirtilir (Yildiz 2005:33 f.).

Vatandaşlıktan çıkarılan Kürtlere, sadece üzerinde bu kişinin Haseke ili nüfus kayıtlarında Suriyeli Arap olmadığını belirten beyaz bir kâğıt verilirdi (HRW 1996:15).

Bu “yabancılar” (*ecnebi*, çoğulu: *ecanip*) grubuna kayıtsızlar (*maktum*, çoğulu: *maktumin*) grubu da eklendi; hatta kayıtsızlar, *ecanip*’e göre daha aşağı statüdeydi.

Ecanip ve *maktumin* statüleri on yıllar boyunca nesilden nesle geçtiğinden, Suriye’deki vatansızlık çoğaldı. İlkesel olarak bu statü babadan miras kalırdı. Ancak bir dizi evlilik birleşimi kabul edilmediğinden, çocukların statüleri de buna göre belirlendi. Vatandaşlığı miras bırakmanın tek yolu, ilkesel olarak “Suriye vatandaşı olan bir erkeğin vatansız bir Kürt kadınıyla veya Suriye vatandaşı olan bir Kürt kadınla evlenmesiydi.” (Wierzbicka 2011:214)

Erkek *maktumin* çocukları her zaman *maktumin* olurdu. Babalar *ecanip* ise çocuklar da öyle kalırdı. Bir *ecnebi* erkek bir *maktuma* kadınla evlendiğinde, bu evlilik onaylanmadığından annenin statüsü miras kalır ve böylece çocuklar da *maktumin* olurdu; bu durum, statülerin en kötüsündeki artış eğilimini açıklar.

Günümüzdekiki *ecanip* ve *maktumin* sayısı tartışmalı, ama 1962’de vatandaşlığı elinden alınan kişi sayısından kat be kat fazla olduğu kesin. Ciddi tahminlere göre 2011 yılında *ecanip* veya *maktumin* olarak değerlendirilen toplam kişi sayısı 300.000 kadar, başka deyişle Suriye’nin toplam Kürt nüfusunun yüzde onundan fazla. Ancak ilk olarak 2011 yılındaki protestolar bağlamında, 7 Nisan 2011 tarihli ve 49 sayılı kararnameyle *ecanibin* –*maktuminin* değil– tekrar vatandaşlığa alınması teklif edilir. Rejimin muhtemelen Kürtleri muhalefetin isyanlarından uzak tutmayı amaçladığı bu önlemlerle, *ecanip* gerçekten de vatandaşlığa kabul edilebildi; ama bu nedenle aynı zamanda yaklaşan iç savaşın ortasında askerlik yapmak-

la yükümlü hale geldiler. *Maktuminin* Suriye vatandaşlığına alınmaları henüz reddedilmektedir.

Baas egemenliği altında Kürtler

Yukarıda açıklandığı gibi, Kürtleri kapsayıcı değil, dışlayıcı bir siyaset uygulanmasına ve ordunun güçlü nüfuzu altında biçimsel bir demokrasi olmasına rağmen Suriye'deki çok partili sistemin görece liberal dönemi, 8 Mart 1963 tarihinde aniden son buldu. Daha sonra “mezhepçi” veya “ayrılıkçı” bir rejim olarak tanımlanıp alaşağı edilecek olan eski pan-Arap milliyetçiler, orduyu kullanarak bir kez daha darbeyle iktidara geldiler. Bu sefer Arap milliyetçilerin ittifakına, Birleşik Arap Cumhuriyeti dönemiyle saygınlıkları yara alan Nasırcılar değil, aralarında geleceğin başkanı Hafız Esad'ın da yer aldığı genç Baasçı subaylar liderlik etti. Baas Partisi başlarda arka planda kalsa da, darbe koalisyonu içindeki en örgütlü Arap milliyetçisi güç ve en güçlü fraksiyon olarak kendini kabul ettirebildi. Fakat bu henüz rejimin istikrara kavuşmasını sağlamadı. Gerçi Temmuz 1963'ten bu yana Baas Partisi, Nasırcıları ve onların ordu üzerindeki nüfuzunu yok ederek, artık Suriye'nin ciddi bir rekabet endişesi taşıması gerekmeyen tek iktidar odağı olmuştu; ama Baas Partisi içindeki iktidar mücadeleleri, arka arkaya bir dizi farklı hükümetin kurulmasına yol açtı. Hepsi Baas ideolojisine bağlı gözükseler de, her biri farklı ekonomik ve sosyal programları olan ve ordu içindeki nüfuzları da değişen, farklı parti hizipleriydi (Rabinovich 1972:75 vd.). Bu hükümetlerin temelde Kürt düşmanı ve Arap milliyetçisi damarlarıysa, iktidar mücadeleleri içinde baki kaldı.

Yeni rejim, Kürtlere karşı ilk önemli önlem olarak, 1965'te Haseke ili Emniyet Müdürü Muhammed Talab Hilal'in girişimiyle Cizire'de bir “Arap Kuşağı” (*el-hizam el-Arabi*) oluş-

turulmasına karar verdi. Hilal henüz 1963'te, Kürt ve Yahudi karşıtı önyargıların damgasını taşıyan gizli bir çalışmada, Kürtlerin sınır bölgesinden sınırdışı edilmelerini önermişti. Hilal, Kürtlerin kendi vatanlarını kurmak için her şeyi yapacak bir grup, bu nedenle de dinsel ortaklığa bakılmaksızın düşman olarak görülmeleri gerektiğini öne sürmüştü. İsrail ile Kürtler arasında fark yoktu, zira "Yahudistan" ile "Kürdistan" aynı kumaştandı (Vanly 1968:22).

Hilal'in önerisi önce gizli kaldı, ama 1965'te resmî hükümet politikası oldu. Bunun için de Kürt köylerinin boşaltılacağı ve yerlerine sadık Arap yerleşimcilerin yerleştirileceği, 350 kilometre uzunluğunda ve on ilâ on beş kilometre genişliğinde bir sınır şeridi oluşturulacaktı. İlk planlara göre 332 köyden 140.000 Kürt, daha güneydeki çöl bölgelerine nakledilecekti (McDowall 2004:475); bu plan, uğursuz bir biçimde, 1915'te Ermenilerle Süryanilerin Jön Türklerce sınırdışı edilmelerine benziyordu ve sonucunda Deyrizor civarındaki çöllerde çoğu Kürt için ölümle sonuçlandı.

Baştaki plan hiçbir zaman tam olarak uygulanmayıp bir soykırımla sonuçlanmasa da, 1973'te Rakka ilinde Fırat nehrinin üzerine Tabka Barajı'nın inşası, yerleşik Arap nüfusunu Cizire'ye taşıma fırsatı sundu.

Böylece "Arap Kuşağı" ancak 1970'te, Baas Partisi'ndeki parti içi iktidar mücadelelerinde nihai başarıyı yakalayan ve sonunda 1971'de kendini resmen başkan da seçtiren Hafız Esad yönetiminde hayata geçirildi. Hafız Esad'la beraber, tıpkı 1966'da pan-Arapçılık zemininde Irak ve Suriye kanatları şeklinde bölünen Irak yanlısı güçler gibi, Baas Partisi içindeki "solcular" da iktidar mücadelesini kaybetti. Eflak Irak'ta Saddam Hüseyin'le birlikte Baasçı "ortodoksluğu" temsil ederken, Baas rejimini öncelikle dinsel azınlıkların, özellikle de Nusayrilerin sırtlandığı bir rejime dönüştüren Esad pragmatist

kabul ediliyordu. Esad'ın yönetiminde, özellikle de gizli servisteki ve ordudaki kilit görevlere –çoğu zaman Esad sülalesinden olan– sadık Nusayriler yerleştirilirken, gerek hükümette gerekse yönetim ve ekonomide Sünniler, Hristiyanlar, Şiiler ve Dürziler de bir fırsat ele geçirdi.

Dinsel azınlıkların tercih edilmesine rağmen, aslında tam da bu yüzden, Esad yönetimindeki Suriye, hiçbir muhalefete izin vermeyen ve her türlü muhalefet biçimine acımasızca müdahale eden, aşırı baskıcı bir rejim kurdu. SS Subayı Alois Brunner gibi eski Nazi savaş suçlularının, bildiklerini Suriye gizli servisine ilettikleri öne sürülür; tıpkı Baas Suriye'sinin Soğuk Savaş sırasında yüzünü döndüğü Demokratik Almanya Cumhuriyeti ve Sovyetler Birliği gizli servisleri gibi.

Başlangıcı Baas egemenliğinin ilk yıllarına uzanan “Arap Kuşağı” planı, Esad yönetiminde tamamlanan Tabka Barajı'yla birlikte tekrar ele alındı. Kürt bölgesinde toplam 41 örnek Arap köyü kuruldu (HRW 2009:11). 1973 ilâ 1976 arasında, Haseke iline yaklaşık 25.000 Arap aile yerleştirildi (Kurdwatch 2009:15).

Kürt toprak sahiplerinin toprakları kamulaştırılsa da, çoğu Kürt köylüsü taşınmayı reddetti. Böylece Arap köyleri, bölgedeki Kürt köyleriyle yan yana kaldı, rejim tarafından Kürt komşu köyelerine nazaran çok daha iyi bir altyapıyla donatıldı ve rejime sadık kabul edildi. O zamanlar yerleşime yeni açılan bu Arap köyelerinin çoğu sakini bugün de rejime veya cihatçı muhalefete bağlılığını sürdürüyor. Her halükarda bu köyler 2012'den bu yana birçok Kürt açısından Rojava için bir güvenlik riski kabul ediliyor. Kürt partileri arasındaysa bu köylerin Rojava'da kalıp kalmayacağı veya yerleşimlerden önceki durumun tekrar oluşturulması için 1970'li yıllarda buralara taşınan Arap halkın bölgeyi terk edip etmeyeceği konusunda tartışmalar sürüyor. PYD, Arap yerleşimcilerin Rojava'nın siyasi

sistemine dâhil edilmesini denerken, Irak KDP'siyle bağlantılı partiler geri gönderilmelerini savunuyor.

Kürtlerin siyasi faaliyetleri, tıpkı bütün muhalif faaliyetler gibi rejim tarafından şiddetle bastırıldı. 1963 darbesinden sonra uygulanan olağanüstü hal (Galehr 2011:203), Suriye'yi büyük ölçüde doğrudan Başkan'a bağlı istihbarat kurumlarının yönettiği bir devlete dönüştürebildi. Ancak Esad bile sadece baskıyla hüküm süremezdi. Rejim, halkın geniş kesimlerini, ekonomik ve siyasi olarak halkın bazı kesimlerinin faydalandığı bir iltimas ve kayırmacılık sistemine dâhil etmeyi başardı.

Bu iltimas ve kayırmacılık sistemine Kürt halkının bir kısmı da dâhildi. Baas Partisi, 1970'teki sözde "Düzeltilme Hareketi"yle Arap olmayanlara da açıldıktan sonra, sadece Ermeniler ve Süryanilerden değil, Kürtlerden de bazı kişiler önemli görevlere geldi. Bunun bedeliyse, her türlü Kürt kimliği bahsinden, özellikle de şekli ne olursa olsun "Kürt meselesi" adına her türlü harekettten kaçınmaktı. Bu strateji sayesinde birkaç Kürt yüksek mevkilere ulaşabildi. Örneğin Mahmud Eyyub'la beraber, 1972-1976 arasında Baas Partisi'nin Kürt bir üyesi başbakan oldu.

Özellikle dinsel alanda Kürtler önemli makamlara gelebildiler. Örneğin Kürdistan'ın tamamına yayılan Nakşibendi tarikatının Halidi kolunun Suriye lideri Ahmed Kuftaru (1921-2004) Suriye baş müftüsü oldu ve Esad rejimince siyasi sisteme tümüyle entegre edildi. Böylece Suriye'de resmî Sünni İslama 49 yıl boyunca bir Kürt hâkim oldu. Ahmed Kuftaru'nun etkisi sadece rejimin desteğine değil, babası üzerinden İsa el-Kürdi'ye (1831-1912) kadar uzanan aile geleneğine de dayanır. El-Kürdi, Halidiye-Nakşibendiye'nin Şam'da tekrar canlanmasında önemli bir rol oynuyor ve tarikatı –ki Suriye'de Kuftara ailesinden hareketle Kuftariyye diye de adlandırılır– Şam'daki Hay

el-Ekrad'ın dinsel merkezini oluşturuyordu. Yine de Ahmed Kuftaru, rejim tarafından atanması nedeniyle müftülük görevlerini epey aşan bir işleve sahipti. Esad'ın iktidarı ele geçirmesinden sonra Kuftaru, parlamentoda milletvekili olarak atandı. Camisi, hükümetin dinsel vakıflarının merkezi ve kendisi de seküler İslamın sözcüsü oldu (Weismann 2007b:118). Bunun da rejim açısından iki türlü yararı vardı: Bir yandan en tehlikeli siyasi düşmanı Müslüman Kardeşler'e karşı ılımlı Sünni İslamın saygın bir destekçisini sözcü olarak kullanabildi. Diğer yandan da Kürtlerle Araplar arasındaki Sünni İslam bağından faydalanarak, Kürtleri Araplaştırmaya çalıştı. Burada Ahmed Kuftaru'ya dair söylenenler, Eş'ariyye ekolünden gelen ve Türk-Kürt din âlimi Said Nursi'nin Nurculuk hareketiyle ilişkili olan Türkiye doğumlu Şeyh Muhammed Said Ramazan el-Buti için de bir dereceye kadar geçerli. 2008 yılında Şeyh Muhammed Said Ramazan el-Buti, Şam'daki Emevi Camii'ne imam olarak atandı ve selefi Ahmed Kuftaru'nunkine benzer bir rol oynadı. El-Buti, 2011'de rejime sadık kalıp açıkça protestolara karşı çıktı. 2013'te henüz tam olarak aydınlığa kavuşturulmayan bir cinayetle öldürüldü.⁸

Tek tek bazı Kürtlerin bu şekilde rejimin iktidar sistemine atanması, Kürt kimliğinde ısrar etmemeleri ve Kürt çıkarlarının peşinden gitmemeleri koşuluna bağlıydı. 1973'te Esad, Arap milliyetçiliğini anayasanın temel ilkeleri arasına yazdırdı. Öncesinde zaten Suriye'nin tek resmî dili olan Arapça, Baasçılar yönetiminde aynı zamanda tek eğitim dili de oldu. Hatta 1970'te o tarihe kadar hoş görülen Ermeni ve Süryani özel okulları kapatıldı veya diğer bütün okullar gibi kamulaştırıldı. 1971'deyse birkaçına, iki dilli (Ermenice/Arapça) okullar

8 Rejim, El-Nusra Cephesi mensuplarının yerleştirdiği bir bomba sonucu öldüğünü açıklasa da, birkaç muhalif ve BBC muhabiri Jim Muir gibi Batılı muhabirler bu açıklamayı yalanladı. Spekülasyonlara göre taraf değiştirebileceği için, el-Buti suikastından bizzat rejimi sorumlu tutuyorlar.

olarak tekrar açılma izin verildi (Thomas Thomasian'le röportaj, 20.02.2014).

Suriye'de Baasçılardan önce de Kürt okulları yoktu ve Ermeni ve Süryani okullarının aksine iki dilli okulların bile açılması yasaktı. Sonuçta devlet okulları, Kürt halkının Araplaştırılmasının merkezleri olacaktı (Tejel 2009:63). Kürtçe dersi sadece Kürt partileri veya bireylerce özel olarak örgütlendi ve yasadışılığını sürdürdü. Ancak artık bir dizi kararnameyle Kürtçenin konuşulmasını önlemek için de harekete geçildi. Kürtçe yayınlar yasadışı ilan edildi ve Kürtçe yer adları Araplaştırıldı. Düğünlerde Kürtçe şarkıların söylenmesi ve Kürtçe konserler veya halka açık diğer Kürtçe gösteriler yasaklandı. Kürtçe adları olan dükkânlar Arapça adlar kullanmak zorunda kaldı (McDowall 1998:47 vd.).

Rejimin isyanlarla nasıl baş ettiğini, 1982'de Müslüman Kardeşler'in Hama'daki silahlı isyanı gösterdi; Başkan Esad şehri hiç çekinmeden bombalattı ve tarihî şehir merkezi yerle bir oldu. Farklı tahminlere göre 20.000 insan öldü.

Rejim bir yandan halkın Baasçı kitle örgütlerine, özellikle de bizzat partiye sokulmasına, ama diğer yandan da gizli servislerce yürütülen, eli kolu epey uzun emniyet aygıtına güveniyordu. Siyasi tutuklular sistematik biçimde işkence görüyordu. En az sekiz farklı işkence türü olağan muamele biçimleriydi; aralarında el parmakları tırnaklarının çekilmesi, cinsel organlara ve vücudun diğer hassas bölgelerine elektrik verilmesi ve kurbanın çıplak olarak bir makineye yerleştirildiği ve makinenin anüsüne ısıtılmış metal çubuk soktuğu "Siyah Köle" (*el-'abd el-esvad*) yöntemi gibi uygulamalar vardı (George 2003:13).

Suriye rejimi, tipik emniyet teşkilatı ve örgütlü muhalefeti acımasızca kovuşturmasıyla kuşkusuz bölgenin en baskıcı sistemlerinden biriydi. Fakat aynı zamanda eğitim sistemini yay-

günlaştırması ve yüksek kamu harcamalarıyla görece iyi işleyen sosyal devleti sayesinde her şeye rağmen halkın sempatisini de kazanmıştı. Otoriter rejimler, salt baskıyla iktidarda kalmazlar, aynı zamanda halkın da desteğine ihtiyaç duyarlar. Siyaset biliminde sıklıkla *authoritarian bargain* (otoriter pazarlık) olarak tanımlanan şey, fiiliyatta, siyasi hakların ekonomik istikrar ve daha fazla refah vaadiyle takas edilmesidir (Desai/Olofsgård/ Yousef 2009). Suriye'de bu *authoritarian bargain* uzun süredir, geniş bir orta sınıfın ekonomik açıdan yükselişine imkân sağlayan Esad rejiminde işliyordu. Sovyetler Birliği'nin yanında durarak ve böylece Moskova'nın askerî ve ekonomik desteğini garantileyerek rejim, Soğuk Savaş aracılığıyla, gecikmiş bir gelişmede zorunlu olan siyasi ve (uluslararası) ekonomik hareket serbestisini de sağlama almış oldu.

Baas rejiminin ilk dönemiyle karşılaştırıldığında Esad yönetiminde belli bir ideolojik pragmatizm yürürlüğe koyulduysa da, Arap milliyetçiliği rejimin ideolojik omurgası olmayı sürdürdü. Böyle bir sistemde Kürt partilerine ve sivil toplum örgütlerine yer yoktu. 1963'ten sonra Kürtlerin faaliyetlerinin daha radikal şekilde takibata uğradığı ilk aşamadan farklı olarak, Esad yönetiminde durum belli ölçüde normalleşti. Gerçi Kürt partileri yine yasallaşmadı ve resmî faaliyetlerde bulunmaları da yasaktı, ancak partilerin liderlerinin kim olduğu konusunda iyi istihbarat sahibi olan gizli servis, onları yok etmedi. Dahası yasadışı Kürt partilerine göze batmadan belli faaliyetlerde bulunma izni verilirken, rejimle parti liderleri arasında gayriresmî irtibatlar kuruldu; ki böylece liderler âdeta Kürt halkı adına muhatap olarak meşrulaştırıldı. Partilerin bizzat rejimle ne ölçüde işbirliği yaptıkları hâlâ belirsiz. Bazı partilerin diğerlerine göre daha derin olan işbirlikleriye, halkta belli bir güvensizliğe yol açtı. Partiler içinde gizli servis muhbirleri de vardı; bazen bunların muhbir oldukları biliniyordu ve bazı

durumlarda da gizli servise ve partilere karşı sadakatleri farklıydı. Temelde devletin partiler karşısında esas meselesi, belli “kırmızı çizgilerin” aşılmaması, partilerden hiçbirinin fazla güçlenmemesi, Suriye Kürdistanı’nın bağımsızlığını talep etmemeleri ve hiç kimsenin açık, hatta silahlı bir isyana göz dikmemesiydi. Partiler, bu “kırmızı çizgilere” uyuyorlarsa gözetlenirlerdi, ama onlara göz de yumulurdu. Buna uymazlarsa lider kadroları tutuklanır, işkenceden geçirilir ve bu şekilde ehlileştirilirdi.

1970’li yıllarda komşu ülke Türkiye’den bir Kürt partisi, Suriyeli Kürtler açısından bir dizi değişikliğe yol açtı: Kasım 1978’de kurulan Kürdistan İşçi Partisi (PKK) başkanı Abdullah Öcalan 1979 Haziran’ında, yani Türkiye’deki askerî darbeden önce Suriye’ye kaçtı ve Türkiye’ye karşı mücadelesinde rejimden destek buldu. 12 Eylül 1980 askerî darbesiyle partinin diğer kadrosu da Öcalan’ın partiyi yönettiği Şam’a iltica etti.

PKK, 1980’de Suriye’ye sığınan tek Türkiyeli solcu grup değildi kuşkusuz. Ancak, PKK, Öcalan sayesinde darbeden önce gelen ve böylece daha sonraki gruplara nazaran daha iyi ilişkilere sahip olundu. Suriye, tarihî Hatay anlaşmazlığı nedeniyle bağımsızlığından beri Türkiye’yle sorun yaşıyordu. Ancak silahlı muhalefet gruplarının desteklenmesinin ana gerekçeleri farklıydı: Bir yandan Suriye ile Türkiye, Soğuk Savaş’ın zıt taraflarındaydı. Ama özellikle de Türkiye, Güneydoğu Anadolu Projesi’yle (GAP) Suriye’nin zaten kıt olan suyunu daha da kesme tehdidinde bulunuyordu. 1970’li yılların sonunda planlanıp 1980’li yılların başında başlatılan, Güneydoğu Anadolu’da Kürtlerin yaşadığı bölgelerde gerçekleştirilecek bölgesel kalkınma projesi, ikisi de Suriye’ye ve Irak’a akan Fırat ve Dicle nehirlerinde toplam 22 baraj ve 19 hidroelektrik santral öngörür. Türkiye bu şekilde Suriye ve Irak’ın en önemli iki su

tedarikinin kontrolünü garantilemiş olur. Bununla bağlantılı çevresel sorunlar bir yana, Türkiye'deki solcu muhalefet gruplarının da desteğini alan bu projeyi Suriye ta en başından beri stratejik bir tehdit olarak gördü.

Henüz 1979 sonunda ya da 1980 başında Öcalan, Naif Havatme'nin liderliğindeki, tıpkı PKK gibi Marksist-Leninist bir ideoloji izleyen ve yıllardır Suriye rejimince desteklenen Filistin'in Kurtuluşu İçin Demokratik Cephe (FKDC) ile bir toplantı ayarladı. Bir başka toplantıdan sonra FKDC'nin, birkaç PKK militanına kamplarında gerilla savaşı eğitimi vermesi konusunda anlaşma yapıldı; bu eğitimden daha önce Nikaragualı Sandinistler ve İranlı ve Yunanlı komünistler de yararlanmıştı. Türkiye'deki askerî darbeden önce ilk militan grubu, Lübnan'ın Bekaa Vadisi'nde FKDC'den eğitim almak üzere Helve Kampı'na varmıştı bile (Marcus 2007:56).

1982'de PKK, Lübnan'ın İsrail tarafından işgaline direnen Filistinli silahlı grupların yanında Lübnan'da ilk savaş deneyimini kazandı. Ağustos 1984'ten sonra burada kazandığı askerî deneyimlerle Siirt ve Hakkari illerinde jandarma karakollarına ve askerî tesislere yaptığı saldırılarla Türk devletine karşı gerilla savaşı başlattı. Suriye rejimi, PKK liderliğinden belli bir gizlilik talep etse de, Türkiye'deki silahlı mücadelesini yine de destekledi. 1986'da, o tarihte Suriye'nin denetiminde olan Lübnan'ın Bekaa Vadisi'ndeki Helve Kampı'nı merkezî eğitim tesisi olarak kullanıma açtı (Gunes 2012:99).

PKK'nin dönüşümlerle dolu tarihi bu kitabın çerçevesinin epey dışına taşar. Suriyeli Kürtler açısından rejimin PKK'yi desteklemesi ve Şam rejimine değil de Türkiye'ye yönelik olduğu için Suriye'deki faaliyetlerine göz yumması öncelikle önemlidir. PKK, Şam'ın desteğine karşılık Suriye içindeki meselelere karışmaktan kaçındı. Suriye'deki diğer Kürt partile-

ri de 1980’li yıllarda rejimin “kırmızı çizgilerini” onaylayıp, Suriye’de Kürtlerin olduğu ama Kürdistan’ın olmadığı görüşünü benimsediler. PKK ise bu konuda daha da ileri giderek Suriye’de “aslında Suriyeli Kürtlerin değil, sadece Türkiye asıllı Kürt mültecilerin bulunduğu” görüşünü benimsedi (Yalçın-Heckmann/Strohmeier 2000:166).

Yine de parti, birçok Suriyeli Kürt gencini kendine çekmeyi başarabildi. Bir yandan, 1980’li yıllarda genç Kürtler arasında, zaten birçoğunun hiçbir şeyi halledemeyeceğine inandıkları geleneksel Kürt partilerinin işlevi konusunda belli bir hoşnutsuzluk gelişmişti. Diğer yandan da PKK’nin Marksist-Leninist yönelimi, 1980’li yıllarda Şam’daki solcu Kürt öğrencilerle gençler arasında yeni ve çekici bir ideolojik unsur teşkil ediyordu.

Bu uğurda, örneğin Kürt şair Taha Xelil, Şam’daki üniversite öğrenimi sırasında çocukluk arkadaşı Lukman Shekhe’yle birlikte PKK’ya katıldı. Bundan önce ikisi de, Fatih Jamus’un Suriye Komünist Parti’sinden ayrılan ve Komünist Parti’nin aksine Baas rejimine karşı mücadele eden ve Marksizmin dogmatik olmayan biçimlerine yönelen muhalif Komünist İşçi Partisi’ne sempati duymuşlardı.⁹ Kürt sorunu ile açık bir Marksist yönelim arasındaki bağlantı, onun için PKK’yi mevcut Kürt partileri karşısında çekici bir alternatif haline getirmişti. Ancak dönemin parti liderliği, kırsal bölgeden destekçilere nazaran genç entelektüellerle daha çok uğraşıyordu. Parti başkanı Abdullah Öcalan’ın kardeşi Osman Öcalan ve yüksek

9 Başta Komünist Eylem Ligi adıyla kurulan parti, 1981’de Komünist İşçi Partisi adını aldı. Bu muhalefet partisinde birçok Nusayri bulunduğu ve Nusayrilerin egemenliğindeki rejim tarafından özellikle tehlikeli görüldüğünden, 1990’lı yılların başlarında rejim baskısı büyük ölçüde bu gruba yöneldi, ancak parti 1992’de fiilen yok edilse de, 2003’te tekrar kuruldu. Parti 2011/2012 protesto hareketlerinde etkindi ama muhalefetin silahlanmasına karşıydı. Partinin Arapça web sayfasına şuradan ulaşmak mümkün: www.ahewar.org.

mevkideki birkaç görevli, 1980'li yılların başında parti içinde entelektüellere karşı, Taha Xelil'in neredeyse kurbanı olacağı bir kampanya yürüttüler. Taha Xelil bugün hâlâ, Lübnan'da eğitim görürken "Troçkizm"le suçlanıp hayatından nasıl endişe ettiğini canlı biçimde hatırlıyor. Kampta silahlar elinden alındı. Lukman Shekhe ile birlikte bilfiil tutuklandı. Ancak iki arkadaşın parti içinde görülen davası sonlandırılmadı. Ekim 1986'daki 3. parti kongresiyle birlikte entelektüel karşıtı kampanyanın yanı sıra Xelil ile Shekhe davası da iptal edildi. Bundan sonraysa ikisine, ya kendilerine çeki düze verip parti içinde kalma ya da sağ salim partiden ayrılma seçeneği sunuldu. Taha Xelil, dava sırasındaki deneyimlerinden sonra partiden ayrıldı, ancak yıllarca sürgünde kaldıktan ve Suriye'ye geri döndükten sonra partiyle tekrar yakınlaştı. Lukman Shekhe'ye partide kalıp 2002 yılında Türkiye'de yürütülen silahlı mücadelede hayatını kaybetti (Taha Xelil ile röportaj, 20.02.2014).

Taha Xelil ile Lukman Sheke'nin özgeçmişleri, 1980'li yıllarda yolları PKK'yle kesişen gençlere sadece bir örnektir. Sonuçta birçokları Türkiye'de gerillayla birlikte savaşıp PKK saflarında hayatını kaybetti. Suriye rejimi de bunu destekliyor görüntüsü veriyordu, zira bu sayede dikkatler kendi ülkesindeki Kürt sorunundan başka yöne çekiliyordu. Radikal Kürt gençlerinin potansiyeli, tam da bu şekilde Suriye Baas rejiminin zaten çatışma içinde olduğu Türkiye'ye yönlendirilebildi.

Rejim, PKK'yi öncelikle komşu ülke Türkiye'ye karşı kullansa da, bu şekilde bizzat Suriye'de rejimin âdeta bir "yan etki" olarak razı gelmek zorunda kaldığı yeni bir Kürt bilincinin oluşmasını önleyemedi. Örneğin o tarihe kadar Kürtlerin, sadece birkaç milliyetçi entelektüelce önemsenen yeni yıl kutlaması Newroz, Kürt halkı için önemli bir olaya dönüştü. Sonunda rejim 1986'da Newroz kutlamalarını yasakladı, ama

kutlamalara katılım daha arttı ve bayramın siyasi niteliği güçlendi. Şam'ın Hay el-Ekrad mahallesinde 21 Mart'ta binlerce Kürt, geleneksel Kürt kıyafetleriyle bir araya toplandı. Polis gelip de Kürt bayram kıyafetlerinin yasak olduğunu açıklayınca, arbede yaşandı. Emniyet güçleri topluluğa ateş etti, bir Kürt genci öldü. Ardından naaşı Kamışlı'ya götürüldü; cenaze töreni de 40.000 kişinin katıldığı, rejim karşıtı siyasi bir gösteriye dönüştü. Hatta Afrin'de üç Kürt hayatını kaybetti, 80'i de tutuklandı (Vanly 1992:128).

Siyaseten ise rejim, PKK ile girdiği yakın işbirliği yüzünden birkaç Kürt bölgesinde kısmen denetimi kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kaldı. Özellikle de Kürt Dağı'nda PKK, kısmen paralel bir devlet yapısı olarak iş görüyordu. Bazı bürolarda Öcalan resimleri Esad'inkilerin yerine geçerken, PKK de aşama aşama bir paralel devlet makamı olarak ortaya çıktı. 1990'lı yılların başlarında rejim kendini parlamento seçimlerine birkaç Kürt adayın girmesine izin verecek kadar güçlü hissetti. Mayıs 1990'daki parlamento seçimlerinde bağımsız milletvekillerin sayısı 35'ten 84'e çıktı. Cizire'de Kürt muhalefet partilerinin üç lideri bağımsız olarak seçilebildi: Partiya Demokrat a Kurdistanê li Sûriyê'den (Suriye Kürdistan Demokrat Partisi) Kemal Ahmad, Partiya Demokrat a Pêşverû a Kurdî li Sûriyê'den (Suriye Kürt Demokratik İlerici Partisi) Abdülhamid Hacı Derviş ile 1999 yılında kurulan Partiya Yekîtî ya Kurdî li Sûriyê'de (Suriye Kürt Birlik Partisi) faaliyet yürüten Fuad Aliko, Cizire bağımsız milletvekili seçildi. Bu dönemde Cizire'de eski PDKS'den gelen partiler hâlâ egemenken, Kürt Dağı'nı çoktandır PKK yönetiyordu. Hatta orada PKK'den altı bağımsız milletvekili Suriye parlamentosuna seçildi (Tejel 2009:67).

PKK ile Suriye rejimi arasındaki iyi ilişkiler, ancak 1998'de Suriye, Türkiye'nin baskısıyla Abdullah Öcalan'ın sınırdışı

edilmesine karar verdiğinde değişti. Suriye rejimi özellikle Türkiye'nin GAP'ı nedeniyle tehdit altında olan Fırat suyu anlaşmazlığına PKK'yi alet etmek isterken, artık Türkiye Suriye'yi askerî bir saldırıyla tehdit ediyordu ve açık ki bu durum rejimin PKK'den vaktinden önce vazgeçmesine yol açtı. 21 Ekim 1998'de Türkiye'nin Ceyhan şehrinde iki hükümet arasında, Suriye'nin PKK'ye müdahale etme ve gerillaya bütün yardımı durdurma taahhüdünde bulunduğu iki günlük gizli müzakereler başladı (Hochmüller 2011:223). Ancak Öcalan henüz 9 Eylül 1998'de Suriye'den ayrılmış ve böylece Roma, Atina, Moskova ve Nairobi üzerinden, sonunda Türk ajanlarca kaçırılması ve Türkiye'de mahkûm edilmesiyle sonuçlanan yolculuğuna başlamıştı. Başlarda kendi içlerindeki yönelim mücadeleleri ve liderlerinin kaybıyla meşgul olan Suriye'deki PKK kadrosu, Partiye Yekîtiya Demokrat (PYD) adıyla PKK'nin Suriyeli Kürt kardeş partisini ancak 2003'te kurabildi; bu partiye rejimin desteğini asla alamadı, hatta eski Kürt partilerine göre çok daha şiddetli baskılara maruz kaldı.

İki kısa bahar arasında:

Beşar Esad döneminde Rojava

Hafız Esad'ın ölümü, ardından genç ve Avrupa'da öğrenim görmüş oğlu Beşar Esad'ın Haziran 2000'de iktidara geçmesi, başlarda siyasi sistemin liberalleşeceğine dair umutlar yarattı. Gerçekten de birçok sivil toplum faaliyetleri yapıldı ve yıllarca hapiste yatan siyasi tutuklular salındı. Ancak kısa süren "Şam Baharı", bir yıl sonra muhaliflerin yeniden tutuklanması ve özellikle de 2003'ten sonra Kürtlere daha fazla baskı uygulanmasıyla sona erdi. Henüz 1991'de Suriye rejimi, Kürtlerin Irak'ta mücadeleyle elde ettikleri özerkliğin Suriye'ye bir ölçüde örnek oluşturabileceğinden endişeli olsa da, Bağdat'taki eski

Baasçı rakibinin zayıflamasına sevindi. Saddam Hüseyin'in devrilmesi, George W. Bush'un "Şer Ekseni" konuşmasında Suriye'den bahsetmesi ve 2003'te Irak'ta Kürdistan'ın özerkliğini garanti etmesiyle, Suriye'de de benzer bir gelişmenin yaşanabileceği korkusu rejimin Kürtlere karşı tutumunda temel motif haline geldi. Irak'ta bir Kürt özerk bölgesi güvencesiyle Suriye'de de gelecekte Kürtlerin taleplerinin daha fazla ağırlık taşıması ve Irak örneğine denk bir bölgesel özerkliğin hedeflenmesi "tehlikesi" var görünüyordu.

2004'te Suriye'de Baas rejimine karşı en büyük Kürt isyanına yol açan rejimin aşırı tepkisi, bu arka plan dikkate alındığında anlaşılabilir. Çatışmaların tetikleyicisi, 12 Mart 2004'te Deyrizorlu el-Futuva ile Kamışlılı el-Cihad takımları arasında Kamışlı'daki 7 Nisan Stadyumu'nda yapılan futbol maçıydı. Pek çok kez Suriye profesyonel liginde birinci gelip Suriye Kupası'nı kazanan başarılı el-Futuva (Gençlik) spor kulübü, sadece Baas Partisi'nin hükümetteki Suriye kolunun taraftarlarından değil, aynı zamanda –herhalde Deyrizor'un Irak'a yakınlığı nedeniyle de– Saddam Hüseyin'in de hayranı olan Arap milliyetçisi taraftarlarıyla tanınıyordu. Bu kulübün karşındaysa, henüz 1962'de kurulmuş olan Kamışlılı el-Cihad kulübünün çoğunluğu Kürt taraftarları vardı.

Şiddete meyliyle tanınan el-Futuva taraftarları, güvenlik kontrollerinden geçirilmeden stadyuma alındılar. Daha maç başlamadan taşlar ve şişelerle el-Cihad taraftarlarına saldırdılar. Bu sırada üç çocuğun hayatını kaybettiğine dair yanlış söylentinin de ateşlemesiyle, hem stadyum içinde hem de dışında el-Futuva taraftarlarının Kürt karşıtı sloganlar attıkları, Iraklı Kürt KDP ve KYB liderleri Barzani ve Talabani'ye hakaret ederken Saddam Hüseyin'i alkışladıkları kitlesel bir kavga yaşandı. Kürt taraftarlarsa Kürtçe sloganlar attılar, iki taraf da birbirine taş fırlattı. Bu ortamda Suriye emniyet güçleri, gerçek

mermiyle ateş etmeye başladı ve dokuz kişi hayatını kaybetti. Ertesi gün için bütün Kürt muhalefet partileri siyasi bir matem alayı olarak ortak bir cenaze töreni gerçekleştirmeye karar verdiler. Parti liderlerine önceden, şayet sakin geçerse matem merasiminin yapılabileceği sözü verilmişti. Gerçekten de matem alayı başlarda sakindi. Ancak bazı göstericiler Amerikan yanlısı sloganlar atmaya başlayıp bir Esad heykelini taşıyınca, emniyet güçleri havaya ateş etmeye başladı. Ancak matem alayının sonunda, bazı üniformasız kişiler hedef gözeterek göstericilere ateş açtı. Artık ortam iyice gerilmişti. Sadece Kamışlı'da değil, Amuda, Derik, Serêkaniye ve Kobanê'de de gösteriler ve kargaşalar yaşandı. O sırada Baas Partisi bürolarına saldırıldı ve Hafız Esad'ın heykelleri ve resimleri parçalandı. Kargaşa ertesi gün de devam ederek Şam ve Halep'teki Kürt mahallelerine sıçradı. PKK'ye yakın Roj TV televizyon kanalı açık açık isyan çağrısı yaparak protestoların daha da yayılmasına yol açtı. Suriye emniyet güçleri gerçek mermi kullanarak göstericilere öldürücü müdahalelerde buldukları için de durum daha da alevlendi. 15 Mart'ta Kürt, Hristiyan-Arami ve Arap gruplar arasında yapılan ve Kürt temsilcilerin hedefin diğer etnik gruplar değil, sadece rejim olduğu konusunda güvence verdikleri görüşmelerden sonra, 16 Mart'ta Kürt partilerle Arap insan hakları örgütleri birlikte şiddetin sonlandırılması çağrısını yaptılar. O günlerde toplam 33 kişi emniyet güçlerince öldürüldü ve çok daha fazlası yaralandı (Commins/Lesch 2014:275).

Ertesi gün ve haftalarda 1000 ilâ 2000 arasında kişi tutuklanıp işkenceye uğradı. Kürt bölgelerine ilave ordu birlikleri konuşlandırıldı. Çoğu parti Newroz kutlamalarını iptal ederek, taraftarlarından “şehitler” için tuttıkları matem siyah bayrak ve rozetlerle ifade etmelerini istedi. Sadece PKK'nin kardeş partisi PYD, Newroz kutlamalarına devam etti.

Bu Kürt isyanına karşı uygulanan baskı, genç Kürt aktivistlerin partilerini eleştirmelerine ve partilerin arada bir protesto yapmalarıyla tatmin olmayan gençlerin radikalleşmesine yol açtı. 1993'te eski partilere nazaran çok daha büyük bir saldırganlıkla sahneye çıkan Partîya Yekîti ya Dêmkokrat a Kurd li Sûriye'nin (Kürt Demokratik Birlik Partisi) kurulmasıyla ve PKK'nin rejimle işbirliğinin sona ermesinin yanı sıra 2003'te Suriye Kürdistanı'na has bir PKK kardeş partisinin kurulmasıyla kimi partiler taarruza geçmişti. Ama 2004 protestoları ilk defa yeni nesil Kürt gençlerinde sorunlarının devrimci bir biçimde çözülebileceğine dair umutları yeşertti. Partilerden bağımsız olarak, yeraltı gençlik grupları oluştu. Hatta bu gençlerden bazıları ilk kez Irak, İran ve Türkiye'deki Kürtleri örnek alarak rejime karşı silahlı mücadeleye girişmeyi düşündüler.

İsyandan sonraki haftalarda Kamışlı ve diğer Kürt şehirlerindeki gençler bir araya gelerek, 12 Mart 2005'te bir yeraltı örgütü olan Kürt Gençlik Hareketi'ni (Tevgera Ciwanên Kurd, TCK) kurdular. Bu yeni grup, bilinçli olarak partilerle aralarına mesafe koyup sabotaj eylemleri ve silahlı mücadeleyle rejime karşı çıkmayı tartışıyordu. TCK kurucuları on üç ile on altı yaş arasında olup, o günlerin en genç aktivist neslinden. Birçok partinin aksine –PKK ve/veya PYD hariç– TCK'da sadece genç erkekler değil, kızlar da faaldi.

TCK'nin birkaç aktivistiye, Suriye Kürtlerinin tarihinde ilk kez rejime karşı askerî mücadele hazırlığı yapan başka bir grupta da faaliyet yürütüyordu: Kürdistan Özgürlük Hareketi (Kürtçe: Tevgera Azadiya Kurdistan, Arapça: Haraka Hurriya Kurdistan). Ancak buna ya Suriye gizli servisi sızdı ya da PKK tarafından ihanete uğradı –en azından en önemli kurucularından biri olan ve Irak ve Türkiye'de de etkin olan eski KDP peşmergesi Hesên İbrahim Salih'in iddiasına göre. 23 Mart

2005'te kurulan grup, adıyla bile mevcut partilerden farklı olduğunu gösteriyordu. Bölgesel referans olarak artık Suriye'nin önemi yoktu. Artık sadece Kürdistan'dan bahsediliyordu. Ama yeni grup özellikle rejimle kısmi işbirliği geleneğinden ve şiddet içermeyen siyasi eylem biçimlerinden uzaklaştı. Bu yeni hareket, Suriye bölgesinde açıkça silahlı mücadele çağrısı yapan ve bunu gerçekten de tırmandıran, Suriye tarihinin ilk Kürt grubuydu. 10 Mart 2008'de grup silahlı eylemlerine başladı. Tirej Kurd kod adını kullanan Hesên İbrahim Salih, grubunun Suriye polisi gizli servisinin toplam 120 çalışanını öldürdüğünü iddia ediyor (Hesên İbrahim Salih'le röportaj, 25.08.2014).

2008'deki askerî operasyonlarının başlamasından hemen sonraysa örgüte vurulan bir darbede 42 militan tutuklandı. Ancak daha genç üyelerin aksine, epey yaşlı ve deneyimli olan Hesên İbrahim Salih kaçabildi. Grubun genç kurucularından Munzur Eskin, o zaman on altı yaşında tutuklanıp işkenceye uğradı. Bugün hâlâ işkencesinin ayrıntılarını anlatmaktan pek hoşlanmaz. 2013'te onunla tanıştığımda bu işkence sadece psikolojik değil, gözle görülür fiziksel izler de bırakmıştı. 2012'de tutuklandıktan sonra artık gözlük takması gerekiyor. Tutuklandıktan sonra ailesi on beş ay nerede tutulduğunu öğrenemedi. 2013'te tutukluluk deneyimlerini bana şöyle anlattı:

Toplamda kırkın üzerinde üyemiz tutuklandı. Genç olmamıza rağmen hepimiz hapiste işkence gördük. Aslında işkence, Suriye hapishanelerinin bir parçası. Elektrik verilerek, dövülerek ve vücut bağlı halde yüze su dökülerek işkenceye uğradık. Ancak işkencenin psikolojik biçimleri de aynı şekilde kötüydü. (Munzur Eskin ile röportaj, 11.01.2013).

Sonunda örgütün geri kalan üyelerine 2010'da vurulan bir başka darbede, Munzur Eskin'in kardeşi Haymat da tutuklandı. Ancak Munzur Eskin, hapis ve işkenceye rağmen teslim

olmadı. 2012’de tahliye edilir edilmez yine arkadaşlarıyla buluşup TCK ile birlikte rejime karşı protestolara katıldı.

TCK, rejimin baskısı sonucu 2004’ten sonra yeraltında örgütlenmeye başlayan en büyük siyasi gençlik grubuydu, ama tek değildi. 2011’deki kitlesel protestoların başlamasına kadar en büyük ve en iyi örgütlü gençlik grubuydu; 2011’de Rojava’daki protestoların en önemli taşıyıcılarından biri olacaktı.

Somut örgütlenmenin ötesinde, 2004’ten sonraki yıllar için özellikle Cizire’deki gençlere uygulanan baskının, genç Kürt neslinin radikalleşmesine yol açtığı da belirtilmelidir; bu duruma eski Kürt partilerinin krize girmesi de eşlik etmiştir. Kürt Dağı ve Kobanê’de PKK ve/veya onun kardeş partisi PYD egemenliğini sürdürürken; Cizire, Halep ve Şam’da PDKS’nin selefti eski partiye giderek rakip olan yeni siyasi gruplar ortaya çıktı. Özellikle de Cizire’de bu grupların birkaçı bir kez daha Irak Kürdistanı’ndaki özerklik deneyine olumlu bakmaya başladı.

Halk tarafından sevilen Nakşibendi Şeyhi Muhammed Maşuk Haznevi 10 Mayıs 2005’te kaçırılıp üç hafta sonra ölü bulunduğu Suriye’de Kürt aktivistleri bir başka protesto dalgası başlattı. Yıllardır Yahudiler, Hristiyanlar ve Ezidilerle dinler arası diyalogda aktif rol üstlenen bu ileri görüşlü din adamı, kaçırılışından önceki aylarda Suriyeli Kürt partileri arasında siyasi arabuluculuk yaparak siyasi açıdan giderek daha önemli bir kişilik haline gelmişti. Haznevi, saygın dinî bir kişilik olarak Kürt entelektüellerini, partileri ve dinsel hareketleri birleştirmişti ve muhtemelen 2004’ten sonra rejime tehdit olarak görülmüştü. Herhalükarda, henüz aydınlığa kavuşturulamayan cinayet, oğlu Müfit Haznevi ve çoğu Suriyeli Kürt tarafından rejime bağlanarak, Suriye’deki ve yurtdışındaki Suriyeli Kürtlerin tekrar rejime karşı protestolara başlamasına yol açtı.

Ancak bu protestolar Suriye Kürdistanı'nın siyasetindeki kırılmaları açığa çıkardı. Kürt Özgürlük Partisi (Azadi), İsmail Ammo'nun Kürt Demokratik Birlik Partisi ve İsmail Hami ve Hasan Salih'in Kürt Birlik Partisi rejimin uyarılarına rağmen Suriye'de protestolar örgütlerken, diğer Suriyeli Kürt partilerinin çoğu protestolara karşı çıktı. Özellikle de KYB'nin kardeş partisi Suriye Kürt Demokratik İlerici Partisi'nin başkanı Abdülhamid Hacı Derviş öne çıkarak, üç partinin gösterilerini kamuoyu önünde kınadı ve diğer Kürt partilerini Azadi'ye ve iki birlik partisine (Yekîti) karşı örgütlemeye çalıştı.

Kürt partileri haritası

Kürdistan'ın hiçbir parçasında, Suriye Kürdistanı kadar akıl karıştırıcı çeşitlilikte ve birbirinden ayrıştırılması zor bir parti ve gruplar toplamı yoktur. 2011 ve 2012'den bu yana güncel gelişmeleri anlayabilmek için, burada yine de bu partiler haritasına dair güncel ve tarihsel bağlamda bir genel bakış sunmaya çalışmalıyız. Bu kitabın sonunda Suriye'deki Kürt partilerin gelişimine dair basit bir şema bulunuyor.

Günümüzde Suriye'de faal olan Kürt partilerinin büyük bir bölümü, yukarıda sözü edilen tarihsel Suriye Kürdistan Demokrat Partisi'nden (Partiya Demokrat a Kurdistanê li Sûriyê) doğdu. 1960'lı yılların ortasından itibaren bu parti önce "solcu" (Çep) ve "sağcı" (Rast) partilere bölünürken, ilginçtir ki, PDKS Çep aşiretçi-muhafazakâr Irak KDP'sine, PDKS Rast ise daha sonra Kürdistan Yurtseverler Birliği'ne (KYB) dönüşecek olan Celal Talabani ve İbrahim Ahmed liderliğindeki Irak KDP'sinin solcularına bağlı kaldı; bu herhalde Abdülhamid Hacı Derviş'in okul arkadaşı Celal Talabani'yle dostluğundan kaynaklanıyordu.

Bunun üzerine Irak'ta Molla Mustafa Barzani'nin girişi- miyle 1970'de iki akımın birleştirilmesine karar verilse de, bu karar hayata geçirilemedi ve fiilen üçüncü bir siyasi güç haline gelerek diğer iki parti gibi Suriye Kürdistan Demokrat Partisi (Partiya Demokrat a Kurdistanê li Sûriyê, PDKS) adını aldı; ancak *el-Partî* ekini kullandı, bir başka deyişle Arapça *el-* belgili tanımlığını Kürtçe *Partî* kelimesinin önüne koyarak, "o" parti olduğunu iddia etti. Bu yeni, bir ölçüde merkezîyetçi parti, artık Irak KDP'sinin resmî kardeş partisi, dolayısıyla da Barzanilerin partisi haline geldi; bu rolü, farklı hiziplere rağmen iki Azadi Partisi ile Suriye Kürt Birlik Partisi'nin (Partiya Yekîtiya Kurdistani li Sûriyê) 2014 ilkbaharında birleşmesine kadar oynayacaktı.

Suriyeli Kürt partilerin Irak ve Türkiye'deki Kürt partilere yakınlığı, hatta bağımlılığı, Suriye Kürdistanı'nın partiler tarihine ta en başından itibaren damgasını vurur ve buradaki parti kurma süreçlerini çeşitli biçimlerde etkiler. Suriyeli Kürt partileri bu şekilde bir yandan komşu ülkelerdeki bu daha büyük partilerin saygınlığından ve muhtemelen aynı zamanda kaynaklarından yararlanabildiler. Diğer yandansa, bu yüzden onlara bağımlı hale geldiler ve sadece Suriye ve Rojava'ya yönelik değil, aynı zamanda komşu ülkelerdeki siyasi karar ve gelişmelere bağlı bir siyaset yapmak zorunda kaldılar. Irak'taki KYB ve KDP veya Türkiye'deki PKK partileriyle yakın işbirliği yapan ve Suriye rejiminin desteğine bel bağlayabilecek olan partiler için bu, Suriye içinde belli hedefleri göz ardı etmek demektir. Ayrıca "ana partilerin" hizipleri, bu tür hizipleri az çok taklit eden Suriyeli Kürt partileri çok etkiliyordu. Suriye Kürdistanı'ndaki partiler haritasının, genel Kürdistan koşulları için bile fazla parçalanmış olmasının nedenlerinden biri de budur.

Suriyeli Kürt partiler haritasının bu dikkat çekici bölünmüşlüğü, elbette başka etkenlerden de kaynaklanıyor. Kürdistan'ın Irak, Türkiye ve İran parçalarının aksine, Suriye'de kısa ve başarısız bir Kürdistan Özgürlük Hareketi (Tevgera Azadiya Kurdistan) deneyimi dışında Kürt partileri hiçbir zaman silahlı bir mücadele yürütmedi. Suriye Kürdistanı'nın salt coğrafi koşulları bile¹⁰ silahlı bir gerilla savaşını daha en baştan imkânsız hale getirirdi. Türkiye, Irak ve İran'da bu tür askerî mücadeleler kapsamında karizmatik liderler etrafında merkezîyetçi parti yapıları gelişebilirken, Suriyeli Kürt partileri Kürt halkıyla rejim arasında kendilerini zor bir aracılık konumuna sokan sembolik bir siyaset sürdürmek zorundaydılar.

Rejimle Kürt halkı arasındaki bu aracılık rolü bir yandan baskıyı hafifletip diğer yandan gerek rejime gerekse Kürtlere avantaj sağlasa da, kırılğanlığını korudu. Bütün partiler yasalı kaldığından ve Suriye gizli servisi söz konusu partilerin liderleri hakkında her zaman istihbarat sahibi olduğundan, partilerin üzerinde Demokles'in kılıcı her daim asılı kaldı. Bu nedenle de partilerin varoluşu, rejimin söze dökülmemiş "kırmızı çizgilerinin" aşılınmasına bağlıydı. Saldırıya geçmedikleri ve rejimin devrilmesi veya Kürdistan'ın bağımsızlığı talebinden vazgeçtikleri sürece, partilerin belli faaliyetlerine izin veriliyordu. Partiler edebiyatlarını yeraltında usul usul yaydıkları veya Kürtçe dersi verdikleri sürece rejim bu faaliyetlere ses çıkarmıyordu. Ama ne zamanki bir parti fazlaca sertleşiyordu, rejim katı baskı önlemlerine başvuruyor, parti liderlerini tutuklayıp işkenceden geçiriyor, hatta en vahim durumda ci-

10 Kürt Dağı'ndaki dağlık bölgeler dışında Rojava, kaçıp saklanılabilecek dağların olmaması, üstüne üstlük üç anklava bölünmüşlüğü nedeniyle gerilla faaliyetleri için fazlasıyla elverişsiz ovalardan oluşur. Türkiye, İran ve Irak'ta gerilla her zaman ulaşımı zor dağlık bölgelere geri çekilebilirken, Suriye'de böyle bir geri çekilme coğrafi açıdan imkânsız olurdu.

nayet işlemekten bile kaçınıyordu. Bu kırılğan aracılık konumu, “kırmızı çizgilerin” değişebilmesiyle zorlaşıyordu; yani bir zamanlar bir şeyin hoş görülmesi, onun bir yıl sonra da mutlaka hoş görüleceği anlamına gelmezdi. Bir başka deyişle, mümkün olanın sınırları her daim tekrar ve tekrar yeni baştan belirlenmeliydi. Özellikle de rejime karşı daha saldırgan bir siyaset yürüten solcu partiler, rejimle daha fazla işbirliği yapan partilere göre gizli servisin baskısıyla daha çok mücadele etmek zorundaydı. Örneğin Abdülhamid Hacı Derviş’in Suriye Kürt Demokratik İlerici Partisi, Derviş’in Kamışlı İstihbarat Şefi General Muhammed Mansurah’la yakın ilişkileri nedeniyle özellikle işbirliği yapmaya uygun kabul ediliyordu (Allsopp 2014:115). Derviş bir yandan tam da bu nedenle uzun bir süre Kürt partilerinin rejime karşı gayriresmî sözcüsü görevini üstlenmişti, ama diğer yandan da “işbirlikçilikle” suçlanıyordu.

Parti liderlerinin resmî makamlarla işbirliğine dair parti üyelerinin eleştirileri –ki bu işbirliği hiçbir şekilde sadece Irak KYB’sinin Suriye’deki kardeş partisi olan Kürt Demokratik İlerici Partisi’nde görülmüyordu– sonuçta her zaman partilerin bölünmesi için bir gerekçe oldu. Ayrılan hizipler, parti yönetimlerine dair hoşnutsuzlukları için sürekli rejimle “işbirliği” gerekçesini ileri sürüyorlardı.

Suriyeli Kürt partileri haritasının parçalılığının bir başka nedeni de, gizli servisin doğrudan müdahalesiydi. Her ne kadar gizli servis müdahaleleri doğal olarak çok zor kanıtlanabilse ve olsa olsa sonraki nesil tarihçilerce ortaya çıkarılabilsede, Suriye rejiminin Suriye Kürt partileri haritasının parçalanmasında ve bu partilere sürekli ajan sızdırmakta çıkarı olduğu açıktır. Birçok partide kimin Suriye gizli servisine çalıştığı, herkesçe bilinen bir sırdır. Bazen bu kişiler, gizli servis ile partiler arasında aracılık yapan ve az çok açık çalışan “ikili ajan” görevini de üstlenirler.

Suriye gizli servisinin tek tek hiçbir partinin fazla güçlenmemesi ve gerektiğinde parti içi tartışmalara ve hiziplere boğulması için uğraşp uğraşmadığı her ne kadar kesin bir biçimde kanıtlanamasa da, böyle olduğu varsayılabilir. Bu konudaki kanıtlar herhalde ancak rejimin devrilmesinden sonra bulunacaktır. Suriye'nin Kürt halkıysa, en azından birkaç partiye Suriye gizli servisinin sızdığını düşünüyor; ki bu da 2011'deki isyandan önceki yıllarda partilere daha fazla şüpheyle yaklaşılmamasına yol açtı. Eskiden partilerde faal olan birçok entelektüel ve sanatçı, son yıllarda onlarla araya mesafe koydu. 2011'de gitgide daha fazla bağımsız gençlik grubunun ve girişimin kurulması da, halkın partilerle arasına mesafe koymasının bir sonucu.

Son olarak, partiler haritasının bu kadar güçlü biçimde çeşitlenmesinin ardındaki bir başka etken olarak, bizzat partilerin yapısından da söz etmek gerekir. Yasadışılığı nedeniyle bütün Suriyeli Kürt partilerin parti yapıları çok zayıftır. Neredeyse bütün partiler gizli hücreler şeklinde örgütlenmiştir ve bu sistemde sadece küçük gruplar birbirlerini bilirken büyük toplantılar yapılmaz, hatta üyeler için kalıcı ve şeffaf yapılar oluşturulamaz. Bu nedenle de partiler, köşeleri tutan ve diğer parti hücreleriyle irtibatı sağlayan bireylere bağımlıdır. Böyle bir yapı, partinin siyasi yönelimi ve stratejisi konusunda tartışma yürütme imkânının bulunmamasına yol açarken, bir sürü zayıf nokta yaratır ve bunlar örneğin uzun süredir partinin liderliğini sürdüren bir kişi öldüğünde önem kazanır. Bunu izleyen sorunlar da Suriye Kürt partilerinde neredeyse her zaman parti bölünmeleriyle "çözülür". Buna ilaveten, böyle bir yapı liderliğin değişmesine de pek imkân vermez. Suriyeli Kürt parti liderleri çoğu zaman on yıllarca görevde kalmışlardır. Örneğin Suriye'deki Kürt Demokratik İlerici Partisi, selefi PDKS da (sağ kanat) hesaba katıldığında, 1965'ten bu yana

Abdülhamid Hacı Derviş tarafından yönetilmekte. Salih Gado, 1977-2002 arasında Suriye Kürt Sosyalist Partisi'ne liderlik ederken, 2012'den beri de Suriye Kürt Sol Demokrat Partisi'ni yönetiyor. Abdurrahman Aluci'nin PDKS partisi, 2004'ten ölümüne kadar onun tarafından yönetildi ve 2012'de de bölündü. Çok az partide liderlik değişimi oldu.

Ancak Suriye'deki Kürt partilerinin bu karmaşıklığı, siyasi ve ideolojik farklılıklarla açıklanamaz. Aslında partilerin siyasi taleplerinin çoğu zaman şaşkıncu biçimde birbirine benzediği dikkat çekiyor. Gerçi vurgu farklarından söz edilebilir; ama 2011'e kadar neredeyse hiçbir parti Suriye Kürdistanı'nın özerkliğini talep etmedi. Bugüne kadar da Kürdistan'ın bağımsızlığını ve Suriye'den ayrılmasını talep eden tek bir parti bile olmadı. "Sağcı" ve "solcu" partiler arasındaki fark, içerikten ziyade biçimsel. 1990'lı yıllara kadar Suriye'deki çoğu Kürt partisi arasında, genç aktivist nesil açısından gitgide cazibesini yitiren nahoş bir rejimle bir arada yaşama tavrı geliştiğinden, birçok Kürt genci kısmen rejimin de onayıyla, yüzü Türkiye Kürdistanı'na dönük PKK'nin kollarına, bir ölçüde de Suriye'deki yeni siyasi faaliyet biçimlerine itildi. Henüz 1993'te İsmail Ammo'nun Suriye Kürt Demokratik Birlik Partisi (Yekîti) ile beraber, siyasi olarak epey daha atak hareket eden ve hizipleriyle Suriye'nin Kürt politikasına yeni bir üslup getiren bir parti ortaya çıktı. Bu partilerin düzenledikleri gösteriler ve onların sahneye daha atak çıkışı, diğer birkaç partinin de eylemlerini adım adım değiştirdi.

Her ne kadar aslında bütün geleneksel partilerin kökeni tarihsel PDKS ise de, 2003'ten sonra bu geleneksel parti sistemindeki krizin dışavurumu olarak görülebilecek birkaç önemli istisna ortaya çıktı. Rejimin PKK'yle bozuşması ve Abdullah Öcalan'ın sınır dışı edilmesinden sonra PKK'nin ülkede kalan Suriyeli üyeleri, 2003'te kendi Suriye kardeş

partilerini kurdular. Demokratik Birlik Partisi'nin (Partiya Yekîtiya Demokrat, PYD) kurulmasıyla eski PKK üyeleri ilk kez ciddi anlamda Suriye siyasetine adım attılar. Sonraki yıllarda rejimin baskısı özellikle eski müttefiklerine yöneldi. PYD, kökeni PKK'den görece güçlü bir parti yapısı teslim aldıysa da, bu yapı Suriyeli Kürt partilerin hizipçilik hevesini önleyemedi. Daha kurulduğu yılda bir grup ayrılıp Suriye Kürt Demokratik İtilaf Partisi'ni (Rêkeftina Demokrat a Kurdî ya Sûriyê) kurdu.

PDKS kökenli parti geleneğinin dışından gelen bir diğer parti de, 2005'te Meşal Tammo'nun (Kürtçe: Mişel Temo) kurduğu Kürt Gelecek Hareketi'dir (Şepela Pêşerojê ya Kurdî li Sûriyê). Bu hareket, Arap muhaliflerle daha fazla işbirliği yapmaya çalıştı ve 2011'deki "Arap Baharı"nın henüz başlangıcında rejimin devrilmesine odaklandı. Ancak özellikle Kamışlı'da çok güçlü olan bu hareketin karizmatik liderine epey bağımlı olduğu, Tammo'nun 2011'de katledilişinden sonra anlaşılacaktı; bu cinayet, gruba ağır bir darbe vurup onun iki hizbe bölünmesine neden oldu.

Farklı partiler, üç anklavda farklı biçimlerde varlık gösteriyordu. Tarihsel PDKS, özellikle Cizire, Kürt Dağı ve Şam'la Halep'in Kürt mahallelerinde varlık sergilerken, Kobanê'de pek temsil edilmiyordu. PDKS'yi izleyen partilerse ağırlıklı Cizire'ye odaklanıyordu. Ardından 1980'li yıllarda Kobanê'deki siyasi boşluk, PKK tarafından dolduruldu; bugüne kadar da kardeş partisi PYD'nin merkezi, parti başkanı Salih Müslüm'ün doğduğu bu şehirdedir.

PKK 1980'li yıllarda *el-Parti*, Suriye Kürt Sol Partisi ve Suriye Kürt Halkının Birliği Partisi'nin yanı sıra PDKS'nin halefi diğer partileri, günümüz Afrin Kantonu'na tekabül eden Kürt Dağı bölgesinden uzaklaştırdı. Ancak sonuncular, bölgeden tamamen silinmedi. Gerek iki Yekîti partisi,

gerekse 2014'te tekrar birleşen yeni PDKS, günümüze kadar Cizire Kantonu'yla karşılaştırıldığında daha az olsa da Afrin Kantonu'nda da varlık gösteriyor. PKK 1980'li yıllarda bölgede aşama aşama hükümet işlevi üstlendikten sonra, bugün bölgeye halefi PYD egemen.

Demokratik seçimler olmadan elbette Suriyeli Kürtler arasında hangi partinin çoğunlukta olduğuna dair ciddi bilgiler verilemiyor. Ancak PDKS kökenli partilerin ve Kürt Gelecek Hareketi'nin Cizire'de diğer iki kantona göre daha güçlü olması ve Kobanê'de PYD dışında neredeyse hiçbir partinin varlık göstermemesi dikkat çekicidir.

Suriyeli Kürt partilerinin aşırı bölünmüşlüğü, sadece Kürt halkı tarafından değil bizzat partiler tarafından da bir sorun olarak görüldüğünden, daha 1990'lı yıllarda çatı örgütleri halinde ilk parti ittifakları kuruldu. 1992'de Abdülhamid Hacı Derviş'in Suriye Kürt Demokratik İlerici Partisi, İsmail Ammo'nun Kürt Demokratik Birlik Partisi, Muhammet Musa'nın Sol Partisi ve Nasreddin İbrahim'in PDKS'si, Suriye Kürt Demokratik İttifakı *Hevbendi*'yi (Hevbendi ya Dêmokrat a Kurdî li Sûriyê) kurdular ve sözcüleri Abdülhamid Hacı Derviş oldu. Bunu, 1996'da Suriye Kürt Demokratik Cephesi *Eniya*'nın (Eniya Demokrat a Kurdî li Sûriyê) kuruluşu izledi. Bu iki ittifakta da yine komşu ülkelerden Kürt partilerin etkisi görülüyordu. Hevbendi, Abdülhamid Hacı Derviş'in kardeş partisi KYB'nin liderliğine bağlı hareket ederken, Eniya partileri Abdülhekim Beşar'ın yönettiği, Barzani'nin Irak KDP'sinin kardeş partisinde bir araya geldiler. Irak'ta KYB ile KDP arasındaki çatışmanın yumuşaması, Saddam Hüseyin'in devrilmesinden sonra iki ittifakın birbirine yaklaşmasının önünü açtı. 2005'te de Hevbendi ile Eniya partilerinin birlikte Şam Beyannamesi'ni imzalamalarını mümkün kıldı.

Sonrasında 2006'da ne Hevbendi ne de Eniya'nın parçası olan partiler, yani Kürt Özgürlük Partisi (Azadi), İsmail Hami ve Hasan Salih'in Kürt Birlik Partisi (Yekîti) ve Kürt Gelecek Hareketi; Kürt Koordinasyon Komitesi *Komîta Tensîqê*'yi (Komîta Tensîqê ya Kurdî) kurdu.

PYD ile onun bir hizbi olan Rêkeftina Demokrat a Kurdî ya Sûriyê (Kürt İtilafı), Suriye'deki protestoların başlangıcına kadar epey istikrarlı kalan bu parti ittifaklarının dışında beklediler.

Devrimden iç savaşa

Tunus ve Mısır'daki devrimlerden sonra 2011 ilkbaharında Suriye'ye de uğrayan protestolar bilindiği gibi ilk önce Suriye'nin güneyindeki Dera'da başladı ve başlarda öncelikle Suriye'nin Arap bölgelerinde yayıldı. Ancak –birçok Arap muhalifin de yaydığı– Kürtlerin başta protestolardan uzak durdukları izlenimi yanıltıcıdır. Gerçekte Kürt siyasi aktörler, Suriye'nin Arap bölgelerindeki protestolara farklı tepkiler verdiler. Amuda ile Serêkaniye'de henüz 2011 ilkbaharında açıkça Suriye'nin diğer bölgelerindeki protestolarla bağlantılı protestolar görüldü. Henüz 27 Mart 2011'de Amuda'da kendiliğinden protestolar görüldü; yani şehir, bugün Suriye'de protestoların başlangıcı olarak kabul edilen Güney Suriye'deki Dera'yla neredeyse eşzamanlı olarak rejime karşı ayaklanmaya başladı. Ertesi gün, 1 Nisan 2011'de Amuda'da Cuma namazından sonra rejime karşı ilk örgütlü gösteri yapıldı (Tansiqiya Amûdê ile toplu röportaj, 12.01.2013). Bunu, Serêkaniye ve Cizire'deki diğer şehirler izledi.

Bu esnada rejim ise, en azından Kürdistan'da, Başkan Esad'ın Nisan başında vatansız Kürtlerin Suriye vatandaşlıklarını geri alabileceklerini ilan etmesiyle durumu sakinleştir-

meye çalıştı. 7 Nisan 2011 tarihli ve 49 sayılı kararname, bütün *ecanibe*, yani yabancı kabul edilenlere Suriye vatandaşlığı verdi, ama kayıtsız *maktumine* değil.¹¹ Bu önlem, Kürt bölgelerindeki protestoları başta zayıflatmış olabilir ve birçok Kürt tarafından rejim içinde belki de bir değişim olabileceğine dair bir işaret olarak algılanmış olabilir. Ancak protestoları kalıcı olarak önleyemedi.

Suriye Kürdistan'ındaki ilk gösteriyi, Kürt partilerinden biri değil, küçük gruplar halinde örgütlenen ve kısa bir süre sonra diğer Suriye şehirlerinde olduğu gibi kendilerine *Tansiqiya* (Arapça "Koordinasyon Komitesi") diyen gençler örgütledi. Amuda'da protestolara katılım ta en başından epey yoğunken ve *Komîta Tensîqe* partileri (Gelecek Hareketi, Azadi ve Yekîti) baştan itibaren protestoları desteklerken, diğer şehirlerdeki katılım önceleri azdı. Diğer Kürt partileri de ilk etapta bekler görünüp, 2011 ilkbaharındaki protestolara katılmadı. Temmuz 2011'de İstanbul'da ulusal bir kurtuluş konferansında Suriye muhalefetinin çatı örgütü olarak kurulan Suriye Ulusal Konseyi'ne (SNC) katılan tek Kürt partisi Kürt Gelecek Hareketi oldu. Parti başkanı Meşal Tammo, SNC'nin yürütme kurulu üyesi seçildi ve böylece Arap ile Kürt muhalefeti arasında önemli bir aracılık görevi üstlendi.

Bu kilit görev, Kamışlı'daki Kürtler arasında hayli popüler olan parti başkanının başına çorap örmüş gibi görünüyor. Henüz Mayıs 2009'da Suriye Ceza Kanunu'nun 285. ve 286. maddelerine göre "devletin itibarına zarar vermek", "milli duyguları" ve "ulusun ahlakını zaafa uğratmak" gerekçesiyle üç yıl hapis cezası alan –ancak bizzat kendisine karşı uygu-

¹¹ Bu kararname gerçekten de hayata geçirildi. *Ecanip*, sonraki aylarda talepleri üzerine gerçekten de Suriye kimlikleri alabildi. Ancak genç erkekler bu şekilde, eli kulağındaki iç savaşta askerlik yükümlüsü olurken, *maktumin* ise hâlâ vatandaşlıktan dışlanıyor.

lanan baskı nedeniyle genç Kürtlerin nezdinde güvenilirliği daha da artan- Meşal Tammo, 8 Eylül'de ilk kez bir suikasta hedef oldu ve sonunda 7 Ekim 2011'de Kamışlı'da kaldığı yerde dört kişi tarafından vuruldu. Suikast henüz tam anlamıyla aydınlığa kavuşturulmadı. Gelecek Hareketi'nin kimi görevlileri cinayetten PYD'yi sorumlu tutarken (Siamend Hajo ile röportaj, 10.08.2014), PYD bu ithamı şiddetle reddediyor. PYD'ye cinayetten bazen Türkiye'yi, bazen de Şam rejimini sorumlu tutuyor. Gerçek şu ki, Kürt ve Arap muhalefeti arasındaki önemli bir aracının ortadan kaldırılması rejimin çıkarınaydı; bununla birlikte tetikçi olarak bir Kürt'ten faydalanmış olması da teorik açıdan mümkündü.

Meşal Tammo hayattayken diğer Kürt partilerinin SNC'ye katılmasını sağlayamamıştı. Bunun yerine, diğer partiler arasında Kürt muhalefetine özgü ve kapsamlı bir çatı örgütü kurulması için girişimlerde bulunuldu. Meşal Tammo'nun öldürülmesinden sonra Suriye Kürdistanı'ndaki protestolar kiteselleşti. Cenazesi, Kamışlı'daki en büyük rejim karşıtı gösteriye dönüştü ve bu haliyle diğer Kürt partilerini de, eğer hızla gelişen protesto hareketiyle bağlarını kaybetmek istemiyorlarsa, giderek daha fazla baskı altına aldı.

Uzun müzakerelerden sonra tarihsel PDKS kökenli partiler, Mesut Barzani aracılığıyla 26 Ekim 2011'de Erbil'de yeni bir Suriye Kürt Ulusal Konseyi'nin (Encûmena Niştimanî ya Kurdî, KNC) kurulması konusunda mutabık kaldı. KNC, Suriyeli Kürt partilerinin o ana kadarki kesinlikle en kapsamlı birliğiydi. Gelecek Hareketi'nin kurduğu Suriye Kürt Demokratik Güçler Birliği'nin üç üye partisinin -yani Yekîtî Kurdistani, Rêkeftin ve PDKS'lerden biri- katılmasından sonra, KNC'ye üye parti sayısı 2012 başlarında toplam 16 oldu.

Ancak iki önemli istisna vardı: Liderlerinin ölümüyle zayıflayan Gelecek Hareketi, SNC'nin üyesi olmayı sürdürürken, KNC'ye uzak durdu ve PYD de KNC'ye katılmadı. Tam tersine, Mesut Barzani'nin KNC'nin kurulmasında oynadığı önemli aracılık rolü, Kürdistan Bölgesel Yönetimi ile rakip olan PYD ile KNC'deki partiler arasındaki mesafeyi açtı. Sonuçta Suriyeli Kürt partileri haritasının bu yeniden şekillenışı, her ikisi de bütün Kürtlere liderlik etmek isteyen Mesut Barzani liderliğindeki KDP parti bloku ile PKK parti bloku arasında keskinleşen, Kürtler arası bir iktidar mücadelesi dönemine denk geldi.

PYD, kendi yönetim organlarını ve rakip muhalefet ittifaklarını oluşturmak için faaliyetlerini yoğunlaştırdı. PYD Suriye genelinde henüz Eylül 2011'de, daha ufak çaplı on iki solcu Arap ve Suriyeli Arami muhalefet partisiyle¹² beraber, rejime karşı en başından itibaren görelî ve pragmatik bir pozisyon alan Demokratik Değişim Güçleri Ulusal Koordinasyon Komitesi'ni (National Coordination Committee for the Forces of Democratic Change, NCC) kurmuştu. Demokratik Arap Sosyalist Birliği'nden Hasan Abdülazim ve insan hakları aktivisti Haytham Manna'nın liderliğindeki bu birlik, Beşar Esad rejimiyle müzakere etti ve bugüne kadar hâlâ şiddet içermeyen

12 NCC'de PYD'nin yanı sıra, Nasır yanlısı Demokratik Arap Sosyalist Birliği, Yasin el-Hafız'ın kurduğu Marksist-Baasçı hizip Arap Devrimci İşçi Partisi, Leninist Komünist İşçi Partisi, Baas Partisi'nin kurucu ortağı Ekrem Havrani'nin kurduğu sol-Baasçı Arap Sosyalist Hareketi, Marksist Sol Buluşma, Hristiyan-Arami Suryoye Birlik Partisi, sol-Baasçı Arap Demokratik Sosyalist Baas Partisi ve uzun yıllar siyasi tutuklu olan Riyad el Türk'ün kurduğu ve 2005'e kadar Suriye Komünist Partisi (Politbüro) adıyla faaliyet gösteren Suriye Demokratik Halk Partisi de bulunuyordu. Ancak son parti NCC'nin yürütme organında temsil edilmeyordu ve aynı zamanda Suriye Ulusal Konseyi'ne (SNC) de üye olmuştu (bu nedenle NCC'nin kısmi üyesi olarak kabul edilmelidir). İç savaş devam ederken Suriye Demokratik Halk Partisi, NCC'den ziyade Suriye Ulusal Konseyi'ne bağlanmış olmalı. Her halükarda, George Sabra üzerinden 2012 sonunda SNC'ye ve Nisan-Temmuz 2013'te de Suriye Ulusal Koalisyonu'na başkanlık etti.

protestolar yoluyla değişim sağlamaya çalışıyor. Diğer pek çok muhalefet grubunun aksine NCC, ne rejimin zor kullanılarak devrilmesini ne de uluslararası askerî müdahaleyi savunuyor. Bu yüzden de NCC, diğer muhalefet gruplarınca sert biçimde eleştirilirken, sürekli rejimin arka bahçe örgütü olmakla suçlanıyor. Buna karşılık NCC de ta en başından beri diğer muhalefet ittifaklarının ülkeyi iç savaşa sürüklemekle ve Türkiye ve diğer yabancı para babalarına bağımlı olmakla suçladı. Gerçi bu ittifak 2012'den bu yana anlaşmazlığın silahlı çatışmalara dönüşmesiyle aslında Rojava dışında anlamına yitirse de, devrimin militaristleşmesi konusundaki eleştirisi sonradan haklı çıkmış görünüyor.

NCC'nin rejimle müzakereleri sistem değişikliğine değilse de, birkaç ufak reforma yol açtı. Örneğin rejim yıl içinde farklı yönelimlerden birkaç siyasi tutukluyu serbest bıraktı. Ahrar el-Şam, El-Nusra Cephesi, "İslam Devleti" adlı silahlı cihatçı grupların çekirdeğini oluşturan cihatçı tutuklular yanında,¹³ NCC partilerinin siyasi tutukluları da serbest bırakıldı. Bu sırada 2011 yılı içinde PYD'nin de yüzlerce siyasi tutuklusunu serbest kaldı.

16 Aralık 2011'de PYD, Batı Kürdistan Halk Meclisi'nin (Meclisa Gel a Rojavayê Kurdistanê) kuruluşunu ilan etti; bu meclis de gerçi bir ittifak olarak tasarlanmıştı ama fiilen PYD'nin yanında kadın örgütü Yekîtiya Star veya sivil toplum çatı örgütü Tevgera Civaka Demokratîk (TEV-DEM) gibi sadece PYD'ye bağlı örgütlerden oluşuyordu. Batı Kürdistan Halk

13 Muhalif Suriyeliler bu cihatçı tutukluların serbest bırakılmasıyla rejimin, muhalefeti bölmeye ve itibarsızlaştırmaya yönelik bir strateji güttüğünü düşünüyor. Rejimin, çoğu Irak iç savaşında savaş deneyimi kazanmış yüzlerce cihatçıyı hangi saikle serbest bıraktığı herhalde uzun süre açıklığa kavuşmayacaktır. Ancak, iç savaşın ilk aşamasında rejim ordusunun bu gruplara gerçekten de ciddi saldırılarda bulunmayıp, neredeyse sadece Özgür Suriye Ordusu'nun daha ılımlı birliklerine saldırması dikkat çekicidir. Muhalefet, cihatçı grupların artan etkisiyle uluslararası alanda gerçekten de itibar kaybetti ve bölünmüşlüğü sürdüdü.

Meclisi, böylece fiilen PYD'nin ve kitlesel ve bağlı örgütlerinin çatı örgütü haline geldi.

Kürt partileri, kendi ittifak politikalarını sürdürürken, birçok Kürt genci buldukları yerlerde faaliyet göstererek rejime karşı protestoları örgütledi. Gerçi onlara KNC'den birkaç parti de destek verdi; ama asıl güç, Suriye'nin diğer bölgelerinde olduğu gibi, partilerde örgütlenmemiş, ama yerel komitelerde ve gençlik örgütlerinde yer alan gençlerdi. Rojava'daysa daha 2004 protestoları sırasında kurulan Kürt Gençlik Hareketi TCK ve yeni kurulan Kürt Gençliği Koordinasyon Komiteleri'nden (Yekîtiya Hevrêzên Ciwanên Kurd, YHCK) söz edilebilir. Bu gençlik gruplarının gösterileri, Suriye genelinde rejimi karşısına alıyor ve ayrıca Kürtlere özel taleplerde bulunuyordu. Örneğin 30 Aralık 2011'de Cizire'nin neredeyse bütün önemli Kürt şehirlerinde (Kamışlı, Amuda, Dirbêsiyê, Tirbesipî, Derik, Serêkaniye) ve Kobanê'de, Suriye genelindeki protestoya "Özgürlük Meydanlarına Yürüyüş" sloganıyla katıldılar.

Eski partiler, bu dinamiğin itici gücü olmayıp, yola çıkmış trene atladılar. Normalde bütün bu gösteriler Cuma namazından sonra gerçekleşirdi. Ancak bu, gösterilerin dinsel bir karakteri olduğu veya onlara sadece Müslümanların katıldığı anlamına gelmiyor. Tam tersine, özellikle Kamışlı ve Derik gibi karışık şehirlerdeki gösterilerde en başından beri Süryani-Arami grupların sembolleri de görünüyordu. Cuma namazıysa, Suriye genelinde olduğu gibi, katılımcılarını bir araya toplamak zorunda olan gösterilere nazaran zaten bir araya gelmiş büyük bir kitlenin birlikte yürüyüşe çıkmasını ve Suriyeli emniyet güçlerinin de bu tür gösterileri daha zor engellemesini sağlıyordu.

Kamışlı'nın aksine neredeyse tamamen Kürtlerin yaşadığı Amuda şehri, 2011 sonbaharında protestoların merke-

zi oldu. Ama aynı zamanda burada Kürt muhalefeti içindeki siyasi farklılıklar da erkenden görüldü. Kasım 2011'den beri, hepsi rejime karşı olsa da gitgide bir Kürtler arası egemenlik mücadelesine de bürünen, ayrı ve rakip üç gösteri gerçekleşti. 2011'de Amuda'da, 2013'e kadar benzer yapılarını sürdürebilen şu üç gösteri ittifakı oluştu:

1. Tansiqiya Amûdê'nin örgütlediği gösteri. 10 Haziran 2012'de Suriye Ulusal Konseyi (SNC) başkanlığına Burhan Galyun yerine Amudalı Abdulbaset Seyda'nın seçilmesinden sonra bu gösteri giderek, SNC ve Özgür Suriye Ordusu'nu¹⁴ destekleyen Kürtleri topladı.
2. Kürt Ulusal Konseyi (KNC) partilerinin, özellikle de Amuda'da çok güçlü olan Yekîtî ve Azadi partilerinin desteklediği ve KNC'nin diğer üye parti yandaşlarının da katıldığı bir gösteri.
3. PYD'nin ve Batı Kürdistan Halk Meclisi'nde temsil edilen ön cephe örgütlerinin gösterisi.

14 Özgür Suriye Ordusu'nun (al-Jaiş as-Suri al-hurr, ÖSO) kuruluşu Temmuz 2011'de ilan edildi. Gerçi merkezî bir komutanlık yapısına sahip olma anlamında gerçek bir orduyu değil, sadece farklı silahlı grupların bir çatı örgütünü temsil etse de, Suriye iç savaşının ilk aşamasında rejime karşı en önemli silahlı direnişi oluşturdu. Aralık 2011'de ÖSO, SNC ile koordinasyon yapmaya hazır olduğunu açıkladı, ama tugayların belli ölçüde başına buyrukluğunu hiçbir zaman önleyemedi. 2012 ilkbaharında ÖSO, kendi verilerine göre 50.000-60.000 askeri yönetiyor ve Suriye'nin kuzeyinde ve güneyinde bir dizi bölgeyi denetliyordu. ÖSO saflarında, Suriye ordusundan kaçanların yanı sıra gönüllüler de savaşıyordu. Komutanların çoğu Müslüman Kardeşler'dendi. Ancak ÖSO, 22 Kasım 2013'te Suudi Arabistan'ın desteklediği ve Suriye İslami Kurtuluş Cephesi (SILF), Selefi yanlısı Suriye İslam Cephesi (SIF) ve Ebu Abdullah el-Kürdi'nin yönettiği Kürt İslam Cephesi'nin yanı sıra ÖSO'nun birkaç tugayının da katıldığı İslami Cephe'nin kuruluşuyla tugaylarının çoğunu kaybetti. 2013 sonundan beri de ÖSO, Suriye'nin büyük bölümünde dağılmak üzere ve bu durum Şubat 2014'te Kurmay Başkanı Salim İdris'in görevden alınmasında da kendini göstermekte. Ancak yerine geçen Abdulilah Beşir de ÖSO'nun dağılmasını ve -ÖSO'nun yanı sıra İslami Cephe ve El-Nusra Cephesi'ni de hedef alan- "İslam Devleti"nin ilerlemesini durduramadı.

Ocak 2013'te bir Cuma günü Amuda'daki gösterilere katıldığımında, 2011 sonbaharından beri süregelen manzarayla karşılaştım. KNC partileri ve PYD gösterilerinin her biri, sokağa 2000 kadar gösterici çekerken, Tansiqiya Amûdê ve SNC destekçileri bu sayının yarısı kadardı.

2012'nin ilk yarısında protestolar Rojava'nın kimi bölgelerinde devam etti. Suriye'nin diğer bölgelerinin aksine Kürt bölgelerinde silahlı çatışmalar yaşanmadı, sadece arada bir ordunun ve Suriye emniyet güçlerinin göstericilere müdahale etmesiyle birkaç ölüm görüldü.

Diplomatik düzlemde Irak'taki Kürdistan Bölgesel Yönetimi arada bir, Suriye'deki farklı Kürt fraksiyonları arasında aracılık yapmaya çalışıyordu. 11 Haziran 2012'de uzun müzakerelerden sonra Erbil'de PYD ile KNC arasında 6 maddelik bir anlaşma imzalandı. 1 Temmuz'da yedinci madde olarak, bir çatı örgütü ve Rojava'nın kurtuluşu durumunda KNC ve Halk Meclisi'nin birlikte destekleyeceği Batı Kürdistan Geçiş Yönetimi olarak işlev görecektir bir Yüksek Kürt Komitesinin kurulmasına karar verildi.

2012'nin ilk yarısında Humus, Halep ve güney Suriye'de Özgür Suriye Ordusu'yla savaş tırmandı ve rejim, Suriye merkezî bölgelerinde muhaliflerle başa çıkmak için askerî kaynaklara ihtiyaç duydu. Bu tabloda, bir ara PYD ile Suriye rejimi arasına Rojava'nın boşaltılması konusunda gizli görüşmeler yapılmış olmalı.

Bugüne kadar bu boşaltmanın arka planının ne olduğu öğrenilemedi. PYD görevlileri, hükümete geri çekilmesi için ulti-matom verdiklerini, yoksa rejime karşı kuzeyde yeni bir cephe açacakları tehdidini savurdıklarını iddia ederken, Kürt Ulusal Konseyi'nde örgütlenen partilerin görevlileri PYD'yi rejimle işbirliği ve gizli anlaşmalar yapmakla suçluyorlar. PYD'ye yö-

nelik bu suçlamanın içeriği, bölgelerin boşaltılması karşılığında rejimle bir işbölümünü onayladıkları ve Rojava'da huzur sağlayıp önemli askerî kurumların güvenliğini garantilemeyi kabul ettikleri.

Bu iki versiyondan hangisinin gerçeğe daha yakın olduğunu, umuyoruz ki, günün birinde tarihçiler değerlendirebilir. Şu an için bu hikâyenin şu veya bu versiyonuna dair elle tutulabilir hiçbir kanıt yok. Gerçek şu ki rejim, 19-24 Temmuz 2012 tarihleri arasında Rojava'nın büyük bir bölümünü, hatta Cizire, Afrin ve Kobanê'yi de –neredeyse savaşmadan– PYD'nin kurduğu Halk Savunma Güçleri (Yekîneyên Parastina Gel, YPG) birimlerine teslim etti ve Suriye ordusu, donanım ve cephanesinin büyük bir bölümünü bırakıp bölgeden çekildi. Ancak rejim, havaalanı, tren garı ve birkaç resmî daire binası, şehrin güneyindeki bir askerî kamp ve Arap mahallesi gibi Kamışlı şehrindeki stratejik açıdan önemli noktaları denetlemeye devam ediyor. Etnik olarak karışık olan eyalet başkenti Haseke'de de rejim ve Suriye ordusu varlığını sürdürüyor.

O zamandan bu yana da YPG, özel bir kadın ordusu olarak kurulan Kadın Savunma Birlikleri'yle (Yekîneyên Parastina Jin, YPJ) birlikte Suriye'de Kürt nüfusun çoğunlukta olduğu bölgeleri kontrol ediyor. YPG ve YPJ, 2014 yazında Cizire ve Kobanê kantonlarında erkekler için zorunlu askerlik uygulamasına kadar bir gönüllüler ordusuydu ve PYD'nin verdiği bilgilere göre de YPJ, savaşçıların yaklaşık üçte birini temin ediyordu; başka bir deyişle askerî olarak da önemliydi. Bugünse YPG sadece Afrin Kantonu'nda bir gönüllüler ordusu halinde ve burada da zorunlu askerlik uygulaması tartışılıyor. (Hevi İbrahim Mustafa ile röportaj, 2 Şubat 2015; Ebdo İbrahim ile röportaj, 3 Şubat 2015)

Büyük ölçüde savaşmadan gerçekleşen böyle bir devrim ve Suriye ordusunun stratejik olarak önemli noktalarda varlığını sürdürmesinin hiçbir anlaşma yapılmadan mümkün olduğunu düşünmek çok zor. En azından PYD ile rejim arasında yönetimin devrinin ayrıntıları konusunda anlaşmalar yapılmış olmalı. PYD'nin bu sırada rejime ödün verip vermediği ve veriyse bu ödünün ne olduğu veya rejim için ordu kapasitesini orta Suriye'deki siyasi ve askerî açıdan daha önemli bölgelere kaydırmanın daha mı önemli olduğu konusunda şimdilik sadece spekülasyon yapılabilir.

Arka planda ne tür görüşmeler veya anlaşmalar yapılmış olursa olsun, kesin olan şu ki, Temmuz sonunda Cizire, Afrin ve Kobanê'nin ve Halep'teki Kürt Eşrefiye ve Şeyh Maksut mahallesinin çoğu artık rejimin değil, Kürt güçlerinin denetimindedir.

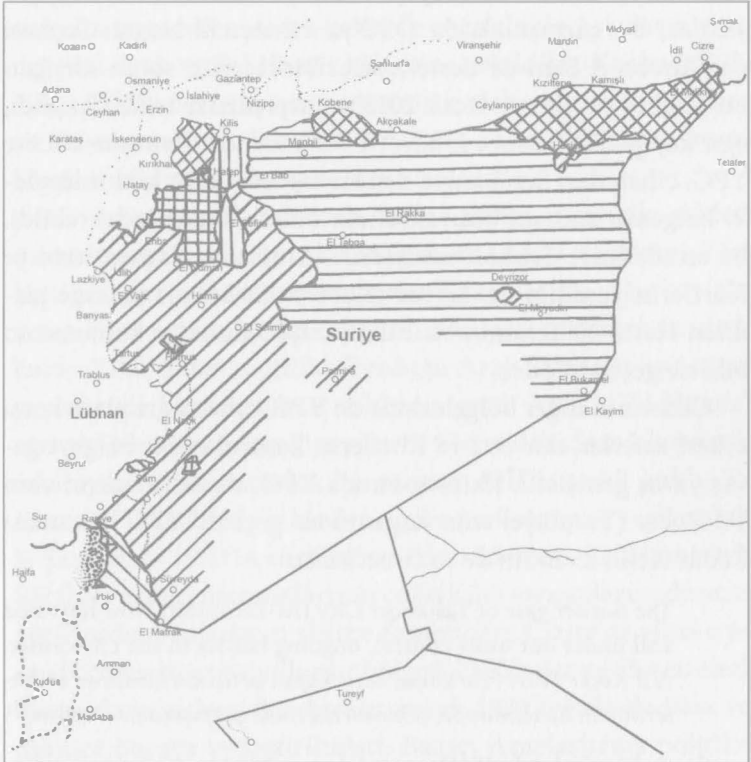
Halep'te bu durum, şehir merkezinin ortasından bir cephe hattı geçiren Suriye ordusu ile ÖSO arasındaki askerî çatışmanın artmasından kaynaklanıyordu. Kürt mahalleleri, içerideki çatışmaları önlemek için tarafsızlıklarını ilan ederek, hem rejim hem de ÖSO askerlerinin komşu mahallelere sızmasını önlemek istediler.

Böylece rejim ve muhalefetin kontrol ettiği Suriye bölgelerinin yanında, kendisi de üç bölgeye ve Halep'te bir mahalleye bölünmüş olan ve Kürtler arası büyük çatışmalarla mücadele etmek zorunda kalan üçüncü bir birim oluştu.

Kürtlerin kontrolündeki bölgeler 2012 yazından bu yana, Suriye'nin diğer savaş bölgelerine göre çok az değişti. Asıl olarak değişen, üç anklavın komşularıydı. 2012 yazında ya rejimin ya da Özgür Suriye Ordusu birliklerinin elinde tuttuğu bölgelerle komşularken, günümüzde durum farklı. İç savaşın cihatçı taraflarının, özellikle El-Nusra Cephesi ve Musul'un

fethi ve 29 Haziran 2014'te "hilafet" ilan edinceye kadar kendine "Irak ve Şam İslam Devleti" diyen "İslam Devleti"nin (İD) askerî kazanımları, 2013 yılı içinde doğudaki iki bölgenin, Cizire ve Kobanê'nin giderek cihatçılarca kuşatılmasına yol açtı; şu an için de bu ikisi Suriye içinde dört bir yandan tamamen İD tarafından kuşatılmıştır. Kürt bölgelerinin güvenliğinin sorumluluğunu, ağırlıklı olarak PYD'ce kurulan ve onun güçlü etkisinde bulunan Halk Savunma Güçleri-YPG üstlendi. Rojava'nın ana bölgesi dışındaysa PYD'ye yakın savaşçılar YPG olarak değil "Kürt Cephesi" (Arapça: Jabhat al-Akrad, Kürtçe: Enîya Kurdan) olarak hareket ediyordu; başlangıçta ÖSO'nun bir bölümüydüler, ama Ağustos 2013'te PYD ve ÖSO veya SNC arasındaki çatışmalar yüzünden ÖSO'dan dışlandılar. Birkaç bin savaşçıyı kapsayan bu milis gücü, bugün hâlâ Halep'in Kürt mahallelerinde ve Rojava ana bölgesi dışındaki bölgelerde faaliyet gösteriyor. YPG ile Kürt Cephesi'nin müttefikleri olarak Ocak 2013'ten beri ayrıca, Suryoye'nin askerî konseyinde birleşen ve bir yıl sonra YPG'ye bağlanan Suriyeli Arami Hristiyanlarının yanı sıra Arap aşireti Şamarların ve Şarabiye'nin milisleri de savaşıyor.

Suriye İç Savaşında Devletimsi Egemenlik Alanları (Eylül 2014 başı)

Suriye'de nüfusun çoğunluğunu oluşturan dinsel gruplar

İslam:

- Suriye Yönetimi (Esad)
- İslam Devleti
- Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) ve müttefikleri
- İslami Cephe ve müttefikleri
- El-Nusra Cephesi
- Rojava (PYD/YPG)
- İsrail işgalindeki Golan Tepeleri

PYD'ye bağlı Halk Savunma Güçleri ilk olarak 19 Kasım'da, Kasım'dan bu yana ÖSO ile YPG arasında bölünmüş olan Serêkaniye'de ÖSO ile çarpışınca, büyük askerî çatışmayı yaşadılar; bu çarpışmalarda ÖSO'ya cihatçı El-Nusra Cephesi ile Gureba el Şam da destek oldu. Birkaç gün sonra kırılan bir ateşkes yapıldı ve Ocak 2013'te çarpışmalar tekrar başladı, ağır kayıplardan sonra nihayet YPG kazandı. Temmuz 2013'te YPG, cihatçıları Serêkaniye'den kovup Kürtlerin kontrolündeki bölgenin sınırını batıya, şehrin önüne kadar kaydırabildi. Bu sırada Kürt Cephesi savaşçıları, Arapların, Ermenilerin ve Kürtlerin yaşadığı Tel Ebyaz (Kürtçe: Girê Sipî) şehrine girdiler. Hatta 20 Temmuz'da Kürtler, IŞİD'in bölge komutanını bile ele geçirebildiler.

Cizire'nin diğer bölgelerinde de YPG, cihatçı gruplara karşı askerî zaferler elde etti ve Kürtlerin kontrol ettiği bölgeyi yavaş yavaş genişletti. Ekim sonunda YPG, stratejik önemi olan Til Koçer (Yarubiye) sınır kapısını ele geçirdi. YPG komutanı Rêdûr Xelîl, 25 Ekim'de şu tweet'i attı:

The Border gate of Tal-koçer City (Al-Yarobyah) Now liberated and under our units control, ongoing battles in the city center. (Til Koçer Şehri (Yarubiye) sınır kapısı artık kurtarıldı ve birliklerimizin denetiminde, şehir merkezinde çarpışmalar sürüyor.)¹⁵

Sonraki günlerde IŞİD savaşçıları şehirden tamamen çıkarıldı. Böylece Rojava, Irak'ta Bağdat hükümetinin denetimindeki bölgeyle doğrudan bir bağlantı kurabildi. PYD için bu zafer, Kürtler arası çatışmada ayrıca önemli bir koz demekti, zira bu çatışma, Irak Kürdistanı ile Rojava arasında yer alan, Semalka yakınındaki "Kürtler arası" sınırın sürekli kapatılmasına yol açıp, Irak'taki Kürdistan Bölgesel Yönetimi'ne olası bir alternatif ortaya çıkardı. 28 Ekim'de YPG, Girhok, Yusufiyê,

15 <https://twitter.com/YPGRJAVA/status/393983929729830912>

Sefa, Cinêdiyê, Girê Fatê, Ebû Hecer ve Mezraa Kelem köyleriyle petrol taşımacılığı açısından önemli olan Çil Axa (Cevadiye) bölgesini ele geçirmeyi başardı. IŞİD savaşçıları, Cizire'deki son cihatçı merkez olarak kalan ve çoğunlukla Arapların yaşadığı Tal Brak ve Tal Hamis bölgesine çekildiler. Kasım 2013'te YPG, IŞİD'i Serêkaniye çevresinden daha da öteye sürmeyi ve Haseke yakınındaki bir dizi Kürt ve özellikle de Arami-Süryani köy ve kasabasını almayı başardı.

2014 başlarında Tal Brak ve Tal Hamis etrafında şiddetli çatışmalar yaşandı. Ancak YPG'nin, 1 Ocak'ta Tal Hamis'i fethettiğini ilan etmekte erken davrandığı anlaşıldı. Ağır kayıplar veren Kürt savaşçılar birkaç gün sonra geri çekilmek zorunda kaldı. YPG, Şubat'ta ittifak kurduğu Arap Şamarlar aşireti savaşçılarıyla birlikte tekrar saldırıya geçti. Ancak Tal Hamis'e egemen olan Arap Şarabiye aşireti, Cizire'deki Şamarların eski rakibiydi ve muhtemelen bu nedenle IŞİD'e sadık kaldı. Tal Koçer'in (Yarubiye) fethinden sonra yerli Araplar –çoğunlukla Şamarlar– IŞİD'in sürülmesini desteklerken, Tal Hamis'teki Şarabiye aşireti mensuplarının çoğu Kürt savaşçıları düşman görüyordu. Şamarların aksine Şarabiyeler, Cizire'de görece yeniydi. Şamarlar yüz yıllardır bölgedeki Kürtler ve Süryanilerle bir arada yaşarken, Şarabiyeler ancak 1970'li yıllarda Baas rejimince buraya yerleştirilmişti. Baasçı Araplaştırma politikasıyla bölgeye yerleştirilen Araplar, büyük ölçüde Kürt karşıtı olarak bilinir ve ya hâlâ Baasçı ya da cihatçıdır. YPG ile Şamarların Tal Brak ile Tal Hamis'teki savaşlarda verdikleri kayıpların önemli bir nedeni de bu olmalı. 23 Şubat'ta nihayet Tal Brak alındı. Haziran 2014 sonunda IŞİD Tel Brak ve civarındaki birkaç köyü ne yazık ki tekrar ele geçirdi. Ancak Şubat 2015'te YPG saldırıya geçerek nihayet Tel Brak'ı ve Tel Hamis'le birkaç civar köyü geri alabildi. Fakat aynı sıralarda İD, Haseke'nin batısındaki Süryani köylerini işgal etti –ki bun-

lar ancak Mayıs 2015'te geri alınabildi. Mayıs 2015'te YPG, Tel Hamis ve Tel Brak'ta olduğu gibi Arapların yaşadığı ve İD'e karşı askerî ve stratejik açıdan önem taşıyan Abdulaziz Dağı'nı da fethetmeyi başardı.

Mart 2014'te iki Kürt kantonu Cizire ile Kobanê arasında yer alan, IŞİD'in elinde bulunan ve sadece çevresindeki birkaç Kürt köyünün YPG tarafından kontrol edilebildiği bir şehir olan Tel Ebyaz etrafında çatışmalar başladı. Kobanê'deyse Kürtler açısından askerî durumun epey zor olduğu anlaşıldı. Bu bölge belirgin şekilde daha küçük ve 2014'ün başlarından beri Türkiye'yle arasındaki kapalı kuzey sınırı dışında tümüyle IŞİD tarafından sarılı. Osmanlı döneminden bu yana Kürtlerin, Arapların ve Türklerin bir arada yaşadığı, yakındaki Cerablus şehrine, 20 Temmuz 2012'de Özgür Suriye Ordusu'na mensup muhalifler hâkim oldu. IŞİD, şehri ilk kez 2013 yazında fethetti, ancak sonra tekrar El-Nusra Cephesi'nce geri püskürtüldü. 18 Ocak 2014'te IŞİD kontrolü tekrar ele geçirdi ve böylece stratejik önemi olan Türkiye sınır kapısını garantiye aldı. İki gün sonraysa yeni iktidar sahipleri Kürt kantonu Kobanê'nin yaklaşık 300 bin kişilik nüfusunun su ve elektrik tedarikini kestiler. Şehir ve bölge Ocak 2014'ten beri bilfiil kuşatılmış halde. 30 Mayıs 2014'te Kobanê'den sınırlar için Halep'e giden 186 öğrenci IŞİD tarafından kaçırıldı.¹⁶ 2 Temmuz 2014'teyse artık kendine "İslam Devleti" diyen grup, Kobanê'ye yönelik, birkaç köyün fethedildiği ve zamanında kaçamayan sivillerin katledildiği büyük bir saldırı başlattı. Cihatçılar bu sırada şehre 15 kilometre kadar yaklaştı. Temmuz ortasında Kürtler için durum o kadar tehlikeli görünüyordu ki, 18-30 yaş arası bütün erkekler için zorunlu askerlik uygulandı; bu adıma Cizire Kantonu da uydu. Şimdiye

¹⁶ <http://www.theguardian.com/world/2014/jun/26/186-kurdish-students-kidnapped-isis-syria>

kadar sadece Afrin’de mevcut olmayan bu zorunlu askerlik uygulaması Kürtler arasında gerilimlere yol açarken, Haziran 2014’te Kobanê’ye gerçekleştirilen büyük saldırıyı önlememiş olsa da savunmasına katkı sağladı. Gerçi Türkiye’den gönüllülerin ve ÖSO’nun desteğiyle saldırılar geri püskürtülüp geçici olarak kanton kurtarıldı, ama kuşatma altındaki kantonda durum hassasiyetini koruyor. Neredeyse hiç temiz içme suyu yok, elektrik yok ve tıbbi malzeme tedarikiyse kısmen çökmüş durumda.

Çarpışmaların tümünü burada ayrıntılı olarak anlatmak fazla uzun olacaktır. Askerî duruma dair bu genel bakış gösteriyor ki, Kürtler Cizire’deki Arap ve Hristiyan-Süryani müttefiklerle birlikte hareket edince askerî olarak hayli başarı gösterebiliyorlar. Gerçi IŞİD’in, Kamışlı’nın içlerine kadar gerek sivillerin gerekse YPG veya Asayiş (Kürt emniyet güçleri) savaşçılarının hayatlarını kaybettiği askerî nokta atışları ve terörist baskınlar yapmasını önleyemediler. Ancak genel anlamda YPG ve müttefikleri askerî olarak kendilerini kanıtlayabildiler. Hatta Ağustos 2014’te YPG, Sincar Dağları’nda (Kürtçe: Çiyayê Şengal)¹⁷ yaşayan ve “İslam Devleti”nin saldırısına uğrayıp Iraklı peşmergelerin yarı yolda bıraktığı Ezidilere yardıma koşacak ve Irak’tan Suriye’ye kaçış koridorları açacak askerî kapasiteye sahipti.

Ancak 2014 yazından beri Kobanê’deki durum çok daha tehlikeli görünüyordu. Yazın ilk saldırı geri püskürtülmüş olsa da bu insani bir felaketin sadece başlangıcıydı. 16 Eylül 2014’te

¹⁷ Ağustos 2014’e kadar Çiyayê Şengal, Ezidilerin en büyük yerleşim bölgesiydi. Musul’un İD tarafından fethinden sonra Kürt peşmergesi şehri ve bölgeyi Haziran ayında emniyete almıştı. Ancak 2 Ağustos’ta “İslam Devleti”nin saldırılarından kaçıp geride kalan sivilleri tek başına bıraktılar. On binlerce Ezidi, kendilerini “şeytana tapanlar” olarak adlandırıp katletmekle tehdit eden İD’den kaçmak için Şengal Dağları’na sığındı. KYB peşmergeleri tekrar bölgeye girmeden, Suriye’den YPG savaşçıları sınırı aşarak Irak’a girdiler ve Ezidi sivilleri için kaçış koridoru açtılar.

İD Kobanê'ye bir başka büyük saldırı daha başlattı ve bu saldırıda İD, kantonun bütün köylerini ve Kobanê şehrinin büyük bir bölümü ele geçirebildi. Sınırın Türkiye tarafındaki bir tepeye kameralarını yerleştiren dünya kamuoyunun gözü önünde şehir yerle bir edildi ve YPG ile YPJ'nin çaresiz savaşçıları cihatçılarla savaştı. Şehirde ev ev çarpışıldı. Türkiye ancak şiddetli uluslararası baskılar üzerine, 20 Ekim 2014'te Irak'tan Kürt peşmergenin ve ÖSO birliklerinin kuşatma altındaki Kürt savaşçılarına yardıma koşmasına izin verdi. Bu güçler 29 Ekim'de de Türkiye üzerinden YPG ve YPJ'nin etrafı sarılmış savaşçılarına ulaştılar. Iraklı Kürt peşmergenin 160 savaşçısına ek olarak Özgür Suriye Ordusu birliklerinden 300'ün üzerinde savaşçı da şehirdeki Kürtlerin yanında mücadele etti. Üçü de Kuzey Suriye'deki ÖSO'yla ilişkilendirilebilecek Rakka Devrim Birliği, Deyrizor kökenli el-Kasas Ordusu ve Cerablus Tugayı mensupları, IŞİD'in Kobanê saldırısına karşı peşmerge, YPG ve YPJ ile beraber savaştı. Cihatçı saldırganlar arasında, Avusturyalı cihat çevrelerinde belli bir namı olan ve Ocak'ta Kobanê savaşında ölen Avusturyalı Firas Houdi'nin de bulunduğu bir dizi uluslararası cihatçı vardı. Ancak uluslararası savaşçılar, sadece cihatçıların yanında yer almıyordu. Kobanê'yi savunanlara da, savaşın uluslararası alanda da ilgi çekmesi nedeniyle bir dizi Avrupalı ve Amerikalı gönüllü katıldı.

Askerî açıdan önemli olan ise ne peşmerge, ne ÖSO, ne de uluslararası gönüllülerdi; daha çok özellikle son anda IŞİD'in zaferini önleyen ABD hava saldırılarıydı. Başlangıçtaki koordinasyon sorunlarından sonra Kasım başlarından itibaren IŞİD mevzilerine hedef odaklı hava saldırıları düzenlendi ve sahadaki YPG ile ABD Hava Kuvvetleri arasında iyi bir koordinasyon kurulabildi. Kürt savaşçılar IŞİD mevzilerinin kesin koordinatlarını ilettikten sonra, ABD Hava Kuvvetleri

uçakları buralara saldırılabildi. Ayrıca savaşçıların mühimmat ve silah sıkıntısı da silah tedarikleriyle azaltılabildi. Böylece YPG ve YPJ savaşçılarıyla, Ocak ve Şubat 2015'te kantonun tamamı geri alınabildi. Bunun bedeliyse yüksekti: Şehir yerle bir oldu ve şehrin yeniden inşası da, Türkiye, Kobanê sınırını hâlâ çoğu zaman kapalı tuttuğu için ağır aksak ilerliyor. Bu nedenle kanton yönetiminin en önemli taleplerinden biri de Kobanê'nin Türkiye sınırının açılmasıdır. Kobanê Halk Meclisi sözcüsü Ayşe Efendi¹⁸ Türkiye'yi, şehir geri alındıktan sonra da kantonun izolasyonunu devam ettirmekle ve sınırı kapatarak gerek insani yardımları, gerekse gazetecilerin ziyaretlerini veya ticari ilişkileri engellemekle suçladı (Ayşe Efendi ile röportaj, 4 Şubat 2015). Türkiye'ye kaçmak zorunda kalan birçok sivilin, muhtemelen daha uzun süre sınırın öte yanında beklemesi gerekecek. İD, kantonu üç taraftan kuşattığı sürece bölgeye geri dönüş, belirsizliğe geri döndürür. Buna rağmen on binlerce mültecinin Kobanê'ye dönmüş olması, herhalde öncelikle, Türkiye'nin sınır şehri Suruç'ta mültecilerle yapılan sohbetlerde gözlenen yüksek siyasi mücadele bilincinden kaynaklanıyor.

Kasım 2014'e kadar, kanton yönetiminin verdiği bilgilere göre, şehrin yüzde 70'i yeniden inşa edilebildi. Ekim başlarından beri de Kobanê'de 5000 kadar çocuk yeniden okula gitmeye başladı. Kuzey Suriye'deki Kürt kantonunun geri alınışından beri; tek sınıflı, ufak köy okullarından şehirdeki çok sınıflı ilkokullara ve liselere kadar 118 okul tekrar inşa edildi. Başbakan Enver Müslim'in planları gerçekleşirse, okul sayısı 264'e ulaşacak (Enver Müslim ile röportaj, 5 Kasım 2015).

18 Ayşe Efendi aynı zamanda PYD lideri Salih Müslim'in karısı, Viyana'da yaşayan ve 2014'te Viyana Hastanesi'yle -bu hastane İD ile savaşta büyük ölçüde kullanılamaz hale gelmiştir- Kobanê'ye sağlık hizmetleri sunarak önemli katkılar sağlayan cerrah Azat Efendi'nin kız kardeşidir.

Aynı zamanda, yeni nesle bir gelecek sunacak olan okullar da meselenin temel bir ayağıdır. Suriye'deki diğer iki Kürt kantonunda günümüze kadar hâlâ Suriye hükümetinin Arapça müfredatlı eğitimi verilirken ve öğretmenler maaşlarını Şam'dan alırken, burada rejimin bütün okulları yıkılmıştı. Kürtler okullarını kendileri inşa ettiklerinden, artık kendi eğitimlerini üstlenme imkânına sahipler. Afrin ve Cizire kantonlarından farklı olarak burada eğitimciler maaşlarını Kürt makamları verirken, kendi müfredatlarını kullanıyorlar: İlk üç yılda sadece Kürtçe, ardından Kürtçe, Arapça ve İngilizce eğitim veriliyor. Birinci sınıf öğrencileri için daha şimdiden Bedirhan alfabesinin öğretildiği Kürt okul kitapları mevcut.

Kobanê şehir merkezi, belediye yönetiminin planlarına göre anıt olarak korunup yeniden inşa edilmeyecek. Yeni bir şehir merkezi kurulup tüm altyapının kurulması, yıllar alacaktır. Yine de şehrin birçok eski sakini geri dönüyor. Suruç'ta Kobanê mültecilerinin kaldığı kamplar, yıl sonuna kadar büyük oranda kapatıldı. Mültecilerin bir kısmı sonbaharda, diğer Suriyeli mültecilerle birlikte Almanya ve Avusturya'ya geldi. Bir kısmı da Kobanê'ye döndü. Hükümetin verdiği bilgilere göre Kasım 2015'e kadar 180.000 kişi dönüş yaptı (Enver Müslim ile röportaj, 5 Kasım 2015). 2015 sonbaharında Kobanê'ye her hafta 1500-2500 kişi döndü. Türkiye, her Salı ve Perşembe geri dönenler için sınırı açıyor. Ne var ki Kobanê'ye dönüş tek yönlü bir yol: Bir kez dönen bir daha Türkiye'ye gelemiyor. Bu yüzden de, geri dönenlerin Türkiye'de bu amaçla ödünç aldıkları minibüsler ve kamyonetler ağzına kadar dolu. Kobanê'de bulunmayan ne varsa Türkiye'den getiriliyor. Bu şekilde bir evin bütün eşyaları sınırdan geçiriliyor. Sınırın diğer tarafında da hummalı bir çalışma hüküm sürü-

yor; Kobanê hiç de sessiz bir şehir değil. Her yerde çalışma var. Molozlar kaldırılıyor, duvarlar onarılıyor ve her yerde ufak dükkânlar ve atölyeler açılıyor. Hatta şehirde bir otel bile var artık. Sonuçta, Kobanê'ye gelebilen gazeteciler veya yardım kuruluşları çalışanları gibi konukları ağırlamak istiyorlar. Şehir sakinlerinin ruhsal yaraları, şimdilik aktif ticari faaliyetlerle sarılıyor. Bu şehrin gelecekte daha nelerin üstesinden gelmek zorunda olduğu, özellikle bir yerde apaçık göze çarpıyor. Yıkılan şehir merkezinin biraz ötesinde çok özel bir mezarlık, sadece burada gömülü ölülerin olmayan bir yas mekânı bulunuyor: 25 Haziran'da katledilen insanların. O gün İD bir kez daha şehre gelmişti. Bir canlı bomba birliği şehre girerek yoluna çıkan herkesi öldürmüştü. Cihatçıların mesajı açıktı: Terör her an geri dönebilir!

Afrin Kantonu'ndaysa, Nusra Cephesi'nin kuzeybatı Suriye'de güçlenen egemenliğine dönük belirgin bir huzursuzluk var. Bölgede ÖSO artık eskisi kadar varlık gösteremiyor ve Müslüman Kardeşler'e bağlı gruplardan cihatçılara kadar siyasal İslamcı milislerin bir araya geldiği İslami Cephe bile 2015 başından itibaren toprak kaybetti. 2015 ilkbaharından beri bölgede El-Kaide bağlantılı Nusra Cephesi hâkim. Nusra Cephesi'nin cihatçı milisleri 2013'ten sonra kantonun güney sınırına yerleşmişken, 2015'ten bu yana Halep'in muhalefetin elinde tuttuğu bölümünü ve Halep eyaletinin büyük bir kısmını ele geçirdiler. Mart 2015'ten beridir de Nusra Cephesi, İblid'i ele geçirerek bir eyalet başkentini tamamen kontrol edebilir ve şeriat mahkemeleriyle kendi bölgelerinde kendi devletimsi yapılarını inşa edebilir hale geldi. Haziran 2015'te YPG, Nusra Cephesi'yle savaştı ve cihatçılar kantonu kuşatsa da bu kuşatma başarılı bir şekilde geri püskürtüldü. Buradan Afrin için güçlü askerî bir tehdit ortaya çıkabilir.

Ancak bölgesel olarak durum temelde kısmen daha karmaşık görünüyor. Çoğu zaman bu kırılğan barış, aşiretlerle aileler arasındaki yerel anlaşmalara bağlıdır. Tarafların ve milislerin resmî politikasının arka planında aşiretlerle aileler arasında, İD'in kuşattığı Kobanê'nin yakıtının aynı İD'den satın alınmasını ve bugüne kadar iç savaşın farklı tarafları arasında bir tür ticaretin işlemlerini bile mümkün kılan bir gölge diplomasisi ve gölge ekonomisi yürütülüyor. Bu tür yerel takas ve ateşkes anlaşmaları gayri resmî düzlemde gerçekleşiyor. Nihayetinde bölgenin en büyük iki şehri olan Haseke ve Kamışlı'da farklı bölgesel aktörler arasında sürekli değişen, hassas bir denge de sağlanmış durumda.

Eyalet başkenti Haseke, 2012'den itibaren fiilen üçe bölündü. Kürtlerin hâkim olduğu mahalleleri Kürtler yönetiyor, YPG ve Asayiş denetliyordu. Şehrin Hristiyan-Arami ve Ermeni hâkimiyetindeki bölümleri ve şehir merkezi, kısmen rejim, kısmen de Kürtler; Arap mahalleleri ise kısmen rejim, kısmen de ÖSO veya El-Nusra Cephesi tarafından kontrol ediliyordu. Ancak bu muhalif gruplar, bugün şehrin güneyini kontrol eden "İslam Devleti"nce bölgeden sürüldü. 2014 yazında eyalet başkenti üçe bölünmüştü. Artık sadece şehir merkezi ve birkaç önemli askerî tesis rejimin kontrolündeydi.

Kamışlı'da şehrin büyük bölümünü Kürtler yönetirken; havaalanı, tren istasyonu ve güneydeki bir askerî kamp gibi önemli askerî tesisler haricinde Türkiye sınır kapısı, şehir merkezindeki birkaç idari bina ve şehrin güneyindeki Arap mahallesi hâlâ rejimin kontrolünde. Bu Arap mahallesinde büyük ölçüde, Baas rejimine sadık kalan Arap Tay aşireti yaşıyor. Esas tarihî şehir merkezini, aslında hiç kimse kontrol etmiyor. Burada daha çok, karşılıklı olarak birbirine dokunmama konusunda hassasiyet ve dile getirilmeyen bir anlaşma var gibi görünüyor. Şehir merkezinde hâlâ rejimin

resmî sembolleri görülüyor. Ermeni cemaati merkezinde hâlâ Hafız Esad'ın uzaktan görülebilen kartondan bir figürü var. Sinagogu da vefat eden Başkan'ın portresi süslüyor ve Beşar Esad'ın 1994'te ölen kardeşi Basel Esad'ın ta uzaklardan görülebilen heykeli de kalabalık bir kavşakta hâlâ ayakta. Rejimin kullandığına benzer bir Suriye bayrağı, ata binmiş ve babasının yönetimi emanet etmek istediği asıl halefinin üzerinde dalgalanıyor.

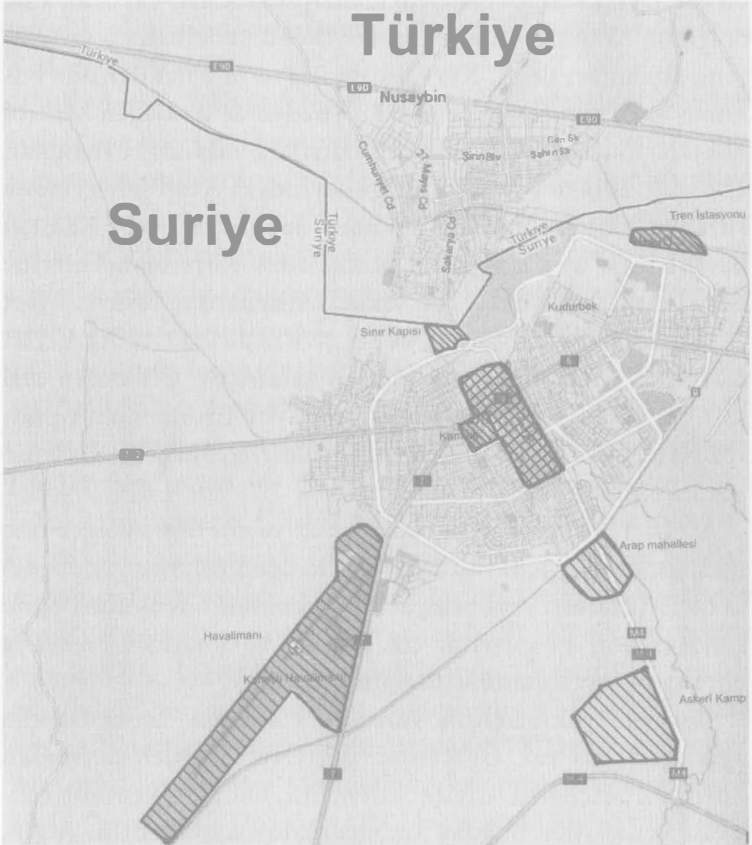
Gerek rejim gerekse YPG ile Asayiş, şehir merkezinde karşı karşıya gelmemeye ve bir güç sınamasına yol açmamaya çalışıyor. Ancak Kürt aktörlerin bu karşılıklı tahammülün gerçekten de sürebileceğinden emin olmadıkları, eski şehir ziyaret edildiğinde anlaşılıyor. Şubat 2014'te PYD'nin eşliğinde Kamışlı'yı ziyaret edip Ermeni cemaatiyle bir röportaj yapmak ve şehir merkezindeki sinagogu ziyaret etmek istediğimi söylediğimde, şehir merkezindeki bu iki ziyaretime refakatçilerimin gözle görülür huzursuzlukları damga vurmuştu. Üstüne basa basa arabadan çıkmamamızı söylediler ve birkaç hafta önce şehir merkezinde Suriye gizli servisine tutuklanan ve daha yolda Kürt Asayiş tarafından kurtarılan Amerikalı muhabir örneğini anlattılar. Ancak rejim güçlerince tutuklanmaktan sadece Kamışlı'daki Batılı muhabirler korkmuyor. Kasım 2013'te ordu gizli servisi, Kamışlı'da ünlü Kürt hiphop şarkıcısı Şerif Ömeri'yi tutukladı. 18 Aralık'ta beş yolcu ve bir taksi şoförü, 26 Aralık 2013'te iki TCK aktivisti ve 13 Ocak 2014'te Irak Kürdistanı Rudaw televizyonunun Suriyeli bir muhabiri, rejimin emniyet güçlerince tutuklandı. Yüksek mevkideki PYD siyasetçileri de röportajlarda, Kamışlı'nın tamamını kontrol etmediklerini ve Suriye rejiminin hâlâ varlığını sürdürdüğünü doğruluyorlar.

Rejimin devam eden varlığı, Ermeni azınlığın süregelen açık sadakatinin nedenlerinden biri olsa gerek. Rejimle

arayı bozmak istemediklerine sadece cemaat merkezindeki resimler ve karton figür değil, 1915 soykırımını kurbanlarını anarken kullandıkları Suriye bayrakları da bir işarettir. Her yerde olduğu gibi Kamışlı'daki Ermeniler de 24 Nisan'da soykırımını anıyorlar. 2014'te de rejimin kullandığı gibi büyük bir Suriye bayrağı, Ermeni bayrağıyla birlikte şehir sokaklarında taşındı.

Ancak rejim sadece ordu ve gizli servisiyle değil, bilhassa işveren olarak da hem Kamışlı'da hem Rojava'nın tamamında varlığını sürdürüyor. Hâlâ bütün okulların ve memurların parasını Şam yönetimi veriyor. Bu meslek grupları bizzat rejime bağımlı ve dolayısıyla baskı altına da alınabilirler. Örneğin Baas rejimine karşı gösteriler örgütleyen öğretmenler hâlâ işten çıkarılıyor. Rojava'daki karnelerin üzerinde hâlâ başkanın resimleri bulunuyor. Dersler rejimin okul kitaplarıyla veriliyor. Sadece kendi düzenledikleri ve öğretmenlerin ücret almadıkları Kürtçe dersleri Şam rejiminin kontrolü dışında.

2012 yazından sonra Kamışlı'da durum

- Kürt kontrolünde (PYD/YPG)
- Rejim kontrolünde (Suriye ordusu)
- Şehir merkezi (tartışmalı)

Rejimin yanı sıra Rojava'da "İslam Devleti" (İD) yanlıları da var. Gerçi Kürt bölgelerini alamayacak kadar zayıflar, ama bölgenin Arap köylerinde sadece İD ve diğer cihatçı grupların sempatanları değil, Kürt tesislerine terör eylemlerinde bulunan aktif savaşçılar da var. Bu yüzden de Asayiş'in kontrol noktalarında sürekli intihar saldırıları yaşandı. Cihatçılar, 12 Ocak 2014'te Kamışlı'nın güneyindeki Arap köylerinden karadan karaya füzelerle –rejimin kontrolündeki– Kamışlı havaalanına ateş ettiğinde, birkaç füze Kürt mahallelerine isabet etti. Kamışlı'daki en yıkıcı saldırılardan biri, 11 Mart 2014'te sekiz sivilin öldüğü ve beş sivilin de yaralandığı geçici Kürt yönetimi binalarına yapılan saldırıydı. Ölümlerden biri şair Taha Xelil'in yeni evlenen, yedi aylık hamile olan ve şairin Halepçe'ye yapılan zehirli gaz saldırıları üzerine Halepçe adını verdiği kızıydı.

PYD, YPG ve Asayiş grupları, Suriye'nin diğer bölgelerine nazaran burada iç savaşı Kürt sivillerden uzak tutmayı başarsa da (PYD üyesi veya sempatanı olmayan birçok Kürt bunu kabul ediyor), bu güvenlik çok kırılgan ve iç savaşın Rojava'ya uğramayacağı anlamına da gelmiyor.

Savaşın yakınlığının Rojava ekonomisi açısından da ağır sonuçları var. Üç kanton da tarım ürünleri açısından önemli üreticilerdi. Cizire Suriye'nin, hububat yanında sebze de yetiştirilen buğday ambarı olarak kabul edilir. Afrin, Suriye'nin en önemli zeytin yetiştirme bölgelerindedir. Ancak savaş nedeniyle üretilen gıdaları ihraç etmek ve başka önemli ürünleri ithal etmek neredeyse imkânsız. Cizire'de kısmen yüksek derecede endüstrileşmiş tarım, artık tedarik edilemeyen kimyasal ve gübre kullanımına dayanıyordu. Tersinden, ihraç edilemedikleri için hasadın bir bölümü çürüyor. Bölgenin birçok petrol sahasında artık üretim yapılmıyor. Taşınan petrol ilkel tekniklerle işlenirken, çalışanlar

açısından büyük sağlık riskleri taşıyor. PYD'nin kontrol ettiği kanton yönetimleri, un veya benzin gibi önemli malların tedarikini merkezileştirirken, diğer taraflar onları dikkatli gözlerle izliyor.

Bu durum, ülke içinde yerinden yurdundan sürülüp Suriye'nin diğer bölgelerinden Rojava'ya yerleşen yarım milyonun üzerindeki insanla daha da zorlaşıyor. Son iki yılda Halep, Humus veya Şam'dan on binlerce Kürt, vatan topraklarındaki akrabalarına sığındı. Akrabası olmayanlar konaklama imkânı olduğunda geçici olarak okullar, camiler veya başka kamu kurumlarında barındırılıyor. Yerinden yurdundan sürülmüş bu insanların çoğu Kürt kökenli. Ancak 2013 ve 2014'teki araştırmalarım sırasında Arap ve Hristiyanlarla da karşılaştım. Özellikle Rakka'nın ve diğer büyük şehirlerin İD tarafından ele geçirilmesinden sonra giderek daha fazla Arap mülteci İD'den korunmak için Rojava'ya sığındı. Büyük uluslararası STK'lar hemen hemen hiç yoklar. Avusturya'dan sadece Caritas ve Liga für emanzipatorische Entwicklungszusammenarbeit (LeEZA)¹⁹ küçük projelerle var. LeEZA, Weltgebetstag der Frauen ile birlikte Amuda şehrindeki bir kadın merkezini destekliyor. Etkili bir mülteci acil yardımı içinse bu tür küçük STK'ların parası yok. Almanya'dan Medica Mondiale birkaç projeyi destekliyor.²⁰ Sınır Tanımayan Doktorlar da birkaç noktada var. Ağustos 2014'ün ortasından beri, Irak'taki Sincar'dan gelen Ezidi mülteciler için kurulan Nevruz Mülteci Kampı'nda Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) de faaliyet yürütüyor. Derik yakınlarındaki bu mülteci kampında bulunan on binlerce mültecinin yanı sıra, ülke içinde yerinden yurdundan edinilenlerin bir kısmı da UNHCR tara-

¹⁹ <http://www.leeza.at>

²⁰ <http://www.medico.de/themen/aktion/dokumente/hilfe-fuer-rojava/4605/>

fından destekleniyor. Ayrıca Avrupalı birkaç Kürt de, özel yardım girişimleriyle bölgede faaliyet gösteriyor. Viyana'da yaşayan cerrah Azat Efendi, memleketi Kobanê'de kendi parasıyla, Mayıs 2014'te faaliyete geçen bir "Viyana Hastanesi" kurdu. Ne var ki Ekim 2014'te, kuşatılan şehirden ayrılmak zorunda kaldı. Hastanesi, Kobanê çatışmaları sırasında kısmen yıkıldı. Tüm Avrupa'dan Kürtler, doğrudan Kobanêli mülteciler için harekete geçerek bölgeye özel yardımlar gönderdiler.

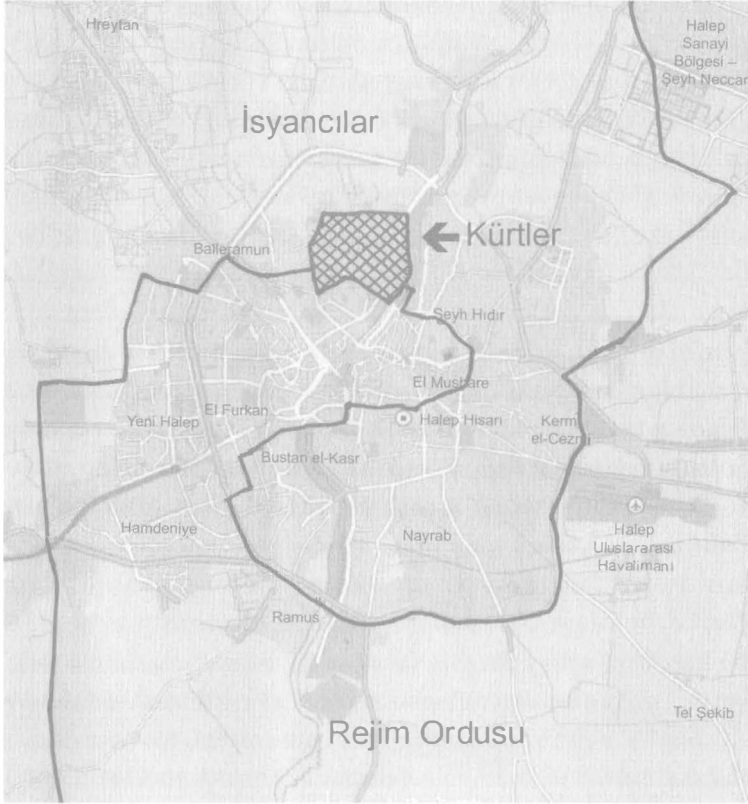
Eksik olansa komşu ülkelerdeki mülteci kamplarına yoğunlaşan büyük uluslararası yardım örgütleri. Bu yüzden de Rojava'ya gelip sığınanlar, yerli halk tarafından beslenmek zorunda.

Bu mültecilerin çoğu aslında Avrupa'ya geçmek istiyor. Ancak AB'ye giriş artık yasal olarak imkânsız olduğundan, kişi başına 10.000 ABD doları para alan kaçakçılar kullanılmak zorunda. Şanslı olan, bu para karşılığında müşterilerini Avrupa'ya götürmek için elinden geleni yapan ciddi bir kaçakçıyla karşılaşır. Şansı daha az yaver gidense yolun yarısında bir yerlerde terk edilir veya Türkiye'den Yunanistan'a geçerken batan, deniz yolculuğuna dayanıksız bir tekneye biner. Amuda'da 6 Eylül 2012'de Avrupa'ya kaçmayı denerken böyle bir teknede boğulan şehrin 39 vatandaşı için yerel bir derneğin diktiği bir anıt bulunuyor. Aileler çocuklarıyla birlikte tamamen yok oldular. Burada, Avrupa kapılarının çok uzağında, Avrupa kalesinin kurbanları anılıyor.

Üç kantona kıyasla, benzer şekilde Kürtlerin denetiminde olan Halep'in geleneksel Kürt mahalleleri Eşrefiye ile Şeyh Maksut'ta güvenlik durumu çok daha acınasıdır. İç savaşa kadar, Ulu Cami'si ve kapalı çarşısıyla Suriye'nin önemli turistik yerleri arasında sayılan dünyaca ünlü tarihî mahallesiyle

şehir, iç savaşta en çok yıkıma uğrayan Suriye şehirlerinden biridir. Gerçi Kürtler, Temmuz 2012'den bugüne kadar şehrin, rejimin elinde tuttuğu ve muhalefetin ele geçirdiği bölümleri arasında tarafsız bir mahalleyi korumayı ve PYD'nin görevlendirdiği "Halk Meclisi" ile yönetmeyi başardılar; ancak gerek malzeme tedariki gerekse güvenlik durumu çok hassas. Halep'te iç savaşın tüm tarafları faal. Rejimle muhalefet arasındaki çarpışmaların yanı sıra, muhalefet grupları ile "İslam Devleti" ve Kürtlerle savaşın diğer tüm tarafları arasında çatışmalar yaşandı. PYD'nin verdiği bilgilere göre henüz 6 Eylül 2012'de Suriye Hava Kuvvetleri'nin bombardımanlarıyla 21 sivil öldürüldü. Ekim 2012'de ÖSO'nun İslamcı tugaylarından biriyle şiddetli çatışmalar yaşandı. Sonunda, Nisan 2013 başlarında Şeyh Maksut'ta rejim ordusu ile ÖSO arasındaki çatışmaların ardından binlerce mahalle sakini kaçtı.

2012 yazından sonra Kamışlı'da durum

Kasım 2013'te rejim ordusu Eşrefiye'ye girip mahallenin bazı kısımlarını ele geçirdi. Rejime yakın kaynakların Aralık 2013'te Şeyh Maksud'un geri alındığına dair haberleriyse yanlış çıktı. Şu anda mahallede kaç sivilin yaşadığı veya kaçının kaçtığı tespit edilemiyor. Kesin olan, Halep'te hâlâ Kürtlerin elinde bulunan bir bölgenin olduğu, ancak bunun da rejimin Eşrefiye mahallesinin güney kesimlerine doğru ilerleyişi sırasında kaybedildiğidir.

Rejim ordusu 2013 ortalarına kadar savunmadayken, en geç Kasım 2013'ten itibaren saldırıya geçti ve 17 Temmuz 2014'te şehrin, ÖSO ve İslami Cephe elindeki bölgelerinin en önemli tedarik rotalarını ele geçirdi. 2014 başlarında bölgeden sürülen İD, Ağustos ortasında Halep'te ÖSO ve İslami Cephe'ye saldırıya başladı. 2015 başlarında İD tekrar Halep'ten geri çekilmiş, ama El-Kaide ağının bir parçası olan El-Nusra Cephesi Şubat ve Mart aylarında şehrin isyancılar tarafından tutulan bölgelerini büyük ölçüde ele geçirmiş görünüyor. İlimli isyancı gruplar, askerî açıdan zayıf oldukları için bölgeden kuzeye doğru çekilmek zorunda kaldılar veya fiilen El-Nusra Cephesi'ne katıldılar. Halep'in batısında bulunan eyalet başkenti İblid'in ele geçirilmesiyle El-Nusra Cephesi, 2015 Mart sonunda Suriye'nin kuzeybatısındaki kontrolünü genişletti. Böylece, gitgide daha kapalı bir bölgeyi kontrol ederken, hem zaten güney sınırında bulunduğu Afrin Kantonu'na hem de Halep'in Kürt mahallesine yaklaşıyor. 2 Mayıs'ta El-Nusra Cephesi liderliğindeki geniş bir isyancı örgütler ittifakı, Halep'te YPG'ye savaş ilan etti.²¹ Bu savaş ilanı bir gün sonra geri çekilse ve bir ateşkes müzakere edilse de, Halep'te Kürtler açısından El-Nusra Cephesi tehdidi devam ediyor. 26 Eylül 2015 ve 3 Ekim 2015 tarihlerinde, YPG elinde tuttuğu Şeyh Maksut mahallesi için Nusra Cephesi'yle çatışmaya girdi.

Halep'teki Kürt mahallesinin bu tabloda kendi kendini yöneten bir mahalle olarak ne kadar süre dayanabileceği tartışmalıdır. Rejim Halep'i geri kazanacak, hatta İD şehri ele geçirecek olursa, özerk bir Kürt mahallesine yer olmayacaktır.

2013'ten, özellikle de İD'in 2014 yazından sonra yayılmasından beri, bölgedeki tüm cihatçı grupların en radikali olan İD, YPG'nin ana askerî rakibi oldu. YPG savaşçıları, PKK'li yoldaşlarıyla birlikte Iraklı Kürtlerin yardımına koştu ve bu arada

21 <https://twitter.com/irevolt9/status/594449000411099136>

gerek Sincar'da gerekse güneyde KYB peşmergeleriyle birlikte İD'ye karşı savaşıyor. Ortak düşman, eski rakipleri de bir araya getirir. 11 Eylül 2014'te Kürt kaynakları, İD'le savaşmak için YPG ile ÖSO arasında yeni bir ittifak kurulduğunu bildirdiler. Aynı gün ABD Başkanı Obama'nın İD'ye karşı uygulanacağını ilan ettiği stratejiyle YPG, birden gelecekte Suriye'deki İD hedeflerini de bombalayacak olan ABD'nin gayriresmî müttefiki haline geliverdi. İlginçtir gerek rejim, gerekse Rusya bunu Suriye'ye karşı saldırganlık olarak değerlendirdi. Bu şekilde Beşar Esad, İD'le gizliden gizliye işbirliği yaptığı şüphesini bir kez daha güçlendirmiş oldu.

Bir başka faktör de İD'nin Türkiye'yle olası bir işbirliği. İD'in 2014 sonbaharındaki Kobanê saldırısının, Türkiye'nin Musul Başkonsolosluğu'ndaki 46 rehinenin serbest bırakılmasının hemen ardından gerçekleşmesi, Türkiye'de spekülasyonlara neden oldu. Türkiye İD'e, YPG'nin Kobanê'deki mevzilerine dair önemli askerî istihbaratlar mı verdi? Irak'tan talan edilen ağır askerî araçlarla İD cihatçıları, birkaç gün içinde üç kantondan en küçüğünün yarısını ele geçirmeyi başardı. Kürt kaynakları, 100 köyde bütün kadınlarla çocukların tahliye edildiğini duyurdu. Sadece 19-21 Eylül tarihleri arasındaki hafta sonunda Kobanê'den on binlerce sivil, panik halinde, önce kanton sınırlarını kapatmaya çalışan ve dolayısıyla bilfiil İD savaşçılarına destek olan Türkiye'ye kaçtı. Ancak yoğun uluslararası baskılar üzerine Ekim sonunda Irak Kürdistanı'ndan peşmergeler, anklavı askerî olarak desteklemek üzere Türkiye üzerinden Kobanê'ye geçirildi. Kantondaki sivillere Suruç'ta ve sınıra yakın diğer bölgelerde STK'lar ve belediye yönetimlerine yiyecek sağlandı; Kobanê sınırı, ikmale ve yabancı muhabirlere tekrar tekrar kapatıldı. Bugüne kadar İD'in bölgesine açılan Akçakale/Tel Ebyaz ve Karkamış/Cerablus sınırı,

Kobanê'ye açılan kapıdan çok daha geçirgen. İD militanları hâlâ Türkiye hastanelerinde tedavi görüyor ve uluslararası cihatçıların –Avrupa'dan gelenler de dâhil– ikmal rotası Antep, Urfa ve Akçakale üzerinden İD'e ulaşıyor. Türkiye içinde de çoktandır İD'ye bağlı yapılar kuruldu. Avrupalı cihatçıların ailelerine, doğrudan İstanbul'daki havaalanından alınıp İD eşliğinde çocuklarını ziyaret etme teklifleri sunuluyor.

YPG, şimdiye kadar askerî açıdan genellikle başarılı olsa da ve sözde “İslam Devleti”ne karşı başarı sergileyen tek askerî kuvvet olsa da, fiiliyatta Rojava özerkliğinin siyasi bilançosu çok değişkendir. PYD ile KNC partileri arasındaki siyasi bölünme henüz aşılamadı. Dahası muhalifler, PYD'yi yeni bir diktatörlük kurmakla suçluyorlar.

Ocak 2014'te üç kantonun resmen ilan edilmesi de bu durumda bir değişiklik sağlamadı. Sadece PYD tarafından, KNC ile mutabık kalınmadan, 21 Ocak'ta Cizire Kantonu, 27 Ocak'ta Kobanê Kantonu ve 29 Ocak 2014'te Afrin Kantonu ilan edildi. KNC içindeki birkaç şahsiyet ve küçük Suriye Kürt Sol Demokrat Partisi ve ondan da küçük Suriye Kürt Sol Partisi dışında KNC'nin hiçbir partisi –sisteme dâhil bir muhalefet olarak bile– yeni yönetime katılmadı. Kürt Sol Demokrat Partisi ve Kürt Sol Partisi, 2 Şubat'ta bağımsız KNC üyesi Ekrem Kemal Hasu'yla birlikte KNC'den dışlandılar. Suriye'nin en zengin girişimcilerinden olan Ekrem Kemal Hasu, bundan sonra Cizire Kantonu'nun bağımsız başbakanı oldu. Kobanê Kantonu'nda PYD yandaşı Enver Müslim başbakan atanırken, Afrin Kantonu'nda –üstelik ufak– bir Alevi azınlığına mensup bir kadın olan Hevi İbrahim Mustafa başbakan oldu.

Bir tür “toplum sözleşmesi” Rojava geneli için anayasa olarak kabul edildi. Oysa Rojava'nın ortak yönetimini sağlayacak siyasi yapılar yok.

Başbakanların üçünün de gücü, PYD'nin gücüne dayanıyor. KNC ile Gelecek Hareketi, yeni oluşturulan yapıları kabul etmeyip PYD'yi otoriter ve tek taraflı hareket etmekle suçluyorlar. Özerk kantonlar şimdiye kadar ne muhalefet ne de rejim tarafından kabul edildi; böylece sadece kendi halkının kimi bölmelerinde değil, ülke genelinde de kabul görmemiş durumdadılar.

Suriyeli Kürtler arasında genel bir meşruiyete sahip olması, kısmen azınlıkların yeni yönetim yapılarına dâhil edilmesiyle dengelenmekte. Bu nedenle de kantonların üçünde de dinsel ve etnik azınlıklar temsil ediliyor.

“Toplum Sözleşmesi”nin henüz giriş bölümünde, Rojava'nın salt bir Kürt özerk bölgesi olmadığı ve kendini Suriye'nin bir parçası olarak gördüğü ifade ediliyor:

Özgürlük ve inanca saygı için, bizler; Kürtler, Araplar, Süryaniler (Asuri ve Arami), Türkmenler ve Çeçenler olarak bu sözleşmeyi kabul ediyoruz.

Demokratik Özerk Bölge Yönetimleri; ne ulus devleti ve militarist ve dinsel devlet anlayışını ne de merkezî yönetimi ve merkezî iktidarı kabul eder.

Demokratik Özerk Bölge Yönetimleri; bütün etnik, toplumsal, kültürel ve ulusal oluşumların kendilerini kurumları aracılığıyla ifade etmeleri için toplumsal mutabakata, demokrasiye ve çoğulculuğa açıktır. Demokratik özerk yönetim bölgeleri, ulusal ve uluslararası barışa, insan haklarına saygı gösterir. Suriye'nin sınırlarını kabul eder.²²

Azınlıklar, özellikle Araplaştırma politikasının sonucu olarak bölgeye yerleştirilen Araplar konusu,²³ Kürt partileri ara-

22 Rojava'nın Toplum Sözleşmesi'nin Türkçe çevirisi için bkz. <http://civiroglu.net/rojava-toplumsal-sozlesmesi/>

23 Bunlar bölgedeki Arapların tamamı değil elbette! Bütün kantonlarda, özellikle de Cizire'de, yüzyıllardır yerleşik aşiretler var, ama işte “Arap Kuşağı” politikası sonucunda buraya yerleştirilen Araplar da.

sında da tartışmalı bir konudur. PYD bütün azınlıkları dâhil etmeye çalışırken, kimi KNC üyesi partiler, Araplaştırma politikasının sonucunda yerleştirilen Arapların geri gönderilmelerini talep ediyor.

PYD'nin kurduğu kantonlarda azınlıklar da temsil ediliyor. Ancak "Toplum Sözleşmesi"nde, Rojava'da Çeçenlerden çok daha yerleşik olan Ermenilerden söz edilmemesinin bir tesadüf olup olmadığını öğrenmek ilginç olurdu.

Cizire Kantonu'nda Kürtlerin dışında özellikle Süryani Ortodoks Hristiyanlar ve Doğu Süryani Kilisesi mensupları, yeni yönetimi destekleyip kantonda birlikte çalışıyorlar.

Katolik kilisesiyle birleşen kiliselerin din görevlileri ise, Ermeni Apostolik Kilisesi'nin görevlileri gibi rejime sadık kaldılar. Vatikan da, 6 Mart 2014'te Haseke ve Nisbis (Nusaybin) Süryani Katolik Başpiskoposu Jacques Behnan Hindo'nun özerk kanton ilanına açıkça karşı çıktığı bir görüşü yayınladı: "Bölgede bu tür her değişiklik, yerli halkın üç bileşeni, yani Kürtler, Hristiyanlar ve Müslümanlar tarafından mutabık kalınarak kabul edilmelidir," diyor Başpiskopos. Suriyeli Kürtlerin, yirmi bakandan oluşan kendi kabinelerine üç Hristiyanı almaları, ona göre "onay alma çabasıdır". Ancak Vatikan Radyosu'nun bir yayınına göre bu üç Hristiyan, cemaatlerini değil, "sadece kendilerini" temsil ediyorlar. Hindo, ayrıca bu özerkliğin sadece PKK'ya yaradığını ve "Kürtlerin satranç hamlelerine Şam hükümetinin sadece arada sırada göz yumduğunu" söylüyor.²⁴ Başpiskopos Hindo, daha önce de Suriye'de Kürt özerkliğine karşı çıktığını belirtmişti.

Son olarak yeni iktidar sahiplerinin insan hakları bilançosu da sorunlu. Human Rights Watch, Şubat 2014 tarihli araştırmasında, 2012'den bu yana PYD kontrolündeki bölgelerde

24 http://de.radiovaticana.va/news/2014/03/07/syrien:_christen_gegen_kurdische_autonomie/ted-779437

PYD düşmanlarını hedef alan, aydınlığa kavuşturulmamış en az dokuz cinayet ve kaybolma vakası olduğu sonucuna vardı (HRW 2014:3). Ayrıca, adil yargılanma imkânı veremeyen adalet sistemi ve kötü muamele de sert şekilde eleştirildi. Buna karşın, ziyaret edilen iki hapisanede tutukluların barınma koşulları yeterli bulundu. Human Rights Watch, YPG ve Asayiş saflarında savaşçı olarak çocukların kullanılmasını eleştirirken, buna artık son verileceği ve reşit olmayanların terhis edileceği ilanını olumlu karşıladı (HRW 2014:45 f.). Bu tür açıklamaların inandırıcılığı ileride anlaşılacaktır. YPG komutanları artık reşit olmayanları askere almadıklarını iddia ediyor. Ancak bu durumun gerçek olmadığı anlaşılıyor. Kadın Savunma Birlikleri YPJ'nin bir kadın birliğine yönelik ziyarette, herkes on sekiz yaşında olduğunu iddia etti. Oysa orada bulunan genç kızların en az yarısı, on dört ile on altı yaş arasında görünüyordu. YPG, Temmuz 2014'te erkeklere zorunlu askerlik getirilinceye kadar sadece bir gönüllüler ordusuna sahip olsa da, bu durum HRW'nin bu uygulamaya son verilmesi talebini değiştirmiyor.

HRW, ayrıca YPG veya Asayiş'in uyguladığı işkence vakalarını da inceledi. Müdahil sayısının yüksekliği nedeniyle Haziran 2013'teki Amuda vakası özellikle ilgi çekicidir. 27 Haziran 2013 gecesini Amuda'da Suriye Kürt Demokratik Birlik Partisi'nin (Yekîti) birkaç sempatizanı, bir gösteri sırasında henüz tam olarak anlaşılmayan şekilde bir YPG birimi tarafından vurularak öldürüldü. Protestolardan sonra Yekîti'nin parti bürosuna saldırılıp el konuldu ve partinin 50 üyesi ve sempatizanı YPG tarafından kaçırıldı, kısmen de ağır işkenceye uğradı. Amuda'yı ikinci ziyaretimde, kaçırılan birkaç mağdur kırılan dişlerini ve iddialarına göre YPG savaşçılarından, kollarında söndürdükleri sigaraların yanık izlerini gösterdi. Ancak Asayiş'e teslim edildiklerinde işkence

durmuştu. HRW delegasyonu da ziyaretinde benzer sonuçlara varmıştı.

Bu insan hakları ihlallerinin çoğunu savaş koşulları ve Kürtler arasındaki iktidar mücadelesi tırmandırıyor olabilir. Yine de PYD, YPG ve Asayiş'in şu ana kadar insan haklarına saygı duyacaklarına dair verdikleri sözü uygulamada yetersiz kaldıklarını ve anlaşılan eski rejimin bazı yöntemlerini devraldıklarını tespit etmek gerekir.

Ayrıca üç kantonun geçici yönetiminin hâlâ demokratik meşruiyeti yok. Başlangıçta Mayıs'ta yapılacağı ilan edilen seçimler gerçekleşmedi. Cizire Kantonu Yürütme Konseyi 11 Mayıs'ta seçimlerin Eylül 2014'e ertelenmesi kararı aldı.²⁵ Ama bu tarihte de seçim yapılmadı. Bugüne kadar üç kantonun hiçbirinde, bütün partilerin katıldığı bir seçim gerçekleşmedi. Sadece Cizire Kantonu'nda Mart 2015'te, Kürt Ulusal Konseyi'nin boykot ettiği ve bu nedenle sadece kısmi meşruiyeti bulunan bir belediye seçimleri yapıldı. Parlamento seçimleri için de henüz kantonların hiçbirinde 2015 için bir tarih belirlenmedi. Öngörülebilir bir zamanda bir seçimin yapılıp yapılmayacağı ve bu seçime muhalefet partilerinin katılıp katılmayacağı belirsiz.

21 Ekim 2014'te Dohuk'ta PYD ile Kürt Ulusal Konseyi arasında imzalanan ve o tarihten bu yana da Dohuk Anlaşması olarak adlandırılan anlaşma hiçbir zaman hayata geçirilmedi. Bu anlaşma Rojava'da iktidarın yeniden paylaşımını öngörüyordu. Buna göre PYD'nin 12 temsilcisi, Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'yle yakın ilişkileri olan partilerin 12 temsilcisi ve diğer partilerin 6 temsilcisinden oluşan 30 kişilik bir konsey, Rojava'daki en yüksek yönetim erki olacaktı. Ayrıca ortak emniyet güçleri de öngörülmüştü. Fakat Kürt Ulusal Konseyi bile kendi üyeliklerinin iç dağılımı üzerinde uzlaşamadı. Sonra da

25 <http://mednuce.com/en//haber/2430/cezire-cantons-election-postponed.html>

uygulama, KNC ile PYD arasındaki bir uzlaşma yüzünden başarısızlığa uğradı.

PYD de, ilk bakışta sanıldığı gibi yekpare bir blok değil. Daha şimdiden, başarılı olup da bir bölgeyi kontrol eden birçok özgürlük hareketinde olduğu gibi onlarda da parti içi çatışmalar yaşanıyor. Rojava'nın kesin olarak ele geçirilmesiyle birlikte partiye birçok fırsatçı da katıldı; oysa bunların 2012'ye kadar partiye veya Kürt hareketiyle ilgisi olmayıp Baas rejimiyle ilişkileri vardı. Bu yeni PYD üyelerinin birçoğu hızla sorumluluk gerektiren konumlara geldi, zira Baas rejiminde de belli mevkilerdeydiler ve bilgilerine ihtiyaç vardı. Yıllarca siyaset yaparak öne çıkan ama yükseköğrenim göremeyen veya yıllar boyu hapis yatan birçok kıdemli parti aktivisti, şimdi bu yeni çıkarıcıların karşısında kendilerini dezavantajlı hissediyor. Ekrem Kemal Hasu gibi partiye hiç ilgisi olmayan büyük işletmecilerin başbakan olmaları, partideki birçok eski solcu için anlaşılması zor bir durum.

Eski seçkinlerin yeni sisteme dahli, belli bir egemenlik mantığı izler ve toplumları siyasi devrimler sırasında epey büyük zorluklarla karşı karşıya bırakır. Hiçbir yeni sistem, bütün polisleri, öğretmenleri veya memurları bugünden yarına değiştiremez. Öte yandan yeni iktidar sahipleri de, eski seçkinlerin atanmasıyla değişir. Bu durum, bir iç savaş ortamında mümkün olduğunca destek almak zorunda kalındığında gittikçe zorlaşır. İnsan nasılsa kendi parti tabanından emindir. Ama düşmanın yanaşacağı kişiler için uğraşmak zorunda kalır.

Son iki yılda sıradan halk arasında havanın belirgin bir biçimde değiştiği gözlemleniyor. Ocak 2013'te Amuda'da yaptığım saha araştırmasında hâlâ devrimci bir hava hâkimdi. İnsanlar ihtiyaç tedariginde eksiklikler ve güvensizlik yaşasalar da, her hafta umutla ve eylem dürtüsüyle sokağa çıkıyorlardı. Neredeyse herkes kendi hikâyesini anlatmak istiyordu.

Genel olarak, böylesi zorlu bir durumda herkesin elini taşın altına koymasının önemli olduğu, iyimser bir hava yaygındı; zira tünelin sonunda Suriye’de demokrasi ve Kürdistan’da özerklik ışığı görülebilirdi. Şubat 2014’teyse sıradan halk arasında bu devrimci havadan fazla bir şey kalmamıştı. Resmi açıklamalar hâlâ devrimden söz etse de, artık bir iç savaş havası hâkimdi. İyimserlik uçup gitmişti. Artık YPG’ye, en azından en kötü ihtimalleri uzak tuttuğu, Kamışlı ve Amuda’nın hiç değilse Halep ve Humus gibi savaş alanına dönmesini önlediği için müteşekkirlendi. Gerçi Şubat 2014’te, arada bir rejim karşıtı gösteriler yapılıyor olsa da, bunlar hem nadir hem de küçüktü. Kamışlı gibi bir şehirde KNC’nin bir rejim karşıtı gösterisinde ancak 100 kadar gösterici sokağa çıkıyordu. Aynı zamanda Kamışlı’da Baas rejimi yandaşları da tekrar gösteri yapmaya başladı. Protesto gösterilerine cesaret edemeyen Baasçılar ve devlet memurları da artık tekrardan, partinin kuruluş yıldönümü veya başka vesilelerle, Kamışlı merkezinde yürüyüş yapıp başkanları Beşar Esad’ın portresini taşıyorlar.

Rojava’daki taze ve kırılğan özerklik deneyiminden bir bilanço çıkarmak için vakit henüz erken. Şimdiyse bölgedeki bazı aktörlerin sesine kulak verelim.

ROJAVA'DAN SESLER

İlerleyen sayfalardaki röportajlarla, Rojava'dan farklı seslere mümkün olduğunca harfi harfine kulak veriliyor. Bu röportajlar 2006 ile 2014 yılları arasında bizzat yazar tarafından Avrupa, Türkiye ve Suriye'de yapıp, bu kitap için tercüme edildi. Röportajlar sadece siyasi gelişmelerin farklı aşamalarını değil, farklı bakış açılarını da yansıtıyor. Özellikle de 2011'den sonra Kürtler arasındaki çatışmaların keskinleşmesi nedeniyle, farklı sesleri orijinal haliyle sunmak ve böylece okurların güncel gelişmelere ve farklı konulara dair bir fikir sahibi olmalarını sağlamak benim için önemliydi. Bu kitap, tek bir siyasi partinin konumunu benimsemek veya üstlenmek istemediğinden, her bir görüş/açıklama denemesi yoruma yer verilmeden bir araya getirildi. Röportajların sırası kronolojiktir. Sadece farklı partilerin ve hareketlerin siyasi aktörlerini değil, dinsel grupların temsilcilerini ve sanatçıları da içeriyor. Bu şekilde, Rojava'daki güncel gelişmelere, kapsamlı olmasa da en azından çok yönlü bakılması sağlanabilir.

Farklı parti liderleriyle yapılan röportajlar, ilgili güncel durum hakkında doğrudan bir izlenim oluşturulmasına aracılık ederken, Kürt partileri arasındaki fay hatlarını da gösteriyor. Kürt aktörlerin bölünmüş olması Rojava'daki siyasi gerçekliğin bir parçası olup duruma ne kadar dayanışma içinde bakılsa da kolayca ortadan kaldırılamaz.

Hayrettin Murad

Suriye Kürt Özgürlük Partisi (Partiya Azadi ya Kurd li Sûriyê)

Genel Sekreteri, 22 Ocak 2006

Son dönemde Suriye rejimi hem içeride hem dışarıda siyaseten baskı altına alındı. Lübnan Başbakanı Refik el-Hariri suikastından ve eski başbakan yardımcısı el-Haddam kaçtıktan sonra Suriye'deki durum şu anda nasıl?

Suriye'deki güncel gelişmelere bakıldığında, birbirine paralel üç gelişme dikkat çekiyor. Birincisi, içeride son üç ayda Suriye halkının rejime dönük basıncı belirgin biçimde arttı. 2004 Kamışlı isyanından sonra sürekli sokağa çıkıp protestolar düzenleyen sadece Kürtler değil, birçok Arap da artık bu şartlarda yaşamak istemiyor. Demokratikleşme, basın, ifade ve seyahat özgürlüğü ve siyasi tutukluların serbest bırakılması talepleri, son dönemde daha duyulur hale geldi.

İkincisi, uluslararası devletler topluluğunun, özellikle de BM'nin baskısı belirgin biçimde arttı. Refik el-Hariri suikastından beri rejimin, soruşturmayı yürütenlerle açık biçimde işbirliği yapması ve Lübnan Başbakanı suikastına dahil konusunda hesap vermesi isteniyor.

Üçüncüsü, Suriye hükümetinde 40 yılı aşkın bir süre boyunca önemli görevlerde bulunan eski Başbakan Yardımcısı Haddam'ın kaçıışı, Arap dünyasını epey etkiledi. Arap gazetesi *al-Arabiya*'ya verdiği bir röportajda Haddam, Suriye Başkanı Beşar Esad'ı, eski Lübnan Başbakanı Refik el-Hariri suikastına karışmakla suçlamış ve yıllar boyu bizzat içinde bulunduğu rejimi sert bir dille eleştirmişti. Şimdiyse Suriye'de özgürlük ve demokrasinin olmamasını eleştirirken muhalefetin bir araya gelmesine katkı koymak istiyor.

Bu üç gelişme, Suriye hükümetini zor duruma soktu. Hükümet, içeriden ve dışarıdan siyasi baskı altında ve iktidar da kalmak istiyorsa bir şeyleri değiştirmek zorunda.

Suriye muhalefetiye, Haddam'ın açıklamalarından beklenebileceği üzere geniş bir muhalefet ittifakı yapısında değil. Bir yanda Kürt ve Arap muhalefeti, diğer yanda seküler ve İslamcı muhalefet arasındaki ilişkiler ne durumda? Buralarda ittifaklar hiç akla gelebilir mi?

Çok haklısınız, Suriye muhalefeti Baas Partisi'nin on yıllar süren egemenliğinden sonra epey zayıf ve çok parçalı. Rejim de bu noktada muhalefeti bölmek konusunda yıllarca başarılı oldu. Ama Suriye muhalefetinin anlaşılmadığı bir dizi soru da var. Bu önemli soruların ikisini henüz ele aldılar. Bir kere, devlet ile din arasındaki ilişki ve diğer taraftan da Suriye'de Kürtlerin ve Arap olmayan diğer halk gruplarının haklarıyla ilgili sorular var. Kürtler olarak biz, Arap muhalefetinden nihayet haklarımızın kabul edilmesini talep ediyoruz; ki bu birçok Arap muhalefet partisi açısından da hiç de olağan bir konu değil.

Burada Özgürlük Partisi hangi çözümü savunuyor? Bağımsız bir Kürt devleti mi, yoksa demokratik bir Suriye mi arzuluyorsunuz? Suriye devleti içinde belli bir özerklik sizi tatmin eder mi?

Biz Kürtler, Suriye'de bir azınlığız. Ama yine de nüfusun yaklaşık yüzde 15'ini oluşturuyoruz ve Suriye içinde eşit haklara sahip bir ulus olarak kabul edilmek istiyoruz. Buna bir yanda dilimizin resmî ve öğrenim dili olarak kabul edilmesi, Türkiye sınırındaki "Arap Kuşağı" projesiyle kovulan Suriyeli Kürtlerin geri alınması ve Suriyeli Kürtler için Suriye vatandaşlığının kabul edilmesi de dâhildir. 1962'de yüz binlerce Suriyeli Kürt'ün Suriye vatandaşlığının elinden alınmasından

bu yana hem onlar hem de çocukları hâlâ “vatansız” konumundalar. Onların bütün haklarıyla birlikte tekrar Suriye vatandaşı olmaları asgari taleplerimizden biridir.

Beşar Esad, ta aylar önce vatandaşlık sorununu çözme ve “vatansız” Kürtlere tekrar Suriye vatandaşlığı verme vaadinde bulundu. Bugüne kadar bu vaat hayata geçirilmedi.

Haklarımızı kabul eden ve bize belli bir kültürel ve siyasi özerklik veren bir Suriye’de biz de o zaman Suriye’nin Kürt vatandaşları olarak yaşayabiliriz.

Avrupa, Suriye Baas rejimine hiç baskı uygulamıyor. Avusturya’da, Suriye rejimiyle yakından çalışan iki lobi kuruluşu olan, Genel Sekreteri Fritz Edlinger yönetiminde Österreichisch-Arabische Beziehungen (GÖAB-Avusturya Arap İlişkileri) ve eski Savunma Bakanı Herbert Scheibner’in kurduğu Österreichische-Syrische Gesellschaft (Avusturya Suriye Birliği) var. Bu tür grupların Baas rejimi açısından önemi nedir?

Avusturya ile Suriye arasında iletişim kurulmasına ilkesel olarak itirazımız yok, ancak bu iletişimin, rejime nihayet bir demokratikleşmeye izin vermesi için baskı uygulamakta kullanılmasını arzu ederdik. Ne yazık ki bu örgütlerde böyle şeyler olmuyor. Ticari çıkarlar, siyasi ilkelerden daha güçlü olduğunda, destek beklememiz anlamsız. Ama ülkenin demokratikleşmesinde daha fazla angajmanı elbette isteriz.

Mevcut rejimin içeriden demokratikleşmesini ummak gerçekten de gerçekçi mi? Sonuçta Baas Partisi’nin Avrupa faşizmiyle Alman nasyonal sosyalizminin ideolojilerinden ödünç alınan politikası, otoriter bir lider devleti temelinde saldırgan bir Arap milliyetçiliğine dayanıyor.

Çok haklısınız: Baas Partisi, faşist bir parti ve dolayısıyla demokratikleşme yapabilecek durumda değil. Ama rejimin ça-

resi kalmayacaktır. Ya açılır ve demokratikleşmeye izin verir ya da günün birinde devrilir. Baas rejiminin bu konuda karar almak için belki de fazla zamanı kalmadı.

Abdulbaset Seyda

Suriye Ulusal Konseyi'nin (SNC) eski Başkanı ve en yüksek mevkideki Kürt yetkilisi, 10 Ocak 2013

Kürt partilerinin Arap muhalefetle işbirliği neden işlemiyor? Suriye Ulusal Konseyi'nde çalışan tek Kürt sizsiniz galiba ve bu yüzden de Kürt partiler sizi sert bir dille eleştirdi ve hainlikle suçladı.

Doğru, birçok Kürt parti beni bu angajmanım yüzünden çok sert şekilde eleştirdi. Ancak şu anda Suriye muhalefeti- nin tamamının birlikte çalışmasını önemli görüyorum. Kürt partilerinde hoşlanmadığım nokta, Suriye'yi bir bütün olarak görmemeleri ve ülkeleri için bir şey yapmak istememeleri; bu- nun yerine sadece Kürtlerin çıkarlarına odaklanıyorlar. Ama şimdi, hepimizin ülkemiz için ne yapabiliriz diye sormamız gereken zaman.

Kürt partilerinin uzak durmalarının bir nedeni de Arap muhalefetinin şimdiye kadar Kürtlere temel konularda ödün ver- meye hiçbir zaman yanaşmamaları. Suriye Ulusal Konseyi de Kürtlere şimdiye kadar özerklik veya Suriye'nin federalleşmesi konusunda söz vermedi ve bu yüzden de birçok Kürt, rejim dev- rildiğinde bir şey kazanamayacaklarından endişeli. Siz bu ara- da artık Suriye'deki Kürt sorunuyla ilgili bir pozisyon aldınız mı?

Evet, artık Suriye Ulusal Konseyi'nin Suriye'deki Kürt so- runuyla ilgili bir belgesi var. Bu belgede anayasada Kürt kimli-

ğini kabul etmemiz gerektiği yazılıdır. Kürtlere bütün haklarını vermeli ve Kürtlere karşı ayrımcılıkların tamamını ortadan kaldırmalıyız. Kürt bölgelerindeki durumun iyileştirilmesi için önlemler almalı ve son on yıllarda kamulaştırmaya tabi olan veya başka önemli dezavantajlar yaşamak zorunda olanlara tazminat ödemeliyiz.

Peki, özerklik talepleri ne durumda?

Bu konuda sadece Kürt bölgelerinde değil, Suriye'nin tamamında yerinden yönetim konusunda mutabakata vardık.

Ama Kürtlere özel özerklik yok?

Hayır, Kürtlere özel düzenleme yok. Ama bu şekilde yerel yönetimler daha fazla güçleneceğinden Kürtler de haklarına kavuşabilecekler.

Birçok Kürt partisi, yani gerek PYD gerekse Kürt Ulusal Konseyi'ndekiler, Kürtlere özel bir özerkliğin reddedilmesini, Suriye Ulusal Konseyi'ne katılmamalarının ve Arap muhalefetiyle aralarına mesafe koymalarının nedeni olarak gösteriyorlar. Bu eleştiriye ne cevap verirsiniz?

Devrimden önce hiçbir Kürt partinin özerklik veya federalizm talebinin olmadığına inanıyorum. Bu talepler ancak devrim sırasında ortaya çıktı. Ama devrimci bir süreç içindeyiz. Bu da normal bir durum değil. Bu yüzden de bu soruları şu anda anlamlı biçimde tartışmak mümkün değil. Devrimden sonra, rejimi başarılı bir şekilde devirdikten sonra özerkliği veya federal sistemi tartışabiliriz. Ama şu anda mesele, bütün güçlerin işbirliğiyle rejimin devrilmesidir. Bu yüzden özerklik sorusu daha sonra sorulmalıdır. Ama dediğim gibi, Kürtlere vatandaş olarak bütün hakları garantileyen bir belgemiz var. Devrimden sonra bu tür soruları tartışmak için bu belge iyi

bir temel olacaktır. O halde bundan ne anlaşıldığı, böyle bir özerkliğin niteliğinin ne olması gerektiği, kapsamının ne olacağı vesaire de tam olarak tanımlanmalı. Oysa şu anda böyle ayrıntıları tartışamayız.

Ancak Kürt Ulusal Konseyi'yle uzun zamandır bir tartışma yürütüyoruz. Kürt Ulusal Konseyi de beyanımızın sorunların yüzde 90'ını çözeceğini garantiledi. Gerçekten de Kürt Ulusal Konseyi'yle işbirliğine yol açacak, olumlu bir diyalog içindeyiz. Ancak PYD'yle durum farklı. PYD, rejimle işbirliği yapıyor ve aslında ne istedikleri anlaşılmayan sloganlar atıyorlar.

Yani Kürt Ulusal Konseyi'yle birlikte çalışıyorsunuz, ama PYD'yle değil?

Evet, ortak çalışma grupları kurduk ve aramızdaki sorunları çözmeye çalıştık. Kürt Yüksek Komitesi'nin kurulmasında zorluk çıktı; çünkü Kürt Ulusal Konseyi'ndeki partiler artık PYD'yle birlikte çalışıyorlar ve bu durum bizimle koordinasyon imkânlarını azaltıyor. Kürt Ulusal Konseyi'nin muhalefet koalisyonunun parçası olmasını istiyoruz, ama PYD'nin değil.

Neden, peki? PYD'yi neden bu kadar kesin bir dille reddediyorsunuz?

PYD'yi prensip olarak reddetmiyoruz. Ancak kendilerini salt Suriyeli bir Kürt partisi olarak oluşturmalı, PKK ile, rejimle aralarındaki bağlantılarını koparmalıdır. PYD ile işbirliğinin ön koşulu bu.

PKK'yle bağlantılarını herhalde koparmazlar. Sonuçta PKK'nın kardeş partisi olarak ortaya çıkıp, PKK'nın Suriyeli üyelerince kuruldu.

Ama biz de Suriyeli siyasi partilerle çalışıyoruz, yurtdışındaki siyasi güçlerin yönettiği gruplarla değil.

PYD de Suriye Ulusal Konseyi'ni tam da bununla–yani Türkiye'den yönetilmekle– suçladığına göre, bu noktada anlaşmak için zemin az olmalı.

Evet, bizimle PYD arasında anlaşma yok gibi görünüyor.

Hasan Salih

Suriye Kürt Birlik Partisi, Siyasi Büro üyesi (Partiya Yekiti ya Kurdi li Sûriyê), 11 Ocak 2013

Yabancıların, Kürtler arasındaki mevcut iktidar mücadelesini anlaması zor. Sizin partinizin diğer Kürt partilerle ilişkisi nedir? Kürt hareketinde hangi rolü oynuyor?

Kurulurken rejime somut ve kesin talepler iletme ve Suriye'de Kürtler için nasıl bir gelecek istediğimizi açıkça belirtme kararı aldık. Rejimin Müslüman Kardeşler'e veya işçi sınıfı komünistlerine uyguladığı baskıyı gördükten, sonra artık bu şekilde devam edemeyeceğimizi anlamıştık. 2000 yılındaki ilk parti kongremizde rejime daha aktif bir biçimde karşı çıkmaya ve Suriye toplumunda varlığımızı göstermeye karar verdik. 2002 İnsan Hakları Günü'nde ilk kez Şam'daki parlamento önünde basın açıklaması yaptık. Şam'da böyle bir açıklama ilk kez yapıldı. Bu açıklamaya karar vermeden önce bütün diğer partileri de katılmaları için davet ettik. Ne yazık ki diğer partilerin hiçbiri katılmak istemedi. O zaman Suriye parlamentosu önünde 200 kadar kadın ve erkek gösteri yaptık.

O sırada Suriye'deki sorunların çözülmesi için beş öneri getirdik: Birincisi, Suriye'nin genelinde Kürtçenin kabul edilmesi; ikincisi bütün Suriyeliler için eşit haklar; üçüncüsü vatan-sız Kürtlerin vatandaşlığının iadesi; dördüncüsü Kürdistan'a yerleştirilen Arapların geri dönmesi ve beşincisi, rejimin

Araplaştırdığı Kürt yerleşim birimlerine Kürtçe adlarının iade edilmesi.

O gün tutuklanmaktan veya öldürülmekten korkmamıza rağmen bu eylemi gerçekleştirdik. Şam'daki açıklama başkentteki Kürtlere büyük umut verdi. Açıklamadan beş gün sonra İçişleri Bakanlığı bizi görüşmeye davet etti. Bunun bir tür müzakere veya tartışma olabileceğine inandık ve gittik. Oysa bizi tutukladılar.

O günlerde Suriye'deki birçok Kürt, çok küçük bir girişim de olsa açıklamamıza sevinmişti. Hapis cezası almamıza rağmen açıklamalarımıza devam ettik. İnsanlar serbest bırakılmamız için gösteri yaptılar.

2004'te serbest bırakıldık ve on bin kişi bizimle birlikte kurtuluşumuzu kutladı ve Kürt sorununun barış içinde çözülmesini talep etti.

2004'te Kamışlı'daki futbol kavgaları da vardı.

Rejim o tarihte Kürtlerle Araplar arasında bir iç savaş tetiklemeye ve böylece muhalefeti durdurmaya çalıştı. Ancak 2004'teki kargaşa sırasında mücadelemizin Arap halkına karşı değil, rejime karşı olduğunu her zaman dile getirdik. Arapların değil, rejimin düşmanıyız. O zaman on iki parti birlikte çalıştı, buna PYD de dâhildi. Kürtler o günlerde tek sesi.

Ama rejim bu isyanı bastırdı.

Baas Partisi, aşırı baskıcı bir tepki verdi, birçok Kürt'ü tutukladı, işkenceden geçirdi, hatta bazıları hapiste öldü. Ama eylemlerimize devam etmek istedik ve mahkemelerin önünde siyasi kovuşturmalara karşı gösteriler düzenledik. Eylemlere sık sık başka partiler de katıldı, özellikle de Azadi Partisi. Sonra 2005'te Şeyh Maşuk Haznevi, halkın yanında durduğu için rejim tarafından katledildi. Şeyh Maşuk Haznevi'nin ölümünden sonra Azadi Partisi ve Meşal Tammo'nun Gelecek

Hareketi'yle birlikte Kamışlı'da 50.000-60.000 arası insanın katıldığı bir gösteri düzenledik. Ancak rejim yine şiddet dolu bir tepki verdi. Fakat rejim işlerin böyle devam edemeyeceğini anladı ve birkaç ufak iyileştirmeyeyle protestonun dayanağını elimizden almaya çalıştı. Mesela birkaç siyasi tutuklu daha serbest bırakıldı. Ama biz, partinin genel sekreterliğini yürüttüğüm sırada da gösterilerimize ve eylemlerimize devam ettik ve durumu anlatmak için Avrupa ülkelerinin Şam'daki elçileriyle buluşmaya da başladık.

Bu elçilerin tepkisi ne oldu?

Çok ilgi gösterdiler ve her zaman aldıkları bilgiler için teşekkür ettiler. Ama verdiğimiz bilgileri ilgili yerlere iletmekten başka bir şey yapamayacaklarını da anlattılar. İki elçi bizimle özellikle ilgilendi. İsveç ve Norveç elçileri, bizimle birlikte Kamışlı'ya bile geldiler ve burada bizi dinlediler. 2006'da Azadi Partisi ve Gelecek Hareketi'yle birlikte yine açıklamalar yaptık; bunlar sırasında yine partimizin lider kadrosundaki iki üyesi tutuklandı.

Demek, Azadi Partisi ve Gelecek Hareketi'yle uzun bir işbirliği geleneği var. Peki, şu anda durum ne? Özellikle PYD ile ilişkinin nasıl olduğunu merak ediyorum.

2008'e kadar ne zaman bir gösteri düzenlediysek PYD'yi de dâhil ettik. Onları her zaman davet ettik. Ama onlar asla katılmadılar. Öcalan 1999'da teslim edildiğinden beri PKK ve/veya PYD ile rejim arasındaki ilişki kötüleşti. O andan itibaren de PYD izlenmeye başladı ve sonra 2008'de gördükleri bu baskı nedeniyle gösterilere katılamayacaklarını sürekli tekrarladılar.

PYD'nin 2003'te kurulmasından beri hep PYD'yi dâhil etmeye ve onlarla müzakere etmeye çalıştık. Ama ana sorun, PYD ile bir konuda uzlaşmanın aslında mümkün olmamasıydı. PYD, hep tek başına karar veremeyeceğini ve PKK'nin yeşil

ışık yakmasını beklemesi gerektiğini söyledi. PYD, PKK'ye bağımlı ve bu yüzden de PYD'yle aslında bir anlaşma yapılamaz. Bunu hep denedik, ama anlaşmalar asla tutulmadı.

Rejim, 2004'ten sonra, eskiden olduğu gibi etkisiz olmaları için Kürt partilerini baskı altına almaya çalıştı. Ancak Azadi Partisi ve Gelecek Hareketi olarak biz işimize devam ettik ve bu şekilde gitgide güçlendik.

2008 Newroz'unda Kürtler protesto amacıyla mum yaktı ve rejim yine Kürtleri katletti. Ayrıca Kürdistan'ı ekonomik olarak açlığa mahkum etmeye de çalıştı. 2008'deyse yine sekiz parti, Şam'da büyük bir basın açıklaması yaptı. O gün PYD de vardı. 2009'da yine partimizde Suriye Kürdistanı için özerklik talep etmeye karar verdik. Bunun üzerine rejim yine kadromuza karşı hareket etti, aralarında ben de vardım.

Özerklik talebi rejim için neden bu kadar tehlikeli?

Özerklik, Baas Partisi'nce her zaman bölünmenin ilk adımı olarak görüldü. Ben o tarihte üç ay hücre hapsinde tutuldum. Mahkemede amacımızın halkımızı kurtarmak olduğu konusunda tekrar ısrar ettim ve ne yaparlarsa yapsınlar fikrimizin değişmeyeceğini açıkladım. Bunun üzerine rejim bizi ayrılıkçılıkla suçladı. Oysa aslında Suriye'nin bölünmemesi için elimizden geleni yapıyoruz. 2011'de Arap Baharı'yla birlikte yıllarca süren muhalefet çalışmasının meyve verebileceği de anlaşıldı.

2011'de protestolar başladığında ve birçoğumuz hâlâ hapis-
teyken birdenbire rejimin taleplerimizi kabul ettiği ve örneğin bizimkilere vatandaşlıklarını iade edeceği söylendi.

Ama bu, durumu sakinleştirmeye yetmedi herhalde.

Rejim müzakere edip bir geçiş yönetimi kabul edebilirdi. Ama askerî yolu, baskı yolunu seçti. Sonuçta rejim devrimi yok

etmek istedi. Ama olmadı. Rejim gerçekten reform isteseydi işler asla bu raddeye gelmezdi. Ama hiç kimse kendini kolayca yok ettirmez.

Partiniz bu baskıya nasıl tepki verdi?

Çoğu Kürt partisi 26 Ekim 2011'de Kürt Ulusal Konseyi'ni kurdu. PYD'ye tek önemli güç olarak katılmak istemedi ve onun yerine kendi ulusal konseyi olan Batı Kürdistan Halk Meclisi'ni kurdu ve bizimle çalışmak istemedi.

Bundan sonra Meşal Tammo gibi birçok Kürt aktivist katledildi. Rejim bu isyankâr partileri susturmak istiyordu. Ancak bu gruplar susmayıp devam ettiler.

Peki, PYD ile sorununuz ne?

Sorun, PYD'nin her şeye egemen olmak istemesi ve her yerde bilfiil kendi yapılarını inşa etmesi. Böylece sonuçta geleneksel parti yelpazesinin dışında kalıyorlar, zira işbirliği dediğin böyle olmaz. Yine de Başkan Mesut Barzani'nin aracılığıyla Kürt Yüksek Komitesi'yle işbirliği yapabileceğimiz bir yol bulduk. Bu, Suriye rejimine karşı çok olumlu bir işaretti. Bununla federalizm olsun da şekli ne olursa olsun talebi vurgulanarak dile getirildi. Ancak bu işbirliği çok ağır aksak ilerliyor, üstüne üstlük artık demokratik protesto hareketinin tam zıddını temsil eden İslamcı grupların gitgide daha fazla tehdidi altındayız.

Son dönemde bu cihatçı gruplar neden bu kadar güçlendi?

Bir yandan Türkiye'nin bu grupları desteklediğini biliyoruz. Bu gruplar kısmen "Özgür Suriye Ordusu" adı altında da hareket ediyorlar. Gerçi bunların artık birbirleriyle bir işinin kalmadığı biliyoruz, ama şu anda devrime kalıcı olarak zarar vermek isteyen ve biz Kürtleri tehdit eden çok fazla avantacı var.

Peki, size göre Rojava'daki sosyal durum nasıl?

Serêkaniye'deki son çarpışmalardan sonra burada durum çok daha kötüleşti. Yakıt, elektrik ve gıda kıt. Rejimin tehditleri de ayrıca güvensizlik yaratıyor. Başkan Esad'ın muhalefeti bir süre önce "mikrop" ve "parazit" olmakla itham etmesi, bizde en kötüsünün olabileceği endişesi yaratıyor. En kötüsüne hazırlanmamız gerek ve savunmak için sivilleri silahlandırmak zorundayız.

Avrupa'nın Suriye konusundaki pozisyonunu nasıl değerlendiriyorsunuz? Partiniz Avrupa'dan ne istiyor?

Avrupa, Suriye muhalefetini siyasi ve insani olarak desteklemeli. Şimdiye kadar Avrupa'dan ne yazık ki çok az destek gördük.

Ama askerî müdahale istemiyorsunuz?

Hayır, buna ihtiyacımızın olmadığını düşünüyoruz. Ama Avrupa, Esad'a siyasi baskı uygulamalı ve sorumluluğundan kaçmamasını sağlamalı.

Hişam Şeyho

Kürt Gençliği Koordinasyon Komitesi

(Yekitiya Hevrêzên Ciwanên Kurd, YHCK), 11 Ocak 2013

Örgütünüz ne zaman kuruldu?

2011'de Suriye devrimi sırasında kurulduk, çünkü Suriye'deki devrimi desteklemek istiyorduk. Arap gençleriyle birlikte rejimin devrilmesi için çalışmak istiyorduk.

Ne tür faaliyetler yapıyorsunuz?

Ta en başından gösteriler düzenledik ve gösterilerle ilgili bildirimler dağıttık. Bunun için de kamuoyuna dönük mümkün olduğunca çok çalışma yapmaya çalıştık.

Kürt partilerinin yanı sıra Arap muhalefet gruplarıyla, mesela Özgür Suriye Ordusu gibi silahlı örgütlerle ilişkiniz nedir?

Kendimizi Suriye devriminin bir parçası olarak gördüğümüz için elbette Kürt partileri ve diğer devrimci güçlerle birlikte çalışıyoruz. Devrimin bir parçasıyız.

Hâlâ devrim mi bu? Bir iç savaşa dönüşme riski yok mu?

Ben de bunun olabileceğinden endişeliyim. Bazı şehirlerde ne yazık ki şimdiden bir iç savaşa evrilen gelişmeler yaşanıyor. Ama burada, Suriye Kürdistanı'nda bu tehlike yok. Oysa Halep veya diğer şehirlerde bu tehlike var.

Suriye'deki gelişmeler bağlamında ABD ile Avrupa'nın siyasetlerini nasıl görüyorsunuz? Avrupa ve uluslararası toplumdan ne bekliyorsunuz?

Devrimimizi destekleyen herkes bizi sevindiriyor ve Avrupa ile ABD'den bu tür bir desteğe ihtiyacımız var.

Tamam, ama nasıl bir destek istiyorsunuz? Askerî müdahale taraftarı mısınız, yoksa bunu reddedip daha fazla diplomatik veya insani destek mi talep ediyorsunuz?

Kesinlikle askerî bir destek istiyoruz. Rejime yönelik dışarıdan askerî saldırıları destekleme kararı aldık.

Hareketiniz Suudi Arabistan, Türkiye veya İran gibi bölgesel güçlerin tutumları hakkında ne düşünüyor?

Şu anda herkes kendi çıkarları adına hareket ediyor ve ne yazık ki bunun istenmeyen yan etkileri var. Devrimi destek-

leyen herkes nihai olarak kendi çıkarlarını izliyor, tıpkı rejimi destekleyenler gibi.

Şimdi Türkiye devrimi desteklerse bu Kürtler için de bir tehlike oluşturmaz mı? O zaman Türkiye, gelecekte Kürt özerkliğini önlemeye çalışacaktır. Böyle bir destek o zaman daha çok zararlı olmaz mı?

Türkiye elbette Kürt özerkliğinden korkuyor ve en başta kendi çıkarlarını korumaya çalışacaktır. Bu nedenle bizimle çıkar çatışmaları da var.

Peki, hareketiniz Suriye'deki Kürtlerin geleceği hakkında ne öngörüyor?

Demokratik ve federal bir devlet istiyoruz. Kürtler, Irak'takine benzer biçimde Suriye içinde özerklik elde etmeler.

Manal Huseyni

Kürt Kadınlar Derneği Başkanı (Komela Jinên Kurd li Amûdê/
günümüzdeki adıyla Kolişîna Kadın Merkezi), 11 Ocak 2013

Amuda'daki bağımsız kadın derneğinizi ne zaman ve neden kurdunuz?

Derneğimiz, 2011 devrimi ortamında doğdu. Önce gösterilere katıldık, biz de gerçekten etkili olmak ve kararlara ortak olmak istiyorduk. Başlarda sadece birkaç kadındık. Çok korkuyorduk ve güvenlik durumu hâlâ kötü olduğu için de gizleniyorduk. Zaman içinde durum iyileşti, birkaç kadın daha katıldı ve yavaş yavaş Amuda'da bir kadın derneğine dönüştük. Şimdi adı, "Komela Jinên li Amûdê", yani Amuda'daki Kürt Kadınlar Derneği.

Çalışmalarınız neye odaklanıyor?

Uzun zamandır farklı projeler gerçekleştiriyoruz; örneğin kadınların toplumumuzdaki rolü hakkında seminerler düzenliyoruz. Açık açık bu konuda konuşabiliyoruz, çünkü artık bu özgürlüğümüz var. Özgürlük demek, polis yok, emniyet güçleri yok demek –eskiden gizliydi, Suriye rejimince yasaklanmıştı.

Gösterilerde talepleriniz nedir?

Ana taleplerimizden biri, Suriye Anayasası'nda erkeklerle kadınların eşitliği. Yani siyasi taleplerde bulunuyoruz ve seminerlerle kadınları aydınlatmaya ve bilinçlendirmeye çalışıyoruz.

Bu seminerlerde hangi konular ele alınıyor?

Kadının konumuyla ilgili farklı sorunlar konusunda çalışıyoruz. Kadının ezilmesi konusunda seminerler yaptık bile, ama Suriye Anayasası'nda eşitlik gibi hukuki konuları da işliyoruz. Siyasi yönünü de aydınlatıyoruz: Kürt partilerinde sadece yüzde 5 oranında kadın var, kalan yüzde 95'i erkek. Sadece erkek başkanlar var, kadın başkanlar yok. Burada siyasette kadının rolü ne? Sadece PYD'de durum biraz daha iyi.

PYD dışında, neden bütün partilerde durum böyle?

Toplumumuz erkek egemen bir toplum. Şimdiye kadar siyasetçilerimiz, yani erkekler, kadının da katılabileceğini veya katılmasına izin verilebileceğini henüz kabul etmedi. Kapalı bir toplumuz. PYD'de durum biraz daha iyi çünkü katılmaları için kadınları desteklediler. Böylece kadınlar, emniyet güçlerinden daha az korktular. Bir şey yaptığımızda rejim tarafından takibata uğrayabilirdik.

Bunun PYD'nin feminist tutumlarıyla ilgisi yok mu?

Elbette bunun rolü büyük. PYD, kadının toplumdaki rolünün ne kadar önemli olduğunu biliyor ve bu yüzden de sadece erkeklerin değil kadınların da katılmasında daha fazla çıkarı var.

Cinsiyet konusu diğer Kürt partilerini etkiledi mi? Diğer Kürt partilerinde kadın programları var mı?

Kadınlar, partilerde rol oynamıyor çünkü bizzat partiler onlara bu imkânı sağlamıyor. Bu yüzden de kadınlar buralara katılmaktan uzak duruyor. Bu yüzden de kurar kurmaz derneğimize hemen birçok kadın geldi. Kadın kendini savunmalı ve hakları için mücadele etmeli.

Suriye'deki Kürt dernekleri çoğu zaman siyasi partilerin arka bahçe örgütleridir. Derneğiniz ne kadar bağımsız?

Bağımsız bir derneğiz. Ama üyelerimiz bireysel olarak bir partiyi desteklediğinde, bu o parti için çalıştığımız anlamına gelmiyor. Bir parti Kürt halkını daha güçlü savunuyorsa, o zaman onu elbette destekliyoruz. Sonuçta Kürt kadınlarıyız ve Kürt halkının bir parçasıyız, bu da doğal bir bağlantı. Ama bu yine de bir partiye ait olduğumuz anlamına gelmiyor. Kuruluş amacımız, haklarımız için mücadele etmek. Yönetim kurulumuzda farklı partilere üye kadınlar var.

Burada kadınların karşı karşıya kaldığı en önemli sorunlar nedir, peki?

İlk sorun, erkek egemen bir toplum olmamız. On yaşındaki bir erkek çocuğu yirmi yaşındaki ablasına hâlâ emir verebilir. Eş olarak da kocanın dediğini yapman gerekiyor. İkincisi, çalışmadıkları için kadınların erkeğe ekonomik bakımdan bağımlı olmaları. Kadın bu yüzden kendi arzularını ve hayalleri-

ni yaşayamıyor, çünkü erkeğin parasına bağımlı. Din ve kültür de rol oynuyor. Mesela bir kadın hayır diyemez. Birisi onunla evlenmek istediğinde ve babası ya da erkek kardeşi bunu kabul ediyorsa, kadının onayı olmadan da nişan geçerlidir.

Taleplerinizi destekleyen erkekler ve kadınlar var mı?

Toplumumuz hâlâ kadınları eşit kabul etmeye hazır değil. Hatta kadınlar diğer kadınların önüne taş da koyuyorlar. Haklarımızı talep ettiğimizde diğerleri şöyle diyor: "Hayır, bu olmaz. Biz kadınız. Olduğumuz gibi kalmalıyız." Burada kadın bile kadını eziyor. Ama erkeklerin kadının rolünü kabul etmeleri de önemli. Erkeklerin desteğinin eksik olması da kadınların büyük adımlar atmamalarının nedenlerinden biri. Kadın insan olarak görülmeli; hakları var ve bir şeyler yapma kapasitesi de var. Bu yüzden erkekler için de seminerler yapılmalı. Erkek kendini geliştirmeli ve kadını desteklemeyi öğrenmeli.

Baas rejimi, seküler bir diktatörlüktü. Diğer Arap ülkelerinde İslamcılar iktidarda. Esad'dan sonra kadınları daha da ezen bir rejimin iktidara gelmesinden korkmuyor musunuz?

Üç somut talebimiz var: Birincisi, rejimin devrilmesini istiyoruz. İkincisi, Kürt sorunu için en iyi çözüm olduğundan federal bir devlet istiyoruz. Üçüncüsü, anayasayla güvenceye alınmış kadın hakları istiyoruz. İslamcıların iktidara gelmesi elbette felaket olur. Ama bu gruplar Kürtler arasında fazla varlık gösteremiyor.

Kürdistan'ın diğer parçalarında hâlâ zorla evlendirmenin olduğunu biliyoruz. Burada da sorun mu bu?

Aileye bağlı, ama eskisi kadar büyük bir sorun değil artık. Zorla evlendirilen bir kız, bir hukukçuya gidip yasal konularda danışmanlık alabilir. Derneğimizde çeşitli çalışma gruplarımız

var, biri de çocuklar ve kadınlarla ilgileniyor. Psikologlarımız ve pedagoglarımız, evde sorunları olan çocuklarla kadınlara hizmet veriyor. Görevimiz, çocuklarla travmaları hakkında, yaşadıkları şeyler hakkında konuşup, sonra da birlikte bir çözüm veya yol bulmak. Şimdiye kadar Hama veya Humus'tan birçok çocuk geldi, ama bir süredir bizim çocuklar da, yani Amudalı çocuklar da geliyor. Amacımız bu çocuklara daha iyi bakmak. Ama başka çocuk hakları örgütlerinin desteğine de ihtiyacımız var, sadece elimizdekiler yeterli değil bunun için.

Öyleyse, derneğinizde farklı konulara odaklanan iki çalışma grubunuz var, öyle mi?

Dernekte çeşitli yetkinlik alanlarımız var. Yasal ve psikolojik yardımın yanı sıra sağlık danışmanlığı da veriyoruz. Ergenliğe ulaşan genç kadınlara, başka şeylerin yanı sıra cinsel ilişki yoluyla bulaşan hastalıklar hakkında bilgi veriliyor. Ama kadınlara, eğitimlerine katkı olsun diye ilkyardım kursu da veriyoruz. Ayrıca onlara ufak bir miktar parayla mali destek de sağlamaya çalışıyoruz. Bir keresinde doktora gitmek için parası olmayan hamile bir kadın geldi. Bunun üzerine onunla birlikte doktora gittik ve masrafın bir kısmını karşıladık.

Bu bağlamda doğum kontrolü de ele alınıyor mu?

Evet, hatta çok da önemli bir konu. Birçok kadın artık çocuk istemiyor ve onlara imkânları hakkında bilgi veriyoruz. Sorunumuz, rahatsız edilmeden buluşabileceğimiz ve başka kadınların bize gelebilecekleri kendi merkezimizin olmaması.

Kendi faaliyetleriniz için kendinize özel bir mekan en büyük arzularınızdan biri, öyle mi?

Evet ve medyaya erişim. Araçlarımız ve kişilerimiz o kadar sınırlı ki, çalışmamızı ihtiyaç duyulan her yere götüremiyoruz. Çalışmamızı mümkün olduğunca çok insana sunmak isteriz.

Ben de en azından LeEZA STK'mız üzerinden önemli faaliyetlerin için destek almaya çalışacağım.

Bu işimizi çok kolaylaştırır. Şu anda gerçekten de sadece aktivistlerimizin gönüllü çalışmalarına ve haftada bir kere bir oda veren insanların konukseverliğine bağlıyız. Buradaki erkekler gün boyu halka açık alanlara sahipler, çarşıya giderler, kahveye giderler veya sokakta bir arada otururlar. Biz kadınlar içinse halka açık bir araya gelebileceğimiz bir yer yok Amuda'da. Rojava'nın bütün şehirleri de benzer durumda. Gerçekten de birçok şey değişmek zorunda.

Zerdaşt Muhammed

Suriye Kürt Demokratik Birlik Partisi, Siyasi Büro üyesi
(Partiya Yekiti ya Demokrat a Kurdi li Sûriyê), 12 Ocak 2013

Size göre Kürt Ulusal Konseyi ile PYD'nin Batı Kürdistan Halk Meclisi, Kürt Yüksek Komitesi'nde nasıl işbirliği yapıyor?

2012 yazında Erbil Anlaşması'yla kurulan Kürt Yüksek Komitesi hiç çalışmıyor. Kürt Ulusal Konseyi üyesi partiler olarak biz PYD ile asla uzlaşmayacağız. Kürt Yüksek Komitesi, sadece içi çürümüş bir ödün demek. Mesela kuruluş sırasında sadece birlikte dış irtibat büroları kurma konusunda anlaşmış olmamız buna örnek olarak görülebilir. Ama bugüne kadar her parti kendi dış politikasını yürütüyor. Gerçi Erbil Anlaşması, artık bağımsız çalışmaya devam edemediğimiz için Kürt Ulusal Konseyi üyesi partilere pranga vuruyor ama PYD anlaşmayı dikkate almayı her zamanki gibi işine devam ediyor.

Kürt Ulusal Konseyi'nin Irak'taki Kürdistan Bölgesel Yönetimi'ne dayanarak Barzanilere fazlasıyla bağımlı olmasıyla Türkiye'nin etkisinin güçlendiğine dair PYD'nin eleştirisini anla-

yısla karşılamıyor musunuz? Ne de olsa Barzani ile Türkiye'nin ilişkisi artık çok iyi. Bazıları, Barzani'nin Irak'ta eğittiği birlikleri PYD'ye karşı kullanacağından da endişe duyuyor.

Mesut Barzani, ta en başından Suriye devrimini destekledi. Irak'ta eğittiği peşmergenin, en baştan beri asla diğer Kürt aktörlerle çarpışması düşünülmedi, tek hedef halkın acil bir durumda savunmasına hizmet etmesiydi. Rejim işbirliği yaparsa barışın güvenceye alınmasına hizmet ediyorlar. Barzani, peşmergenin asla diğer Kürt taraflara karşı kullanılmayacağı konusunda her zaman güvence verdi.

Peki, Türkiye'yle ilişkiler ne durumda? Sizin partinizin Türkiye'yle ilişkileri var mı?

Türk hükümetiyle hiç ilişkimiz olmadı. Türkiye'nin Suriye devrimini desteklemesi, Türkiye'yle işbirliği yapacağımız anlamına gelmez. PYD'nin bu suçlamaları tümüyle saçma ve PYD'nin rejimle yaptığı işbirliğinin üzerinin örtülmesini amaçlıyor. Ayrıca PYD'ye Serêkaniye'deki çarpışmalarda aktif destek sunan BDP'yle, yani bir Türk partisiyle yakın ilişkileri olan da PYD. Biz Arap muhalefetinin ve Türkiye'yle ilişkileri bulunan Suriye Ulusal Konseyi'nin parçası da değiliz. Ama insanlar Humus veya Halep'ten kaçıp bize geldiklerinde elbette onları da elimizden geldiğince destekliyoruz. Sonuçta Arap halkı da bu rejimden çok çekiyor.

Bu hâlâ bir devrim mi, yoksa gitgide bir iç savaşa mı dönüşüyor?

Devrim, kendi kendine, aşağıdan örgütlenen bir devrimdi. Partiler ve gruplardan hiçbiri, kendinde devrim adına konuşma hakkını göremez. 2011'de protestolar başladığında ve nihayet devrime dönüştüğünde, işte o zaman gerçek bir devrimdi. Ama rejimin güçlü müttefikleri var. Irak'taki Maliki hükümeti,

Hizbullah, İran ve Rusya, Baas rejimini destekliyor. Muhalefet olarak bizimse böyle müttefiklerimiz yok. AB ve ABD, bize çoğunlukla sırtını döndü. Oysa AB, Güvenlik Konseyi kararı olmadan da müdahale edebilirdi.

AB'den ne istiyorsunuz? Askerî müdahale mi?

Askerî değil insani müdahale istiyoruz. Kısa bir süre önce gerçekleştirilen "Suriye'nin Dostları" konferansı laftan ibaretti. Türkiye sınırının dibindeyiz ve ne yakıtımız, ne elektriğimiz var, sınırı da geçemiyoruz. ABD ve Avrupa da Güvenlik Konseyi'ni bahane ediyorlar. Onlar için mesele insan hakları değil, sadece kendi ekonomileri.

Artık Avrupa'da, rejimin devrilmesi durumunda iktidara cihatçıların geçebileceği endişesi var.

Suriye halkı cihatçıları istemiyor ve uzun süre teröristleri ülkeden uzak tutmaya çalıştı. Ancak siyasi durum, El-Nusra Cephesi gibi grupların gelmesine ve gitgide güçlenmesine yol açtı. Şayet birisi bütün teröristlerin buraya gelmesi, sonra da bunların yok edilmesi kararını almışsa, böyle bir karar birçok insan hayatına mal olacaktır.

Böyle bir komplo olduğuna inanıyor musunuz?

Birçok Suriyeli buna inanıyor. Ama biz bir şey bilmiyoruz. Bildiğimiz tek şey iç savaş sürdükçe daha fazla teröristin geleceği.

Muhammed Veli

Devrimci Öğrenciler Koordinasyonu Sözcüsü
(Hevreza Xwendevanen Şoreşe), 12 Ocak 2013

Örgütünüz ne zaman kuruldu ve hangi faaliyetlerde bulunuyorsunuz?

10 Kasım 2012'de, yani iki ay önce kurulduk ve öğrenciler olarak devrime ve rejimin devrilmesine katkımızı sunmak istiyoruz. Ama herkes gibi mevcut koşullardan çok zarar gören öğrenciler olarak kendi çıkarlarımız adına da çalışıyoruz.

Öğrencilerin özel sorunları nedir?

Aylardır birçok okul kapalı çünkü öğretmenler maaş almıyor; açık olan okul varsa bile birçok öğretmen derslere girmiyor artık. Özel ders yok. Birçok öğrencinin okula gidecek parası da yok, çalışmak zorundalar.

Benim mesela, okula gidebilmem için boyacı olarak çalışmam gerekiyor. Yani sabah erken kalkıyor, çalışıyorum ve sonra okula gidiyorum, ya da önce okula sonra çalışmaya gidiyorum. Öğretmenlerle öğrenciler, rızkını çıkarmak için çalışıyor, o zaman da okul geri planda kalıyor.

Peki, burada nasıl bir şeyler yapmaya çalışıyorsunuz?

Kendimiz ders grupları ve özel dersler düzenliyor, çocukları okula devam edebilsin diye fakir öğrencilerin ailelerini destekliyoruz.

Kendinize “devrimci öğrenciler” diyorsunuz, yani bilinçli bir siyasi talebiniz var. Sizin ne tür siyasi çalışmalarınız var?

Gösterilere katılıyoruz ve Kürt Ulusal Konseyi'yle birlikte çalışıyoruz. Kendimizi açıkça Suriye devriminin bir parçası olarak görüyoruz. Kürt halkı bu devrimin ana bir parçasıdır ve Suriye Anayasası'nda Kürt halkının kabul görmesi gerekiyor.

*Öğrenci örgütü olarak hepiniz çok gençsiniz. Kaç yaşındasınız?
17 yaşındayım ve yedinci sınıfa gidiyorum.*

Araştırmalarım sırasında röportaj yaptığım kesinlikle en genç kişi sensin. Senin gibi bir genç gelecek için nasıl Suriye hayal ediyor? Hangi ülkede büyümek isterdin?

Herkese modern okulların, düşünce özgürlüğünün bulunduğu, barış dolu bir ülkede yaşamak istiyoruz. İç savaş olmasın diye umuyoruz ve bunun için de çalışıyoruz.

Bunun gerçekçi bir gelecek umudu olduğuna inanıyor musun? Şu anda çatışmanın açıkça mezhepleşmeye yöneldiği işaretleri var.

Bu rejim nihayet devrildiği nde, Suriyelilerin barış içinde bir arada yaşayacak kadar akıllı olduklarına inanıyorum. Şu an elbette rejimin baskısı Sünniler, Nusayriler, Şiiler, Hristiyanlar, vs. arasında çatışmalara yol açıyor. Ama Esad bir kez devrildi mi hepimizin tekrar barış içinde birlikte yaşayacağından eminim. Umudum bu, inancım da.

Ortaya çıkan bir başka tehlike de radikal cihatçılar. Suriye'nin bir diktatörlükten bir başkasına geçebileceğinden korkmuyor musunuz?

Hepimiz demokrasi için sokağa çıktık. Bu devrim, diktatörlükte yaşamaktan bıkan demokratların ve gençlerin devrimi. Rejimi, tekrar bir başka diktatörlükte uyanmak için devirmeyeceğiz elbette. Bu grupların daha da güçlenmesi, rejimin devrime verdiği tepkisiyle ilgili. Ama Suriye gençliği ne Baasçıların ne de İslamcılarının kendilerini bir kez daha ezmesine izin verecek.

Munzur Eskin

Kürt Gençlik Hareketi Yüksek Komitesi kurucusu ve üyesi
(Tevgera Ciwanên Kurd, TCK), 12 Ocak 2013

Gençlik hareketiniz ne zaman ve neden kuruldu?

2004'teki Kamışlı olaylarından sonra, Kürt partilerinin rejimin baskısına verdikleri tepkiden memnun olmadığımız ve rejime tutarlı biçimde meydan okuyan yeni, radikal bir gençlik hareketi kurmak istediğimiz için bir araya geldik. O günlerde hepimiz hâlâ çok gençtik, hatta kimimiz silahlı bir isyan hayaliyle silahlı mücadele için donanan bir grup kurdu. Ne yazık ki grubumuza gizli servis sızdı ve planlarımız ortaya çıkarıldı. Bu yüzden de grubumuzdan birçok kişiyle birlikte 2006'da tutuklandım.

O zaman sizden kaç kişi tutuklandı?

2006'da toplamda kırk üyemiz tutuklandı. Hepimiz gençtik, buna rağmen hepimiz hapiste işkence gördük. Aslında işkence Suriye hapishanelerinde rutin bir uygulamaydı. Elektrik verilerek, dövülerek ve yüzümüze su dökülerek işkenceye uğradık. Ancak psikolojik işkence de aynı şekilde kötüydü. Başta ailem 15 ay boyunca benden ve nerede olduğumdan habersizdi. Ortadan kayboluvermişim. Aktivistlerimizin birçoğunun ailesi aynı durumdaydı. Ben, toplam dört yıl üç ay hapishanede kaldım.

İşkence her zaman başlı başına travmatik bir deneyimdir, ama bu kadar genç olunca özellikle kötü olmalı. Senin gibi gençken işkenceye uğrayan insanlar için bir yerlerde destek var mı?

Profesyonel yardım yok. İşkence bana sadece psikolojik değil, fiziksel olarak da zarar verdi. Artık kalın camlı bir gözlük takınam gerekiyor. Burada psikoterapi gibi bir şey yok. Ancak

arkadaşlarımın yanında iyi olduğumu ve siyasi mücadelenin bana güç verdiğini düşünüyorum. Bu da bir tür terapi.

Peki, serbest kaldıktan sonra tekrar ne zaman kuruldunuz?

Örgüt olarak hep vardık. Sadece başlarda eylem yapacak durumda değildik. Serbest kaldıktan hemen sonra siyasi çalışmaya tekrar başladım, tıpkı silah arkadaşlarım gibi. 2011 protestolarıyla birlikte bize birçok yeni genç kız ve erkek katıldı. Hemen şunu da belirtmem gerekir ki, diğer partilere nazaran grubumuzda her zaman birlikte mücadele eden kızlar ve erkekler vardı. PYD gibi kendi kadın örgütümüz de yoktu, bizde her şey birlikte yapılıyordu. Bu konuda bütün diğer hareketlerden ayrılıyoruz.

Bugün nasıl örgütlüsünüz? Ne tür faaliyetlerde bulunuyorsunuz?

Biz gerçekten de genç erkeklerle genç kadınların birlikte örgütlü olduğu, farklı bölgesel grupları bulunan bir hareketiz. Şu anda aralarında Kamışlı, Kobanê, Afrin, Amuda, Serêkaniye, Darbasiye, Tirbespiye, Derik ve Halep'in bulunduğu on farklı şehirde gruplarımız var. On sekiz yaşın altındaki gençler için, yaşlılarıyla TCK'ye hazırlandıkları bir tür hazırlık grubu var. Gençler için toplantılar, seminerler ve kurslar düzenliyoruz, hem de sadece siyasi programlar değil, ilkyardım veya dil kursları da.

Sizin hareketiniz PYD'ye karşı özellikle eleştirel olmakla tanınıyor. Neden?

PYD, rejimle işbirliği yapıyor ve şu sıra oldukça baskıcı bir rejim kuruyor. PYD tek başına hükmettiğinde yine bir diktatörlük olacak ve onunla da rejimle yaptığımız gibi mücadele etmemiz gerekecek.

Kürtler arasındaki çatışmalar son aylarda şiddetlendi ve birçok insan Kürtler arası bir iç savaş endişesi taşıyor. TCK bu sorunu nasıl görüyor?

Aslında PYD'ye bağlı olmayan başka silahlı Kürt birliklerinin olması bizi memnun eder. Belki o zaman PYD, Erbil Anlaşması'na uyar. Ama şimdi diğer siyasi partilerle hareketlere istediklerini yapıyorlar. Barzani'nin peşmergesinin eğittiği insanları nihayet buraya gönderip böylece PYD'nin şiddet tekeline bir karşılık oluşturması çok iyi olurdu. PYD ancak böyle uzlaşma yapması gerektiğini anlardı.

Avrupa ve ABD'nin Suriye'deki çatışmayla ilgili tutumuna ne diyorsunuz?

Avrupa ve ABD, aşırı tereddütlü ve bizi rejime teslim ediyorlar. Rejim, İran ve Rusya tarafından etkin biçimde destekleniyor. Elimiz boş, bu şiddete maruz kalıyoruz. Bu yüzden de Batı bizi terk ettiği için hayal kırıklığına uğradık.

Ama Suriye muhalefeti –Kürt muhalefeti de dâhil– Avrupa ve ABD'den somut olarak ne istedikleri konusunda anlaşamıyorlar ve bu durum da her tür müdahaleyi zorlaştırıyor. Siz, yani TCK Avrupa ve ABD'den somut olarak ne istiyorsunuz?

Bunu yazılı olarak bir açıklamada resmen dile getirdik zaten: AB ile ABD'nin askerî müdahalesini ve devrimi desteklemesini açıkça istiyoruz. Avrupa ve ABD, bu müdahaleyle ilgili maliyetleri ve riskleri paylaşabilirler. Askerî olarak desteklenmezsek, terk edilirdik ve rejim kazanır.

Hasan Draye ve Hla Draye

Amuda Sanat ve Eğitim Komitesi kurucusu, 12 Ocak 2013

Çarşının üstünde ufak bir evde karanlıkta gençlere ud çalmayı öğreten eski bir komünist ve bizzat öğrenci ve organizatör olarak katılan genç kızı Hla; Amuda'daki kültür hayatının çerçevesi siz misiniz?

Hasan: Devrim sırasında kendiliğinden faaliyete geçtik ve Kürt ve Arap müziği dersi vermeye, okumalar ve şiir geceleri örgütlemeye ve ufak konserler düzenlemeye başladık.

Hla: Bizde iki farklı müzik grubu var: biri birlikte müzik yapan deneyimli sanatçılar, diğeri de elbette yetenekleri olan ama henüz bir şeyler öğrenmeleri gereken ve babamın eğitim verdiği gençler.

Elektriği olmayan bir şehirde, karanlıkta oturup müzik yapmak harika bir şey. Ama bir enstrüman öğrenmek için uygun koşullar mı bunlar?

Hasan: Belki en uygun koşullar değil. Ama en önemlisi motivasyon, ondan da bolca var! Yıllarca Kürt müziğini ve kültürünü sadece gizlice ve özel hayatta veya düğünlerde yaşayabiliyorduk. Şimdi bunu açık açık yapabiliyoruz. Kültür, devrimin önemli bir parçası!

Hla: Babam gibi siyasetle pek ilgilenmiyorum, komünist hiç değilim.

Karanlıkta Halid Bekdaş'ın resmi zaten görünmüyor.

Hla: [gülüyor] Ben kültürü önemsiyorum. İnsan olarak zor durumda da müzik yapmamız veya şiir okumamız gerekiyor. Bunun için ne para ne de elektrik lazım; şimdiyse bunu açık açık yapma özgürlüğümüz var. Bu açıdan Amuda'da gerçekten de özgürleştik.

Ama bu, kültürün de siyasi olduğunu gösteriyor.

Hla: Belki, ama siyasi bir partiyle ilgisi yok.

Nasıl örgütlendiniz?

Hla: Müzik gruplarının dışında beş alt komitemiz daha var. Birincisi çeviriler ve araştırmalarla, ikincisi tiyatro ve şiirle, üçüncüsü medyayla, dördüncüsü maliyeyle, beşincisi de halkla ilişkilerle ilgileniyor. Bu alt komiteler gönüllü ve elbette birlikte çalışıyor. Kurulduğumuzdan bu yana, birçok insanın geldiği tiyatro ve şiir geceleri düzenlemeyi de başardık. Buradaki insanlar, özellikle de gençler kültüre gerçekten açlar! Birçoğumuz şimdiye kadar gelişemedik veya şiirlerimizi sadece en yakın arkadaşlarımıza okuduk. Oysa şimdi seyircinin önüne çıkabiliyoruz!

Hasan: Biz müzisyenler sadece Kürt kültürünü aktarmıyoruz, Arap ve uluslararası müzik de çalışıyoruz. ("Çav Bella"nın Kürtçe versiyonunu çalmaya başlıyor...)

Müfit Haznevi

Şeyh Maşuk Haznevi'nin oğlu, Nakşibendi Şeyhi, 21 Kasım 2013

Babanızın ölümünden sonra sürgüne gittiniz ve şu anda Norveç'te yaşıyorsunuz, ama babanızın izinden yürümeyi sürdürüyorsunuz.

Evet, Norveç'te Oslo yakınlarında bir Kürt-İslam merkezini yönetiyorum ve babamın izinde dinler arası diyalogda faalim. Dindar bir insanım. Ancak şu an için durum sadece dinsel olarak faal olmaya izin vermediğinden, siyasal olarak da faalim. Dünyada böyle siyasi bir ortamda, ama özellikle de şu an Suriye'de yaşanan ortamda dinsel cemaatler barış için çalışmalı.

Ne zamandır sürgündesiniz?

Bugün deyim yerindeyse doğum günüm. Tam yedi sene önce Norveç'e geldim. 10 Mayıs 2005'te babam kaçırıldı ve bundan bir yıl sonra da ben sürgüne gittim. Babamın ölümünden sonra benim için de Suriye'de kalmak fazla tehlikeliydi.

Babanızın başına ne geldiğini bugün daha iyi öğrendiniz mi? Cinayeti aydınlanmadı ya.

Yüzde yetmiş ne olduğunu biliyorum. Gerçeği öğrenmek için çok uğraştım ve tanıklarla konuştum. Biliyorsunuz, cinayetin arkasında rejimin olduğundan kuşkulaniyor. Babam, Kürtler arasında önemli bir aracılık rol oynadığı için rejim için bir tehditti. Kamışlı'da babamın dinler arası diyalog merkezi vardı; burada çok modern ve demokratik bir İslam tanıttı ve Hristiyanlar, Yahudiler ve Ezidilerle birlikte çalıştı. Kürtler arası aracılık rolüyle onu epey popüler kıldı. Dolayısıyla babam çok seviliyordu ve rejim için gerçek bir tehditti. Ama şu an daha fazla ayrıntıya girmek istemiyorum.

İslamın Suriye'deki Kürt toplumunda rolü ne?

Kürtler olarak bizim sorunumuz, dini hep düşman olarak görmüş olmamız. Hem dindar hem de Kürt olan az sayıdaki aileden biriyiz. Diğer çoğu dindar aile, günün birinde Kürt halkından uzaklaşıp onlara yabancılaştı.

Ama Nakşibendi ve Kadiri şeyhlerinin Kürtler arasında her zaman önemli toplumsal ve siyasi rolleri olmuştur.

Nakşibendiliğinki çok daha önemliydi. Kürt tarihinin, Molla Mustafa Barzani gibi neredeyse bütün önemli kişileri Nakşibendi'ydi. Ama Molla Mustafa Barzani'den sonra birçok şeyhin olumsuz etkisi oldu. Bu yüzden de birçok Kürt, dini bugün düşman olarak görüyor.

Babanızın zaten partiler arasında önemli bir arabuluculuk işlevi vardı. 2013'ten beri de Kürtler arasındaki çatışma epey arttı. Sizin gibi insanlar, PYD ile Kürt Ulusal Konseyi partileri arasında aracılık rolü oynayabilir mi?

Kürtler arası çatışma bize çok zarar veriyor. Ne yazık ki Kürtler olarak kendimizi başkaları için feda etmeye hazır bir özelliğimiz yok, tam tersine ha bire birbirimizle kavga ederiz. Ancak benim için bütün taraflarla görüşme kanallarını açık tutmak önemli. Ama işte, yedi yıldır da sürgündeyim. Arabuluculuk çabalarımız şimdiye kadar başarısız oldu. Böyle bir durumda insanlar sadece güçlü olanları dinler. Ancak, iş Kürtler arası bir iç savaşa dönüşmeden bu çatışmayı ortadan kaldırmaya çalışıyoruz.

Salih Müslim

Asya Abdullah ile birlikte Demokratik Birlik Partisi Eşbaşkanı
(Partiya Yekitiya Demokrat, PYD), 30 Aralık 2013

Oğlunuz Şervan, kısa bir süre önce, henüz 17 yaşında iken bir çatışmada öldü. Önce başımız sağ olsun demek istiyorum.

Teşekkürler. Özgürlük için mücadele ederken bedelini de ödememiz gerekiyor. Bu da benim ödemem gereken bedeldi.

Oğlunuz hangi siyasi proje için canını verdi? Partinizin, Suriye'deki Kürtler için hedefi nedir?

Özerkliğin belli bir biçimini oluşturan demokratik özyönetim istiyoruz. Suriye içinde Kürtler için demokratik haklar ve anayasal tanınma istiyoruz. Ancak bağımsızlık ve Kürt ulus devleti istemiyoruz. Bu yaklaşımı, Ulusal Demokratik Değişim Koordinasyon Komitesi'ne de sunduk ve Arap partileri de bunu onayladı. Bu özerkliğin tam olarak neye benzeyeceği

konusunu müzakere edebiliriz. Sonuçta her devletin kendine özel bir federatif yapısı var. Bu konuda Almanya, İsviçre veya Birleşik Devletler de birbirinden ayrılıyor. O zaman bu modellerden hangisinin Suriye için en iyisi olduğunu görebiliriz. Önemli olan insan hakları ve demokrasi temelinde kendi kendimizi yönetmek istememiz. Kesinlikle istemediğimiz şey de yeni sınırlar! Ayrılıkçı değiliz. Suriye'den bağımsız bir Kürt ulus devleti istemiyoruz. Ama bunun dışında her şey müzakere edilebilir.

Rejimin Suriye Kürdistanı'ndan çekilmesinden bir buçuk yıl sonra özyönetim konusunda hâlâ sorunların olması anlaşılır. Ancak sizin partinizle diğer Kürt partileri arasında sert çatışmalar var ve hâlâ demokratik açıdan meşru yapılar yok. Ne zaman özgür seçimler olacak?

Özyönetim konusunda sadece bir öneri yaptık. Elbette tek başına hükmetmek istemiyoruz ve kontrolümüz altındaki bölgelerde seçimlere hazırlık yapıyoruz. Kesinlikle tek başına hükmetmek istemiyoruz, tam tersine diğer partilerin de katılımını istiyoruz. İki konsey de, yani Kürt Ulusal Konseyi ve Batı Kürdistan Halk Meclisi bu yaklaşım şekline ilkesel olarak onay verdi. Şu anda seçimleri hazırlayan ve üç kanton olmasına karar veren bir komite var; buna göre Cizire, Kobanê ve Afrin'in her birinde seçimler yapılacak. Yani hazırlıkların tam ortasındayız ve seçimleri inşallah yakında yapabileceğiz.

Birkaç aydır PYD ile Kürt Ulusal Konseyi'nin diğer partileri, özellikle de Barzani'nin KDP'siyle yakın ilişkileri olanlar arasında büyük çatışmalar yaşanıyor. Bu partiler de seçim hazırlıklarına dâhil mi ve aday olacaklar mı?

Kürt Ulusal Konseyi de zaten bir birlik halinde değil ve çoğu parti de artık bizimle işbirliği yapıyor. Ancak her şeyi

bozmak ve 2012 yazında yapılan Erbil Anlaşması'nı²⁶ da sabote etmekten hoşlanacak birkaç güç var.

Kimi kastediyorsunuz?

Mesut Barzani'ye bağlı partileri. Hâlâ Asayiş'in PYD'ye bağlı olduğunu iddia edip, yok şunu yaptı, yok bunu yaptı deyip duruyorlar. Ama bu doğru değil, onlar Kürt emniyet güçleri.

Ama herhalde PYD'nin emniyet güçlerini ve Halk Savunma Güçleri/YPG'yi kurduğunu reddetmeyeceksiniz?

Hayır, reddetmiyorum. YPG ile Asayiş'i, gerekli olduğunu gördüğümüz için kurduk. Ama onlar bizim parti milislerimiz değil. Tek bir emniyet gücünün ve tek bir ordunun olması gerektiğini savunuyoruz, her partinin kendi milislerini barındırmasını değil. Ama onların bizim silahlı güçlerimiz olduğu suçlamasıyla karşılaşıyoruz ve PKK'yle karşılaştırılıyor.

Belki PKK değilsiniz, ama en azından PKK'nın kardeş partisisiniz.

Evet, buna kimse itiraz etmiyor zaten. Ama sürekli onlarla karşılaştırılmamız yanlış.

Seçimlere dönersek. Bu seçimlere katılmaya hazır olduğuna hangi partiler işaret etti şimdiye kadar? Daha somut soracak olursak, PYD'yle aralarına en büyük mesafe koyan partiler, yani Azadi Partisi ile Barzani'nin Irak KDP'sinin kardeş partisi el-Parti de katılıyor mu?

Kürt Ulusal Konseyi'nden bir dizi parti katılacağıнын işareti verdi. Şu anda birlikte çalıştığımız üç Kürt partisi var.

²⁶ 2012 yazında Irak Kürdistanı'nın başkenti Erbil'de, Kürt Ulusal Konseyi ile PYD arasında yapılan anlaşmayla Kürt Yüksek Komitesi kuruldu; ancak artık sadece kısıtlı biçimde işleyen bir işbirliği var.

Ama katılmayan partiler de var. Şu anda her türlü işbirliğini reddeden iki parti var, Azadi Partisi ile el-Parti.

Ama seçimlere katılmalarında sorun yok?

Tabii ki. İsterlerse, memnuniyetle.

Kasım'da PYD, Suriye'de Kürtlerin bölgesel özyönetimini resmen ilan etti. Rejimin buna tepkisi ne oldu?

Muhalefetinkine çok benzer bir tepki verdi. Gerçi iki tarafta da farklı sesler duyuldu; ama çoğunluk bizi hâlâ ayrılıkçılıkla suçlayarak bu özyönetimi kabul etmek istemiyor. Bu yüzden de iki tarafla da mücadele ederek bu özyönetimi kazanmamız gerekiyor.

Son aylarda Suriye'deki seküler muhalefet grupları açıkça zayıfladı. Buna karşın El-Nusra Cephesi, Irak ve Şam İslam Devleti gibi cihatçı gruplar ve diğer gruplar güçlendi. Avrupa'dan bile gitgide daha çok sayıda Selefi genç, cihat için Suriye'ye geliyor. Bu, Kürtler için ne anlama geliyor?

Suriye'deki gerçek muhaliflerle en baştan beri işbirliği yaptık. Sonra, sahada var olmayan ve Batı'nın kurduğu Suriye Ulusal Konseyi gibi gruplar ortaya çıktı. 1980'li yıllarda gördüğü baskıdan önce burada epey güçlü olan Müslüman Kardeşler'in bile sahada örgütlenmesi yok. Batı, burası için ülke içinde temeli olmayan yeni bir muhalefet yaratmaya çalıştı. En başından beri çatışmanın militaristleşmesine karşıydık. Zira silah satın aldığınız andan itibaren silahları size sağlayana bağımlı olursunuz ve onların politikasını izlemeniz gerekir. Bu yüzden de cihatçılar nihayetinde bağımsız aktörler değil, araçlardır. Kendi stratejileri, kendi hedefleri yok, sadece araçlar.

Kimin aracı?

ABD'nin, ya da daha doğru ifadeyle emperyalizmin veya finans sermayesinin. Suriye'de, bölgenin diğer birçok ülkesinde yaptıklarının aynısını yapmak istiyorlar. Bunun içinse sahada onlar adına bunu gerçekleştirecek itaatkâr, silahlı gruplara ihtiyaçları var. Kosova'da yaptılar bunu, şimdi de burada yapıyorlar.

Amaçları ne? Batı yanlısı bir rejim mi kurmak?

Hayır, durum daha karmaşık. Günümüzde artık eski otoriter rejimler ayakta tutulamıyor, çünkü küreselleşme, internet ve günümüzdeki bütün bu imkânlar sayesinde özgürlük isteği çok daha belirgin. Ama nasıl ki Tunus'ta devrim çalındıysa, burada da devrim çalınmak isteniyor. Tunus'taki birkaç solcu muhalifle iletişimdeyiz ve hepsi kendilerinde olduğu gibi devrimin çalınmaması için bizi uyarıyorlar. Mesela Türkiye'deki gibi bir İslami rejim, emperyalizm açısından iktidarını sürdürmesi için bir alternatif olur.

Biraz önce militarist bir çatışmada insanın silah tedarik edenlere bağımlı olduğunu söylediniz. Peki, PYD silahlarını kimden aldı? Kürt emniyet güçlerini ve YPG'yi kim donatıyor?

Çoğu silahlar kendi kaynaklarımızdan geliyor, karaborsadan satın alındı ve rejimi Kürdistan'ı terk etmeye zorladığımızda da onların silahsız ve cephanesiz çekilmelerine izin verdik. Böylece rejimin önemli sayıda silahını ele geçirdik.

Suriye Kürdistanı'nda, Suriye'nin diğer bölgelerinden gelen, 500.000'in üzerinde yerinden yurdundan edilmiş insan var. Daha geçen kış tedarik durumunun çok kötü olduğuna ve hiçbir uluslararası yardımın bölgeye ulaşmadığına tanık oldum. Şimdi, bir yıl geçtikten sonra durumları nasıl?

En azından yakıt kıtlığını ortadan kaldırılabildik. En azından insanlar bu kış ısınabilecekler. Ancak gıda ve tüketim mallarıyla ilgili tedarik durumu yerli halk için de zaten pek iyi değil ve Suriye'nin diğer bölgelerinden kovulanlar içinse daha kötü. Hâlâ uluslararası yardım yok. Çoğu büyük yardım örgütü burada ya hiç yok ya da Uluslararası Kızıl Haç, Suriye Kızılay'ıyla işbirliği yapıyor; o da zaten bizimle değil rejimle işbirliği yapan bir Arap örgütü. Rejim zaten bölgemizden tümüyle çekilmedi, örneğin Kamışlı'daki havaalanını hâlâ kontrol ediyor. Bir şeyler tedarik ediliyorsa da bize değil bu makamlara ediliyor.

Rejim sadece havaalanını kontrol etmeye devam etmiyor. Son aylarda Kürt özyönetiminin başkenti Kamışlı'da rejim açıkça varlığını daha fazla gösterdi. 14 Kasım'da Baas Partisi yandaşları Kamışlı'da gösteri yapıp "Kanımız ve ruhumuz sana feda, Beşar" gibi alışıldık sloganlarını engellenmeden atabildiler. Rejimin emniyet güçleri de tekrar Kürt bölgelerinde faal görünüyor. Kasım'da ordu gizli servisi, ünlü şarkıcı Şerif Ömeri'yi tutukladı. 18 Aralık'ta beş yolcu ve bir taksi şoförü, 26 Aralık'ta Kürt Gençlik Hareketi'nden iki aktivist rejimin emniyet güçlerince Kamışlı'da tutuklandı. Kürt özyönetiminin başkentini kim kontrol ediyor? Rejim mi, Kürtler mi?

Dediğim gibi rejim oradan tamamen geri çekilmedi. Kamışlı'daki durum çok karışık. Rejimin kontrolü altında olan sadece havaalanı değil, Arapların yaşadığı mahalleler de öyle. Kamışlı'da 35.000 üyesiyle hâlâ rejimi destekleyen Tay adında bir Arap aşireti var. Bu Arap aşireti üyelerinin yaşadığı mahalleler bizim kontrolümüzde değil. Baas Partisi'nin gösterisi ve tutuklamalar, işte bu Arap mahallelerinde yaşandı. Ana hedeflerimizden biri bir etnik çatışmayı önlemek. Halkların kardeşliğine inanıyoruz ve Kürtlerle Araplar arasında çatışma istemi-

yoruz. Tay aşiretiyle de savaşmak istemediğimiz için bölgede durum çok karmaşık. İslamcılar nedeniyle Kürtlerle Arapların arasında çatışmaların yaşandığı Serêkaniye'deki durumu şimdiye kadar diğer şehirlerde önleyebildik. Ama bunu da ancak Arap aşiretleriyle bir şekilde birlikte varolma yolunu bulabilirsek olur. Haseke'de durum daha da zor. Orada Kürt mahallelerini biz kontrol ediyoruz, Arap mahallelerinin bir kısmını rejim, bir kısmını da İslamcı muhalefet kontrol ediyor. Bu tür durumlarda önceliğimiz, şehir içinde çatışmaları önlemek.

Kamuşlı'da birçok Suriyeli-Arami ve Ermeni Hristiyan var. Bunlar nerede ve onların mahallelerini kim kontrol ediyor?

Hristiyanlar bizim tarafımızda. Bölgeleri de Kürtlerce kontrol edilip korunuyor.

PYD'yi eleştiren Kürtler sürekli, partiyi çok otoriter bir rejim kurmakla suçluyorlar. Sürekli diğer Kürt partilerinin üyelerinin kaçırıldıklarına dair haberler alınıyor ve 27 Haziran'da Amuda'da aktivistlerin tutuklanmasını protesto eden gösterilerde göstericilerle Halk Savunma Güçleri (YPG) arasında öldürücü çatışmalar yaşandı. Rakip Kürt gruplarına karşı neden bu tür baskıcı önlemler alınıyor?

Bir kez daha vurgulamak istiyorum, Asayiş ve YPG, partimizin silahlı birimleri değil, Kürt özyönetiminin emniyet güçleridir. Düşmanlarımız, birisi tutuklandığında durumu sanki suçlu olan partimizmiş gibi sunuyor. Ama bizde emniyet güçleri ve mahkemeler var ve bunlar da partimizle özdeş değil. Suçlu birisi tutuklandığında hemen PYD'nin onu kaçırdığı söyleniyor.

Ama Amuda'dakiler siyasi aktivistlerdi, zaten sonra Temmuz başında serbest bırakılmışlardı.

Evet, bu kişiler kimden para aldıkları ve ne tür bağlantılarının olduğuna dair sorgulandılar sadece; sonra da serbest bırakıldılar. Bütün bunlar, zaten Amudalı olan Suriye Ulusal Konseyi'nden Abdulbaset Seyda'nın, Türk müttefiklerinin ve Irak Kürdistanı'ndaki destekçilerinin sahnelediği bir provokasyondur. Daha çarpışmalar başlamadan sınırın Türkiye tarafında ambulanslar park edildi ve Barzani'nin Rudaw televizyonundaki muhabirlere o gün daha uzun çalışmaları gerektiği söylendi. Ayrıca bu çarpışmalarda gösterinin içinden biri, YPG'nin askerlerine ateş etti. Ancak o zaman YPG savaşçıları göstericilere ateş etmeye başladı.

Sizi eleştirenler bunu farklı anlatıyorlar ama.

Evet, ancak onlar bu kişiler, size Abdulbaset Seyda ve Türkiye veya hazır tutulan ambulanslar hakkındaysa bir şey söylemiyor. Ama siyasetçi olarak yine de YPG savaşçılarının bu durumda aşırı tepki verdiğini ve kalabalığa ateş ettiklerinde bir hata yaptıklarını söylemek isterim. Bunu yapmamalıydılar. Fakat kiminle karşı karşıya olduklarını bilmediklerinde bu tür şeyler yaşanabilir.

Diğer partilerden veya Kürt Gençlik Hareketi'nden Kürtler, artık neredeyse hiç kimsenin PYD olmadan, hatta PYD'ye karşı gösteri yapmaya cesaret edemediğini anlattı.

Gösteri yapacağını bildiren herkes bizde gösteri yapabilir. Bize karşı olsalar bile barışçıl gösterilere karşı çıkmıyoruz. Ama bölgemizin güvenliğini de güvenceye almamız gerek ve Suriye'deki gibi birçok yabancı aktörün müdahil olduğu bir savaşta en azından savaşı uzak tutmak hiç de kolay değil. Bunu başarabildiğimiz için de halk artık bizi seviyor. YPG savaşçıla-

rı Kürtler için kahraman, ayrıca YPG ve Asayiş'e saldıranlara bizzat halk da saldırmış olabilir. Parti olarak bizim bununla bir ilgimiz yok, tam tersine Kürt özyönetiminin güvenliğini daha da güvence altına almak için elimizden geleni yapıyoruz.

Bu güvenlik sorunlarından biri de herhalde cihatçı grupların sayısının artması. Orta Avrupa'dan gitgide daha fazla genç erkek, sözüm ona cihada katılmak için Suriye'ye doğru yola çıkıyor. Bu konuda ne yapmalıyız?

Bu gençlerle konuşup vazgeçmeleri sağlanmalı. Almanya veya Avusturya'dan genç erkeklerin neden savaşmak için Suriye'ye geldiklerini bilmiyorum. Bence bunun Suriye'deki durumdan ziyade buradaki durumla ilgisi var. Ancak keşke birisi bu insanlarla ilgilense ve böylesine aptallıklar yapmadan önce onlarla bir daha konuşsa. Sanırım radikalleşmiş gençler için kesinlikle önleyici programlar gerekli.

Avusturya hükümetinden, Suriye'yle ilgili olarak başka ne istersiniz?

Avusturya, uluslararası alanda her zaman çok saygın bir ülkeydi ve küçük bir devletin de diplomasi alanında önemli olacağını sık sık kanıtladı. Özellikle barış siyaseti açısından Avusturya uzun süre önemli bir rol oynadı ve bölgede kendi çıkarlarını takip etmeyen ve barış odaklı bir dış politika savunan Avusturya gibi ülkelerin uluslararası tartışmalara bu kadar az katkı sunması çok yazık. Avusturya'nın Suriye'de iç savaşın diplomatik yoldan çözülmesi için daha fazla müdahil olmasını isteriz.

Mustafa Hıdır Oso

Suriye Kürt Özgürlük Partisi Genel Sekreteri
(Partiya Azadî ya Kurd li Sûriyê), 18 Şubat 2014

Ocak 2014'te PYD, Suriye'de üç kantonun özerkliğini ilan etti. Azadi Partisi ve Kürt Ulusal Konseyi'nin birçok diğer partisi de bunu kabul etmeyip bu konuda PYD ile işbirliğini reddediyor. Neden?

PYD, Beşar Esad'ın Baas rejimiyle işbirliği yapıyor. Yani bu özerklik biz Kürtlere bir şey getirmeyecek. PYD, rejimle işbirliğini sona erdirmedikçe böyle bir özerkliğin değeri yok. Özerkliği sadece Rojava halkı ilan edebilir, tek başına belli bir parti değil. Partim, Kürt halkının özerkliği için işbirliği yapmak amacıyla PYD ile birlikte çalışmak istedi. PYD'nin bizimle birlikte muhalefetle işbirliği yapmasını istedik. Ancak PYD, muhalefetle böyle bir işbirliğini reddetti. PYD'yi rejimi kollamaktan vazgeçmesi konusunda ikna edelim dedik. Ne yazık ki bu çabalar boşa çıktı. Bütün Suriye vatandaşlarının dini ve etnik kökenlerinden bağımsız olarak işbirliği yaptıkları bir federal sistem için çalışıyoruz. Sadece Kürtler için değil, nihai olarak bütün Suriyeliler için mücadele ediyoruz. Sonuçta Suriye sadece Araplarla Kürtlerden ibaret değil, birçok Hristiyan azınlığa da sahip. Bu rejimi ancak birlikte devirebiliriz.

Ama PYD bu kantonları ilan etti ve Mayıs'ta seçimler olacağını da belirtti. Bu seçimler gerçekten de yapılırsa partiniz aday olur mu, yoksa seçimleri boykot mu eder?

Elbette bu seçimlere katılmayacağız.

Şu sıralar iki Azadi Partisi, yani el-Parti ile Kürdistan Yekîti Partisi arasında yeni bir parti çatısı altında birleşme müzakereleri var. Bu görüşmeler nasıl şekilleniyor ve böyle bir birleşmenin

hedefi ne? Sonuçta Azadi Partisi henüz 2011'de adları aynı iki partiye bölündü. Böyle bir birleşme işler mi?

Evet, bu birleşme süreci aylardır devam ediyor ve gelecek hafta partilerimizin birleşmesini bekliyoruz.

Bunun arkasında bu birleşmeye çok büyük destek olan Mesut Barzani de var. Irak'taki Kürdistan Bölgesel Yönetimi veya Irak KDP'si bu yeni Suriye PDK'sında nasıl bir rol oynuyor?

Başkan Barzani, bu birleşmenin fikir babasıydı. Bu birleşmeyi istiyordu ve destekledi. Barzani'nin desteği bize Kürt halkımız için en iyisini yapma imkânı sağlıyor.

Ama yeni parti Suriye'de nasıl çalışacak? Şu anda Rojava'ya fiili olarak PYD egemen. Seçimlerde aday olmayacaksanız bu egemenliğe hangi araçlarla karşı çıkacaksınız? PYD'ye karşı askerî olarak da hareket edilmesi düşünülüyor mu?

PYD'yle silahlı olarak savaşmak istiyor muyuz mu demek istiyorsunuz?

Evet, sonuçta Barzani'nin Irak'taki mültecilerden oluşturduğu peşmerge var. Bu durumda bu kişilerin ne için eğitildikleri sorusu ortaya çıkıyor.

Şu an bir siyasi partiyiz ve diğer üç partiyle birleştikten sonra da siyasi parti kalmaya devam edeceğiz. PYD'ye karşı kesinlikle şiddet uygulamayacağız veya herhangi bir biçimde kendi askerî birliklerimizi kurmayacağız. Bizim için en önemlisi demokrasi; sivil ve demokratik araçlarla demokrasi için mücadele edeceğiz. PYD ve rejim öylesine birbirine bağlı ki Baas rejimi çökse PYD rejimi de zaten kolayca yenilir. Bu yüzden de şu an Baas Partisi'nin sistemiyle mücadele ediyoruz. Sonra PYD'nin egemenliğinden kurtulmak kolay olur.

PYD'nin rejimle işbirliği yaptığı suçlamasına, PYD de normalde Azadi Partisi ve diğer Kürt muhalefet partilerinin Türkiye'yle yakın çalıştıkları argümanıya cevap veriyor. Türkiye'yle ilişkiniz nedir?

Partimizin Türkiye'yle özel bir ilişkisi yok. Ama Türkiye, Suriye devrimini destekliyor ve bu da iyi bir şey. Türkiye komşumuz ve güçlü bir bölgesel güç. Ama Türk hükümetine Kürtlerle kendi sorunlarını Türkiye'de çözmeleri gerektiğini de hep söyledik.

Kürtler, artık sadece rejimle değil, git gide daha fazla El-Nusra Cephesi ve "Irak ve Şam İslam Devleti" gibi cihatçı gruplarla da karşı karşıya kalıyor. Siz bu tehlikeye nasıl karşılık vereceksiniz?

Rojava'da zaten herkesin silahı var ve kendilerini savunabilirler. Bu cihatçıların bizim karşımızda şansı yok.

Esad'ın düşüşünden sonra bu grupların iktidarı ele geçirebileceklerinden korkmuyorsunuz, öyle mi?

Suriye'nin kalanında bu grupların kontrolü ele geçirebilme tehlikesi var belki. Ama biz Kürtler pek İslamcı değiliz ve bu yüzden de bizim için bu tehlike yok.

Ama Türkiye'nin Suriye'deki cihatçı grupları desteklediğini sürekli duyuyoruz.

Bizde de sizin medyadan aldığınız bilgiler var sadece, içeriden bilgi sahibi değiliz. Türkiye, Suriye devrimini destekliyor. El-Nusra Cephesi veya "Irak ve Şam İslam Devleti" gibi grupları destekliyor mu, bunu tam olarak bilmiyoruz. Partimiz bu konuda bilgi sahibi değil. Bu haberleri rejimin de yayması pekâlâ mümkün.

Suriye ve Kürtlerin Suriye'deki konumu konusundaki hedefiniz ne?

Bütün azınlıkların kendi dillerini konuşabildikleri ve kültürlerini barış içinde yaşayabildikleri birleşik, demokratik ve federal bir Suriye istiyoruz.

Yani sadece Kürtler için özerklik değil, genel bir federalizm?

Kürtler için Irak Kürdistanı örneğine göre bir özerklik istiyoruz. Ama Suriye'deki diğer azınlıklar için de özerk bölgeler olabilir. Bu savaştan sonra, mesela Nusayriler veya Dürziler de kendi özerkliklerini isteyebilir.

Fadi Yakub

Derik'teki Süryani Polis Birimi Sutoro Komutanı, 19 Şubat 2014

Sutoro ne zaman ve neden kuruldu?

Sutoro, Ekim 2013'te kuruldu ve buradaki insanları korumayı amaçlıyor.

Peki, neden özel olarak Süryani bir polis birimi kuruldu?

Çünkü biz Süryaniler, sorumluluğu üstlenmek ve sadece Kürt polislere güvenmek istemiyoruz.

Sutoro, çağdaş Batı Ermenicesi kökenli bir kelime ve bütün polis arabalarında Latin alfabesinin yanında kendi alfabenizle de yazılı. Bunun çok büyük bir güç de sağladığını düşünüyorum. Böyle bir şey görseler herhalde Viyana'daki Süryani arkadaşlarımızın gözleri kocaman açılırdı.

Tabii ki artık silah taşımamız ve kendi dilimizi kamusal alanda kullanmamız, yeni özgüvenimizin de bir işareti. Silahlı Süryaniler artık kolayca katledilmeye izin vermezler.

Peki, yerelde polis çalışması nasıl bir şey: Burada Derik'te birinin polise ihtiyacı var diyelim. Kimi arar: sizi mi, yoksa Kürt Asayiş'ini mi? Kim, neden sorumlu?

Nasıl isterse. Biz yakın işbirliği yapıyoruz. Tek bir birimiz ve ister biz isterse Asayiş aransın, hiç önemli değil.

Sutoro'da sadece Aramice konuşan Hristiyanlar mı var, yoksa Ermeniler de var mı?

Bizde herkes var. Kürtler de, Araplar da.

Peki, kadınlar?

Henüz yok. Ama inşallah yakında.

Abjar Musa

Derik'teki Suryoye Birlik Partisi Başkanı, 19 Şubat 2014

Partiniz ne zaman kuruldu?

Henüz 2005'te yeraltı örgütü olarak kurulmuştuk ve 2011'de rejime karşı protestolar sırasında kamuoyu önüne çıktık. Sadece Cizire'de değil, Humus'ta ve orta Suriye'deki birkaç Hristiyan cemaatinde de aktifiz. Ama oradaki siyasi çalışmalar elbette burada Rojava'da olduğundan çok daha tehlikeli.

Başkent Şam'da durum ne?

Şam'da büromuz vardı, ama kadromuzdan birçok kişiyi tutuklayan rejimin baskısı nedeniyle kapatmak zorunda kaldık. Şimdiyse sadece Cizire ve Humus'ta bürolarımız var.

Humus'ta da hâlâ Özgür Suriye Ordusu'nun elinde tutulan bölgede mi büronuz?

Hayır, Hristiyanların yaşadığı bir vadide.

Peki, bu vadiyi kim kontrol ediyor, rejim mi, ÖSO mu, yoksa kim?

Bizden biri son kez oraya gittiğinde rejim tarafından tutuklandı. Onun ve oradaki insanlarımızın başına ne geldiğini tam olarak bilmiyoruz. Ama önemli olan, kendimizi sadece Rojava'da faal olmayan, kendini Suriye'nin seküler muhalefeti-nin bir parçası gören ve Suriye'nin tamamına yönelik bir parti olarak görmemiz.

Partiniz, PYD'yle yakın işbirliği yapıyor, Cizire Kantonu'nun hükümetinde bakanları var ve Sutoro Süryani polisini ve Suryoye'nin ordu konseyini kontrol ediyor.

PYD ve birkaç Arap muhalefeti partisiyle birlikte Ulusal Demokratik Değişim Koordinasyon Komitesi'nin üyesiyiz ve bu şekilde Suriye'nin demokratikleşmesine katkı koymaya çalışıyoruz. Sutoro ve Suryoye ordu konseyinin kuruluşunda oldukça aktif olduğumuz da doğru. Kürtlerin bizim adı-mıza mücadele etmesini isteyemeyiz, biz de katkı koymak istiyoruz. Sutoro ve ordu konseyi kendilerini parti milisi olarak değil, Suryoye'nin ulusal birlikleri olarak görüyor. Bugün silahlanmış olmamız artık bizi o kadar kolay katledemeyecek-leri anlamına geliyor. "İslam Devleti" veya El-Nusra Cephesi veya Ahrar el-Şam gibi diğer cihatçı gruplar karşısında artık savunmasız değiliz.

*PYD'yle bu kadar yakın çalışıyorsanız, kendi Süryani para-
lel yapılarınızın bulunmasının anlamı ne? Hristiyanlar neden
YPG'ye veya Kürt Asayiş'e katılmıyorlar?*

Suryoye ordu konseyi, Ocak'ta YPG'ye katıldı ve artık YPG'nin bir parçası. Sutoro da Kürt Asayiş'le çok yakın çalışıyor. Ama biz ayrı bir halkız ve bunu da görünür kılmak istiyoruz. Biz sadece Suriyeli Hristiyanlar değiliz, kendi dilimizi

konusuyoruz ve kendi kültürel ve ulusal kimlik hakkımız var. Biz Suryoye olarak bir halkız, sadece bir dinsel azınlık değiliz. Geçmişte neler yaşadığımızı unutmayın. Kendi polisimiz ve silahlı birliklerimiz, özgüvenimiz ve halk olarak kendimizi kanıtlamamız açısından önemli bir rol oynuyorlar.

Son yıllarda birçok gencimiz ya kaçtı, ya da Avrupa'ya göç etti. Kendi birliklerimizle bu ölümcül eğilimi durdurmak için de katkı koyuyoruz. Burası bizim vatanımız. Bölgenin yerli halkıyız ve kovulmamıza izin vermeyeceğiz. Bunu bugün kendi bayrağımız altında silahlanmakla da vurguluyoruz.

Ama aynı zamanda, Aramice konuşan Hristiyanlar Avrupa'ya sığınıyor.

Bize lütfen öyle demeyin; ya Suryoye deyin, ya da Süryani. Zira biz bir halkız, salt bir dinsel cemaat değiliz.

Peki, o zaman Suryoye Avrupa'dan hâlâ sığınma talep ediyor diyelim. Avrupa ve ABD'nin Suriye'deki çatışmayla ilgili sığınmacı politikasını nasıl görüyorsunuz?

Avrupa'nın Suriye politikası bir felaket! Amacınız ne? Bizi vatanımızdan kovmak mı istiyorsunuz? Binlerce yıldır burada yaşıyoruz ve şimdi de bizi burada desteklemek yerine Avrupa'ya göç etmemizi sağlamaya çalışıyorsunuz.

Avrupa'ya göçü teşvik ettiğimiz izlenimine mi sahipsiniz? Ama Avrupa'da sığınma statüsü almak çok zor!

Bize göre Hristiyanlar için fazlasıyla kolay. Bütün gençliğimiz Avrupa'ya giderse yerlisi olduğumuz vatanımızda varoluşumuz sona erer. Burada bir gelecek için mücadele ediyoruz ve siz de bizi desteklemelisiniz, bizi buradan kovmak isteyenlerin yordakçısı olmamalısınız.

Bütün gençler göç edince geri kalanlar için bunun zor olduğunu çok iyi anlıyorum. Ama umutları kalmadığını söylediklerinde onları anlamıyor musunuz?

Derik'e bir bakın. Burası bizim için güvenli. Kendi polisi-miz, silahlarımız var, artık dilimizi ve kültürümüzü tümüyle özgürce yaşayabiliyoruz. Rejimin bölgeyi boşalttığı 2012'den sonra sahip olduğumuz kadar hakka daha önce hiç sahip olmadık. Elbette ekonomik açıdan zor ve herkesin dayanamadığını anlıyorum. Ama buradan giden herkes, buradaki konumumuzu zayıflatıyor. Avrupa'daki sizler de gençlerimizi göçe zorladığınızda, binlerce yıl sonra yerlisi olduğumuz vatanımızdaki varoluşumuzun sona ermesine katkıda bulunuyorsunuz. Bu şekilde sürgünde hayatta kalamayacak binlerce yıllık bir kültürü yok ediyorsunuz. Bu yüzden de burada varoluşumuz ve haklarımız için mücadele etmemiz gerekiyor!

Murad Murad

Derik Süryani Ortodoks Kilisesi papazı, 19 Şubat 2014

Süryani Ortodoks Hristiyanların Rojava'daki durumu nasıl?

Bundan daha iyi olamazdı! Derik'te bizim için sorun yok.

Derik'teki cemaatinizin büyüklüğü ne?

Bugün 550 aileyiz.

Ama şu sıralar birçok Süryani Ortodoks Hristiyan Suriye'den ayrılıyor mu? Durum bu kadar iyiyse insanlar neden kaçıyorlar?

Böyle bir ortamda iş bulamadıkları için, yani ekonomik nedenlerle göç ediyorlar.

Avusturya, özel olarak Suriyeli Hristiyanları kabul etti ve bu sırada Avusturya'daki Süryani Ortodoks Kilisesi'yle işbirliği yaptı. Bu listeye kimlerin gireceği konusundaki karara Suriye'deki cemaatler katkı koydular mı?

Bize kimse bir şey sormadı. İnsanlar rastgele seçilmiş görünüyorlar.

Hristiyan mültecilerin tercih edilmesi politikasını şahsen siz nasıl görüyorsunuz?

Bu çok belirsiz. Hristiyanları almak istiyorsanız, ilgili kişiler için güzel bir şey. Ama diğer yandansa bu gençler ülkemizin ve cemaatimizin direği de. Hepsi giderse Suriye'de biz ve Hristiyanlar olarak varoluşumuz ne olacak? Bu göç daha savaştan önce başlamıştı ve şimdi de sürüyor.

Kaç kişi göç etti?

Bugün, dediğim gibi, toplam 550 aileyiz. On yıl önce 1200 aileydik. Yani son on yılda üyelerimizin yarısından fazlasını kaybetmişiz. Bu göç dalgası sadece Derik'le sınırlı değil, bölgenin diğer şehirleri de etkilendi. Bunlar gerçekten de çok ağır kayıplar.

Dajad Akobyan

Derik Ermeni Apostolik Kilisesi papazı, 19 Şubat 2014

Ne zamandır Derik'teki Ermeni Apostolik Kilisesi papazısınız?

Derik'te 28 yıldır. Ondan önce başka yerlerdeydim, mesela Almanya'da.

Cemaatinizin büyüklüğü ne kadar?

Yaklaşık 80 aile, yani 400 kadar kişiyiz.

Peki, Kürtler bölgeyi ele geçirdiğinden bu yana Rojava'da Ermenilerin durumu nasıl? Sorunlar var mı?

Hayır, hiç yok, burada çok iyi yaşıyoruz. Durumumuz normal. Kendimizi güvende hissediyoruz, Kürtler ve Süryanilerle ilişkimiz çok iyi. Aslında burada hiç sorun yok.

Derikli Ermenilerin ataları nereden gelmiş?

Özellikle Van, Diyarbakır ve Maraş'tan geliyoruz.

1915'teki soykırım sırasında mı geldiniz?

Çoğumuz öyle, ama çok daha sonra gelenlerimiz de var. Annem, mesela, Diyarbakır'da doğmuş, soykırımdan sağ çıkmış ve çok daha sonra Suriye'ye kaçmış. Ama annemle babam kendi hikâyelerini bana çok anlatmadılar. Soykırımla ilgili bildiklerimin çoğunu kitaplardan öğrendim.

Peki, burada cemaatinizin altyapısı ne durumda? Örneğin kendi okulunuz var mı?

Çocukların altıncı sınıfa kadar gittikleri bir Ermeni okulu var. Burada Ermenice, Arapça ve İngilizce öğretmenlerimiz var. Sonra da eğitimlerine devam etmek için ya Kamışlı ya da Halep'e gitmeleri gerek. Mesela oğullarımdan biri, fizyoterapi eğitimi aldığı Halep'te hâlâ.

Savaşa rağmen?

Evet, savaşa rağmen hâlâ orada. Bir başka oğlum Ermenistan'da ve kızımın en küçük oğlum yanımızda.

Ermeni okulunda Kürtçe öğretilmiyor mu?

Hayır, Kürtçe yok. Ama birçoğu Kürtçe konuşabiliyor, çünkü sokakta öğrendiler.

Cemaatinizin geleceğini nasıl görüyorsunuz? İslam Devleti veya El-Nusra Cephesi'nin cihatçılarından korkuyor musunuz?

Şu anda korkmuyoruz. Burası bugüne kadar sakin kaldı ve Kürtler de iç savaşı bölgeden uzak tutmayı başardı. Bugüne kadar Halk Savunma Güçleri (YPG) bizi cihatçılardan korudu. Bunun böyle kalmasını umuyoruz. Dediğim gibi Sünnilerle ilişkimiz çok iyi. Ama buradaki Sünni Kürtler fanatik de değil zaten. "İslam Devleti" egemenliği altındaki Hristiyanlara ne olduğunu da biliyoruz. Ama Derik'te onlara sempati besleyen kimse yok ve buradan gitmemiz gerektiğine inanmıyorum.

Ya gerekirse? O zaman Avrupa'ya mı kaçarsınız?

Kızıma sorun, o daha genç.

(On altı yaşlarındaki kızı Talar Akobyan'a dönerek): *Nereye giderdin?*

Talar Akobyan: Avrupa'ya kesinlikle değil. İlgimi çekmiyor. Vatanım Suriye, ikinci vatanımsa Ermenistan. Gerçekten de Suriye'yi terk etmem gerekirse Ermenistan'a giderdim. Ama Suriye ordusu güçlü ve İslamcılarının uzun vadede şansları olduğuna inanmıyorum. Vatanımı o kadar kolay terk etmem!

Ekrem Kemal Hasu

Cizire Kantonu Başbakanı, 20 Şubat 2014

Epey daha büyük olan Kamışlı değil de, neden Amuda Cizire Kantonu'nun başkenti yapıldı?

Anayasamızda kantonun başkentinin Kamışlı olduğu yazılı. Ama şu sıra orada yeterince boş bina olmadığından Amuda,

kantonun geçici yönetim merkezi yapıldı. Gelecekte yönetim Kamışlı'ya dönecek.

Bunun için siyasi nedenler yok mu, mesela Kamışlı'da hâlâ rejimin elinde bulunan bölgelerin olması gibi?

Hayır, yoksa ben de Kamışlı'da kalmam.

Kanton hükümetinizin görevleri nedir?

Farklı görevleri ve yerel konseyleri, bölgenin yönetimi için birbirine bağlıyor ve şu anda kantonda işleyen bir yönetim kuruyoruz.

Üç kantonun ortak bir yönetim yapısı, deyim yerindeyse Kürt özerklik bölgesinin ortak bir hükümeti var mı?

Belli bir koordinasyon ve işbirliği var.

Ama üç kantonun üzerinde bir ortak Rojava hükümeti yok, öyle mi?

Yok, Rojava'nın ortak bir yönetimi yok.

Gelecekte üç kanton için böyle ortak bir yönetim planı var mı, yoksa üçü de birbirinden ayrı kantonlar olarak mı kalacak?

Anayasamızda sadece Kürt bölgelerinin değil, her bölgenin kantonumuza bağlanabileceği yazılı. Ama şu an için böyle bir plan yok.

Şu ana kadar kurumlarınızın hiçbiri demokratik açıdan meşru değil. Henüz hiçbir yerde seçimler yapılmadı. Cizire Kantonu'nda demokrasiye yönelik bir plan var mı?

Başta, bir geçiş yönetimi kurmak için Cizire halkındaki farklı gruplarla mutabakata vardık. Başta Kürt Ulusal Konseyi de bu koordinasyonun bir parçasıydı. Süryani ve Arap örgütler de vardı. Şimdi bu hükümeti kurduk ve dört ay

sonra da seçimler olacak. Savaş sırasında seçim yapmak zor ama deneyeceğiz ve sonra da demokratik olarak seçilen bir hükümet olacak.

Kürt Ulusal Konseyi partileri bu tür bir özyönetimi henüz kabul etmiyorlar. Bu partileri hükümetinize dâhil etmeye çalışacak mısınız?

Kürt Ulusal Konseyi Yönetim Kurulu'nun bizzat üyesiydim. Bu proje başlarda Kürt Ulusal Konseyi ve Batı Kürdistan Halk Meclisi'nin bir projesiydi. Hem Ulusal Konsey hem de Halk Meclisi'nden beşer üyenin bulunduğu bir komite kuruldu. Eylül 2013'te mutabakat imzaladık. İmzadan sonra da mutabakatı hayata geçirecektik. Bunun için de üç toplantı yapıldı, ama sonunda PDKS mutabakatı kabul etmedi. Sonra 5 Aralık 2013'te Kürt Ulusal Konseyi, benim de bulunduğum bir toplantıda bu yönetimin gerçi gerekli olduğunu, ama bizim Batı Kürdistan Halk Meclisi'yle yönetim şekli konusunda uzlaşmadığımızı belirledi. Sonra da bağımsız olarak PDKS'nin dört üyesiyle birlikte yönetime katılmaya karar verdim. Ama kapıları açık tuttuk ve bütün partilere bunun herkesin yönetimi olduğunu ve onların da katılabileceklerini her zaman söyledik. Ayrıca her zaman dört-altı ay sonra bağımsız bir seçim komitesinin denetiminde seçimler olacağını da söyledik. Kim kazanırsa kazansın, sonuçları kabul edeceğiz. Partiler de katılsa iyi olur, en azından gerçek muhalefet olarak, zira muhalefete de ihtiyacımız var. Bizi nedenini bilmediğimiz şekilde kabul etmeyen bir muhalefet değil, yapıcı bir muhalefet istiyoruz. Şu anki yönetimde de farklı görüşlere sahip farklı insanlar var, ama halk için birlikte çalışıyoruz ve muhalefetin de fikrini değiştirip bizimle çalışmasını umuyoruz.

Bu partilerin temsilcileri bana, PYD otoriter bir rejim kurduğu ve Baas rejimiyle işbirliği yaptığı için yönetiminizi kabul etmediklerini söylüyorlar.

İlk önce PYD'nin Baas rejimiyle işbirliği yaptığını reddetmeliyim. PYD, halkı koruyan bir politika izliyor. Ama Esad'la işbirliği yapmıyor. Otoriterlik suçlaması da doğru değil. Yerelde PYD'nin çok popüler ve birçok destekçiye sahip olduğunu görüyoruz. Diğer partiler bu popülerliği kabul etmiyorlar. Bu açıdan bizzat onlar totaliter.

Size göre diğer partiler totaliter mi?

Evet, PYD'nin popülerliğini kabul etmiyorlarsa, o zaman totaliterler. Seçimlere katılıp PYD'yi yenebilirler. Ama bunu yapmadan onları kabul etmemek totaliter bir yaklaşım. Kürt Ulusal Konseyi üyesiydim ve orada partileri katılmaya davet ettim. Ama Kürt Ulusal Konseyi'nde gerçekten de çok totalitarizme şahit oldum. Örneğin ne ben ne de Suriye Kürt Sol Partisi'nden Dış İlişkiler Bakanı Salih Gado PYD üyesi. PYD totaliter olsa bu yönetimin bir parçası olamazdık.

Ama örneğin bir YPG gösterisinde sivillerin üzerine ateş edilip öldürüldüğü, Haziran 2013'te Amuda'da yaşanan olaylarda olduğu gibi ciddi insan hakları ihlalleri var. Kürt Ulusal Konseyi partileri bunu PYD'nin otoriterliğine kanıt olarak ileri sürüyorlar.

Her gün YPG saflarında şehit düşenler oluyor, ama kimse bu ölümler hakkında konuşmuyor. Amuda'da yaşananlarsa şimdi siyasi olarak suiistimal ediliyor. Bütün şehitlere saygı duyuyoruz, Amuda'da ölenlere de. Ölenlerin aileleriyle ilişki kuran bir komite kurduk. Ailelerden özür dileyip tazminat ödedik. YPG savaşçıları profesyonellerden değil, gönüllülerden oluşuyor, gönüllüler de hata yaparlar. İki tarafta da ölüm

yaşandı. YPG'nin bir savaşçısı da öldürüldü. Unutmayalım, bir savaştayız ve burada her gün insanlar öldürülüyor.

Burada rejimden yüzde 90 kurtulduk. Ama demokrasi deneyimimiz yok ve şu sıralar bütün taraflar hata yapıyor. Avrupa ve ABD'de siviller polislerce öldürülüyor ve kimse sansasyon yaratmıyor.

Avusturya'da polis bir gösteride birini öldürürse sansasyon olurdu ama.

Mesele, bu trajik olayın siyasi amaçlar için suiistimal edilmesi.

En azından hata olarak gördüğünüze sevindim.

Yerli bir komite kurduk ve ailelerden özür dileyip onlara tazminat ödenmesini sağladık. Kanın parayla telafi edilemeyeceğini biliyorum, ama en azından kalanların acısı hafifletilebilir.

Bu, önemli bir adım. Ancak bir hukuk devletinde failler cezai olarak da takibata uğrarlar. Ateş eden YPG'li savaşçılar aleyhinde dava açıldı mı?

Olayı inceleyen komitemiz iki tarafın da hatalı olduğu sonucuna vardı. Ancak ortamı alevlendirmek değil de sakinleştirmek istediğimizden, dediğim gibi özür diledik ve akrabalarına tazminat ödedik.

Savaş ve demokrasi meselesi yanında ekonomi de büyük sorunlardan birisi. Rojava, hem Türkiye tarafından hem de "İslam Devleti"nin kuşatması nedeniyle çifte abluka altında. Ancak Irak ve Kürdistan Bölgesel Yönetimi (KRG) ile de işler pek kolaymış gibi görünmüyor. Sizse Suriye'nin en büyük işletmecilerinden biri olarak tanınıyorsunuz, bu yüzden de herhalde

kantonunuzun ekonomik kalkınması konusunda da düşünceler geliştirmişsinizdir.

Dışişleri Bakanımız Salih Gado Türkiye'yle, Irak'taki KRG ve Bağdat'taki Irak hükümetiyle ilişkiler kurdu. Herkesle birlikte çalışmak istediğimizi açıklamaya çalıştık. Salih Gado, bugün Bağdat'ta. Ondan önce de Süleymaniye'deydi. Daha dün beni aradı ve Bağdat'la Irak'a girilen Til Koçer sınır kapısının açılışı konusunda anlaşmaya varıldığını bildirdi. Hükümet olarak bizim, Irak veya Türkiye'yle işbirliği konusunda hiçbir önkoşulumuz yok. Bugün de biraz önce Hamid Darbandi ile telefonda konuştum ve ona Mesut Barzani'ye saygımız olduğunu, KRG'le sınır sorununu gerçekten çözmek istediğimiz güvencesini verdim. Semalka'daki sınır insani nedenlerle açılmıştı ve tekrar kapatılması kabul edilemez. Türkiye'yle de irtibat kurduk. Sadece PYD politikası izlemeyip aynı zamanda halkın bütün bölümlerini de temsil ettiğimiz için burada da irtibat kurmayı başardık.

Türkiye'yle müzakereler başarılı olursa, o zaman da başka bir sorunuz olacak. Sınır kapısı hâlâ rejimin elinde. Ayrıca havaalanı veya Arap mahallesi gibi hâlâ rejimin kontrolünde bulunan bazı bölgeler var Kamışlı'da. Yönetiminiz, Kamışlı'nın ortasında rejimin stratejik olarak böylesine önemli bir varlığı olması konusunda ne yapmayı düşünüyor?

Şu anda bu özel bir durum. Burada hâlâ maaşlarını Şam rejiminden alan 100.000'den fazla insan var. Birçok hizmet hâlâ Şam'dan düzenleniyor. Gerçi rejime karşıyız, ama şimdi rejime saldırırsak birincisi burada bir savaş başlar, ikincisi de Şam'dan gelen bütün bu ödemeler kesilir. Bu nedenle de şimdilik rejime bir saldırıda bulunamayız.

Taha Xelil

yazar, ressam ve entelektüel, ayrıca Suriye'deki ilk
PKK aktivistlerinden biri, 20 Şubat 2014

Yazar, entelektüel, aktivist ve bir de televizyon programı moderatörüsün. Şu anda Rojava'da tam olarak ne yapıyorsunuz?

İki yerde çalışıyorum. Bir, haftada bir medyayı ele alan bir program yaptığım Ronahi TV'de. Bazen de, Rojava'yla ilgili konularda tartışan belli siyasetçileri veya entelektüelleri davet ettiğim tartışma programlarını da yönetiyorum. Bu programı bana neden verdiklerini tam olarak bilmiyorum, çünkü kendimi siyasi aktivistten çok bir yazar olarak görüyorum. Ama olsun, durum bu.

Aynı zamanda kendine Rojava Stratejik Araştırmalar Merkezi diyen bir merkezde çalışıyorum. Bu merkezin üç direktöründen biriyim. Burada Rojava'daki farklı toplumsal gelişmeler üzerinde çalışıyor, veriler topluyoruz, vesaire.

Yani bir tür think-tank?

Evet, böyle de denilebilir. Hükümete danışmanlık sağlıyoruz ve *Darāsāt Kurdîa* adında bir dergi çıkarıyoruz.

Yani Arapça adıyla Kürt Çalışmaları. Dergi Arapça mı yayınlamıyor?

Evet, şimdilik Arapça. Kürtçesini de çıkarmak isterdik. Ama şimdilik dergiyi iki dilli yapacak ne paramız ne de potansiyelimiz var ve Baasçı eğitim politikası nedeniyle de herkes Kürtçeye nazaran Arapçayı daha iyi okuyup yazabiliyor. Hem de Arapların dergiyi okuyabilmesini istiyoruz. Ancak Kürtçe bilen pek Arap yok. Oysa tersine hepimiz Arapça biliyoruz. Bu yüzden de şimdilik Arapça yayınlıyoruz. Dergi gelecekte üç ayda bir yayınlanacak ve ilk sayısı da yeni yayınlandı. Derginin web sitesi de var.

Dil konusuna devam edelim biraz daha. Irak'ta ve Türkiye'de Kürt entelektüellerinin bir tür dili arıtma politikası güttüklerini gözlemliyorum, bir zamanlar Atatürk'ün Türkçede yaptığına benzer biçimde. Sadece Arapça kökenli oldukları için, yaygın kullanılan kelimeler değiştiriliyor ve kitab birden pirtuk oluveriyor ve normal biri onu anlamıyor artık. Bu dil arıtma politikasına sen ne diyorsun?

Kendi dilimizle sorunlarımız var. Yıllarca bu dili incelememiz yasaktı. Yine de Rojava'da bile çok farklı lehçeler var. Burada Cizire'de bile iki farklı lehçe konuşuluyor. Anlaşıyoruz ama yine de bir standarttan çok uzağız. Şimdi bu tür bir standartlaştırma deniyoruz. Anlamlı mı? Bilmiyorum.

Amed, yani Diyarbakır'da üç konferans vardı; ben de katılmıştım ve Kürt entelektüelleri arasında hangi standart dili kullanılacağına dair birçok tartışma yaşandı. Bazıları Soraniceyi önerdi, çünkü daha şimdiden Irak Kürdistanı'nda fiilen resmî dil ve Soranice çok daha fazla kitap ve gazete var. Bu yüzden bizim dilimizi öğrenmelisiniz denildi. Bunun üzerine Kurmanci konuşanlar da şöyle dedi: "Olmaz, sayımız sizden fazla, siz bizim dilimizi öğrenmelisiniz!" Şimdi de bu tür sorunlar var. Ama bunun yavaş yavaş çözüleceğine inanıyorum. Bütün o Kürt televizyon programları ve yeni medya araçlarında fark ediyorum ki Soraniceye gittikçe daha fazla Kurmanci kelime ve Kurmanciye de daha fazla Soranice kelimel giriyor. Belki de bir gün, dil açısından doğal biçimde yakınlaştığımızda bu sorun kendiliğinden ortadan kalkar. Belki de zaman içinde ortak bir standart dil oluşur. Diğer lehçeler değil belki, ama bu ikisi birleşecektir.

Bunun psikolojik yönü olduğuna da inanıyorum. Eskiden Arapça yazdığımızda bazı Kürtler bize ters ters bakardı. Ama şimdi durum farklı, çünkü herkes Kürtçe yazabiliyor. Yılların baskısından sonra bizim için Kürtçe bir kimlik oldu artık.

Lisedeyken Kürtçe konuştuğum için sürekli sorunlar yaşadığımı hâlâ hatırlıyorum. Bu yüzden de hep cezalandırıldım. Ama pes etmedim. Arapçayı da seviyorum. Şimdiyse hangisini kullanacağımızı kendimiz seçebiliyoruz. Eskiden bu Kürt kimliğini göstermek güçlü bir şeydi. Eskiden çok sık Kürt'üm dedim. Ama şimdi bunu söylemiyorum, çünkü artık herkes diyebiliyor. Bunu derken de harika bir şiir yazan Filistinli Mahmut Derviş'i²⁷ hatırlıyorum, şiir şöyleydi: "Kaydet: Ben bir Arabım!" Arapça yaşayacağım, yazacağım, öleceğim diye gidiyordu. Birkaç yıl sonra Filistin'den çıkması gerektiğinde Beyrut'a gelip orada bir okuma yaptı. Seyirciler bu ünlü şiiri duymak istedi, ama o okumayı reddetti. Ertesi gün şiiri okumayıp seyircilerini neden hayal kırıklığına uğrattığı soruldu. Dedi ki: "100 milyon Arabın içinde durup 'Ben bir Arabım!' demek gülünç de ondan!"

Sanırım şimdi de biz bunu tekrarlıyoruz. Bir süre sonra dil de artık o kadar önemli olmayacaktır. Dilimiz olarak kalacaktır, ama o kadar da...

Belki siyasi olmayacaktır?

Evet, belki de o zaman mesele siyaset değil, daha fazla sevgi ve güzellik olur.

Bu tartışmalar Irak ve Türkiye Kürdistanı'nda da var. Irak'ta sadece dil değil, alfabe de tartışılıyor. Sizdeyse neredeyse sadece

27 Mahmut Derviş (194-2008), 20. yüzyılın en tanınmış Filistinli şairiydi. 1948'de çocukken ailesiyle birlikte Lübnan'a kaçtı, ama ailesiyle birlikte "yasadışı davetsiz misafir" olarak tekrar geri döndü. 1969'da üniversite eğitimi için Moskova'ya gitti, ardından Mısır, Lübnan, Kıbrıs, Fransa ve Tunus'ta yaşadı. Filistin'eyse ancak barış sürecinin başlamasından sonra döndü ve 1996'dan sonra Ramallah ve Amman arasında gidip geldi. Dünyaca ünlü şiirlerinin yanı sıra bir edebiyat dergisi ve başka bir dergi daha çıkardı, FKÖ'ye bağlı Filistin Araştırma Merkezi'nin direktörlüğünü yaptı ve 1987-1993 arasında da Filistin Ulusal Konseyi'nin delegesiydi. Şiirleri 30'dan fazla dile çevrildi.

Kurmanci var. Peki sizde de Latin Bedirhan yazısıyla Arap yazısı konusunda tartışma var mı?

Biz burada Suriye'de, Celadet Ali Bedirhan'ın geliştirdiği Latin alfabesini aldık. O dönemde Türkler de Latinceye geçmişti. O tarihten bu yana da Kürtçeyi Bedirhan alfabesiyle yazıyoruz, bu da iyi bir şey. Şahsen Arapçaya göre Bedirhan alfabesinin Kürtçeye daha uygun olduğunu düşünüyorum, çünkü Kürtçede birçok sesli harfimiz var ve bunlar bu alfabeyle daha iyi temsil edilebiliyor.

2012'den bu yana da ilk kez okullarda da Kürtçe ders verme imkânınız var. Nasıl işliyor bu? Bildiğim kadarıyla ana dersler hâlâ Arapça. Ama artık Kürtçe dersi de veriliyor.

Artık günde iki saat Kürtçe dersi var. Daha fazla Kürtçe ders veren birkaç özel okul var. Ama devlet okullarında artık iki saat.

Bu ders nasıl geçiyor, peki? Bir savaş ortamında böyle bir dersin uygulamaya sokulmasında bir sürü zorluk olduğunu düşünüyorum.

Birçok sorun var. Birincisi, bunun için eğitilmiş öğretmenlerimiz yok. Birçok öğretmenin kendisi de gerçekten iyi bir edebi Kürtçe bilmiyor. Sonra kitaplarımız da yok. Ders kitaplarımız yok, dil bilgisi kitaplarımız yok vesaire. Kürtçe dersi kısmen, gerçek bir dil dersinden çok siyasi bir ders. Bence bu başlangıç henüz. Ama çocuklar artık Kürtçe öğrenebildiklerine seviniyorlar. Bu arada yarın da Dünya Anadil Günü ve öğrenciler de günlerdir kutlamalara ve gösterilere hazırlanıyorlar.

Öğretmen yetiştirmede durum ne?

Şimdi Kamışlı'da Kürtçe eğitimi de alınabilecek bir tür üniversite kuruyoruz. Burada bir öğretmen yetiştirme bölümü de

oluşturuyoruz. Henüz gerçek bir üniversite değil ve ona üniversite demiyoruz, akademi diyoruz. Ama bu bir başlangıç ve birkaç yıl sonra da kalifiye Kürtçe öğretmenlerimiz olacak.

Devlet okullarındaki öğretmenlerin maaşları hâlâ Şam'dan ödeniyor. Hükümet Kürtçe dersi için de ödeme yapıyor mu?

Hayır, ödemiyor ve Rojava'da biz onu gerçekten kendi başımıza örgütlüyoruz. Bunun Şam'la ilgisi yok.

Kanton hükümeti mi ödeyecek?

Şimdiye kadar hiç para almadılar, ama gelecekte kantonların Eğitim Bakanlığı onlara maaş ödeyecek.

Kitapların eksik olduğunu söylemiştin. Peki Kürt yayıncılığı ne durumda? Burada Rojava'da kitap yayınlayan yayınevleri var mı?

İki yayınevi var. Ama aslında sadece kitapları kopyalıyorlar. Yani, üretim açısından kitapların kalitesi çok kötü. Bazen harfler bile okunamıyor. Şu sıralar Irak veya Şam'dan kitap getirtmek mümkün değil ve Rojava'da da modern matbaalar yok. Yani, kitap edinmek gerçekten zor ve burada yayınlamak da öyle. Bu iki yayınevi, Avrupa'da bildiğiniz gerçek yayınevlerinden ziyade basit matbaalar veya fotokopiciler.

Peki, bu yayınevleri içerik olarak ne yayınlıyorlar?

Neredeyse her şey. Elinde parayla gidip ödeme yaparsan, neredeyse her şeyi yaparlar.

Yani ödemeli yayıneviler, öyle mi?

Evet, parası olan kitap da yayınlayabilir. Üstüne üstlük bir de dilin yıllarca baskı altında tutulmasından sonra, birkaç şiir yazan herkes onları yayınlaması gerektiğini düşünüyor. Üç şiir yazdın mı, şu sıralar komşuların seni şair olarak görür.

Yayınlananların tamamı gerçekten iyi edebiyat değil.

Hayır, hiç değil. Çok basit metinler de var.

Ders kitaplarında durum ne? Mesela Kürtçe dersi için hiç eğitim materyali var mı?

Birçok derste hâlâ Şam'ın eski ders kitaplarıyla çalışıyoruz. Kürtçe dersi içinse burada, kantonda sadece ilk iki sınıf için bir şeyler var. Bu konuda da işin çok başındayız.

Basılı medyada durum ne? Kürtçe gazeteler var mı?

Kürtçe ve Arapça, yani iki dilli yayınlanan iki gazete var. *Ronahi* haftada bir, *Mudam* iki haftada bir yayınlanıyor.

Siyasi partilere yakınlar mı?

Ronahi PYD'ye ve *Mudam* da Barzani'ye yakın.

Kürt kültüründe müzik her zaman güçlüydü. Müzik de şiir için her zaman önemliydi. Bugün bu konuda Rojava ne durumda?

Kürtler için müzik her zaman çok önemliydi. Aslında bütün tarihimizi ve edebiyatımızı şarkılarla taşıdık ve dilimiz yasak olsa da şarkıları asla yasaklayamadılar. Bu yüzden de birçok insan hikâyelerini şarkı şeklinde anlattı. Bu tür şarkılar duyduğunuzda, aslında bu bir roman diye düşünürsünüz.

Mesela Dengbej.

Evet, Kürtlerin gerçekten de şarkılı tarih anlatımı geleneği çok büyük. Eskiden şarkıcılar köyden köye gezinir ve Kürt tarihi veya aşk ya da başka önemli bir konuya dair koca koca romanları şarkıyla anlatırlardı. Böyle bir şarkının bir saat sürmesi işten bile değildi. Gerçekten de çok güzel şarkılar bunlar, bunu da Kürt olduğum için söylemiyorum. Kürt müziğinin Yakındoğu'nun gerçekten de en önemli müzik geleneklerinden

biri olduğuna inanıyorum ve Yakındoğu'nun diğer halkları da şarkılarımızı sürekli aldılar; biz çaldılar diyoruz. Türkiye'de şarkıların yüzde 60 kadarı aslında Kürt melodileri.

Peki, şimdi geçmişten günümüze gelelim. Bugünkü Rojava'da müzik prodüksiyonu ne durumda? Müzik eğitimi alınabilecek yerler var mı?

Yaklaşık yirmi yıl önce vefat eden ünlü bir Kürt şarkıcının adının verildiği Muhammed Şeyho²⁸ Merkezi adında büyük bir merkezimiz var. Bu merkezde gençler tiyatro, müzik ve sahne sanatlarının diğer biçimlerini öğrenebilirler. Artık Kamışlı'da müzik kaydı yapılabilen ve sayısız müzik üretilen birkaç müzik stüdyosu var.

Resim de yapıyorsunuz. Peki resim ve güzel sanatlar ne durumda?

Biz Kürtlere asla yasaklayamadıkları iki şey var: resim ve müzik. Her zaman Kürt ressamı oldu. En ünlü ressamlarımızdan Melva Ömer Hamdi de zaten Avusturya'da yaşıyor. Almanya, Fransa veya Lübnan'da da başkaları yaşıyor. Ne yazık ki savaş yüzünden Kürt ressamı yine yurtdışına gitti, onların eksikliğini hissediyoruz. Geriye sadece deliler kaldı [gülüyor].

Benim içinse şiirlerim ve resimlerim birbiriyle bağlantılı. Her ikisinde de mesele duygular; düşünceler o kadar önemli değil. Daha çocukken hep Araplarla Kürtleri karşılaştırırdım, mesela kıyafetleri. Çocuk olarak bizim kıyafetlerimiz bana daha renkli ve güzel gelirdi. Hep de bu tür şeyleri çizmeye ça-

28 Muhammed Şeyho, Kürtçe Mihemed Şêxo veya Mihemed Şêxmûs Salih (1948-1989) Kamışlı'da doğdu. Kürt yurtseveri ve kültür aktivisti olarak 1969'da sürgüne gidip, 1970'li yılların başlarında Irak Kürdistanı'nda Molla Mustafa Barzani'nin maiyetinde çalıştı. 1983'te Suriye'ye geri döndü ve 1989'da burada öldü. Bugüne kadar birçok Kürt müzisyenini etkileyen hayli siyasi şarkı sözleriyle kendi müzik stilini geliştirdi.

lıştım. Ancak çok daha sonra yurtdışında ünlü Kürt ressam-
ların olduğunu duydum. Sonra Şam'a gittiğimde de seçmeli
resim dersleri aldım. Bence biz Kürtler, Araplardan farklı da
çiziyoruz. Renklerimiz değişik. Biz daha güçlü renkler kul-
lanıyoruz. Bunun kaynağı ne bilmiyorum. Ama öyle. Sonra
siyasi fikirlerimizi de renklerimizle ifade edebiliyorduk. Sarı,
yeşil ve kırmızı²⁹ renkte çizmemiz yasaklanamadı. Bu şekilde
hükümetle oynadık. Kürt temalarını işledik. Gizli servis, res-
me, yazılara olduğu kadar sert davranmıyordu. Bir yandan her
zaman anlamadılar, diğer yandan da hükümet için daha az
önemliydi, zira bir şekilde daha soyuttu.

*Peki, şimdi PYD yönetiminin sanat anlayışı nasıl? Belki de
bu biraz hassas bir soru, ama burada bir –nasıl diyelim– epey
sosyalist gerçekçi öğeler içeren bir sanat anlayışının hâkim oldu-
ğu izlenimini edindim zaten. PKK ile PYD, sanatı birincil derece
siyasi araç olarak kullanıyor görünüyorlar, yani sanat devrime
hizmet etmelidir, o kadar diye düşünüyor gibiler. Bu partiye ya-
kın duran ama sadece propaganda sanatı yapmayan bir sanatçı
olarak sen ne diyorsun? Bununun, buradaki sanat üzerindeki et-
kileri ne?*

Bence bu, sadece PYD veya PKK'nin değil, bütün komünist
partilerin, yani bir noktada Leninist kökenli olan bütün grup-
ların bir sorunu. Hâlâ Jdanov'u³⁰ epey hatırlatan bir sanat an-
layışı mevcut. Bu partiler gerçekten sanatı anlamaya ve onun

29 Kürt bayrağının renkleri.

30 Andrey Aleksandroviç Jdanov (1896-1948), 1934 ile 1944 arasında SBKP Le-
ningrad parti örgütünün bölge ve şehir sekreteri oldu ve bu görevinde Stalin'in
acımasız "temizlikçisi" olarak ün saldı. Leningrad'ın Alman ordusunca 900
gün abluka altında tutulması sırasında şehrin savaş kurulunda orgeneralidi.
1945-1948 arasında, kendi adıyla "Jdanovçina" olarak adlandırılan baskıcı kül-
tür politikasının ana sorumlusuydu. Pasternak, Ayzenshtayn veya Şostakoviç
gibi ünlü ve pekâlâ rejime bağlı Sovyet yazarlar, rejisörler ve müzisyenler de
Jdanov'un gadrine uğradı. Jdanov böylece sonunda sosyalist gerçekçiliği Sov-
yetler Birliği'nde tek meşru sanat akımı olarak kabul ettirdi.

üzerine düşünmeye çalışmıyorlar. Diyelim ki, birkaç sanatçı bir kadın çizdi, kadınlardan biri de zafer işareti yaptı, sonra herkes otomatikman resimler arasında en güzelinin o olduğunu söyler. Bunu söylemek bana acı veriyor, ama burada sanat anlayışı yok. Şu sıralar kendi resimlerimi kimseye göstermiyorum, oysa onlarla çalışıyorum. Ama çalışmalarım burada değer verilmeyeceğini ve ciddiye alınmayacağını baştan biliyorum. Bu yüzden de kendim için çizmeyi tercih ediyorum.

Aynı şey şiirler için de geçerli. Mesela Mahmut Derviş'le birlikte okumalar yaptım, o da şiirlerimi dinledi ve övdü. Mahmut Derviş'in böyle bir şeyi öylesine söylediğine inanmıyorum. Şimdi yanlarında bulunduğum meslektaşlarım arasında birkaçı şiir yazıyor. Bu şiirleri, haftada iki üç kez televizyonda okuyorlar. Çoğu, şiir yazdığımı bile bilmiyor ve şiirlerimi dinlediklerindeyse "Kimin için yazıyorsun bunu?", "Kim anlıyor bunu?" diye soruyorlar.

Sanat anlayışının bir başka devrime daha ihtiyacı var sanırım. Apo'nun³¹ kitaplarını okuduğumda, bana hiç de bu şekilde düşünmüyor ve taraftarlarından tümüyle farklı bir kültür kavrayışı varmış gibi geliyor.

Hapiste yazdığı kitaplar, içerik açısından kendini epey geliştirdiğine işaret.

Evet, kesinlikle. Artık çok farklı kültürel konularla ilgileniyor. Ama, biliyor musun, dağdakiler³² için durum farklı. Uzun bir süre bambaşka bir dünyada yaşadılar. Yaşamla ölüm arasında gidip gidip geldiler. Savaşçıların özyaşam öykülerine baktığımda, salt siyasi hikâyeler yazdıklarını ve insani yönlerini anlatmaya cesaret edemediklerini görüyorum. Oysa gerillalar da taştan değiller, insanlar sonuçta. Dağlarda karlar içindeyken

31 Abdullah Öcalan, PKK kurucusu ve lideri.

32 PKK gerillaları.

başları ağrır veya ishal olurlar, korkarlar, belki annelerini veya sevgililerini özlerler. Ama hiçbiri bundan bahsetmiyor. Gerilla için yapılan okumalarda bunu birkaç kere söyledim. Sadece bir sömürgeci askeriyle karşı karşıya kaldığında ve o seni öldürmesin diye onu öldürmen gerektiğinde yazmaksa bana göre bir sorun. Bu tür anlatılardan uzaklaşmak için çok zaman lazım diye düşünüyorum.

Mesela Diyarbakır'da bir keresinde bir şiirimi okudum, orada iki gerillanın kafasını kesip kafaları elleriyle kaldırıp fotoğrafını çektiren bir Türk askerini anlatmıştım. O şiirde, çiçek toplayabilecek veya sevgilisini okşayabilecekken bunu yapmayı bu iki kafayı tutan eller üzerinde düşündüm. Sonraysa bu katil hakkında, yok sevgilisi varmış, yok başka bir şeymiş diye yazmakla eleştirildim. Ama sevgilisinin olduğundan emin olduğumu söyledim. O bir insan, ama bozuk bir insan. Yine de utansın diye onunla insan olarak konuşmam gerekiyordu. Elbette, "Hey asker, başını ezeceğim!" de diyebilirdim, ama neden diyecektim ki? Onunla insan olarak konuşmak istiyorum.

Bu sanat anlayışı Filistinlilerde de var. Mahmut Derviş, yolun başındayken şöyle demişti bir keresinde: "Açlığımı kolla benim ve öfkemi! Aç korlarsa beni, korlarsa çırılçıplak, yerim etini beni soyanın, hem de yerim çiğ çiğ!" Sonra Berlin'de bir keresinde sordum Drakula mısın diye. Gözlerini kocaman açtı ve dedi ki: "Haklısın! İşte böylesi tutumlar yüzünden bugün hâlâ özgürlüğümüze kavuşamadık." Daha sonra tutumunu düzeltip çok şey de öğrendi. Daha geç dönemine ait bir şiirinde bir Yahudiyle konuşur. Der ki, aynı kahvehanede oturuyor, aynı gazeteyi okuyor, aynı kahveyi içiyoruz. Bazen gözünü gazetesinden kaldırıp bir an bana bakıyor, bazen de ben gazetemden gözümü kaldırıp bir an ona bakıyorum. O benden, ben ondan korkuyorum. Ne yazık ki bu metinler ancak ömrünün

sonuna doğru ortaya çıktı. Belki İsraili Yahudi de Filistinlinin onu öldüreceğinden korkuyor.

Mahmut Derviş gibi bizim de düşmanlarımızın insan olduğunu anlamamız için 40 yıla ihtiyaç duymak istemiyorum. Evet, Türkler, Araplar, Persler bizi uzun süre ezdiler. Ama bunu aşmalı ve bizi ezenleri de insan olarak görmeliyiz. Bu insanlar zevk aldıkları için değil, dinleri veya ırkçılık veya başka bir propaganda yüzünden böyle öğrendikleri için ezdiler bizi.

Kürt edebiyatında bir yanda bir sürü *kitsch* şiirimiz var, birileri güzel bir çiçek veya manzara veya aşkı anlatır; diğer yanda da epey siyasi-ideolojik savaş şiirleri. Arada başka bir şeye fazla yer yok. Ama böyle bir yer var ve başka bir şey yapmak için de birçok insan büyük çabalar harcıyor. Bu sıradaysa iki taraftan saldırıya uğruyoruz; Kürt kadının veya halkın vesaire ayağa kalkması için bu basit siyasi şiirleri yazmaları gerektiğine inananlar var. Ve bir de modern yazmak isteyip de, bu modernliği Kürt geleneğine değil de Arap veya Türk geleneğine dayandıranlar. Bir Kürt'ün bu şekilde, hakiki olmayan bir Kürt modernizmiyle oynamaya çalışması tuhaf.

Diğer taraftaysa şairleri sık sık, kendi meselelerini eyerlerine yükleyebilecekleri bir at gibi gören Kürt siyasi hareketleri var. Bu sadece PKK'yle ilgili değil, bütün Kürt sorunuyla ilgili. Şair onlar için propaganda yapmalı ve tersinden bakınca da bazı şairler, siyasi hareketleri kendi kötü şiirlerini taşıyacak atlar olarak da görüyor.

Ancak böyle bir şeyin etkisi uzun sürer. Bu durum, aslında mümkün olsa da tiyatroların bile bulunmadığı ve henüz yeni iki sinemanın kurulduğu Irak Kürdistanı'nda ciddi bir kültürel hayatın bulunmayışında da görülebilir. İran'da bile Erbil veya Süleymaniye'ye nazaran daha fazla Kürt kültürel hayatı var.

İnşallah burada bu olmayacak. PKK'nin zaten Barzani'ye göre tümüyle farklı bir sosyal ve ekonomik politikası var. PKK ta en başından, eski ağalara değil de basit insanlara ve kadınlara önem verdi. Burada kültürel bir devrimimiz var ve erkekler kadınlarımızın ellerinde silahlarla savaştıklarını gördüklerinde işlerin değişebileceğini de görürler.

Şahide Adalet

Kadın Savunma Birlikleri (Yekineyên Parastina Jin, YPJ)

Daria Birliği (Toga) kadın komutanının kod adı, 21 Şubat 2014

Toga Daria ne zamandır var?

Bir yılı geçti. Birçok savaş cephesinde yer aldık ve mesela Serêkaniye, Haseke veya Tal Hamis'te savaştık.

Aşırı ataerkil Kürt toplumunda genç kadınların savaştığını görmek nasıldı?

Başlarda toplumsal kabul görmek epey zor oldu. Ama biz kadın savaşçılar, sadece kadın olarak savaşmamız gerçeğiyle bile toplumu da değiştirdik. Bugün artık bizi ciddiye almayan yok.

Düşmanlarınız büyük ölçüde "Irak ve Şam İslam Devleti"nin (İŞİD) savaşçılarıydı, yani gelmiş geçmiş en kötü cihatçılar. Onlar için birden karşılarında silahlı kadınlar görmek özellikle şaşırtıcı olmuş olmalı.

Evet, başlarda bizi hiç ciddiye almadılar ve bizimle dalga geçtiler. Ama sonra erkek silah arkadaşlarımız kadar keskin nişancı olduğumuzu onlara gösterdik. Birkaç askerî yenilgiden sonra bizi çok ciddiye almaya başladılar. Hatta şimdi kendi kadın birliklerini kurdular, gerçi onların hedefi propaganda ve aslında pek de savaşa girmiyorlar.

Savaşçılarımızın çoğu genç, çok genç görünüyor. Çocuk asker kullanıyor musunuz?

Hayır, savaşçılarımızın hepsi on sekiz yaşında. Eskiden daha genç olanları aldık, bugünse artık on yedisinde eğitim alabiliyor, ama ancak on sekizinde savaşıyorlar. Bunu artık tutarlı bir biçimde uygulamaya çalışıyoruz.

Savaşlarınızda Avrupalı IŞİD savaşçılarını da tutukladınız mı, aralarında Avusturyalılar var mıydı?

Evet, IŞİD'de dünyanın her yerinden savaşçılar var; Libya, Yemen, Irak, Çeçenistan, Büyük Britanya, Almanya, Fransa ve Avusturya. Tal Tamer'deki çarpışmalarda bir Avusturyalı tutukladık.

Savaş esirlerine ne oluyor? Bir esir kampına götürülüyorlar mı?

Hayır, normalde onları kendi esirlerimizle takas ediyoruz.

Sizde sadece Kürt kadınlar mı savaşıyor, yoksa Rojava'dan başkaları da var mı?

Birliğimizde kısmen, ancak bize geldikten sonra Kürtçe öğrenen Hristiyan ve Arap kadınlar da var.

Sizde neden karışık birlikler yok, neden böylesi katı bir cinsiyet ayrımı var?

Bu şekilde biz kadınlar bizzat liderlik etmeyi ve kendi birliğimizi yönetmeyi öğreniyoruz. Kadın birliği olarak özel bir feminist siyasi anlayışımız da var ve karışık birliklerde olsaydık belki de komuta yine erkeklerde olurdu.

Tomas Tomasyan

Kamışlı'daki Ermeni Apostolik Cemaati Dış İlişkileri Bürosu,
21 Şubat 2014

Kamışlı'daki Ermeni cemaatinin durumu iç savaş ve Kürt özyönetimiyle nasıl değişti?

Eskiden bizim için her şey mükemmeldi.

Yani Baas rejiminde Ermeniler için mükemmel miydi?

Biz Ermeniler, sanayide çalışıyor, tüccarlık yapıyorduk ve hiçbir sorunumuz yoktu. 2012'den sonra bu durum değişti. Birçok Ermeni göç etti, fiyatlar arttı ve ülkenin tamamında güvenlik sorunları var. Ama hâlâ herkesle, Araplar, Kürtler ve Süryanilerle çok iyi ilişkiler sürdürüyoruz.

Son iki yılda kaç Ermeni şehri terk etti?

Yüzde 30 kadarı Lübnan'a ya da Ermenistan'a göç etti.

Bugün burada kaç Ermeni var hâlâ?

Cizire genelinde yaklaşık 1450 Ermeni ailesi var. Kamışlı'daysa şu anda 750 Ermeni Apostolik aile. Bunun dışında 1000 kadar üyesi bulunan daha ufak bir Ermeni Katolik cemaati var, yani tek tük.

İki Ermeni cemaati de, yani Ermeni Apostolik ve Ermeni Katolik cemaatleri, 1915 soykırımından kurtulanların torunlarından oluşuyor.

Evet, 1915'te atalarımız buraya geldiğinde burası hiç gelişmemiş bir bölgeydi. Önce biz Ermeniler burada bir sanayi kurduk ve Kamışlı ve bölgenin diğer şehirlerinin gelişmesi için hayli çalıştık. Mesela, buradaki ilk değirmeni kuran Ermeni Manuk Hatçatoryan'dı; buğday ekiminin gelişmesine çok

katkıda bulundu. Bu yüzden de aslında bölgedeki Kürtler ve Araplarla her zaman ilişkilerimiz iyiydi.

Kamışlı'da Ermenilerin eğitimi ne durumda?

Şehirde dokuzuncu sınıfa kadar bir Ermeni okulumuz var. Ermeni Katolik Kilisesi'nin de bir okulu var. Burada öğrencilere Arapça ve Ermenice ders veriliyor. Bundan sonra da öğrencilerimiz hep Halep'e Ermeni lisesine giderdi. Ancak artık gitmiyorlar, zira gençlerimizi "İslam Devleti" ve El-Nusra Cephesi bölgesi üzerinden gönderemiyoruz. Bu da artık gençlerimiz için ciddi bir soruna dönüştü.

Ermeni okullarında sadece Ermenice ve Arapça ders mi veriliyor, yoksa Kürtçeye de başlandı mı?

Hayır, Kürtçe ders verilmiyor. Çocuklarımızın Arapça bilmesi gerekiyor ve Kürtlerle Arapça anlaşabiliyorlar. Birçoğu da sokakta Kürtçe öğrenmiştir. Ama ders konusu olarak Suriye'de hiç Kürtçe yoktu. Bu yüzden de hiç dersini vermedik.

Ama artık dersini verebilirsiniz.

Öyle, belki de günün birinde yapılır. Ama ders materyalleri yok ve biz de Suriye'nin, hâlâ Arapça'nın resmî dil olduğu bir bölgesindeyiz. Biz Ermeniler kendimizi Suriye'de misafir olarak görüyoruz ve hep bu şekilde davrandık. Bu yüzden de hep kanunlara uyduk. Hatta 1970'te okullarımız kamulaştırıldı ve Arap okullarına dönüştürüldü. Bir yıl sonra tekrar Ermenice eğitim verebildik. Kürtler de okullarında Kürtçe ders verebiliyorlardı, tıpkı bizim Ermenice vermemiz gibi.

Gelecek yıl Ermeni Soykırımı yüzüncü kez anılacak. Buradaki Ermeni cemaatinde soykırım anması gerçekleştiriliyor mu ve Kürtlerin 1915 soykırımındaki müphem rolleri konu oluyor mu?

Her yıl 24 Nisan'da anma yapıyoruz. Dünyanın her Ermeni kilisesinde olduğu gibi bizde de her kilisenin önünde bir anma taşı veya kurbanlar için bir anıt var. Ama bütün bunlar özellikle biz Ermeniler için önemli, Kürtler için pek değil. Herkesin kendi kurbanları var ve Kürtler de aslında hiçbir zaman bizim anmalarımıza katılmazlar.

Sizi rahatsız ediyor mu bu? Sadece herkesin kendi kurbanlarını anmakla kalmadığı, kolektif bir anma kültürünün de oluştuğu ortak bir tarih bilinci üzerinde çalışmak daha güzel olmaz mıydı?

E, ara sıra bir Kürt'ün tarihimizle ilgilenip bize sempati göstermesinden elbette memnun oluyoruz. Ama bizim için esas mesele kendi gençliğimizin tarihimizi unutmaması. Herkesin kendi tarihi ve kendi ölülerine saygı göstermesi sorun değil. Bugün artık Kürtlerle bir sorunumuz yok. Belki de bütün bu konuları yeniden ısıtmamak daha da iyi olabilir.

Şeyh İbrahim

Rojavalı Ezidilerin çatı örgütü Mala Êzîdiya Başkanı, 21 Şubat 2014

Örgütünüz ne zaman kuruldu ve hedefleri ne?

Baas rejimi biz Ezidilerin dinsel bir örgüt kurmasına asla izin vermedi. Farklı Hristiyan kiliseleri veya Şiiiler, Dürziler ve diğer azınlıklardan farklı olarak bunu yapmamız hep yasaktı. Gerçi takibata da uğramadık. Ama aynı zamanda dinsel kimliğimiz göz ardı edildi. Bu yüzden de kendi örgütümüzü ancak 2012'de, rejim Rojava'dan çekildikten ve burada bir Kürt öz-yönetimi kurulduktan sonra kurabildik. Biz Ezidiler bu yeni özyönetime katılmak istedik, bu yüzden de kendi birliğimizi oluşturduk.

Çatı örgütünüz PYD'ye yakın olarak biliniyor. Suriye'deki Ezidilerin, sizi bu partinin siyasetine yakın olmakla suçlayan rakip bir merkez örgütü de var. Bu eleştiriye ne diyorsunuz?

Bu diğer birliğin kaç kişiyi temsil ettiğini bir sorun kendinize. Bunlar, Almanya'da sürgünde yaşayanlar. Burada yoklar. PYD'ye, özellikle de Halk Savunma Güçlerine (YPG), bizi "İslam Devleti"nden ve diğer cihatçı terör gruplarından korudukları için müteşekkirimiz ve özyönetimin yapılarında birlikte çalışıyoruz. Ama bu, otomatikman PYD'nin bir örgütü olduğumuz demek değil. Ezidi cemaatlerinin bütün konumlarını yansıtmaya çalışan, partiler üstü bir örgütüz.

Roja'ya'daki Ezidilerin sayısı konusunda birkaç yüzden 50.000 kişiye kadar uzanan farklı bilgiler var. Sizce burada kaç Ezidi var ve bunlar nerede yaşıyor?

Suriye genelinde 50.000 kadar Ezidiyiz.

Ama bu çok cömert bir tahmin.

Gerçekten sayımız bu kadar. Elbette son yıllarda göçenler de var. Ama onların da geri dönmesini umuyoruz. Fakat birçoğu da hâlâ burada. Ezidi köylerinin hepsi Afrin ve Cizire kantonlarında. Sadece Cizire'de 52 köy var. Ayrıca siyasi organlarda da varız. Kurul üyemiz Burhan Barri, Cizire Dinleri Konseyi'nde Ezidi temsilcisi. Enver Cund, Kanton Hükümeti'nde bakan. Emin Bekdaş, Köy İşleri Konseyi'nde üye, vesaire...

O zaman Kürt makamlarıyla sorunlarınız var mı diye sormama gerek yok, herhalde?

Hayır, PYD ile hiç sorun yok. Sorun varsa, İslamcılarla var. El-Nusra Cephesi ve "İslam Devleti" biz Ezidileri her zaman hedef gözeterek avladı ve gerek Serêkaniye yakınlarında gerekse Afrin Kantonu'nda hedef göstererek Ezidi köylerine

saldırıp yıktı. Zamanında kaçamayan sivillerse savaşçılar tarafından sistematik olarak katlettiler. Bu yüzden YPG'ye bu kadar müteşekkiriz. Biz Ezidilerin yok edilmemesinin tek garantisi onlar.

Avrupa'nın genel olarak Kürtlere ve özelde de Ezidilere tutumu konusunda ne diyorsunuz? Avrupalılara söylemek istediğiniz bir şey var mı?

Siz Avrupalılara, bize değil de neden sadece kendi dindaşlarınıza yardım ettiğinizi ve sadece Hristiyanlarla ilgilendiğinizi sormak isterim. Ve biz Ezidileri neden göçmeye zorlamak istiyorsunuz? Ezidiler için iltica etmeyi çok kolaylaştırıyorsunuz. Vatanımızdan, Kürdistan'dan yok olmamızı mı istiyorsunuz? Gençlerimizin burada kalıp bizimle birlikte Rojava'da geleceğimiz için mücadele etmelerini istiyoruz, Almanya veya Avusturya'ya gitmelerini değil. Bizim buradaki durumumuzla ilgilenin ve mesela Laliş'e hacca gidebilmemize yardım edin. Bildiğiniz gibi Iraklı Kürtler, Rojava sınırını kapattılar. Son hacda 190 Ezidi, Laliş'e gidebilmek için sınırdan kaçak geçirilmek zorunda kaldı. Irak'taki Ezidilerle irtibat şu anda gerçekten zorlaştı. Hazır söz Avusturya'dan açıldığına göre, önemli bir ricamız var: Viyana'daki bir müze veya kütüphanede *Kara Kitap*'ımızın³³ çok nadir bulunan eski bir kopyası var. Bu kitabı neden geri vermiyorsunuz? Bu kitap, bir zamanlar yasadışı yollarla özel bir kişiden satın alan başka bir özel kişiye değil, bütün Ezidilere ait bir kitap.

³³ Büyük olasılıkla sözlü olarak aktarılan dinî şarkıların daha sonra yazıya dökülmüş halini temsil eden, Ezidilerin kutsal metinlerinin derlemesi.

Asya Abdullah

Salih Müslim ile birlikte Demokratik Birlik Partisi Eşbaşkanı
(Partiya Yekîtiya Demokrat, PYD), 21 Şubat 2014

Rojava'nın geleceğine dair öngörünüz nedir? Birkaç sene sonra burası nasıl bir yere benzeyecek?

Şimdiye kadar bu tür sorularla ilgilenen vaktimiz pek olmadı. Hiç olmazsa son üç yılda Rojava'da sağlam bir temel kurabildik ve bu da iyi bir geleceğin sigortası. Bütün sorunların alt edildiğini söyleyemeyiz elbette, zira sorunlarımız Suriye'nin sorunlarının bir parçası. Ama burada güçlü sivil toplum örgütleri, güçlü bir toplumu olan bir demokrasi istiyoruz. Demokrasi ve demokratik bir kültür için çalışıyoruz, sadece Rojava'daki insanlar için de değil.

PYD'nin ideolojisi ve gelecek perspektifinde sosyalizmin hâlâ bir rolü var mı?

İnsanlığın tamamı için miras olduğundan bilimsel sosyalizm, bizim için esastır.

O zaman Rojava'nın ekonomi politikası nasıl olacak?

Henüz yönetimimizi temelden yeniden inşa ediyoruz. Ekonomi burada önemli bir rol oynuyor. Kendi kendini yöneten demokratik bir toplum istiyoruz ve ekonomide de benzer bir perspektifimiz var. Ama sorun burada aşırı derecede kötü bir altyapımızın olması ve abluka yüzünden de malları ihraç edemiyor oluşumuz.

Üretim araçlarının sahibi kim olacak? Devlet mi, kantonlar mı, kapitalistler mi? Özel mülkiyet ne durumda? Fabrikalarla topraklar kimin olacak?

Prensipte özel mülkiyeti mümkün olduğunca koruyoruz. Ancak halkın mülkiyeti, halkındır ve halk tarafından koru-

nur. Daha geçenlerde, ticari ve ekonomik ilişkilerin kuralları üzerine çalışacak ve yurtdışıyla ekonomik ilişkiler kuracak bir ticaret ve ekonomi konseyi kurduk.

Tekrar üretim araçlarına dönelim: Rojava'da kooperatif biçimleri veya alternatif üretim biçimleri var mı?

İnsanları bu tür şeyleri denemeye teşvik ediyoruz. Mesela Kobanê'de yüz kadar kadının çalıştığı bir kadınlar kooperatifi var. Burada kadınlar elbiseler dikip kendileri satıyor.

Bir kadınlar kooperatifinden bahsetmeniz ilginç, zira PYD ile PKK cinsiyet eşitliği ve feminizme özellikle odaklanıyorlar. Ayrıca Rojava'daki bir partinin tek kadın eşbaşkanıısınız. Burada feminist siyaset nasıl işliyor? PYD'nin cinsiyet politikası somut olarak neye benziyor?

Önce partide kadınların siyasi iradelerini dile getirebilmeleri için mücadele etmeliyiz, ondan sonra da kadınlar siyasi kararlara katılabilirler. Kadınlar siyasette yoksa savaşlar yaşanıyor, çünkü savaşları erkekler yürütüyor ve barış için karar almıyorlar. Bu yüzden feminizm sadece kadın haklarının korunması hareketi değil, bundan çok daha fazla bir şeydir. Kadının kimliğini destekleyerek bütün bunları koruyoruz.

Burada birçok feminist hareket ve birçok tarih araştırması var. Kadınlar, Fransız Devrimi'nden bu yana çok şey kazandılar. Ama yapılacak daha çok şey var ve kadınlar kazandıkları pozisyonları tekrar kaybedebilirler de.

Kadınlar elde ettikleri kazanımları tekrar kaybetmesin diye PYD'de kadınlar ne yapıyor? Böylesi bir durumda kadınlara ihtiyaç duyulması ve devrimden sonra da tekrar yok olmaları, görülmemiş bir şey değil.

Rojava'daki yönetim modelimizde, bütün düzlemlerde siyasi pozisyonlarda kadınlar var. Kadınların seferber edilmesi ve örgütlenmesine çok güçlü bir biçimde odaklanıyoruz. Kadınlar ne kadar iyi örgütlüyse, o kadar fazla güçleri vardır.

YPG'deki kadınların durumu ne? Onlar silahlı mücadelede çok güçlü genç kadınlar. Ama silahlı mücadeleden sonra ne olacak? Genç kadınlar için sürdürülebilir neler yapıyorsunuz?

Şu an savaşta yaşıyoruz ve kadınlar bu savaşın askerî tarafına katılmalı. Kadınlar her zaman zayıf ve politikayla ilgilenmez olarak görüldü. Ama şimdi savaşçı olarak varlar. Rojava'yı koruyorlar. Sadece erkekler savaşırsa, savaştan sonra da onlar savaşmış oldukları için istediklerini yaparlar.

Batılı feministler sıklıkla lezbiyenlerin hakları için de uğraşırlar ve Türkiye'deki Kürt hareketinde artık Diyarbakır'daki Hebûn gibi lezbiyenlerin, gay ve biseksüellerin hakları için mücadele eden öncü örgütler var. Bu konuların Suriye'de Türkiye'dekinden çok daha hassas olduğunu sanıyorum, ama burada da Türkiye'ye göre belki daha görünmez ve bastırılmış olan lezbiyen, gay ve biseksüel kişiler vardır. Bu sorunlar, PYD veya PYD'ye yakın kadın örgütlerinde hiç konu oldu mu? Peki Rojava'da lezbiyen, gay ve biseksüellerin yaşam koşulları nedir?

Bu grupların varlığının elbette farkındayız. Ama Suriye'de bu tür bir örgüt için temel yok. Dünyada farklı görüşlere sahip çok farklı feminizm türleri var. Aralarından bazıları bunu da sorunsallaştıracak kadar özgürler. Ama bizim için feminist çalışma çok daha temelleri oluşturma düzeyinde. Şimdilik bizim için önemli olan temel kadın hakları, kadınlara karşı şiddetin son bulması, kadınların çalışabilmesi. Bizim için önemli olan ulusumuzun özgürlüğü, sadece kişisel özgürlük değil. Kadınlar, özgürlük hareketinin özüdür bizim için.

Abdullah Öcalan'ın düşüncelerinin, PYD'nin feminizmi açısından rolü nedir? PKK'deki kadın savaşçılarının feminizmi açısından Abdullah Öcalan'ın nasıl bir referans oluşturduğu hep ilgimi çekti. Avrupalı feministler açısından bir erkeğin feminist düşüncede böylesi önemli bir rol oynayabilmesi çok tuhaftır.

Buradaki kadınlar, “Ben feministim” diyecek kadar güçlü değildi. Bizim için kadının özgürleştirilmesi, toplumun tamamını özgürleştirmenin yoludur. Bu yüzden de feminizm toplumun çeperlerinde değil, tam merkezinde olmalıdır. Feministler kendilerini yalıtıklarında, toplumu, dolayısıyla kadınların sorunlarını da değiştiremezler.

Ama tekrar Abdullah Öcalan'ın rolü sorusuna dönelim.

Burada anlattıklarım, yani feminizmin nasıl hareket edeceği, bunların neredeyse tamamı onun yazılarında vardır.

Şimdi başka soruya geçelim: PYD, Rojava'daki üç özerk kantonu içeren bir yönetim ilan etti. Rejim, bu özerklik ilanına herhangi bir tepki verdi mi?

Hayır.

Rejim, burada Kamışlı'da hâlâ varlığını sürdürüyor ve havaalanını, sınır kapısını ve Arap mahallesini kontrol ediyor. Esad'ı destekleyen bir gösteri de yapılmış kısa bir süre önce burada.

Evet, ama onlar sadece 800 göstericiydi, aralarında 200 kadar da asker vardı herhalde ve gösteri şehrin hâlâ rejim tarafından kontrol edilen bölümünde yapıldı. Bunun için Haseke'den asker bile getirdiler.

Barzan İso

Kobanê'de muhabir, 13 Temmuz 2014

Kobanê'de şu anda durum nasıl?

Bildiğiniz gibi Kobanê bir yılı aşkın bir süredir kuşatma altında; önce El-Nusra Cephesi'nce ve şimdi de El-Nusra Cephesi'nin Kobanê'nin batısındaki bazı bölgeleri "İslam Devleti"nin eline geçtikten sonra da IŞİD tarafından. Ocak'ta IŞİD etrafımızı sardığından beri durum daha da kötüleşti. Bizde, biliyor musunuz, herkes silahlı ve herkes küçük gruplara bölünür, her yerde köylerini savunur ve gerekirse başkalarına yardıma koşar. Bu şekilde bölgemizin büyük bir bölümünü savunabildik. Şehirde yaşam, şaşırtıcı biçimde her zamanki gibi normal devam ediyor. Burada her zaman küçük ticaret ve gıda yetiştirerek yaşadık. Bir şekilde bu ekonomi hâlâ işliyor.

Hâlâ yeterince gıda var mı?

Evet, en önemli gıda maddeleri hâlâ var. İnsanlar kendi çözümlerini buldular. Örneğin domatesimiz yoktu, sonra birden insanlar kendi domateslerini ekmeye başladı. Bir aydır da epey bol ucuz domates var pazarda. Ekmek için buğdayı da kendimiz ekıyoruz. Sadece burada yetişmeyen kahve gibi gıdalar biraz daha sorunlu ve elbette ilaçlar. Bu tür şeyler sorunlu, çünkü ya Türkiye'den ya da Suriye'nin diğer bölümlerinden kaçak olarak getirilmeleri gerekiyor. Ama kaçakçılık da bir şekilde işliyor. Arap araç sürücüleri, "İslam Devleti" bölgesinden bile kaçak mal getiriyor bize. Şu anda şehirde alkollü içecekler bile var.

Peki, su ne durumda? IŞİD, Ocak'ta Kobanê'nin batısındaki Cerablus şehrini ele geçirdikten sonra Kobanê'nin su tedarikini kesti.

Kobanê'ye su, Cerablus'un yakınındaki bir köyde bulunan bir su pompasıyla geliyordu; bu pompa, şehrin ele geçirilme-

sinden sonra IŞİD tarafından yok edildi. Ama daha önce El-Nusra Cephesi'yle de hep benzer sorunlarımız vardı. Şimdi yeraltı su kuyularını kullanıyoruz. Gerçi bu model işliyor, ama şehrin kanalizasyonu kötü olduğundan ve atık su da yeraltı suyuna sızdığından, yani mikroplu su kullandığımızdan bu da büyük bir sorun. Bu yüzden de son aylarda şehirde kolera gibi ağır hastalıklar başladı. Ama şimdi kanton yönetimi yeni bir çözüm için uğraşiyor. Gelecekte su, şehrin 20 kilometre ötesinden pompalanacak. Daha büyük bir sorunsa elektrik. Ocak ayına kadar günde 2 saat kadar elektrik vardı. Ama IŞİD, bütün hatları yok etti ve artık elektrik hiç yok ya da sadece jeneratörlerle var.

Bunları çalıştırmak için hâlâ yeterli yakıt var mı?

Evet, çünkü IŞİD taşıdığı petrolü de satmak istiyor. Arap kaçakçılar üzerinden yakıt almayı beceriyoruz.

Peki, askerî durum nasıl? Haritadaki durumu düşünüp artık genel seferberlik çağrısı yapıldığını gözümün önüne getirdiğimde, YPG'nin Kobanê'yi tutma şansının olup olmayacağı sorusu akla geliyor.

Bu çok zor bir soru. Ama ben hâlâ iyimser olmak istiyorum. YPG'nin savunma için sadece hafif silahları var ve IŞİD kadar iyi silahlanmış değil. Ama motivasyonumuz yüksek. Savaşan sadece YPG de değil üstelik. YPG, savaşçılarımızın stratejik omurgasını oluşturuyor aslında. Ama artık savaşacak durumda olan herkes savaşıyor. Kobanê düşerse başımıza ne geleceğini bildiğimiz için de motivasyonumuz o kadar yüksek. Şehirde zaten "İslam Devleti"nden kaçan Kürt ve Arap birçok mülteci de var ve onların "İslam Devleti"ne dair anlattıkları bu savaşı asla kaybetmememiz gerektiği konusunda kuşkuya yer bırakmıyor!

Kobanê düşerse ne olacağından korkuyorsunuz?

Bu soykırım anlamına gelir. Dokuz köyü ellerine geçirdiler bile. Özellikle üçünde zaten bir soykırım yaşandı. Zamanında kaçamayan her sivil öldürüldü. Birkaç gün önce uzun zamandır kontrol ettikleri Kürt köylerinden birinde on yedi köylüyü halkın önünde astılar. Onlar kazanırsa canlı kalamayacağımızın farkındayız.

Kobanê halkı Avrupa'dan ne bekliyor?

Daha Mayıs'ta Avrupa, Suriye'deki Kürt bölgelerinin ülkenin geri kalanından daha güvenli olduğunu belirlemişti. Şimdiyse IŞİD burada Araplarla Kürtler arasında bir çatışma yaratmak istiyor. Ama bize Araplar da sığındı ve birkaçı saf-larımızda IŞİD'e karşı savaşıyor. Avrupa, özellikle Türkiye ve bölgedeki diğer devletlere IŞİD'i artık desteklememeleri için baskı yapmalı! Askerî desteğe değil, ama IŞİD'e askerî desteğin bitmesi için diplomatik baskıya ihtiyacımız var. Ve sivil destek lazım. AB, hâlâ Suriyeli sivil muhalefet gruplarını eğitim ve malzemeyle destekliyor. Bunlara bizim de ihtiyacımız var. Rojava'da bizim de önce demokratik bir özyönetim nasıl kurulur, onu öğrenmemiz gerekiyor ve bunun için de AB'nin desteği lazım. Bu konuda ve genel anlamda eğitim alanında Avrupa bize gerçekten yardımcı olabilir.

Hevi İbrahim Mustafa

Afrin Kantonu Başbakanı, 30 Temmuz 2014

Suriye'nin birçok bölgesinde iç savaş var. Şu anda Afrin Kantonu'nda durum nasıl?

Suriye'nin genelinde durum çok zor. Ancak biz, savaşı Afrin Kantonu'ndan uzak tutabilecek kadar şanslıyız. Suriye'nin

başka bölümlerinde hâlâ mezhepçi şiddet yaşanırken, burada farklı insanlar hâlâ barış içinde birlikte yaşıyoruz. Burada barış içinde yaşayan Sünniler, Şiiler, Ezidiler ve Aleviler var. Afrin'de birbirleriyle sorunu olmayan Kürtler, Araplar ve diğer azınlıklar var. Burada dayanışma sürüyor. Bu da Suriye'nin diğer bölgelerinde de bunun işleyebileceğini gösteriyor.

Siz de Suriye'nin en küçük dinsel azınlıklarından birisiniz, Alevisiniz. Afrin Kantonu'nun başbakanı olarak göreviniz için bir sorun muydu bu?

Hayır, biz seküler bir gücüz ve dinler arasında burada bir sorun yok. Elbette, "İslam Devleti" teröristleri bunun için bizden nefret ediyorlar, ama Afrin'deki toplumumuz için benim bir Alevi olmam sorun değil. Kantonumuzda yüzyıllardır Sünniler, Ezidiler ve Aleviler yaşıyor. Burada cihatçılara karşı din özgürlüğünü de savunuyoruz.

Rojava'daki özerk kantonların başbakanları arasında tek kadın da sizsiniz. Devrim, Rojavalı kadınları olumlu etkiledi mi?

PYD her zaman kadın hakları için mücadele etti. Buna kadınların siyasi olarak sorumluluk içeren görevlere gelebilmeleleri de dâhildir. Kürt toplumunda gerçekten bir şeylerin değiştiğine dair bir kanıtım ben.

Daha doğuda bulunan Kobanê Kantonu'nda haftalardır YPG ile "İslam Devleti" arasında şiddetli çatışmalar var. Henüz "İslam Devleti"ne komşu olmadığınız için şanslısınız. Kanton sınırlarımız sakin mi?

Görece sakin. Kobanê'yle karşılaştırıldığında gerçekten de "İslam Devleti"nce kuşatılmadığımız için şanslıyız. Yine de "İslam Devleti" savaşçıları doğudan kantonumuzun sınırlarına gelip bizi tehdit ediyorlar. Ama bu saldırıları geri

püskürtebildik. Ocak'ta El-Nusra Cephesi'nin de saldırıları oldu. Bu gruplar, Kürtler arasında da çatışmalar yaratmaya çalışıyorlar.

Güneyde kantona sınırı olan Özgür Suriye Ordusu'nun birlikleriyle daha az sorun var. Kürt Cephesi, ÖSO'yla birlikte Ocak'ta "İslam Devleti"ni Azaz'dan kovdu. ÖSO ve [Şii anklavı] Nubl'da konuşlanan rejim birlikleriyle artık bir tür ortak yaşam sürdürüyoruz. Bize saldırmadıkları sürece biz de onlara saldırmıyoruz.

Peki, Türkiye sınırı ne durumda? Afrin Kantonu da izole edildi mi, yoksa sınır kapısı açık mı?

Ne yazık ki Türkiye, Rojava sınırını kapadı ve dolayısıyla Afrin Kantonu ile Türkiye arasında yasal bir sınır geçişi yok. Cihatçı gruplar sınır kapılarından geçebilirken, biz ancak geceleri yasadışı yollardan geçebiliyor veya ÖSO'nun kontrolündeki Azaz sınır kapısını kullanabiliyoruz. Genel anlamda da kantonumuz Türkiye'nin ablukasına maruz kalıyor.

Avrupa'nın Suriye ve Rojava politikasını nasıl görüyorsunuz? Avrupa'dan ne istersiniz?

Avrupa Parlamentosu iki ay önce zaten dolaylı olarak Rojava'nın özerkliğini kabul etti. Bu bizim için önemli bir adımdı. Ama İslamcı muhalefete desteği durdurması ve Rojava'ya ekonomik ablukayı sonlandırması için Türkiye'ye de baskı uygulanması bize çok yardımcı olurdu.

İzin verirseniz bu fırsatı, Avrupalılara devrimimizi desteklemelerini söylemek için kullanmak da isterim. Burada onlar adına da "İslam Devleti" teröristleriyle savaşıyoruz ve Suriye'de demokratik bir gelişme istiyoruz. Bu faşist harekete karşı etkili askerî direnç gösterebilen bir tek biz varız. Ama demokrasi deneyimimiz yok ve burada demokrasimizi geliştirmek için de

Avrupa'nın desteğine ihtiyacımız var. Burada tek başına bırakılmamız ve Avrupa'nın Suriye'yi unutmaması çok önemli. Burada hâlâ her gün hayatta kalmak için savaşıyoruz. Ama aynı zamanda birçok şey elde ettik ve henüz devrimimizin başındayız. Hedefimiz, demokratik bir Suriye'de, demokratik ve özerk bir Rojava. Bunun için de uluslararası desteğe ihtiyacımız var.

Suud el-Molla

Yeni PDKS Genel Sekreteri (*Partiya Demokrat a Kurdistanê li Sûriyê*),
1 Ağustos 2014

İki Azadi Partisi olan el-Parti ile Abdülbasit Hemo'nun Yekîti Kürdistan Partisi Nisan başlarında neden birleştiler?

Suriyeli Kürt partileri çoktandır aşırı parçalanmıştı. Yıllardır bölünmelerle meşgul olduk ve Kürt halkı da bu durumu artık zor kabullenirken, bu bölünme siyasi amacımıza da ağır hasar veriyordu. Bu nedenle, şu anki durumda birleşmemiz gerekliydi ve 3 Nisan 2014'te de Erbil'deki parti kongremizde birleştik. Artık enerjimizi ve becerilerimizi çocuklarımız, halkımız için kullanabilir ve yetkin ve bütün alanlarda faal bir kitle partisini kurumsallaştırabiliriz.

Yeni PDKS'nin siyasi amaçları nedir?

14 Haziran 1957'de kurulan PDKS geleneğinin devamımız ve çalışmalarımız, demokrasi için şiddet içermeyen her türlü mücadele temeline dayanır. Siyasi vizyonumuz çok açık. Partimizin siyasi programı, Suriye'deki ulusal demokrasi mücadelesine katılmamızı, Kürt halkının Suriye'deki bütün dinsel, mezhepsel ve ulusal grupları temsil eden seküler ve federal bir devlette ulus olarak haklarını elde etmesi hede-

fini güdüyor. Hayatın bütün alanlarında kadın-erkek eşitliği istiyoruz. Parti olarak Kürt halkımızın yarısını oluşturan ve oğullarımızı eğiten kadınlara özellikle odaklanıyoruz. Bu yüzden de partimizdeki liderlik koltuklarının yarısını kadınlara ayırdık.

Partinin birleşme kongresi Rojava'da değil, Mesut Barzani'nin koruması altında Erbil'de gerçekleştirildi. Yeni parti, Barzani'nin Irak KDP'sinin bağımsız bir kardeş partisi mi, yoksa sadece onun maşası mı?

Irak Kürdistan Demokrat Partisi'nin, Suriyeli Kürtlerin partileri ve siyasi hareketleri konusunda açık bir politikası var. Onunla eşit düzeyde ve ulusal egemenliğimize saygı duyarak birlikte çalışıyoruz. Bu da kardeşçe işbirliği ve Kürdistan'ın dört bölgesinde de Kürt halkının ulusal çıkarlarına denk düşen, karşılıklı saygıya dayalı bir entegrasyon olarak görülmelidir. Başkan Mesut Barzani, çok saygıdeğer ve başarılı sonuçlar elde etmiştir ve birçok açıdan Kürt halkının birliğinin koruyucusudur, hem de Kürdistan'ın genelinde. Hem 11 Temmuz 2012 tarihli anlaşmanın³⁴ hem de partilerimizin birleşmesinin koruyucusuydu ve her zaman Kürtlerin birliğine ve gücüne odaklanmıştır. Partilerimizin yakın olduklarına ve birlikte iyi çalıştıklarına, ama aynı zamanda da siyasi karar alma konusunda bağımsız olup birbirlerine karşılıklı olarak saygı duyduklarına dair kuşku yok. Ama Molla Mustafa Barzani'nin Kürt ulusu adına ölümsüz başarılarına saygı duyuyor ve onun geleneğini takip ediyoruz.

Partinin kurulmasından sonra yeni parti yönetiminin çoğu üyesi, Rojava'dan ayrılıp Irak-Kürdistanı'na sürgüne gittiler.

34 Kürt Ulusal Konseyi (KNC) ile Batı Kürdistan Halk Meclisi/PYD arasındaki bu anlaşmada, Rojava geçiş hükümeti olarak çalışacak olan Kürt Yüksek Komitesi'nin kurulmasına karar verildi.

Partinizin Rojava'da egemen olan PYD ile arasındaki çatışma nasıl gelişiyor?

Şu ana kadar PYD, siyasi bir çoğulculuğa izin vermediği rakip partilerin üstüne gidiyor. Aktivistlerimizin çoğu Rojava'dan kaçıp gerek Irak'taki Kürdistan bölgesine gerekse başka bölgelere gittiler. PYD şu ana kadar, müzakereler yürüterek yaptığımız anlaşmaya uymadı. Artık, sürekli siyasi çoğulculuğu önlemeye ve tümüyle barışçıl siyasi faaliyetlere de karşı çıkan PYD'yle işbirliğine inanmıyoruz. PYD, parti aktivistlerini ve kadrolarını tutuklayarak sindirmeye çalışıyor ve YPG'nin silahlı milisleri üzerindeki etkisinden, bizi baskı altına almak ve terörize etmek için yararlanıyor.

Partiniz PYD'yi hangi noktalarda eleştiriyor?

PYD, silah gücüyle kendini ispatlamaya çalışıyor ve Kürtlerin siyasi konumunu, kendi iktidar çıkarları uğruna kullanıyor. Suriye'nin Kürt halkı, PYD'nin bu politikası nedeniyle tarihinin en zor aşamalarından geçiyor. PYD bütün kararları kendi başına ve rejim ve Suriye ordusuyla sıkı işbirliği içinde alıyor. Böylece PYD, rejimin baskısının bir parçası haline geldi. Partimiz üyelerinin siyasi takibata uğraması, PYD ile Kürt Ulusal Konseyi arasında şimdiye kadar yapılan anlaşmalara rağmen sona ermedi. Birçok aktivistimiz PYD tarafından tutuklandı, şu anda hapisteler.

Partinizin kendi silahlı kuvvetleri var mı, varsa ne büyüklükte?

Suriye Kürdistan Demokrat Partisi siyasi bir parti, bir milis değil. Tarihsel PDKS'nin 1957'deki kuruluşundan bu yana siyasi mücadelede silah olarak sadece kalem ve düşünce kullanılmıştır. Zalim rejimi kınıyoruz; ama şiddete başvurarak, cinayet işleyerek ve yakıp yıkarak savaşan ve başka insanların

kafalarını kesen terör gruplarını da kınıyoruz. Tam da böylesi bir şiddet ortamında asıl askerî güçlerden vazgeçmek istiyoruz.

PYD, partinizi sürekli Türkiye'yle işbirliği yapmakla suçluyor. PDKS'nin Türkiye'yle ilişkisi nedir?

PYD'nin bölgedeki istihbarat servisleriyle işbirliğini ve irtibatlarını biliyoruz. Salih Müslim, bölgenin başkentlerine gidip gündüz vakti bu devletlerin güvenlik aygıtı çalışanlarıyla buluşuyor. PDKS olarak biz, karşılıklı saygıya ve halklarımızın ortak çıkarlarına dayandığı sürece komşu ülkelerimizle iyi ve dostane ilişkiler istiyoruz. Türkiye'nin ilgisi ve Suriye'deki rolü, ayrıca bizzat Türkiye'de Kürt halkı konusundaki görmezden gelme ve inkârın sona ermesi bizi sevindiriyor. Kürt ve Türk halkının çocuklarının kanlarının dökülmesi sona ermeli. Türkiye için barış, güvenlik ve refah ancak Türkiye'nin Kuzey Kürdistan'daki Kürt halkının ulusal haklarına saygı duymasıyla mümkün olacaktır. Bu olduktan sonra da bölgedeki bütün halkların işbirliği önünde engel kalmaz.

Musul'un ve Irak'ın orta kısımlarının Haziran'da "Irak ve Şam İslam Devleti"nce ele geçirilmesi, Irak'taki Kürdistan Bölgesel Yönetimi ile Rojava'daki PYD arasında bir yakınlaşmaya yol açtı mı ve bu gelişmenin partiniz açısından anlamı ne?

İŞİD saldırısı, özellikle Kürtlerin demokratik deneyimlerini hedef almaktadır. Bu tehdide karşı sonunda Kürt özgürlük hareketinin bütün temsilcileri kardeşçe, ortak bir asgari programa dayalı olarak birleşmelidir. Kürt halkı için en çok kazanımı, ulusal bir diyalog ve ciddi ve sorumluluğunun bilincinde olan bir politikayla elde edebileceğimizden eminim.

Avrupa'nın Suriye'deki iç savaş ve Rojava'daki durumla ilgili tepkisini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Avrupa, Suriye halkının mücadelelerine ve devrimine pek olumlu tepki vermedi ve rejimin şiddeti ve radikal terör grupları karşısında aynı derecede kayıtsız kaldı. Kimyasal silahların kullanılmasında bile, Avrupa Birliği sadece kınadı, ama Suriye halkına önemli bir yardım sağlamadı. Hatta rejim, Avrupalı STK'ların, engelleyip sonra kendi taraftarlarına sattıkları veya dağıttıkları yardımlarından yararlanıyor. Bu yardımların hiç-biri Kürt halkına ulaşmıyor.

Siamend Hajo

Gelecek Hareketi'nin Avrupa sözcüsü, 10 Ağustos 2014

Gelecek Hareketi, Suriye genelinde ve Rojava özelinde güncel gelişmeleri nasıl değerlendiriyor?

Çoğunluğu Kürt olan bölgelerde durum, Suriye'nin diğer pek çok bölgesine oranla belirgin biçimde daha sakin, yaygın bombardımanlar yok ve İslamcı grupların etkisi şimdiye kadar çok da az –“İslam Devleti”nin Kürt bölgelerine, özellikle Kobanê ama aynı zamanda Haseke'ye yaklaşmasına rağmen. Ne yazık ki bunun nedeni çok nadiren analiz ediliyor: Gerçek şu ki bu görece huzur, PKK'nin Suriye kolu PYD'nin rejimle işbirliğine dayanıyor. 2012'nin ortalarından sonra Baas rejimi, Kürtlerin çoğunlukta olduğu bölgeleri arka arkaya PYD'ye teslim etti, çatışma yaşanmadı. Karşılığında da PYD, rejimi eleştiren gösterileri radikal biçimde bastırdı –özellikle Afrin'de, ama Cizire'de de. Bugünse PYD, Cizire'deki çoğu şehri kontrol ediyor –Kamışlı ve Haseke hariç; buralarda rejim her zamanki gibi güçlü. Kamışlı'da PYD ile rejim yönetimi paylaşırken, Haseke'de şu anda bir dönüşüm gerçekleşiyor:

“İslam Devleti”nin ilerlemesi karşısında rejim, Arap mahallelerindeki kontrolü de PYD’ye devretti. Afrin ve Kobanê şehirlerinde de kontrol PYD’de, çevre köyler kısmen İslamcılarının kontrolünde, özellikle de dediğim gibi Kobanê’de.

Kürt bölgeleri ve İslamcılarının yarattığı tehlikeden bahsettiğimizde YPG’nin İslamcı gruplarla çatışmaları sık sık kışkırttığını unutmamalıyız –özellikle de PYD siyasi baskıya uğradığında. Haziran sonunda PYD/YPG’nin Amuda saldırısından kısa bir süre sonra mesela Serêkaniye’de El-Nusra Cephesi’yle çarpışmalar yaşandı –oysa Salih Müslim’e göre PYD, bu grubu güya aynı yılın daha Mart ayında şehirden sürmüştü. YPG’nin Amuda’da yaptığı katliamlarla ilgili eleştiriye boğmak için bu çarpışmaları kışkırtmış olduğu düşünülebilir. Aslında, üyeleri Haziran 2013 sonunda PYD tarafından sürülen, kaçırılan ve işkenceden geçirilen bu aynı Kürt partileri, Temmuz ortasında YPG’yle birlikte El-Nusra Cephesi’ne karşı savaşmak istediklerini açıkladılar. PYD’nin kendini İslamcılara karşı tek etkili kuvvet olarak sunma stratejisi tümüyle işe yaradı ve bugün birçok kişi buna inanıyor.

Genel olarak PYD, “İslam Devleti” ve rejim arasındaki ilişkiye dair cevaptan çok soru var. Mesela, “İslam Devleti” Irak’taki saldırıdan sonra Kobanê’deki çatışmaları neden durdurdu? Irak saldırısı, Irak Kürtlerinin bağımsızlığı tartışmalarıyla mı ilgili? Bilmiyoruz.

Hareketiniz, egemenliği elinde bulunduran PYD ve onun özerk kantonlar ilan etmesi konusunda hangi noktaları eleştiriyor?

PYD, tek başına yönetme talebi olan, totaliter bir parti. Mevcut hükümet –ya da daha doğrusu mevcut hükümetler– seçimlerle oluşmayıp PYD tarafından görevlendirildi. Geçiş hükümetinin arkasında elliden fazla grubun bulunduğu söylenip duruluyor. Bilinen az sayıdakiler ya PYD’nin kadın

örgütü Yekîta Star gibi PYD'ye yakın ya da hiç bilinmiyor. Suriye'deki Kürt partilerinin en büyük birliği olan Kürt Ulusal Konseyi'nden kimse üye değil –sadece eskiden üye olan iki solcu Kürt partisi PYD'ye katıldı. Ne Yekîtî, ne KPDS, ne de Kürt İlerici Partisi –en önemli Kürt partilerini sıralamak gerekirse– hükümetin kuruluşunda yer aldı. Aynı şey Asayiş ve Halk Savunma Güçleri için de geçerli. PYD bu emniyet organlarının bağımsız olduklarını iddia ediyor –oyşa onlar sadece PYD veya PKK yönetimine bağlı olan PYD kuvvetleri. Bu birlikler, YPG'nin gitgide daha çok genç erkeği zorla askere almasıyla demokratik de olmuyorlar. PYD, askerî üstünlüğünden acımasızca faydalanıyor: İster bağımsız aktivistler ister başka partilerin üyeleri, farklı düşünenler inatla takibata uğruyor. PYD'nin iddia ettiği gibi üzücü münferit vakalar değil söz konusu olan, bu tutum sistematik. 2012'den bu yana PYD'yi eleştiren en az otuz kişi PYD üyeleri veya onların emniyet güçlerince öldürüldü, dört yüzden fazlası kaçırıldı ve birçok durumda da işkence gördü. En son Mayıs'ta Afrinli bir genç, Hanan Halil Hamduş, Asayiş'in nezaretinde öldü. Bir araba kazasından sonra tartışmalar olmuş ve Hamduş da Abdullah Öcalan'a küfretmişti. Ertesi gün de ölmüştü. Sözümona intihar etmişti. Hamduş, hücresinin duvarına ölünceye kadar kafasını çarpmış. Gerçek şu ki cesedinin kafatası çevresinde buna uygun yaralar yoktu. Ölüsünün bir fotoğrafında ağır işkence izleri açıkça görülebiliyordu. Olay şu ana kadar incelenmedi, ilgili Asayiş çalışanları geçici olarak bile görevden alınmadı, ki böyle bir durumda en azından bunun yapılması gerekirdi. Sonuçta PYD, Baas rejimi diktatörlüğünün yerine kendi diktatörlüğünü koydu; bugün Kürt bölgelerindeki durum ne 2009'dan, ne de 2010'dan daha iyi. Üç kantonun, üç geçiş hükümetinin ilanını bile rejime taviz demektir. Neden üç? Neden böylesi fazla parçalı bir yapı? Neden Cizire, Afrin ve Kobanê'de çoğunluğunu Kürtlerin

oluşturduğu bölgelerden oluşan, Kürtlerin yönettiği bir bölge değil? Çünkü PYD, Suriye'de Kürt yönetimi altında tek bir bölgenin kurulmasını amaçladığı izlenimi yaratmak istemiyor. Oysa bunun kurulması, katiyen ayrılıkçılık demek değil. Kısacası PYD, totaliter, demokrasiden uzak ve politikasını rejimle dayanışarak oluşturuyor.

Gelecek Hareketi'nin popüler lideri Meşal Tammo'nun 7 Ekim 2011'de cinayete kurban gitmesi, Suriye'nin güneyindeki kitlesel protestoların Kürt bölgelerine yayılmasının en önemli tetikleyicilerinden biriydi. Meşal Tammo'yu kimin, kim adına öldürdüğü konusunda güvenilir bilgiler var mı?

Güvenilir bilgiler ne demek? Güvenilir bilgi dediğiniz, ancak bağımsız bir soruşturma komisyonunun cinayeti incelemesi durumunda olur. Ama hiçbir soruşturma yapılmadı. Oysa gerçekte Meşal'in öldürülmesi öncesinde, sırasında ve sonrasında koşullar PYD'nin veya PKK'nin onu rejimin talimatıyla öldürdüğünü gösteriyor. Şu soruları sormamız gerekir: Meşal'in ölümünden kim yararlanıyor? Cevap açık: Rejim. Meşal tehlikeliydi, zira ta en baştan devrim lehine bir duruş sergilemiş tek Kürt parti başkanıydı. Ayrıca Kürtlerle Arapları rejime karşı bir araya getirmek istiyordu –ve bu hedefe ulaşmak için Arap halkı arasında da yeterli ikna gücüne ve desteğe sahipti. Bu yüzden de rejim ondan kurtulmak istiyordu. Bu amaçla da PKK'den ve PYD'den yararlandı. Meşal'in ölümünden birkaç hafta önce ilk suikast girişimi yapıldı. Meşal bana bizzat suikastçıları tanıdığını, PYD'li olduklarını söyledi. Ama kamuoyuna bunu söylemek istemiyordu, zira Kürtlerin birlikte rejime karşı çıkabileceklerini, PYD'nin de bir şekilde gemiye binebileceğini umuyordu. Ama açık ki bu konuda yanıldı. Aynı şekilde Meşal, Kürtlerin, devrim çerçevesinde tek bir Kürt'ün öldürülmesiyle devrime katılacakları konusunda da yanıldı. Meşal öldürüldü,

ama bu senin sorunun ima ettiğinden farklı olarak devrimin Kürt bölgelerine yayılmasına, buralarda kitlesel protestolar yapılmasına yol açmadı. Meşal'in cenazesi nedeniyle de bir iki büyük gösteri oldu –ama bu kadar. Meşal'e yapılan ilk başarısız suikast girişiminden sonra Hevrin Ose ve Rezan Şeyhmus gibi Gelecek Hareketi üyeleri, diğer Kürt partilerine gidip PYD'ye karşı yardıma ihtiyaç olduğunu söyledi –ama diğer partiler bu işe karışmak istemediler. Bugün, onu rejimin emriyle öldüren bir PYD veya PKK cinayet komandosu olduğu biliniyor –Meşal Tammo yanı sıra örneğin eski el-Parti merkez komite üyesi Nasruddin Birhik de kurbanlardan biriydi. Bu cinayet komandosunun varlığı farklı kesimlerce doğrulandı: Kürt sorunuyla ilgilenen Mahmud Nasır gibi eski Suriye gizli servis memurları tarafından. Partiden ayrılıp misilleme korkusuyla yurtdışında yaşayan eski PYD üyeleri tarafından da.

Meşal Tammo cinayeti, Gelecek Hareketi'ne büyük bir darbe vurdu. Şu ana kadar parti liderliğinde gerçek bir halef yok ve Rojava'da insanlar artık sahada Gelecek Hareketi'nden pek fazla bir şey görmüyor. Parti ne yapıyor?

Meşal'in öldürülmesinden sonra Gelecek Hareketi'nin bir süre yönünü bulamadığı doğru. Bu normal bir şey, her parti aynı şeyi yaşardı. Ancak, Avrupa kanadından başlayarak görece hızlı bir biçimde net bir siyasi çizgiye ulaştı. Bu çizginin önemli noktaları, bir taraftan, Arap muhalefeti yani Suriye Ulusal Konseyi'yle işbirliği yapma kararıydı. Diğer taraftan da Gelecek Hareketi, PYD ile bir işbirliğinin mümkün olmadığını anladı ve bunu da kamuoyuna açıkladı. Başlarda diğer Kürt partileri bizi iki konum nedeniyle sert bir biçimde eleştirdi. Arap muhalefetinin Kürt karşıtı ve şovenist olduğunu ileri sürdüler. Ayrıca başka Kürt güçleri eleştirilmemeliydi, Kürtler bir birlik oluşturmalıydı. Ama artık çizgimiz kendi-

ni, Kürt Ulusal Konseyi partileri arasında tamamıyla kabul ettirdi. Kürt Ulusal Konseyi de artık koalisyonun bir üyesi. PDKS veya Azadi gibi partilerin liderleri bize, haklı olduğumuzu, PYD ile işbirliği yapılamayacağını açıkça söylüyorlar. Artık PDKS, Avrupa'da PYD'ye karşı düzenlediğimiz protestolara katılıyor.

Meşal'in ölümünden sonra Kürt Ulusal Konseyi'nde istenmiyorduk, ama artık bu değişti. Üye olmak istemediğimizi söyleyen biziz. Bağımsız siyaset yapmak istiyoruz, sadece Kandil'den³⁵ değil, Erbil³⁶ ve Süleymaniye'den de³⁷. Bu tutumun sonuçları da var: Diğer partilerden farklı olarak ne PKK, ne KDP, ne de KYB tarafından finanse ediliyoruz ve Kürt Ulusal Konseyi'nden de malum nedenlerle para almıyoruz. En azından savaşın hâkim olduğu ve ekonomik durumun günden güne daha da kötüleştiği Suriye'de bu büyük bir sorun, özellikle de diğer bütün partiler mali açıdan çok daha iyi durumdayken. Bu şartlar nedeniyle Suriye'de üye kaybediyoruz. Bir yandan bu üzücü bir durum, diğer taraftan siyasi çizgimizin kendini kabul ettirmesi daha önemli –kabul ettiriyor da zaten. Birçokları tarafından, Suriye'de “Üçüncü Yolun Partisi”, PYD ve Kürt Ulusal Konseyi'ne alternatif olarak görülüyor. Birçok bağımsız Kürt entelektüeli siyasi olarak bize yakın duruyor ve politikamızı destekliyor. Bunun dışında çok somut başarılarımız da var: Suriye Koalisyonu'nun Berlin'deki ilk elçisi, Gelecek Hareketi üyesi Bassam Abdullah.

Partiniz, daha en baştan Suriye Ulusal Konseyi çerçevesinde işbirliği yapan tek Kürt partiydi. Bugüne kadar Gelecek Hareketi, Arap muhalefetiyle rejime karşı en güçlü işbirliğini

35 Kürt Kuzey Irak'ındaki Kandil dağlarında PKK'nın merkezi bulunuyor.

36 Kürt Bölgesel Yönetimi'nin başkenti, burada kast edilen KDP ve Barzani'dir.

37 Celal Talabani'nin KYB'sinin eski merkezi, günümüzde KYB'nin Goran hizbinin merkezi.

sergileyen güç olarak kabul ediliyor. Arap ve İslamcı muhalefetle neden bu kadar yakın işbirliği yapıyorsunuz?

Gelecek Hareketi'nin ana hedefi, Suriye rejiminin düşürülmesiydi ve hâlâ öyle. Bu hedefe ulaşmak istiyorsak Arap muhalefetiyle birlikte çalışmalıyız. Bu hedefe ancak birlikte ulaşılabilir. Biz rahat rahat sırtımızı arkaya yaslarken Arap halkının özgürlük ve demokrasi adına mücadele etmesini bekleyemeyiz. Bunun dışında şovenist veya Kürt milliyetçisi bir siyaseti temsil etmiyoruz. Alınan pozisyonlar önemlidir, bir parti veya siyasetçinin Arap mı, yoksa Kürt mü olduğu değil. Suriye Ulusal Konseyi, zamanında Kürtlere özel hakların tanınması konusunda birçok Kürt partinin kendi parti programlarında olduğundan çok daha ileri gitmişti. Konseye Kürt bakış açısından nasıl bir suçlama getirebiliriz? Buna karşın İslamcı gruplarla asla işbirliği yapmadık. Elbette Suriye Ulusal Konseyi'nde veya günümüz koalisyonunda Müslüman Kardeşler'e yakın olan ve ılımlı İslamcı bir konumu temsil eden partiler veya gruplar da var. Radikal İslamcı konumun temsilcileri yok. Bu nedenle de Ulusal Konsey veya Koalisyon'la işbirliği yapmamak için bir neden yok –parti olarak devletle dinin ayrılmasını savunsak da. Ayrıca: Daha önce dediğim gibi Kürt Ulusal Konseyi de artık bu koalisyonun bir üyesi.

Partinizin Suriye ve Kürtlerin Suriye'deki rolü konusunda ne tür gelecek tasavvurları var?

Suriye'yi demokratikleştirmek isteyen, önce ülkenin yerinden yönetilmesini savunmalıdır. Bu da bir yandan siyasi yetkilerin merkezden eyaletlere kaydırılması demektir. Ama tek başına bu da yeterli değildir: Başkan yerine tek tek valiler, küçük diktatörlere dönüşürse bir şey kazanılmış olmaz. Eyaletler arasında da iktidarın bölünmesi gerek –gündelik hayatla ilgili birçok karar, eyaletten ziyade belediye düzeyinde daha iyi alı-

nabilir. Temelde şunlar geçerli: Kararlar, mümkün olduğunca aşağıdan ve gerektiğinde yukarıdan alınmalıdır. Komünlerin sadece belli kararları almakla kalmayıp güvenli ve kendilerine ait bütçeleri olması da çok önemli –yoksa karar alabilir, ama bunları hayata geçiremezler. Bunun dışında gelecekte emniyet güçlerinin nasıl düzenleneceği sorusu da çok önemli. Elbette gizli servislerin yetkileri de oldukça kısıtlanmalı. Ama eyaletlerin belli polis birimlerini kontrol edebilmeleri de önemli. Sadece Kürtler değil bütün Suriyeliler –merkezî olarak yönetilen– polisle korkunç deneyimler yaşadılar. Bu konuda değişiklikler gerekli, burada yetki eyaletlere ve gerektiğinde komünlere ait olmalı.

Eyaletlerin bölünmesine gelince, çoğunluğu Kürt olan Haseke ve Halep (yani Afrin ve Kobanê) eyaletlerini kapsayan tek bir Kürt eyaletinin kurulmasını savunuyoruz. Bu bölgelerin birbirine bağlı olmaması, ortak bir yönetimle, ortak bir eyalet kurulunun seçilmesiyle çelişkili değil. Elbette bu yeni eyaletin sınırlarını tam olarak belirlemede zorluklar çıkacaktır –burada mutlaka halk oylamaları da gerekli olacaktır. Kürt eyaleti temel olarak Arap eyaletleriyle aynı yetkilere sahip olacaktır –bunun için yerinden yönetim konusuna bakmalı. Bunun dışında Kürt eyaletinde Arapça ve Kürtçenin resmî dil olmasını düşünüyoruz. Okullar, anadillerinin Arapça mı, Kürtçe mi yoksa Süryanice³⁸ mi olacağına karar verebilmeli. Fakat ne olursa olsun Kürtçe ve Arapça öğrenilmelidir. Irak'takine benzer biçimde Kürtlerin gitgide iki dilliliklerini kaybetmeleri bizce hatadır. Arapça, dünya dilidir ve onu konuşmak avantajdır. Ayrıca bütün devlet görevleri için bir tür kota sistemi düşünüyoruz: Mesela görevlerin yüzde 70'inde

38 Anadilleri çağdaş Doğu Aramicesi olan birçok Hristiyan, kendine Süryani der. Bu nedenle burada kastedilen, Rojava'daki iki çağdaş Doğu Aramice lehçesidir, 2000 yıldan uzun süredir kimsenin anadili olarak konuşulmayan tarihsel Asur dili değil.

Kürtçe konuşanlar bulunmalı. Dikkat buyurun, Kürtler değil Kürtçe konuşanlar. Dil yetkinliği nesnel olarak sorgulanabilir, etnisite sorgulanamaz. Bu şekilde Kürt eyaletinde Kürtçe desteklenir –bu sırada etnik gruplar ayrımcılığa da uğratılmaz. İsteyen herkes Kürtçe öğrenebilir. Kültür alanında veya eğitim alanında da Kürt bölgesinin özel yetkileri olmalıdır. Mesela özel bayramlar kutlanabilmeli –Newroz'u veya Halepçe'yi anıyoruz. Bunun dışında eğitim programlarını dil konusu dışında ayrı olarak biçimlendirebilmeli –düzenli Suriye tarihi dersine neden Kürt tarihi dersi de eklenmesin? Ancak, bizim hedeflediğimiz gibi eğitim meseleleri genel olarak yerinden yönetilirse, burada özel düzenlemelere gerek olmaz; zira Suriye genelindeki okullarda, ilave derslerin oluşturulmasına da izin veren yeterli hareket alanı olacaktır. Önemli olan içeriklerin ırkçı, hatta cinsiyetçi çağrışımlarla öğretilmemeleri. Bir örnek vermek gerekirse, Kürt tarihi dersi Araplara karşı kışkırtmak için suiistimal edilemez.

Ancak şu anda rejim, belki de iç savaşı bile kazanabilecekmiş gibi görünüyor. Ayrıca El-Nusra Cephesi veya "Irak ve Şam İslam Devleti" gibi cihatçı gruplara karşı seküler muhalefet zayıfladı. Rejimin kazanması durumunda nasıl bir senaryoya karşı karşıya kalabilirsiniz?

Dikkate değer bir seküler muhalefet hiç oldu mu ki? Çoğu Kürt partisi kendini seküler olarak tanımlayabilir, ama sonuçta bunun ne anlama geldiğine dair bir düşünceleri yok. Aslında Özgür Suriye Ordusu bile artık yok –her zaman sadece silahlı birliklerden oluşan, bir yandan rejim, diğer yandan da İslamcılar tarafından parçalanmış gevşek bir birlikti. İslamcı sahne de değişti: El-Nusra Cephesi'nin rolü yok artık –"İslam Devleti" onu sürdürdü. Şu an için rejimin iç savaşı kazanacağını düşünmüyorum –en azından İD'yi püskürtmeyi başarabilmek

anlamında. Bana gerek rejimin, gerekse İD'nin belli bölgeleri kontrol etmeleri, yani ülkeyi âdeta aralarında bölüştürmeleri daha olası geliyor. Ancak rejim, İD'nin bir kez fethettiği bölgelerle yetineceğine güvenemez. PYD konusunda yaptığına çok benzer biçimde, rejimin kısmen "İslam Devleti"yle birlikte çalıştığına –ona bilinçli olarak bazı bölgeleri bıraktığına– dair güçlü emareler var. Amaç burada rejimin "alternatifinin" kaos, hatta İslamcıların egemenliği olduğunu göstermek. Aradaki fark rejimin, PYD'nin Kürt bölgeleriyle sınırlı kalacağına inanabilmesi –ancak bu "sakınganlık" İD'den beklenemez. Rejim, Kürt bölgelerinde belirgin biçimde güç kazanırsa PYD'ye geri çekilme emri vereceği kuşkusuz düşünülebilir. PYD de, bu emre uyar. Tıpkı 1998'de Abdullah Öcalan'ın Suriye'den sınır dışı edilmesinde olduğu gibi. O zamanlar PKK, Suriye'de güçlüydü –buna rağmen rejime karşı ne protesto ne de silahlı saldırılar oldu. Bir başka soru da İD'nin yakın bir gelecekte Suriye'nin Kürt bölgelerini ele geçirmek için ciddi çabalara girişip girişmeyeceğidir. Iraklı Kürtlerin İslamcıları geri püskürtmede ne kadar zorluk çektiklerini görünce, "İslam Devleti" için Suriye'nin Kürt bölgelerinden geçişinin çok ciddi bir engel olmayacağı anlaşılıyor. YPG'nin savaşıma hazır ve uygun bir eğitimi de olan, PKK'lilerden oluşan çok iyi eğitilmiş bir çekirdek grubu var. Aynı zamanda üyelerinin çoğu ancak kısa bir süre önce, kısmen zorla alınarak, kısmen de sadece para nedeniyle veya korkudan, saflarına katıldı; ama çoğunlukla sadece kısacık bir askerî eğitim aldı ve hiçbir savaş deneyimleri yok. Bu grup, diğer Kürt partilerini terörize edecek kadar güçlü, zira bu partilerin kendi milisleri yok. Sivil halkı terörize edecek kadar da güçlü. Ancak İslamcıları ciddi biçimde durdurabilecek bir grup değil –ve Irak'taki gerilimli durum karşısında oradan da yardım beklenemez.

Suriye çatışmasında uluslararası toplumun, özellikle de Avrupa Birliği'nin tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Avrupa ve ABD çok daha önce devrimin yanında yer almalıydı. Daha 2011'de Özgür Suriye Ordusu'nu destekleseydiler –lojistik olarak, eğitimle ve silahlarla– İslamcılar, bugün oldukları gibi güçlenemezlerdi. Bugün karşı karşıya olduğumuz insani felaket, bir güvenlik bölgesi oluşturulsaydı –elbette askerî olarak da güvence altına alınmalıydı– en azından sınırlı tutulabilirdi. Suriye hava kuvvetlerinin devre dışı bırakılması, başka bir önemli adım olurdu. Bunların hiçbiri yapılmadı, bunun yerine Avrupa ve ABD sadece bekledi. Ama Suriye çatışması, “beklemenin” asla daha iyi ya da daha barışçıl bir alternatif olmadığını çok güzel gösteriyor. Bugün bile anlamlı bir müdahale imkânları var –hem askerî hem de insani olarak. Gerek rejim, gerekse İD, Suriye’de epey zayıflatılabilir –hedef gözeten bombardımanlarla. Amerikalılar neden Suriye’de değil, sadece Irak’ta “İslam Devleti”ni bombalamayı düşünüyor? Bu yanlış –özellikle Suriye’de İslamcılara karşı erkenden hareket edilseydi, Irak’ta şu anki sorun yaşanmazdı. Önemli olan iki tarafın da zayıflatılması –İslamcıların suçları karşısında Baas rejimini tekrar olası bir işbirliği ortağı olarak düşünmek hata olur. Bunun dışında Avrupa’nın sığınmacı politikası hiç de insani değil. Avrupa, eskiden olduğundan çok daha fazla mülteci alabilir ve almalı –ve bu şekilde Suriye’ye komşu ülkelerin yükünü de hafifletebilir.

Enver Müslim

Kobanê Kantonu Başbakanı, 22 Eylül 2014

Kobanê, geçen haftadan beri İD'nin şiddetli saldırısı altında. Cihatçıların son günlerde kantonun yarısını ele geçirdiği söyleniyor. Sizin orada durum nasıl?

Durum çok ciddi. Teröristler son günlerde kantonumuzun yarısı kadarını ele geçirdi. Bununla da bir kaçış dalgası tetiklediler. Ancak Kobanê'yi savunmaya kesin kararlıyız. Kobanê düşmemeli! Yoksa Kürt soykırımını yaşarız. Cihatçılar, Irak'ta Ezidilere yaptıkları gibi kadınlarımızı kaçırap satarlar.

KDP Başkanı Barzani, Irak'taki Suriyeli Kürt mültecilerinden birkaç bin peşmergeyi eğitti. Onlardan size hiç savaşçı yardıma geldi mi?

Hayır, şu ana kadar sadece Türkiye'den Kürt gönüllüler desteğe geldi. Ama Türkiye onların sınırı geçmesini engellemeye çalışıyor ve böylece Kürtlerle savaşında fiilen İD'yi destekliyor. Ama Türkiye'deki demokratik hareketlerden dayanışma geliyor. Demokratik Toplum Kongresi (DTK), Halkların Demokratik Partisi (HDP) ve Demokratik Bölgeler Partisi (DBP) üyelerinden oluşan bir delegasyon bizi ziyaret etti. Sınırın yakınında Türkiye'den genç Kürtlerin bir dayanışma kampı var.

Kobanê şehri hâlâ sizin kontrolünüzde mi?

Şehir hâlâ YPG kontrolünde. Ama dört bir yandan sarılı. Kobanê'nin bütün Rojava için çok büyük stratejik önemi var.

Avrupa'dan ne istersiniz?

Artık nihayet Türkiye'nin İD'yi desteklemesini önleseniz ve Avrupalı cihatçıların paralı asker olarak İD adına savaş-

malarını engelleseniz, kendimizi savunabilecek durumda oluruz. Bu akut tehdit karşısında, bu katliamı durdurabilmek için NATO'nun, Avrupa Birliği'nin ve uluslararası kurumların desteğine ihtiyacımız var.

Salah Ammo

Müzişyen, 28 Eylül 2014

Suriye'de daha Baas rejimi altında, orkestrasıyla Şam Operası'nda sahneye çıkan, ödüller kazanan, uluslararası konserler veren ve gerçekten de ülkesinin en iyi müzişyenleri arasında sayılan ünlü bir müzişyendin. Her türlü Kürt kimliğini reddeden Arap milliyetçilerinin yönettiği bir ülkede Kürt müzişyen olmak nasıldı?

Kürt müzişyen olarak değil de Suriyeli müzişyen olarak sahne aldığım sürece Suriye'de başarılı olabildim. Kürtlerin müzişyen olması yasak değildi ve Suriye'de gerçekten de başarılı çalışmalar yapabiliyordum. Ama bunun için Kürt kimliğimi arka plana atmam gerekiyordu. Kürt müziğini Şam'da halkla nasıl buluşturabileceğim üzerine hep düşündüm. Bunun için de, Suriye'nin neredeyse bütün etnik gruplarını, Arapları, Kürtleri, Suriye Aramilerini, Ermenileri, Süryanileri ve Türkmenleri temsil eden müzik ve şarkılar için "Joussour" grubunu kurdum. Yine de Kürt müziğini sahnelemek zordu. Bir keresinde Şam Operası'nda, Kürt müziğini Suriye'nin farklı etnik gruplarının farklı müziklerinin içine soktuğum bir konser verdim. O zaman Fransız basını, "Şam Opera'sında Suriye etnik müziği" yazarken, Suriye basını Ermeni, Süryani, Türkmen müziği ve "diğer bölgesel kültürlerin" müziği diye yazdı. Kürtlerden söz etmedi.

Ama hükümetin politikası böyleydi. Kişisel ve toplumsal düzlemdeyse farklıydı. Suriye'de her zaman Arap müzisyenlerle çalıştım. Asla sorun yaşanmadı, Arap müzisyenler de Kürt müziği çalmayı severlerdi ve Kürt müziğiyle ilgilenirlerdi. Biz sanatçılar arasında bu açıdan hiç sorun yaşanmazdı.

Suriye'de Kürt müziği sahnelemek zaman zaman resmen yasaktı. Mesela Kürt düğünlerinde durum nasıldı?

Düğünlerde her zaman Kürt müziği çalınırdı. Düğünler, âdeta Kürt kültürü açısından sığınabildiğimiz bir alandı. Burada Kürt şarkıları çalınır, Kürt şiirleri okunurdu. Bir keresinde bir yazar Mahmut Derviş'in "Kürdün Sadece Rüzgârı Var" şiirini "Kürdün sadece düğünü var" cümlesiyle değiştirmişti. Düğünler gerçekten de Kürt kültürü için tek yarı-resmî sığınma alanıydı. Kürt müziği yapmanın imkânsız olduğu yerler; Kamışlı, Amuda veya Afrin kültür merkezleriydi. Orada asla Kürt kültürünün bulunmamasına dikkat edilirdi.

Suriye'deki Kürt bölgeleri 2012'den beri Kürtlerin kontrolünde. Kürt sanatçıları için bir şey değişti mi? Kürt müziğinin durumu değişti mi?

Bence burada önemli olan, Rojava'nın Kürt partilerinin kontrolünde olup olmadığı sorusu değil. Sanat ve kültür için belli toplumsal önkoşullar gerekli. Asıl şekliyle müzik veya edebiyatın keyfine varmak istiyorsak insana, herkesin hayatta kalmak için savaştığı bir ortam değil barış lazım. Şu sıralarda Suriye genelindeki tabloda müzik de sadece bu savaş bağlamında düşünülebilir. Şu sıra bir şiddet kültüründe yaşıyoruz ve bu şiddet de müzik, edebiyat ve güzel sanatları etkiliyor. Rojava'da bugün çok Kürt müziği var. Ama şu an üretilenler propaganda ve savaş şarkıları. Başka bir müziğe yer yok. Böyle bir ortamda klasik müzik veya deneysel Kürt veya Arap müziği için pek fırsat yok. Ayrıca gitgide daha faz-

la müzisyen savaş veya siyasi baskı yüzünden kaçıyor. Bu da kültür hayatını olumsuz etkiliyor.

Suriye'nin gittikçe daha fazla bölgesi, ne yazık ki Rojava'ya doğrudan sınırı olan birçok bölgeyi de etkileyen "İslam Devleti" tarafından kontrol ediliyor. Bu örgüt, asırların kültürel servetini, camileri, heykelleri, kiliseleri yok ediyor, müziği yasaklıyor. Birçok müzisyenin kaçmasının nedeni de bu mudur?

Tabii ki. "İslam Devleti" âdeta kültürün antitezidir. Onlar için kültür yoktur. Ama birçok müzisyenin kaçmasının nedeni sadece "İslam Devleti" değil. Sadece temel hayat şartlarının önemli olduğu bir toplumda profesyonel sanata yer yok. "İslam Devleti"nin egemen olmadığı bölgelerde de geçerli bu. Şam'dan, rejime çok sadık birkaç sanatçı dışında son aylarda neredeyse bütün sanatçılar kaçtı.

Bu sanatçıların savaş bitince döneceklerine inanıyor musun, yoksa Suriye toplumu için kalıcı bir kayıp mı olacak bu? Suriye ve Rojava, kültür yaratıcılarının bir neslini kaybetti mi?

Genel anlamda böyle diyebilir miyiz, bilmiyorum. Sadece kendi adıma konuşabilirim. Artık dönmek istemiyorum. Avrupa'daki kalışımı yeni bir meydan okuma, ayrıca sanatsal bir meydan okuma olarak da görüyorum. Suriye'de geçen 35 yılın ardından, sürgünde yeni bir hayata başlamak çok etkileyici bir deneyim ve hâlâ mesela dil gibi temel şeyleri öğrenmekle meşgulüm. Ama aynı zamanda bunu, kültürün daha büyük bir ilgi ve saygı gördüğü bir yerde yaşamının meydan okuması ve fırsatı olarak da görüyorum. Suriye'deki savaş yüzünden Viyana'ya geldim. Ama Suriye'nin, birlikte yaşadığım Kürtlerin, Arapların ve diğer etnik azınlıkların müziğini de yanımda getirdim. Tutkumu ve müzik hayallerimi yanımda getirdim. Yeni vatanımdaki yeni hayatım bu. Perküsyon sanat-

çısı Peter Gabis'le duo olarak ilk CD kaydımı yaptım, konserler verdim ve dostluklar kurdum. Ancak Suriye'nin yokluğunu hissediyorum. Ailemi, arkadaşlarımı özlüyorum, bir süreliğine de olsa bir daha dönmek isterim. Ama şu anda bu mümkün değil ve Suriye'den gelen haberlere baktığımda da, korkarım artık bu Suriye de yok. Facebook'ta, geride kalan arkadaşlarıma haberlerine baktığımda sadece çok büyük bir üzüntü hissediyorum. Bu yüzden de geçen ay hiç bakmadım. Olan biteni izlemek zorunda kalmak çok korkunç. Üstelik kötüleşmeye de devam ediyor. CD'ye kaydettiğim şarkılar hâlâ bir özgürlük umudunu taşıyor. Bu umutsa gittikçe azalıyor.

Burada sürgünde, Suriyeli veya Kürt sanatçıların bir işbirliği var mı? Bir noktadan başlayabiliyor musunuz?

Şu anda herkes hâlâ fazlasıyla kendiyile meşgul. Birçoğu daha statü işlerini bile halledemedi, ailelerini de buraya getiremediler vesaire... Ama en azından birbirimizden haberdarız ve günün birinde böyle bir şey gelişebilir belki de.

Süleyman Cafer

Afrin Kantonu Dışişleri Bakanı, 2 Şubat 2015

Bir yılı aşkın bir süre önce üç Kürt kantonu özerklik ilan etti. Bu kantonların uluslararası alanda tanınması konusunda o günden bu yana bir başarı görüyor musunuz?

Şu ana kadar bizi ne Suriye rejimi, ne de başka bir rejim tanıdı. Ne var ki uluslararası alanda bize gitgide daha fazla başvuruluyor. Hatta delegasyonlarla Avrupa'ya da gittik ve burada bizi gitgide daha fazla ciddiye aldıklarını ve bizim Suriye'de desteklenebilecek az sayıdaki seküler ve demokratik güçlerden biri olduğumuzu anladıklarını görüyorum.

Tanınmayan bir birimin dışişleri bakanısınız. Görevlerinizin nasıl üstünden geliyorsunuz? Dış dünyadan büyük ölçüde yalıtılmış bir kantonun dışişleri bakanı olmak nasıl bir şey?

Elbette uluslararası alanda tanınan bir devletin dışişleri bakanı olmaktan çok farklı bir şey bu. Mümkün olduğunca devletler ve hükümetlerle iletişim kurmaya çalışıyorum. Ama haklısınız, nihayetinde kimse tarafından tanınmadığında, elçilikler olmadığında ve hatta yurtdışına çıkmakta zorlandığında bu iş çok zor.

Aynı zamanda Ezidisiniz, başbakanınız da Alevi. Buradaki hükümette dinî azınlıkların güçlü varlığı başlarda şaşırtıcı geliyor.

Bizim için bu çok normal bir şey. Afrin'de Müslümanlar da hiç fanatik olmadı. Aslında burada hep çok iyi şekilde bir arada yaşadık. Hatta bakan olmadan önce de Ezidi bir çatı örgütü olan Mala Êzîdiya'nın başkanıydım. Herkes Ezidi olduğumu bilir, bu yüzden de burada hiçbir zaman sorun yaşamadım.

Peki, sizce kantonun en büyük sorunları nedir?

En büyük sorunlardan biri kesinlikle yalıtılmışlık. Türkiye'yle olan uzun sınırimıza rağmen komşu ülkeyle tek bir sınır kapımızın olmaması ve bu yüzden de ya İslami Cephe'nin kontrolündeki Azez ya da yeşil sınır üzerinden Türkiye'ye geçebilmemiz bize büyük bir engel oluşturuyor. Geleneksel şehir merkezimiz olan Halep'e de El-Nusra Cephesi yüzünden erişmek gittikçe zorlaşıyor. Giderek yalıtılıyoruz, bu durum da kantonun ekonomisini olumsuz etkiliyor.

İdris Nassan

Kobanê Kantonu Dışişleri Bakanı Yardımcısı, 24 Nisan 2015

Şehrin ve kantonun kurtuluşunun ardından, şu anda Kobanê'deki durum nasıl?

Neredeyse kantonun tamamını kurtardıktan sonra elbette çok daha iyi. İD geri çekildi ve böylece güvenlik açısından durum çok daha iyileşti. Ne var ki insani açıdan durum hâlâ çok zor. Şehir büyük ölçüde yıkıldı. Hayati önem taşıyan birçok mal bulunmuyor. İnşaat malzemesi yok.

Türk tarafında sınır hâlâ kapalı mı?

Evet, bazen mültecilerin dönmelerine izin veriyorlar, ama kimse Türkiye'ye geçemiyor. Türkiye bazı günlerde yardım malzemelerinin geçişine izin veriyor. Ama bu, Türk makamlarının o günkü keyfine bağlıdır her zaman. Şu sıralar Kobanê Kantonunda 50.000-60.000 sivil var, bunlara bakılması gerekiyor. Değirmeni ve fırını tekrar kurduk ve her gün 20 ton ekmek üretiyoruz. Su ve elektrik şebekesini tamir etmeye çalışıyoruz. Bunun için Türkiye'deki Kürt belediyelerden destek alıyoruz. Ama bu belediyelerin yardım sevkiyatları da çoğu zaman kapalı sınır kapılarında bekliyor. Şu sırada şehri mayınlardan ve patlamamış mühimmatlardan temizliyoruz. Ama bunun için de sınırdan geçiremediğimiz daha fazla alete ihtiyacımız var.

Sizce Avrupa ne yapmalı?

Avrupa, Kobanê sınırını açması için Türkiye'ye baskı uygulamalı. İnsani yardımlar, inşaat malzemeleri ve ticaret için sınırların açık olması gerekiyor. Burada Avrupa, ABD, hatta bütün demokratik devletler bir şeyler yapıp Rojava'daki demokratik sistemimizi destekleyebilirler. Avrupa'nın bizi destekleme zamanı geldi.

Nassan Ahmad

Kobanê Kantonu Sağlık Bakanı, 24 Nisan 2015

Kobanê özgür, ama harap olmuş durumda. Kobanê'deki tıbbi bakım ne durumda?

Şehirdeki dört hastaneden ikisini üstünkörü tekrar inşa ettik. Ama sadece Kobanê şehir merkezinde sağlık hizmeti verebiliyoruz. Köylerde henüz bunu başaramadık. İnsanlar oralara dönüp tıbbi sorunlar yaşadıklarında şehre gelmeleri gerekiyor.

Peki, ilaç tedariki ne durumda?

Binlerce çocuk ve hamile kadın var, hiçbirine aşı yapılamıyor ve ilaç verilemiyor. Neredeyse yaz geldi, temiz suyumuz yok. Kobanê'nin eski su şebekesi, Cerablus'tan geliyor, orası da İD'in elinde. Şu sıra, kısmen kirli yeraltı suyunu kullanabiliyoruz yalnızca. Bunun da halkımızın sağlığı üzerinde çok olumsuz etkisi olacak.

Kolera ve başka salgın hastalıkların çıkmasından korkuyormusunuz?

Evet, elbette mümkün bunlar.

Kobanê'ye hâlâ gelebilen ilaçları nereden alıyorsunuz?

Türkiye'den, ama çoğu zaman ilaçlar vaktinde sınırdan geçemiyor. Burada tamamen Türk makamlarının keyfine kalmış durumdayız. Gerçekten salgın hastalıklar ortaya çıkarsa çok ciddi bir sorunumuz olur.

Avrupa, Kobanê'nin yeniden inşası için ne yapmalı?

En önemlisi Türkiye sınırının açılması. İnsani bir koridora ihtiyacımız var, ama hastanelerin ve sağlık birimlerinin yeniden inşası için yardıma da. Bu konuda AB bize yardımcı olabilir. Acil olarak ihtiyacımız olan şeyse, para verenlerin somut projeler taahhüt ettikleri, Kobanê'nin yeniden inşasını ele alan bir konferans.

ROJAVA, QUO VADIS?

Suriye ordusunun Rojava'dan geri çekilmesinin üzerinden henüz dört yıl bile geçmemişken, Suriye Kürdistanı'nın özerkliğine dair bir bilanço çıkarmak için henüz erken. Bununla birlikte, buradaki gibi, bölge içinden farklı perspektiflerin kendi seslerini duyurmasını sağlama çabası, bir resim oluşturmaya ve bölgedeki gelişmelere dair net gözlemler yapmaya teşvik etmeli.

Rojava'nın önünde büyük zorluklar var. Üç anklavın ikisi, fiilen "İslam Devleti" kuşatması altında. Bunlardan biri, Eylül 2014'ten Şubat 2015'e kadar büyük ölçüde yerle bir edildi. Ancak Kobanê'deki cihatçılara karşı savunma savaşından Kürtler her zamankinden daha güçlü çıkmayı başardı. Tel Ebyaz'ın fethi ve Kobanê'nin Cizire'ye bağlanmasıyla YPG/YPJ askerî olarak artık bugün her zamankinden daha güçlü. Ne var ki aynı zamanda Türkiye'deki barış sürecinin sona ermesi ve Türk birliklerinin Kuzey Suriye'ye girme tehdidi onu zayıflatıyor. Türkiye bugün özellikle Kobanê ve Afrin kantonları arasındaki bölgede, ona göre uzun zamandır kuzeyde planladığı "uçuşa yasak bölge"nin kara birliği olabilecek Şam Cephesi çatısı altında bir araya gelmiş grupları destekliyor. Türkiye son olarak Ekim 2015'te doğrudan YPG/YPJ ve Arap müttefiklerine karşı hava kuvvetleriyle İD çatışmasına müdahil olduysa da, YPG/YPJ ile müttefikleri İD'i gitgide daha fazla zora sokabildi. Aralık 2015

sonunda Fırat Volkanı (Burkan el-Fırat) ittifakında bir araya gelen Arap ve Kürt birlikleri, Teşrin Barajı'nı ele geçirmeleriyle Fırat'ın batısına geçip İD'in Türkiye'yle son doğrudan bağlantısı olan Cerablus'a doğru ilerlediler.

Anklavların ekonomisi, savaş ve Türkiye ile İD'nin ablukası nedeniyle aşırı ölçüde zor bir durumda. Yerel halka ilaveten, Suriye'nin diğer bölgelerinden 500 binin üzerinde yerinden yurdundan edilmiş insanı beslemek zorunda; gerçi bunların birçoğu Avrupa'ya kaçmak istiyor ancak Türkiye sınırında takılıp kalıyor. Yakındoğu'daki kriz üzerinden Kürtlerin elde ettiği siyasi fırsat, içinden nasıl çıkılacağı hiç de belli olmayan insani bir felaketle de iç içe.

Yakındoğu'da sadece siyasi sistemler değil, sınırlar da hareket halinde. Sykes-Picot Anlaşması'ndan 100 yıl kadar sonra, bölgede bu anlaşmaya dayanan düzen sona ermek üzereymiş gibi görünüyor. Suriye ile Irak arasında, Selefî-cihatçı "İslam"larına uymayan herkese, özellikle Şii'lere, Ezidilere ve Hristiyanlara karşı şimdiye kadar görülmedik bir acımasızlık ve vahşetle davranan sözde bir "İslam Devleti" kurulmakta.

Ama birçok Kürt de bunda nihayet bir Kürdistan devleti kurma fırsatını görüyor. "İslam Devleti" karşısında alınan askerî yenilgilerin, Iraklı Kürtlerin bağımsızlık planlarını hayata geçirmelerini önleyip önleyemeyeceği görülecek. Ağustos 2014'te Suriyeli Kürt YPG'nin Sincar Dağları'nda tehdit altında kalan Ezidilere sağladığı korumayla, Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'yle rekabet içindeki PKK parti bloku Iraklı Kürtler arasında da ilk kez sempati kazanabildi. Bundan önceki aylarda KYB, yavaş yavaş PKK/PYD'ye yaklaşmıştı. Ortak düşman, ilk kez Barzani ile PKK parti bloku arasında belli bir diyaloga da imkân vermiş görünüyor. Bu diyalogun devam edip etmeyeceği ise kuşkulu. Daha şimdi-

den Irak Sincar'ında peşmerge ile YPG arasında ve her biri rakip parti bloklarından birine yakın olan iki Ezidi birliği Yekîneyên Berxwedana Şingal (YBŞ) ve Hêza Parastina Şingal (HPŞ) arasında belirgin çatışma eksenleri görülüyor; ki bu arada, başlarda Barzani'nin KDP'sine yakın olan HPŞ bile ondan epey uzaklaşırken, Ezidilerin Müslüman Kürt aktörlerine güveni genel anlamda epey olumsuz etkilendi. Nisan 2015'te HPŞ Komutanı Haydar Şeşo'nun Irak'ta Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nce tutuklanmasından sonra Almanya'ya Alman vatandaşı olarak döndü ve buradan artık PDK'ya rakip bir Ezidi Partisi kurdu. Genel anlamda Ezidilerin Müslüman-Kürt aktörlere güveni önemli ölçüde sarsıldı. Buna paralel olarak Barzani'yle PKK arasındaki rekabet keskinleşirken, Suriye Kürtlerinin iç politikası ve YPG/YPJ'yle peşmergenin silahlı kuvvetleri arasındaki işbirliği de bu durumdan doğrudan etkileniyor. Büyük olasılıkla sonunda bir değil, birkaç Kürdistan var olacak.

Her durumda Rojava'daki gelişme artık sadece Suriye'deki değil, bütün bölgedeki gelişmeye bağlı. Yeni bölgesel iktidar savaşında, Kürt aktörler dikkate değer tek seküler güç olmanın yanı sıra, "İslam Devleti"ne ve diğer cihatçı gruplara karşı hareket edebilecek yeterli askerî kapasiteye de sahipler. Avrupa'ysa hiçbir şekilde buna gereken değeri vermiyor. PKK, AB Bakanlar Konseyi'nin 26 Mart 2015 tarihli son kararına göre hâlâ "Terörizmle Mücadelede Kişiler, Örgütler ve Organlar Listesi"ndeyken 2014 yılında işlenen bütün suçlara rağmen "İslam Devleti" henüz bu listeye konulmadı.³⁹

Böylece Avrupa, ya bölgeyle ilgilenmediğini ya da PKK'yi tam da bu anda –bu kitabın son satırlarını yazarken– Ezidileri

39 http://www.bundesbank.de/Redaktion/DE/Downloads/Service/Finanzsanktionen/Amtsblatt_der_EU/2015_L82_1_amtsblatt_eu.pdf?__blob=publicationFile

soykırıma uğratan ve bölgenin tamamını tehdit eden örgüte göre daha büyük bir kötülük kaynağı olarak gördüğünü gösteriyor. Artık Avrupa'nın Kürtlere karşı bu politikasını tekrar gözden geçirmesinin ve Kürdistan'ın farklı bölgelerini sadece soykırımcı katillere karşı savunmada desteklemeyip, aynı zamanda demokrasi, kaynak dağılımı ve ekonomi politikasıyla ilgili sorunların iç savaş olmadan çözülebileceği demokratik sistemlere geçişte de desteklemesinin vakti çoktan geldi.

Ancak bütün bunların temel koşulu, Rojava'nın kendini askerî olarak kabul ettirmesi. Bu kitabın ilk Almanca baskısı yapılırken Kobanê Kantonu, kendi tabiriyle "İslam Devleti"nin (İD) ağır saldırısı altındaydı. O günlerden sonraysa Kobanê, cihatçılara karşı direnişin uluslararası üne sahip bir sembolüne dönüştü.

Kürt Halk Savunma Güçleri/YPG ile Kadın Savunma Birlikleri/YPJ, çaresizce şehri savunurken, çoğu sivil Türkiye'ye kaçtı. Şubat'ta, Kürtlerin verdiği bilgilere göre 180 bin kadar Kobanêli, mülteci olarak Türkiye'de bulunuyordu. Bu mültecilerin çoğu artık Kobanê'ye dönseler de ve İD geri püskürtülse de, Rojava'daki durum sakinleşmiş değil. İD, bir cephede yenilirken başka bir cephede tekrar saldırıya geçiyor. Şubat 2015'te İD, Cizire Kantonu'nun sınırındaki Habur Çayı boyunca Hristiyan-Süryani köylerine saldırıp birkaç yüz Hristiyanı esir aldı. O zamandan beri de Hristiyan milisler, YPG ile birlikte bu cephede İD'ye karşı bir savunma savaşı yürütüyor. 1 Nisan'da Şam'a bağlı Yarmuk Filistin Mülteci Kampı'na ilerleyen İD, hava bombardımanlarına ve Irak'taki bazı bölgelerin geri alınmasına rağmen hâlâ saldırıya güçte olduğunu gösterdi. El-Nusra Cephesi'nin de yeniden güçlenmesiyle, Suriye'nin kuzeybatısı ve güneybatısında ilerici hamlelerin bir başka düşmanı daha güçlenmiş oldu.

Şimdiye kadar görece sakin kalan Afrin Kantonu'nda bile YPG ile YPJ en kötüsüne hazırlanıyor. 2015 başından beri kanton sınırlarında hendekler açıldı ve takviye tesisler inşa edildi. Üç kantonun en batısındaki kanton, İD'nin veya El-Nusra Cephesi'nin olası bir saldırısına karşı hazırlıklı olmak istiyor. İlimli muhalif grupların zayıflaması ve El-Nusra Cephesi'nin Halep ve İblid eyaletlerinde gittikçe daha fazla toprağı ele geçirmesiyle, burada Rojava'nın özerkliğine dönük yeni bir tehlike beliriyor. Afrin'in doğusunda, Türkiye'ye açılan az sayıda ki sınır kapılarından birinin yer aldığı Azez sınır şehri, hâlâ "İslami Cephe" savaşçıları tarafından kontrol ediliyor. Ancak Müslüman Kardeşler'e yakın olan ilimli İslamcı birliklerle Ahrar el-Şam gibi cihatçı grupların bu ittifakı öylesine zayıfladı ki, aslında rakipleri olan El-Nusra Cephesi'yle en azından işbirliği yapmaları gerekiyor. Eski ÖSO bölgeden tamamen silindi veya birlikleri kısmen "İslami Cephe"ye geçti. Bu grupla, her ne kadar pek dostane olmasa da işleyen bir ortak yaşam sürdürülebiliyor.

Ancak Azez şehri etrafında sadece dar bir toprak şeridi "İslami Cephe"nin kontrolünde kaldı. Bab el-Selam sınır kapısı, bugün Müslüman Kardeşler'in harekete geçirdiği ve İslami Cephe'nin en büyük gruplarından biri olan Liva El-Tevhid tarafından kontrol ediliyor. Bu sınır kapısı, Türkiye ile Suriye arasında hâlâ düzenli olarak açık olan nadir bağlantılardan biridir. Buradan, biraz şans biraz diplomasiyle Afrin'e geçilebilir. Türkiye, üç Kürt kantonuna açılan bütün sınır kapılarını kapatır ve Akçakale veya Tel Ebyaz'da İD'ye ulaşan sınır kapılarını arada bir bayramlarda açarken, burada sınıra ta birkaç kilometre öteden Türk mallarını Suriye'ye götüren büyük kamyonlar kuyrukta bekliyor. Temmuz 2012'de Özgür Suriye Ordusu, nüfusu 35 bin olan şehri, dolayısıyla da Türkiye sınır kapısını ele geçirmişti.

Böylece ÖSO savaşçılarında Türkiye'den tedarik yolları da açıldı. Muhabirler Azez üzerinden Halep'e gidebiliyordu. Bu bölgede El-Nusra Cephesi veya İD'nin eline geçerse Afrinli Kürtler de kuşatılmış olacak. Yine de Afrin Kantonu Savunma Bakanı Ebdo İbrahim, YPG ve YPJ'nin acil bir durumda kantonu savunma kabiliyeti konusunda iyimser: "Afrin, Kobanê'ye oranla çok daha kolay savunulabilir. Görüyorsunuz, güneyden dağlık bir alanla korunuyoruz, Afrin'in tamamı da tepelik. Bu bölge Kobanê Kantonu'nun ovalıklarına göre çok daha rahat savunulabilir. Ayrıca daha şimdiden olası bir saldırıya karşı savunma tesisleriyle hazırlanıyoruz." (Ebdo İbrahim ile röportaj, 3 Şubat 2015)

Afrin, şu anda üç Kürt anklavının en sakini. Cizire'den farklı olarak burada rejimin güvenlik güçleri de yok, bölgenin tamamı Kürt denetiminde. Yine de üç kanton da Kuzey Suriye'nin komşu bölgelerindeki gelişmelerle birlikte ele alınmalıdır. Kuzey Suriye'de seküler ve ılımlı İslamcı muhalefet gruplarının büyük yenilgisi ve Ahrar el-Şam, Nusra Cephesi ve İD gibi cihatçı örgütlerin egemenliği, kuşkusuz Kürt kantonlarının geleceğini de etkiliyor.

Rojava'da bugün savunulan şey, sadece Suriyeli Kürtlerin üç anklavı değil. Dinî azınlıklar ve asgari uygarlık standartları da savunuluyor! Suriye iç savaşındaki gerici grupların karşısına dikilebilmek için YPG/YPJ'nin Kürt birlikleri Ekim 2015'te ÖSO'dan kalan seküler güçlerle yeni bir birlik kurdu. Suriye Demokratik Güçleri (Kürtçe: Hêzên Sûriya Demokratik, Arapça: Quwwât Sûriyâ al-Dîmuqrâtiya) o zamandan beri, cihatçılara ve rejime karşı etnik kimlikleri aşan, ilerici bir alternatif olarak kendine alan açmaya çalışıyor. Haseke ve Kamışlı'da hâlâ varlığını sürdüren rejimle belli bir işbirliği yine de devam ediyor. Bölgedeki ana düşman şu sıralar cihatçı milisler olduğundan, rejimle işbirliği kolaylaşmakta.

Fakat Suriye iç savaşı çoktandır sadece Irak ve Suriye'yi kapsamakla kalmayıp, gitgide komşu ülkeler Türkiye ve Lübnan'a da uzanan ve Yakındoğu'nun yeniden taksimine yol açabilecek büyük ve uluslarötesi bir iç savaşa dönüştü. Savaşın farklı tarafları çeşitli bölgesel güçlerce destekleniyor. Yabancı savaşçılar sadece cihatçıların değil, artık aynı zamanda Kürtlerin saflarında da faaliyet gösteriyor. Hatta çoğunluğu Türkiye'den gelen Kürt saflarındaki çeşitli enternasyonalist gönüllüler, Haziran 2015'te Enternasyonalist Özgürlük Taburu'yla kendi birliklerini kurdular.

Rojava, bu çatışmada görece sakin ve medeni bir anklavı oluşturuyor. Ancak istikrara ancak günün birinde savaş bittiğinde ve Kürtlere özerklik verildiğinde kavuşulabilir. Askerî çatışmanın devam etmesi, askerî mantığın toplumsal devrimci ve demokratik yaklaşımlara üstün gelmesi basıncını yaratıyor. Rojava'da kalıcı bir toplumsal ve demokratik gelişim, ancak bölge sürekli askerî tehdit altında olmaktan kurtulunca ve ekonomik ve siyasi bir gelişme imkânı kazanınca mümkün olacak gibi görünüyor.

Ceterum censeo imperium islamicum esse delendum.

KAYNAKÇA

- Acıkıyıldız, Birgül (2010): *The Yezidis. The History of a Community, Culture and Religion*. Londra: I. B. Tauris.
- Allsopp, Harriet (2014): *The Kurds of Syria. Political Parties and Identity in the Middle East*. I. B. Tauris.
- Ammann, Birgit (1991): *Kurdische Juden in Israel*. Berliner Institut für vergleichende Sozialforschung/Haus der Kulturen der Welt/medico international (Yay.): *Kurden im Exil. Ein Handbuch kurdischer Kultur, Politik und Wissenschaft* içinde. Berlin: Edition Parabolis, 1-23.
- Barfield, Thomas J. (2002): *Turk, Persian and Arab: Changing Relationships between Tribes and State in Iran and along its Frontiers*. Keddie, Nikki R./Mathee, Rudi (Yay.): *Iran and the Surrounding World. Interactions in Culture and Cultural Politics* içinde. Baltimore: University of Washington Press.
- Bruinessen, Martin van (1989): *Agha, Scheich und Staat. Politik und Gesellschaft Kurdistans*. Berlin: Edition Parabolis.
- Brentjes, Burchard/Günther, Siegwart-Horst (2001): *Die Kurden: Ein Abriss zur Geschichte und Erfahrungsberichte zur aktuellen humanitären Situation*. Viyana: Braumüller.
- Bunzl, John (1989): *Juden im Orient. Jüdische Gemeinschaften in der islamischen Welt und orientalische Juden in Israel*. Viyana: Junius.
- Cigerxwin (1995): *Jinenigariya min*. Spånga: Apec-Förlag.
- Commins, David/Lesch, David W. (2014): *Historical Dictionary of Syria*. Lanham (Maryland): Scarecrow Press.
- Desai, Raj M./Olofsgård, Anders/Yousef, Tarik M. (2009): *The Logic of Authoritarian Bargains*. Economics & Politics, Cilt 21, Mart 2009, 93-125.
- Dillemann, Lois (1979): *Les Français en haute-Djezireh 1929-1939*. Revue Française d'Histoire d'Outre-Mer 66, 33-58.

- Fuccaro, Nelida (1997): Die Kurden Syriens: Anfänge der nationalen Mobilisierung unter französischer Herrschaft. Borck, Carsten/Savelsberg, Eva/ Hajo, Siamend (Yay.): *Ethnizität, Nationalismus, Religion und Politik in Kurdistan* içinde. Münster: LIT Verlag.
- Fuccaro, Nelida (2004): Minorities and ethnic mobilisation: The Kurds in northern Iraq and Syria. Méouchy, Nadine/Sluglett, Peter (Yay.): *The British and French Mandates in Comparative Perspectives - Les mandats français et anglais dans une perspective comparative* içinde. Leiden: Brill, 579-596.
- Galehr, Joel (2011): KurdInnen in der Syrisch-Arabischen Republik. Schmidinger, Thomas (Yay.): *Kurdistan im Wandel. Konflikte, Staatlichkeit, Gesellschaft und Religion zwischen Nahem Osten und Diaspora* içinde. Frankfurt am Main et al.: Peter Lang, 197-208.
- Gaster, Moses (1925): Die samaritanische Litteratur. Dexinger, Ferdinand/Pummer, Reinhard (Yay.) (1992): *Die Samaritaner* içinde. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 141-186.
- Gunes, Cengiz (2012): *The Kurdish National Movement in Turkey. From protest to resistance*. Abington: Routledge.
- Hamelink, Wendelmoet/Barış, Hanifi (2014): *Dengbêjs on borderlands: Borders and the state as seen through the eyes of Kurdish singer-poets*. Kurdish Studies, Cilt 2, Sayı 1, Mayıs 2014.
- Henderson, Ebenezer (1826): *Biblical Researches and Travels in Russia including a Tour in the Crimea and the passage of the Caucasus. With observations on the state of the Rabbinical and Karaite Jews, and the Mohammedan and Pagan tribes, inhabiting the southern provinces of the Russian Empire*. Londra: James Nisbet.
- Hinnebusch, Raymond (2011): *Syria. Revolution from above*. Abingdon: Routledge.
- Hochmüller, Wolfgang (2011): Die PKK in Syrien. Schmidinger, Thomas (Yay.): *Kurdistan im Wandel. Konflikte, Staatlichkeit, Gesellschaft und Religion zwischen Nahem Osten und Diaspora* içinde. Frankfurt am Main et al.: Peter Lang, 217-224.
- HRW: Human Rights Watch (1996): Syria: the silenced Kurds. Çevrimiçi: <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/SYRIA96.pdf> (Son erişim: Ağustos 2014)

- HRW Human Rights Watch (2009): Group Denial. Repression of Kurdish Political and Cultural Rights in Syria. Çevrimiçi: http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/syria1109webwcover_0.pdf (Son erişim: Ağustos 2014)
- HRW: Human Rights Watch (2014): Under Kurdish rule. Abuses in PYD-run enclaves of Syria. Çevrimiçi: <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/syriakudrs0614webwcover.pdf> (Son erişim: August 2014)
- Ismael, Tarq Y./Ismael, Jacqueline S. (1998): *The Communist Movement in Syria & Lebanon*. Gainesville/Tallahassee et al.: University Press of Florida.
- Joseph, John (1983): *Muslim-Christian Relations and Inter-Christian Rivalries in the Middle East. The case of the Jacobites in an age of transition*. Albany: State University of New York Press.
- Jweideh, Wadie (2006): *Kurdish national movement. Its origins and development*. Syracuse: Syracuse University Press.
- Kurdwatch (2009): Die Kurdenpolitik der syrischen Regierung und die Entwicklung der kurdischen Bewegung seit 1920. Ein Überblick. Çevrimiçi: http://www.kurdwatch.org/pdf/kurdwatch_einfuehrung_de.pdf (Son erişim: Ağustos 2014)
- Kurdwatch (2010): Staatenlose Kurden in Syrien. Illegale Eindringlinge oder Opfer nationalistischer Politik. Çevrimiçi: http://www.kurdwatch.org/pdf/kurdwatch_staatenlose_de.pdf (Son erişim: Ağustos 2014)
- Kurdwatch (2011): Wer ist die syrischkurdische Opposition? Die Entwicklung kurdischer Parteien 1956-2011. Çevrimiçi: http://www.kurdwatch.org/pdf/kurdwatch_parteien_de.pdf (Son erişim: Ağustos 2014)
- Lescot, Roger (1938): *Enquête sur les Yézidis de Syrie et du Djebel Sindjar*. Beyrut: Institut Français de Damas.
- Mahr, Horst (1971): *Die Ba'th-Partei. Porträt einer panarabischen Bewegung*. Münih: Olzog.
- Marcus, Alica (2007): *Blood and Belief. The PKK and the Kurdish Fight for Independence*. New York: New York University Press.
- Matras, Yaron (2012): *A Grammar of Domari*. Berlin/Boston: Walter de Gruyter.
- McDowall, David (1998): *The Kurds of Syria*. Londra: Kurdish Human Rights Project.

- McDowall, David (2004): *A modern History of the Kurds*. Londra: I. B. Tauris.
- Moubayed, Sami (2006): *Steel & Silk. Men And Women Who Shaped Syria 1900-2000*. Seattle: Cune Press.
- Niebuhr, Carsten (1778): *C. Niebuhrs Reisebeschreibung nach Arabien und anderen umliegenden Ländern*. İkinci cilt. Kopenhag: Nicolaus Möller.
- Olszowy-Schlager, Judith (1997): *Karaite marriage documents from the Cairo Geniza. Legal tradition and community live in medeaval Egypt and Palestine*. Leiden/New York/Köln: Brill.
- Oron, Yitzkhak (Ed.) (1961): *Middle East Record 1961*. Cilt iki. Kudüs: Tel Aviv University.
- Osztovcics, Christoph (2011): Die jüdische Bevölkerung Kurdistans. Schmidinger, Thomas (Yay.): *Kurdistan im Wandel. Konflikte, Staatlichkeit, Gesellschaft und Religion zwischen Nahem Osten und Diaspora* içinde. Frankfurt am Main et al.: Peter Lang, 77-86.
- Rabinovich, Itamar (1972): *Syria under the Ba'th 1963-66. The Army-Party Symbiosis*. Kudüs: Tel Aviv University.
- Pierret, Thomas (2013): *Religion and State in Syria. The Sunni Ulama under the Ba'th*. Cambridge/New York et al.: Cambridge University Press.
- Rezvani, Babak (2013): *Ethno-Territorial Conflict and Coexistence in the Caucasus, Central-Asia and Fereydan*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Röpke, Andrea/Schröm, Oliver (2002): *Stille Hilfe für braune Kameraden. Das geheime Netzwerk der Alt- und Neonazis*. Berlin: Ch. Links. (2. baskım)
- Said, Edward (1978): *Orientalism*. New York: Pantheon Books.
- Schur, Nathan (2008): The Return of the Diaspora Samaritans to Nablus at the End of the Middle Ages. Çevrimiçi: <http://shomron0.tripod.com/articles/thereturnofthediaspora.pdf> (Son erişim: Ağustos 2014)
- Schmidinger, Thomas (2014): The Haqqa Community: A Heterodox Movement with Sufi Origins. Omarkhali, Khanna (Yay.): *Religious Minorities in Kurdistan: Beyond the Mainstream* içinde. Wiesbaden: Harrassowitz, 227-234.
- Tachjian, Vahé (2003): *Khoynun und Daschnaktsutiun: Eine ungewöhnliche kurdisch-armenische Allianz*. Kurdische Studien 3 (2003), 1+2, 55-78.

- Takla, Youssef S. (2004): *Corpus juris du mandat français*. Méouchy, Nadine/Sluglett, Peter (Yay.): *The British and French Mandates in Comparative Perspectives – Les mandats français et anglais dans une perspective comparative* içinde. Leiden: Brill, 63-100.
- Tejel, Jordi (2009): *Syria's Kurds. History, politics and society*. Londra/New York: Routledge.
- Vanly, Ismet Chérif (1968): *The Syrian "Mein Kampf" against the Kurds. Ba'th thinking reviewed*. Amsterdam: J.S.K.
- Vanly, Ismet Chérif (1992): The Kurds in Syria and Lebanon. Kreyenbroek, Phillip G. (Yay.): *The Kurds. A Contemporary Overview* içinde. Londra/New York: Routledge.
- Velud, Christian (2000): French Mandate policy in the Syrian steppe. Mundy, Martha/Musallam, Basim (Yay.): *The Transformation of Nomadic Society in the Arab East* içinde. Cambridge: Cambridge University Press, 79-81.
- Weismann, Itzchak (2007a): *The Naqshbandiyya: Orthodoxy and Activism in a Worldwide Sufi Tradition*. Londra/New York: Routledge.
- Weismann, Itzchak (2007b): Sufi Fundamentalism between India and the Middle East. Van Bruinessen, Martin/Howell, Julia Day (Yay.): *Sufism and the 'Modern' in Islam* içinde. Londra: I. B. Tauris, 115-128.
- Wierzbicka, Aleksandra (2011): Staatenlose KurdInnen in Syrien. Schmidinger, Thomas (Yay.): *Kurdistan im Wandel. Konflikte, Staatlichkeit, Gesellschaft und Religion zwischen Nahem Osten und Diaspora* içinde. Frankfurt am Main et al.: Peter Lang, 209-2016.
- Yalçın-Heckmann/Strohmeier (2000): *Die Kurden. Geschichte – Politik – Kultur*. Münih: C. H. Beck.
- Yildiz, Kerim (2005): *The Kurds in Syria: The forgotten People*. Londra: Pluto Press.
- Zaza, Nouredine (1982): *Ma vie de Kurde ou le cri du peuple kurde*. Lausanne: Favre.

RÖPORTAJLAR

Hayrettin Murad, 22 Ocak 2006, Viyana.

Abdulbaset Seyda, 10 Ocak 2013, İstanbul.

Hasan Salih, 11 Ocak 2013, Amuda.

Hişam Şeyho, 11 Ocak 2013, Amuda.

Manal Huseyni, 11 Ocak 2013, Amuda.

Zerdaşt Muhammed, 12 Ocak 2013, Amuda.

Muhammed Veli, 12 Ocak 2013, Amuda.

Munzur Eskin, 12 Ocak 2013, Amuda.

Hasan Draye ve Hla Draye, 12 Ocak 2013, Amuda.

Müfit Haznevi, 21 Kasım 2013, Viyana.

Salih Müslim, 30 Aralık 2013, Viyana.

Mustafa Hıdır Oso, 18 Şubat 2014, Erbil.

Fadi Yakub, 19 Şubat 2014, Derik.

Abjar Musa, 19 Şubat 2014, Derik.

Murad Murad, 19 Şubat 2014, Derik.

Dajad Akobyan, 19 Şubat 2014, Derik.

Ekrem Kemal Hasu, 20 Şubat 2014, Kamışlı.

Taha Xelil, 20 Şubat 2014, Kamışlı.

Şahide Adalet, 21 Şubat 2014, Kamışlı yakınlarında bir YPG kampında.

Tomas Tomasyan, 21 Şubat 2014, Kamışlı.

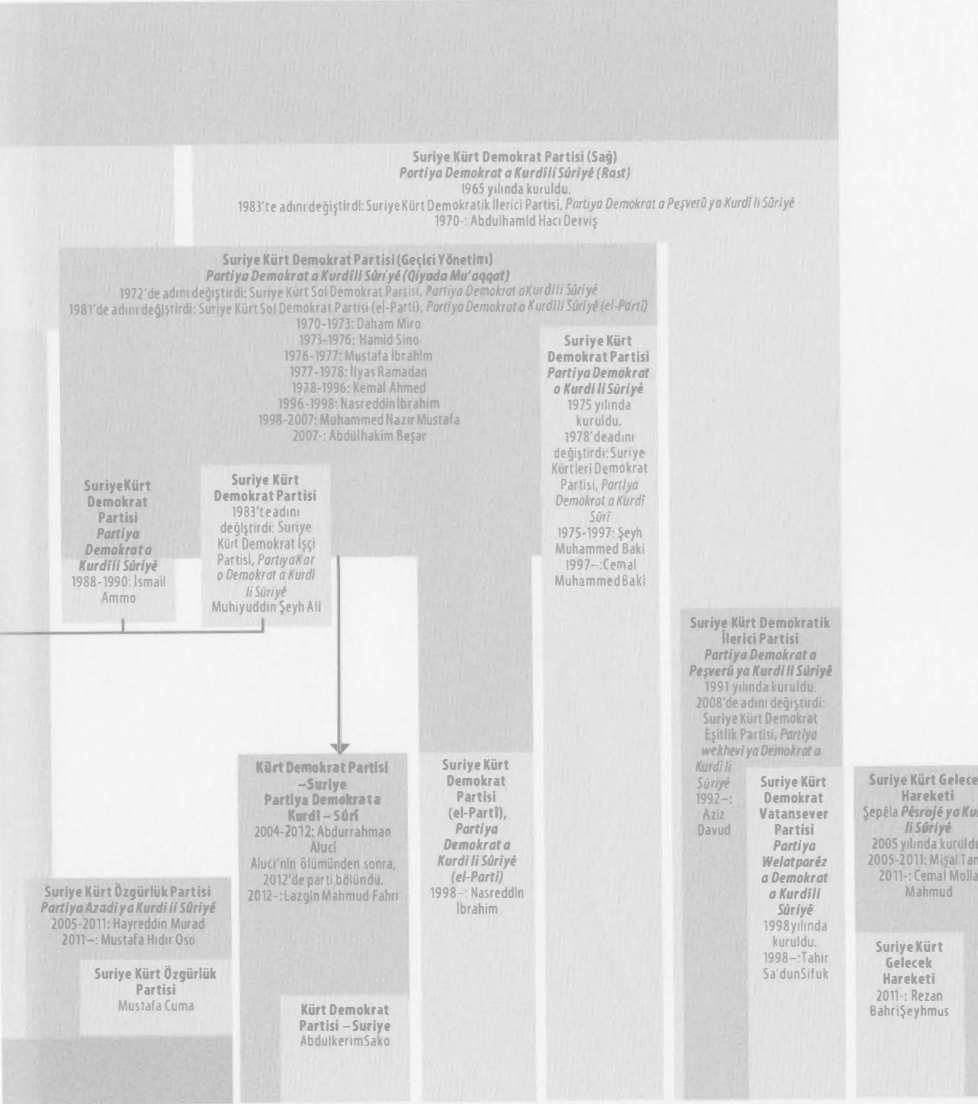
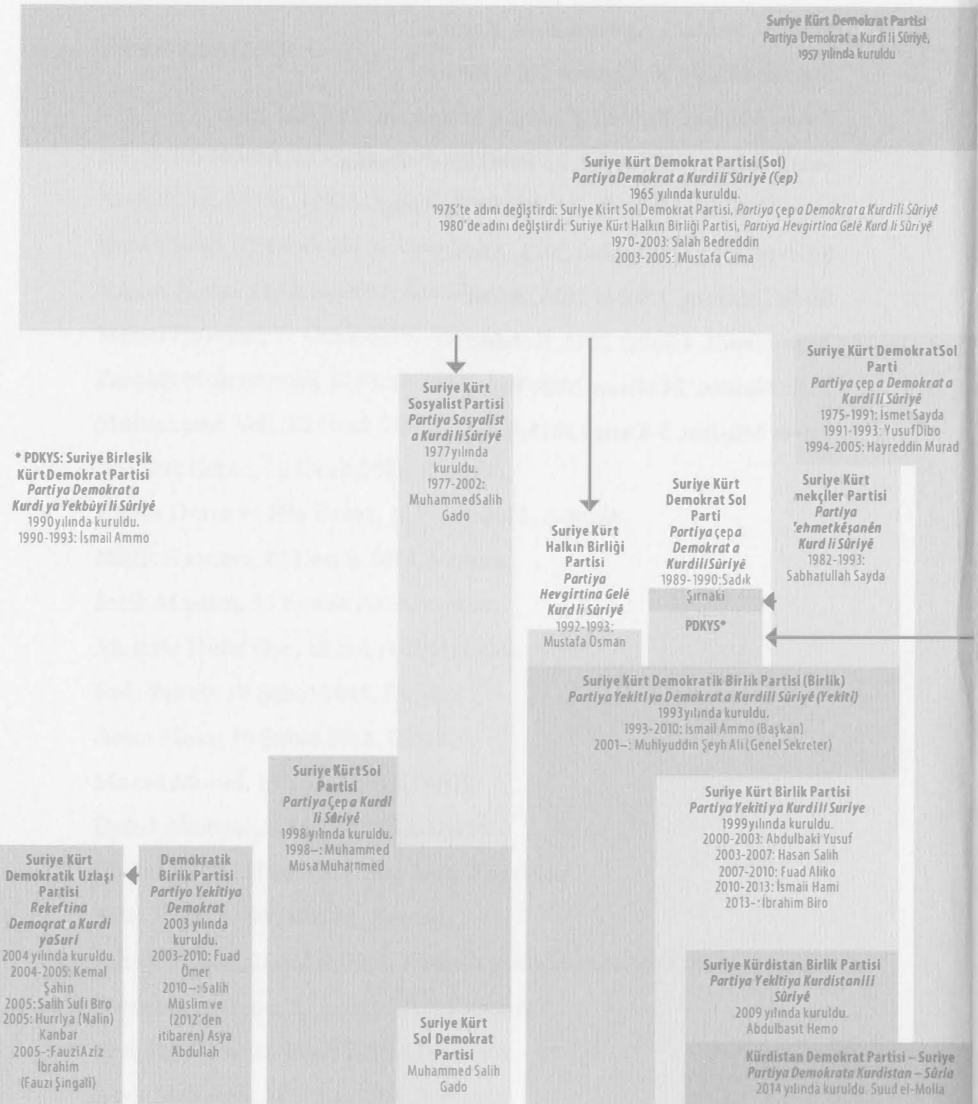
Şeyh İbrahim, 21 Şubat 2014, Qizla Cox.

Asya Abdullah, 21 Şubat 2014, Kamışlı.

- Barzan İso, Kobanê'de muhabir, 13 Temmuz 2014, Kobanê.
- Hevi İbrahim, Afrin Kantonu Başbakanı, 30 Temmuz 2014, Afrin.
- Suud al-Molla, 1 Ağustos 2014, Kamışlı.
- Siamend Hajo, 10 Ağustos 2014, Berlin.
- Enver Müslim, Kobanê Kantonu Başbakanı, 22 Eylül 2014
- Salah Ammo, Müzisyen, 28 Eylül 2014, Viyana.
- Hevi İbrahim Mustafa, 2 Şubat 2015, Afrin.
- Süleyman Cafer, 2 Şubat 2015, Afrin.
- Ebdo İbrahim, 3 Şubat 2015, Afrin.
- Ayşe Efendi, 4 Şubat 2015, Kobanê.
- İdris Nassan, 24 Nisan 2015, Viyana.
- Enver Müslim, 5 Kasım 2015, Kobanê.

Suriye'de Kürt Partileri Haritası

* PDKYS: Suriye Birleşik Kürt Demokrat Partisi
Partiya Demokrat a Kurdî ya Yekbûyî li Sûriyê
1990 yılında kuruldu.
1990-1993: İsmail Ammo

Avusturyalı siyaset bilimci ve kültürel antropolog Thomas Schmidinger, "Mazlum Bagok Kürt Gazetecilik Ödülü"nü kazanan bu kitabında, Güney Kürdistan'ı anlatıyor. Özellikle de son dönemde sadece Kürt özgürlük mücadelesinin değil, başta Ermeni'sinden Süryani'sine ve Ezidi'sine Suriyeliler olmak üzere tüm dünya halklarının dehşet ve öfkeyle tanık olduğu IŞİD katliamlarına karşı mücadelenin de sembollerinden birine dönüşen Rojava'yı...

Aynı zamanda Avusturya Kürt Çalışmaları Birliği genel sekreteri, *Kurdische Studien* ve *Kurdish Studies* dergileri yayın kurulu üyesi olan Schmidinger'in çalışması, sadece "dışarıdan" tespitlere değil, iç savaş koşullarının zorluklarına ve tehlikelerine rağmen bölgeye yaptığı bir dizi ziyaretin ürünü doğrudan gözlemlere dayanıyor.

Kitap, bir yandan sömürgecilikten Baas rejimine uzanan ve baskı, inkâr ve adaletsizliklerle dolu bir geçmişe ayna tutarken öte yandan güncel tabloya dair bilinmeyen veya göz ardı edilen önemli detayları aktarıyor. Baas rejimi, emperyalist güçler, IŞİD ve diğer muhalif gruplar, Türkiye dâhil bölge ülkeleri, Kürdistan'ın diğer parçalarındaki Kürt siyasal hareketleri... Bir dizi aktörün müdahil olduğu ve nereye evrileceği hâlâ belirsizliğini koruyan bir sürece dair, farklı Kürt siyasal aktörlerinin aldığı siyasal tutumlar ortaya seriliyor. Yazar, Salih Müslim ve Asya Abullah'tan başlayarak önde gelen siyasi figürlerle yapılan röportajlarla bir dizi güncel soruya yanıt arıyor. Fakat sadece "büyük siyaset" sahnesine değil; kadınların, gençlerin, sanatçıların, sıradan insanların gündelik yaşamlarına da bakıyor; röportajlarıyla onların da sesini duyuruyor. Hem iç savaş ve İslamcı terörün yarattığı yıkım, ama hem de özgürlük mücadelesiyle kazanılan özgüven ve umut ışığında...

Kapak Fotoğrafı: Thomas Schmidinger

Yordam Kitap

18 TL. KDV DAHİL

ISBN: 978-605-172-076-0

9 786051 720760